

2019 M. BALANDŽIO 10 D.

2014-2020 metų Europos Sąjungos
fondų investicijų veiksmų programos
8.6.1. uždavinio „Pagerinti vietines
įsidarbinimo galimybes ir didinti
bendruomenių socialinę integraciją,
išnaudojant vietos bendruomenių,
verslo ir vietos valdžios ryšius“
įgyvendinimo pažangos vertinimas

GALUTINĖ VERTINIMO ATASKAITA

VIDAUS REIKALŲ
MINISTERIJA

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Sutartis finansuojama iš
Europos socialinio fondo, o
paslaugos teikiamos Lietuvos
Respublikos vidaus reikalų
ministerijos užsakymu.

Sutarties informacija:

2014-2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos 8.6.1. uždavinio „Pagerinti vietines įsidarbinimo galimybes ir didinti bendruomenių socialinę integraciją, išnaudojant vietos bendruomenių, verslo ir valdžios ryšius“ įgyvendinimo pažangos vertinimo paslaugų pirkimo sutartis Nr. 1S-307, pasirašyta 2018 m. rugsėjo 10 d. tarp Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir UAB „BGI Consulting“

Perkančioji organizacija:

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija

Paslaugų teikėjas:

UAB „BGI Consulting“

Paslaugos suteiktos 2018 m. rugsėjo 10 d. – 2019 m. balandžio 10 d.

Dėl detalesnės informacijos apie tyrimų studiją kreiptis:

Jonas Jatkauskas

UAB „BGI Consulting“ direktorius

Didžioji g. 25-6, LT-01128, Vilnius

Tel.: +370 5 215 4075

El. paštas: jonas@bgiconsulting.lt

www.bgiconsulting.lt

Vertinimo ataskaitą redagavo lietuvių kalbos redaktorė Daina Julija Lyderienė

Tyrimų komandos nuomonė nebūtinai sutampa su Perkančiosios organizacijos nuomone

TURINYS

Turinys.....	3
Lentelių ir paveikslų sąrašas.....	4
Naudojamos santrumpos.....	5
Įvadas.....	7
1. Bendrieji vertinimo principai ir naudojami metodai	8
2. Vietos plėtros strategijų potencialas prisidėti prie socialinės ir ekonominės vietovių plėtros	12
2.1 Vietos plėtros strategijų indėlis siekiant miestų socialinės ir ekonominės plėtros tikslų	12
2.2 Vietos plėtros strategijų indėlis siekiant regionų socialinės ir ekonominės plėtros tikslų	21
2.3 Teritorinio papildomumo realizavimas rengiant ir įgyvendinant vietos plėtros strategijas	25
2.4 Įgyvendinamų projektų potencialas prisidėti prie konkrečių miestų plėtros: atvejo analizės ...	29
2.4.1 Vietos plėtros iniciatyvos, skirtos mažinti gyventojų socialinę atskirtį Šiaulių mieste.....	29
2.4.2 Vietos plėtros iniciatyvos, skirtos gyventojų užimtumo ir verslumo gebėjimų skatinimui Mažeikių mieste	36
2.5 Galimybės padidinti vietos plėtros strategijų poveikį bendruomenėms.....	47
3. Vietos plėtros strategijų įgyvendinimo administravimo analizė	51
3.1 Vietos plėtros projektinių pasiūlymų atrankos procedūros	51
3.2 Vietos plėtros strategijų stebėseną.....	58
3.3 Taikomų procedūrų optimizavimo potencialas.....	61
4. Įrankių, naudojamų vietos plėtros strategijų įgyvendinimui ir stebėsenai, analizė.....	64
4.1 Vietos plėtros projektinių pasiūlymų atrankos kriterijai	64
4.2 Vietos plėtros strategijų stebėsenos rodikliai	70
5. Esama vietos plėtros strategijų įgyvendinimo situacija.....	78
5.1 Įgyvendinami vietos plėtros projektai	78
5.2 Vietos plėtros projektų įgyvendinimo palengvinimo galimybės.....	81
6. Vietos veiklos grupių pajėgumai ir gebėjimai.....	88
6.1 Vietos veiklos grupių žmogiškieji ir finansiniai resursai	88
6.2 Bendruomenės įtraukimas ir VVG tarpusavio bendradarbiavimas	95
6.3 Galimybės pagerinti vietos veiklos grupių veiklos rezultatų kokybę.....	102
7. Išvados ir rekomendacijos	105
Priedas 1. Naudoti dokumentai	117
Priedas 2. Interviu respondentų sąrašas.....	121
Priedas 3. Užsienio atvejo studijos	123

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

Lentelė 1. Miestai, pagal 1-am gyventojui tenkančią sumą patekę į 1 kvartilį.....	18
Lentelė 2. Miestai, pagal 1-am gyventojui tenkančią sumą patekę į 2 kvartilį.....	18
Lentelė 3. Miestai, pagal 1-am gyventojui tenkančią sumą patekę į 3 kvartilį.....	19
Lentelė 4. Miestai, pagal 1-am gyventojui tenkančią sumą patekę į 4 kvartilį.....	20
Lentelė 5. Miestų duomenų agregavimas į regionų lygį.....	21
Lentelė 6. Apskričių ekonominę ir socialinę situaciją atspindintys indeksai.....	22
Lentelė 7. Apskričių ekonominę ir socialinę situaciją atspindinčių indeksų palyginimas su gauta finansavimo suma.....	23
Lentelė 8. Šiaulių miesto VPS uždaviniai ir pagal juos įgyvendinami vietos plėtros projektai.....	32
Lentelė 9. Įgyvendinami vietos plėtros projektai, skirti Šiaulių miesto VPS tikslui „Mažinti Šiaulių miesto gyventojų socialinę atskirtį pasitelkiant savanorišką veiklą“ įgyvendinti.....	32
Lentelė 10. Vidutinis metinis bedarbių skaičius ir vidutinis metinis bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų Mažeikių r.....	37
Lentelė 11. Mažeikių miesto VPS uždaviniai ir pagal juos įgyvendinami vietos plėtros projektai.....	41
Lentelė 12. Įgyvendinami vietos plėtros projektai, skirti Mažeikių miesto VPS tikslui „Skatinti Mažeikių miesto gyventojų užimtumą ir didinti verslumo gebėjimus siekiant geresnės gyventojų padėties darbo rinkoje“ įgyvendinti.....	41
Lentelė 13. Vietos plėtros strategijose dažniausiai naudojami rezultato rodikliai.....	76
Lentelė 14. VP priemonių, siekiančių socialinės integracijos tikslų ir įgyvendinamų NVO, palyginimas.....	86
Lentelė 15. Trumpojo laikotarpio ir strateginės rekomendacijos.....	108
Lentelė 16. Interviu / konsultacijų respondentų sąrašas.....	121
Lentelė 17. Tikslai, kurių įgyvendinimui Saksonijos-Anhalto žemėje gali būti pasitelkiamas BIVP.....	131
Paveikslas 1. Bendruomenės ekonominio vystymosi schema.....	13
Paveikslas 2. Miestai, kuriuose kiekvienai sričiai tenka bent po 25 proc. finansavimo.....	14
Paveikslas 3. Miestai, kuriuose investicijoms į socialinės būklės gerinimą tenka 50 proc. ir daugiau finansavimo.....	15
Paveikslas 4. Miestai, kuriuose investicijoms į žmogiškąjį kapitalą tenka 30 proc. ir daugiau finansavimo.....	15
Paveikslas 5. Miestai, kuriuose investicijoms į ekonominį kapitalą tenka 50 proc. ir daugiau finansavimo.....	16
Paveikslas 6. Respondentų pasiskirstymas pagal projekto įgyvendinimo pažangą.....	81
Paveikslas 7. Respondentų nuomonė apie patiriamų problemų ir iššūkių keliamas grėsmes.....	82
Paveikslas 8. Organizacinė miesto VVG struktūra.....	89
Paveikslas 9. Miestų VVG pajėgumų ir gebėjimų pakankamumo vertinimas (N=48), proc.....	92

NAUDOJAMOS SANTRUMPOS

Agentūra – Europos socialinio fondo agentūra (ESFA).

BIV plėtra arba **BIVP** – bendruomenės inicijuota vietos plėtra.

DMS – iš ES struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamų projektų duomenų mainų svetainė.

EJRŽF – Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondas.

ERPF – Europos regioninės plėtros fondas.

ES – Europos Sąjunga.

ESF – Europos socialinis fondas.

EŽŪFKP – Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai.

Finansuojamos VPS – vietos plėtros strategijos, įtrauktos į finansuojamų strategijų sąrašus, patvirtintus LR vidaus reikalų ministro 2016 m. liepos 20 d. įsakymu Nr. 1V-505 „Dėl siūlomų atrinkti ir finansuoti pagal 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-910 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimo administravimas“ ir Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ vietos plėtros strategijų sąrašo sudarymo“ (paskutinis pakeitimas Nr. 1V-547, 2018-07-31) ir LR vidaus reikalų ministro 2016 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. 1V-437 „Dėl siūlomų atrinkti ir finansuoti pagal 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-910 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimo administravimas“ ir Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ didžiųjų miestų vietos plėtros strategijų sąrašo sudarymo“ (paskutinis pakeitimas Nr. 1V-947, 2016-12-28).

FM – Lietuvos Respublikos finansų ministerija.

ITI – integruotos teritorinės investicijos.

LR – Lietuvos Respublika.

Miesto VVG arba **VVG** – miesto vietos veiklos grupė.

Miesto VVG projektų sąrašas – siūlomų finansuoti vietos plėtros strategijos įgyvendinimo projektų sąrašas.

Ministerija – Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija.

PFSa – projekto finansavimo sąlygų aprašas.

SADM – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

SFMIS – Struktūrinių fondų valdymo informacinė sistema.

SSPP – savivaldybės strateginis plėtros planas.

RPT – regioninės plėtros tarybos.

Užimtumo tarnyba – Užimtumo tarnyba prie LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

VP arba **Veiksmų programa** – 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa.

VPS – vietos plėtros strategija (-os).

ĮVADAS

Remiantis 2018 m. rugsėjo mėn. 10 d. tarp Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir UAB BGI Consulting sudaryta sutartimi Nr. 1S-307, teikiama 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8.6.1. uždavinio „Pagerinti vietines įsidarbinimo galimybes ir didinti bendruomenių socialinę integraciją, išnaudojant vietos bendruomenių verslo ir vietos valdžios ryšius“ įgyvendinimo pažangos galutinė vertinimo ataskaita.

Šio vertinimo **tikslas** – įvertinti Veiksmų programos 8.6.1. uždavinio įgyvendinimo pažangą, nustatyti tobulintinas sritis.

Tam, kad tikslas būtų pasiektas, suformuoti šie vertinimo **uždaviniai**:

- Įvertinti investavimo pagal veiksmų programos 8.6.1. uždavinį tinkamumą siekiant sudaryti galimybes taikant BIV plėtros metodą efektyviai spręsti aktualiausias vietos problemas;
- Nustatyti veiksmų programos 8.6.1. uždavinio administravimo tobulintinas kryptis ir investavimo perspektyvas;
- Įvertinti miestų vietos veiklos grupėms nustatytų užduočių atlikimo kokybę, institucinius pajėgumus;
- Pateikti išvadas ir rekomendacijas dėl BIV plėtros strategijų įgyvendinimo ir investavimo proceso tobulinimo ir perspektyvų.

Pagrindinės vertinimo veiklos atliktos 2018 m. rugsėjo – 2019 m. sausio mėn. Šiuo laikotarpiu keitėsi su vietos plėtros strategijų įgyvendinimu susijusių teisės aktų reikalavimai: nuo 2019 m. sausio 1 d. įsigaliojo nauja Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių redakcija¹, Ministerija parengė kelis papildomus rekomendacinio pobūdžio dokumentus, skirtus miesto VVG, nuo 2019 m. sausio 1 d. vietos plėtros projektai pradėti finansuoti pagal naują VP priemonę Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 „Spartesnis vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“², tuo tarpu vietos plėtros projektų, analizuojamų šioje vertinimo ataskaitoje, paraiškos teiktos ir projektų sutartys pasirašytos pagal VP priemonę Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“³. Visi šie ir kiti pakeitimai įvertinti rengiant vertinimo ataskaitą ir, kur tai buvo aktualu atsakant į vertinimo klausimus, pakomentuoti papildomai.

¹ LR vidaus reikalų ministro 2018 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. 1V-984 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymo Nr. 1V-992 „Dėl vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“.

² LR vidaus reikalų ministro 2018 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. 1V-977 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 priemonės „Spartesnis vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

³ LR vidaus reikalų ministro 2017 m. sausio 30 d. įsakymas Nr. 1V-77 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 priemonės „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

1. BENDRIEJI VERTINIMO PRINCIPAI IR NAUDOJAMI METODAI

Vertinimas atliktas pagal vertinimo užduotyje nustatytus vertinimo klausimus. Siekiant pritaikyti vieningą požiūrį ir visas atskiras bendruomenės inicijuojamo principo įgyvendinimo detales vertinti adekvačiai bei suvokiant aktualų kontekstą, atliekant vertinimą bei formuluojant išvadas ir rekomendacijas akcentuojami šie BIVP metodo esmę nusakantys principai⁴:

- Bendruomenės inicijuoto vietos plėtros proceso metu reikia atsižvelgti į vietos poreikius ir galimybes, taip pat susijusias socialines ir kultūrinės ypatybes⁵;
- Taikomas tradicinei principu „iš viršaus į apačią“ grindžiamai plėtros politikai priešingas požiūris, iniciatyva priklauso gyventojams⁶;
- Kurti ir įgyvendinti bendruomenės inicijuotos vietos plėtros strategijas turi būti patikėta vietos veiklos grupėms, atstovaujančioms bendruomenės interesams⁷;
- BIVP strategijos skirtos reaguoti į vietos poreikius, todėl jos turėtų taikyti inovatyvias priemones, būti lankstesnės lyginant su kitais metodais⁸.

Šie principai išryškina potencialius BIVP privalumus lyginant su kitomis viešosios politikos įgyvendinimo formomis, todėl, jeigu pasirinkta dalį viešųjų lėšų paskirstyti šiuo metodu, jo išskirtinumo nepanaudojimas būtų nesuprantamas. Vertintojai laikėsi nuomonės, kad šie principai apibrėžia BIVP esmę, nuo kurios neturėtų būti nuklystama vardan politinių ar administracinių tikslų. Laikoma, kad VPS ir vietos plėtros projektų rengimą, įgyvendinimą bei stebėseną reglamentuojančios tvarkos, procedūros ir kriterijai yra svarbūs tiek, kiek jie padeda nuosekliai ir sklandžiai įgyvendinti „kitokią“, „iš apačios į viršų“ principais grįstą viešąją politiką.

Be to, pagal 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programą įgyvendinamose priemonėse, besiremiančiose BIVP principu, pabrėžiama savanoriška gyventojų veikla. Savanorių dalyvavimas dažnai yra vietos plėtros projekto teigiamo įvertinimo sąlyga miesto VVG organizuojamos atrankos metu. Tai rodo, kad taikant BIVP principą ESF lėšomis finansuojamose veiklose siekiama ne tik geresnio konkrečių vietos problemų sprendimo (socialinės atskirties mažinimo, užimtumo ir verslumo didinimo tikslai), bet ir bendruomeniškumo, savitarpio pagalbos skatinimo. Todėl, vertinant įgyvendinamas iniciatyvas, papildomai atsižvelgiama į jų potencialą prisidėti prie vietos bendruomenių, bendruomeninių ryšių stiprinimo, laikant, kad šis siekis yra integrali pagal BIVP įgyvendinamų veiklų dalis.

⁴ Išskirta vertintojų, atlikus EK lygmens dokumentų, reglamentuojančių BIVP įgyvendinimą, analizę ir atsižvelgiant į vertinimo tikslus.

⁵ Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniai fondai, Sanglaudos fondai, Europos žemės ūkio fondai kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai bendros nuostatos ir Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniai fondai, Sanglaudos fondai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai taikytinos bendrosios nuostatos ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006.

⁶ *Guidance for Member States and Programme Authorities on Community-led Local Development in European Structural and Investment Funds*, EC working document, version 4, September 2018.

⁷ Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniai fondai, Sanglaudos fondai, Europos žemės ūkio fondai kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai bendros nuostatos ir Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniai fondai, Sanglaudos fondai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai taikytinos bendrosios nuostatos ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006.

⁸ *Guidance for Local Actors on Community-Led Local Development*, EC working document, version 3, September 2018.

Siekiant tinkamai įgyvendinti vertinimo uždavinius ir išsamiai atsakyti į vertinimo klausimus, derinami įvairaus pobūdžio, skirtingo sudėtingumo duomenų rinkimo ir analizės metodai. Atsakant į kiekvieną vertinimo klausimą naudotas kelių metodų derinys, siekiant išvengti informacijos asimetrijos ir užtikrinti vertinimo išvadų pagrįstumą.

Įvairių metodų pagrindu atliekama dviejų tipų analizė – **antrinė analizė** (angl. *desk research*) ir **pirminė analizė** (angl. *field research*). Antrinės analizės (kitai dar vadinamos *turimos informacijos analize*) veiklos apima prieinamos (ne atliekamo vertinimo metu surinktos) informacijos analizę ir apibendrinimą. Tai padeda efektyviai (laiko ir lėšų atžvilgiu) „išplėsti horizontą“. Pirminės analizės veiklos, savo ruožtu, apima naujos (atliekamo vertinimo metu surinktos) informacijos analizę ir apibendrinimą. Antrinės analizės veiklos sudarė prielaidas pirminės analizės veikloms.

ANTRINĖS ANALIZĖS METODAI IR ŠALTINIAI

VPS analizės ir palyginamumo tikslais, pagal nustatytus kriterijus sudarytos VPS duomenų bazės (tikslų ir siekiamų rezultatų; taikomų vietos plėtros projektų atrankos procedūrų; atrankos kriterijų). Sudarant duomenų bazes detalai analizuoti VVG lygmens dokumentai:

- Visos **patvirtintos VPS** (viso – 39 strategijos);
- **VVG, kurios jau pradėjo vietos plėtros projektinių pasiūlymų atrankos procedūras, vidaus dokumentai**, reglamentuojantys projektinių pasiūlymų atrankos tvarką, kvietimų teikti pasiūlymus dokumentai (viso – 23 VVG).

Sudaryta įgyvendinamų vietos plėtros projektų duomenų bazė, apimanti vietos plėtros projektų, kurių finansavimo sutartys sudarytos iki 2018 m. gruodžio 31 d., duomenis (viso – 123 vietos plėtros projektai). Vietos plėtros projektų duomenų bazė sudaryta remiantis šiuose šaltiniuose pateikiama informacija:

- Vertintojams pateikti įgyvendinamų **vietos plėtros projektų duomenys, kaupiami projektų duomenų mainų sistemoje (DMS)**;
- Papildomi **vietos plėtros projektų duomenys iš projektų sutarčių** (pvz., siekiamų stebėsenos rodiklių reikšmės).

Analizuoti **teisės aktai**, reglamentuojantys VPS rengimą, atranką ir įgyvendinimą bei vietos plėtros projektų atranką ir įgyvendinimą. Detalus naudotų teisės aktų sąrašas pateikiamas Priede 1.

Vertinant parengtų VPS tikėtiną poveikį miestų ir regionų socialinei ir ekonominei plėtrai, buvo naudojami **Lietuvos statistikos departamento pateikiami rodikliai**, kurių pagrindu sudarytas kiekvieno miesto ir regiono socialinę ir ekonominę situaciją atspindintis indeksas. Indeksas leidžia miestus ir jiems skiriamas lėšas bei jų tikėtiną poveikį palyginti tarpusavyje. Naudoti Lietuvos statistikos departamento skelbiami rodikliai:

- pensinio amžiaus gyventojų dalis, proc.;
- socialinių paslaugų asmens namuose gavėjai, proc. nuo visų gyventojų;
- socialinės pašalpos gavėjų skaičius, proc. nuo visų gyventojų;
- užimtų ir darbingo amžiaus gyventojų santykis moterų grupėje;
- registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis, proc.;
- užimtų ir darbingo amžiaus gyventojų santykis, proc.

Atliekant užsienio atvejo studijas naudoti ES fondų paramą aktualiose šalyse reglamentuojantys dokumentai ir prieinamos vertinimo ataskaitos, informaciniai leidiniai, analizuojamų organizacijų vidaus dokumentai. Detalus naudotų šaltinių sąrašas pateikiamas kartu su atvejo studijomis prieduose (žr. Priedas 2, Priedas 3).

PIRMINĖS ANALIZĖS METODAI

Vertinimo metu buvo atliktos keturios ištininės tikslinių grupių **anketinės apklausos** pagal iš anksto parengtus klausimynus:

- Miestų VVG atstovų;
- Regionų plėtros tarybų sekretoriatų atstovų;
- Savivaldybių administracijų atstovų, atsakingų už savivaldybės investicijų planavimą;
- Vietos plėtros projektų vykdytojų, įgyvendinančių projektus pagal VP priemonę Nr. 08.6.1-ESFA-V-911, atstovų.

Miestų VVG atstovų, regionų plėtros tarybų sekretoriatų atstovų ir savivaldybių administracijų atstovų, atsakingų už savivaldybės investicijų planavimą, apklausos vykdytos 2018 m. lapkričio 5 – 20 d.

Vietos plėtros projektų vykdytojų, įgyvendinančių projektus pagal VP priemonę Nr. 08.6.1-ESFA-V-911, atstovų apklausa vykdyta 2018 m. gruodžio 13 d. – 2019 m. sausio 7 d.

Visos apklausos buvo vykdomos pasitelkiant internetinę apklausų vykdymo sistemą ©SurveyMonkey bei tikslinių grupių atstovams siunčiant laiškus el. paštu su nuoroda į anketą ir prašymu sudalyvauti apklausoje. Apklausos anketos įvadinės ataskaitos metu buvo suderintos su vertinimo užsakovu.

Apklausos vykdytos keliais etapais – prieš apklausoms skirtą terminą pabaigą visiems respondentams, kurie nesudalyvavo apklausoje, el. paštu buvo išsiųstas pakartotinis prašymas užpildyti anketą. Be to, siekiant užtikrinti gautų duomenų patikimumą, visais atvejais telefonu buvo papildomai susisiekiama su potencialiais respondентаis, kurie po pakartotinio priminimo dėl dalyvavimo apklausoje nebuvo atsakę į jiems pateiktus klausimus, dar kartą prašant užpildyti apklausos anketas (miestų vietos veiklos grupių atstovų apklausos atveju net kelis kartus).

Miestų vietos veiklos grupių atstovų apklausos anketos buvo išsiųstos toms miesto VVG, kurios yra parengusios vietos plėtros strategijas. Buvo apklausama po vieną šių miesto VVG atstovą. Iš viso anketas užpildė 48 respondentai iš 58 (iš 39 miestų vietos veiklos grupių atstovų, kurių vietos plėtros strategijos yra finansuojamos, į pateiktus klausimus atsakė 37 respondentai).

Regionų plėtros tarybų atstovų internetinės apklausos anketas užpildė iš viso 10 respondentų, t. y. po vieną visų apklausiamų plėtros tarybų sekretoriatų atstovą.

Savivaldybių administracijų atstovų apklausos metu buvo apklausama po vieną savivaldybės, kurios miesto vietos veiklos grupės parengta vietos plėtros strategija yra finansuojama, atstovą, atsakingą už investicijų planavimą. Anketas užpildė 29 respondentai iš 39.

Vietos plėtros projektų, įgyvendinamų pagal VP priemonę Nr. 08.6.1-ESFA-V-911, anketas užpildė 62 projektų atstovai. Viso buvo išsiųstos 115 anketų – visiems vietos plėtros projektams, dėl kurių apklausos vykdymo metu jau buvo pasirašytos finansavimo sutartys.

Siekiant patikslinti iš antrinių šaltinių prieinamą informaciją, taip pat verifikuoti kai kurias išankstines vertintojų išvadas, buvo atliekami **interviu** („akis į akį“ ar telefoniniai) su vadovaujančios institucijos, Ministerijos, Agentūros, miestų VVG, vietos plėtros projektus įgyvendinančių organizacijų atstovais. Detalus interviu respondentų sąrašas pateikiamas Priede 2. Interviu vykdyti su miestų, kurie buvo pasirinkti atvejo studijoms, VVG atstovais, taip pat tų miesto VVG, kurios konkrečiais analizės klausimais turėjo specifinę patirtį (pavyzdžiui, parengusios kitokius nei dažniausiai įprasta kvietimo teikti pasiūlymus dokumentus, sąlyginai intensyviau įgyvendinančios bendradarbiavimo su kitomis VVG veiklas ir pan.), atstovais, dalis miesto VVG, siekiant užtikrinti įvairovę, buvo pasirinktos atsitiktiniu būdu. Interviu atlikti

su vietos plėtros projektų vykdytojais, kurių projektai ataskaitoje yra išskirti dėl juose pritaikytų įvairių savanorių pritraukimo praktikų.

Vietos plėtros projektų įgyvendinimo tikėtino poveikio konkrečiam miesto socialinei ir ekonominei plėtrai vertinimas išplėstas atliekant **atvejo studijas**. Buvo atliktos dvi stambesnės apimties atvejo studijos, kiekviena apimanti visus konkrečiame mieste įgyvendinamus projektus, siekiančius prisidėti prie gyventojų socialinės atskirties mažinimo (pirma projektų grupė) ir prie gyventojų užimtumo ir verslumo didinimo (antra projektų grupė). Pasirenkant konkrečius miestus analizei, buvo atsižvelgta į jau esamų projektų sutarčių skaičių, prioritetizuojant vietas, kuriose yra daugiau jau įgyvendinamų vietos plėtros projektų. Atvejo studijos analizuoja Šiaulių mieste įgyvendinamus socialinės atskirties mažinimui skirtus vietos plėtros projektus ir Mažeikių mieste įgyvendinamus gyventojų užimtumo ir verslumo skatinimui skirtus vietos plėtros projektus.

2. VIETOS PLĖTROS STRATEGIJŲ POTENCIALAS PRISIDĖTI PRIE SOCIALINĖS IR EKONOMINĖS VIETOVŲ PLĖTROS

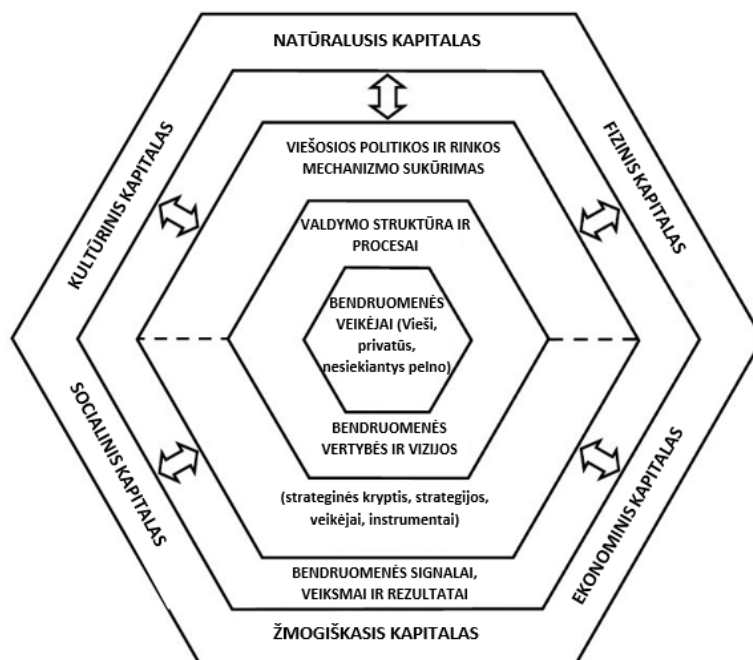
2.1 VIETOS PLĖTROS STRATEGIJŲ INDĖLIS SIEKIANT MIESTŲ SOCIALINĖS IR EKONOMINĖS PLĖTROS TIKSLŲ

Analizė pagal vertinimo klausimą „Koks tikėtinas kiekvienos vietos plėtros strategijos įgyvendinimo poveikis konkrečiam miestui, kuriame įgyvendinama vietos plėtros strategija, socialinei ir ekonominei plėtrai?“

Šiuolaikinėms ekonominio vystymosi teorijoms yra būdingas socialinio-ekonominio vystymosi daugiabriauniškumo akcentavimas, t. y. iškeliamas ne vienas problemiškas vystymosi aspektas, bet ieškoma kompleksinių, įvairius vystymosi aspektus integruojančių sprendimų. Vertinant konkrečios vietos plėtros strategijos įgyvendinimo poveikį konkrečiam miestui⁹ socialinei ir ekonominei plėtrai, tikslinga pasiremti mokslinėje literatūroje siūlomu bendruomenės ekonominio vystymosi modeliu. Remiantis egzistuojančiais modeliais galima išskirti 6 pagrindinius kapitalus (žr. Paveikslas 1), kurie, viena vertus, yra būtini bendruomenei, kad pastaroji galėtų tolygiai vystytis, kita vertus, įgyvendinant tinkamas priemones, šie kapitalai didėja, taip užtikrindami tolimesnio vystymosi galimybes¹⁰. Šių kapitalų didėjimas yra kuriamas per bendruomenės veiksmus, tuo tarpu pastarųjų gairės yra kuriamos nustatant strategines kryptis, formuojant strategijas bei suteikiant bendruomenei tinkamus instrumentus. Pačios gairės turėtų priklausyti nuo bendruomenės vertybių bei vizijos. Šią sistemą papildant tinkama valdymo struktūra yra sukuriamas sėkmingas bendruomenės ekonominio bei socialinio vystymosi mechanizmas, kuris veikia pasitelkdamas turimus 6 kapitalus bei savo veikimu juos didina.

⁹ Vertinant poveikį miestams dvi Kauno miesto strategijos buvo analizuojamos sujungus į bendrą vienetą (t. y. buvo analizuojami 38 miestai, o ne 39 VPS).

¹⁰ Roseland M. (2012) *Toward Sustainable Communities: Solutions for Citizens and Their Governments*, 4 leid., New Society Publishers.

PAVEIKSLAS 1. BENDRUOMENĖS EKONOMINIO VYSTYMOSI SCHEMA

Šaltinis: Roseland (2012).

Įgyvendinamų vietos plėtros strategijų analizė rodo, kad jų tikslai yra orientuoti į įvairius pokyčius, tarp kurių vyrauja bendruomenės socialinės integracijos, žmogiškųjų išteklių plėtros ir ekonominio įgalinimo siekiai. Dalis pagal VPS suplanuotų investicijų gana tiesiogiai gali būti susietos su aukščiau esančiame paveiksle išskirtu žmogiškuoju kapitalu, kurio plėtra priklauso nuo teigiamų žinių, gebėjimų, sveikatos pokyčių. Kitos VPS investicijos tikėtina paveiks ekonominį kapitalą, siejamą su užimtumu, pajamomis, produktyvumu. Ir, žinoma, tikimasi, kad BIVP įgyvendinimas prisidės prie miestų ir bendruomenių socialinio kapitalo stiprinimo.

Socialinis kapitalas gali būti apibūdintas kaip ryšiai tarp individų ir grupių. Tai yra bendros žinios, patirtis ir bendravimo formos, kurias individų grupės paverčia bet kokia produktyvia veikla¹¹. Jis gali reikštis įvairiomis formomis. Socialinis kapitalas sukuriamas tuomet, kai individai išmoksta pasitikėti vieni kitais ir pasikliauja bendromis bendruomenėje egzistuojančiomis tarpusavio sąveikos formomis vietoj to, kad veiktų siaurų, tiesioginių *duoti-gauti* tipo veiklų lauke. Socialinis kapitalas susikuria tuomet, kai individai suformuoja socialinius tinklus tam, kad sukurtų prekes ar paslaugas plačiąja prasme. Tinklai įprastai yra neformalios grupės, kaip, pavyzdžiui, kaimynų tarpusavio pagalba, bet taip pat gali būti formalizuotas darinys, pavyzdžiui, pagyvenusių asmenų bendruomenės klubas, tačiau visus šiuos darinius vienija tai, kad visi jie yra pagrįsti asmeniniu įsitraukimu ir bendravimu, t. y. be žmonių ir jų ryšių nebūtų ir šių veiklų¹².

Esamo socialinio kapitalo lygio matavimas yra sudėtingas ir dažnai gali būti diskutuotinas. Pavyzdžiui, akademinėje literatūroje neretai socialinis kapitalas ir jo pokyčiai matuojami dalyvavimo konkrečių organizacijų veikloje skirtingais laikotarpiais¹³, tačiau toks požiūris sulaukia ir kritikos, kadangi gali kisti

¹¹ Coleman, J.S. (1990). Foundations of Social Theory, Harvard University Press, Cambridge, MA.

¹² Roseland M. (2000). Sustainable community development: integrating environmental, economic, and social objectives, Progress in Planning 54, 73–132.

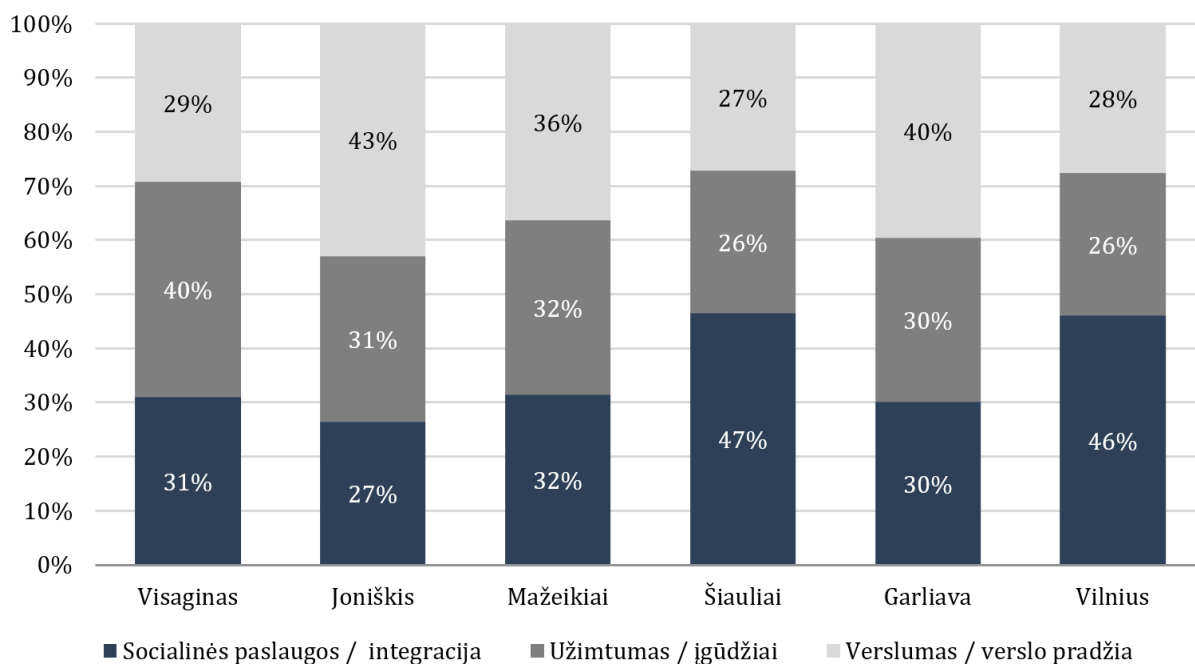
¹³ Putnam, R.D., 1995. Bowling alone: America's declining social capital. Journal of Democracy 6 (1), 65–78.

asmenų dalyvavimo visuomeninėje veikloje formos, mažėjant vienų organizacijų narių skaičiui jų gali daugėti kitose ir panašiai¹⁴. Grįžtant į Lietuvos kontekstą, esamo socialinio kapitalo lygio, net ir apsiribojant rodikliais, susijusiais su gyventojų dalyvavimu visuomeninėje veikloje, visų šalies savivaldybių ar miestų lygiu nustatyti šiuo metu yra neįmanoma dėl patikimų statistinių rodiklių trūkumo. Todėl šio vertinimo tikslais, skirtingai nei kitų analizuojamų kapitalų atveju, kalbama ne apie esamą socialinį kapitalą, bet apie socialinę miestų būklę, kurios pokyčiams skirtos BIVP investicijos bene labiausiai gali prisidėti prie socialinio kapitalo stiprinimo (pirmiausiai, per pakankamai intensyvių savanoriškos veiklos skatinimą).

Analizuojamas tikėtinas VPS poveikis šioms sritims:

- *socialinei būklei* (per socialinių paslaugų / integracijos tikslus), kartu paveikiant ir socialinį kapitalą;
- *žmogiškajam kapitalui* (per užimtumo / įgūdžių tikslus);
- iš dalies, *ekonominiam kapitalui* (per verslumo / verslo pradžios tikslus).

Daugiausia VPS įgyvendinimui skirtų lėšų numatoma investuoti į socialinės būklės gerinimą (vidutiniškai 44 proc.), kiek mažiau – į ekonominį kapitalą (vidutiniškai 36 proc.), o mažiausiai – į žmogiškąjį kapitalą (vidutiniškai 20 proc.)¹⁵. 6 miestuose (žr. Paveikslas 2) kiekvienai sričiai tenka bent po 25 proc. numatyto finansavimo, tad Vilniuje, Šiauliuose ir kitose paveiksle nurodytose teritorijose reikėtų tikėtis labiau subalansuoto indėlio į socialinę ir ekonominę plėtrą.

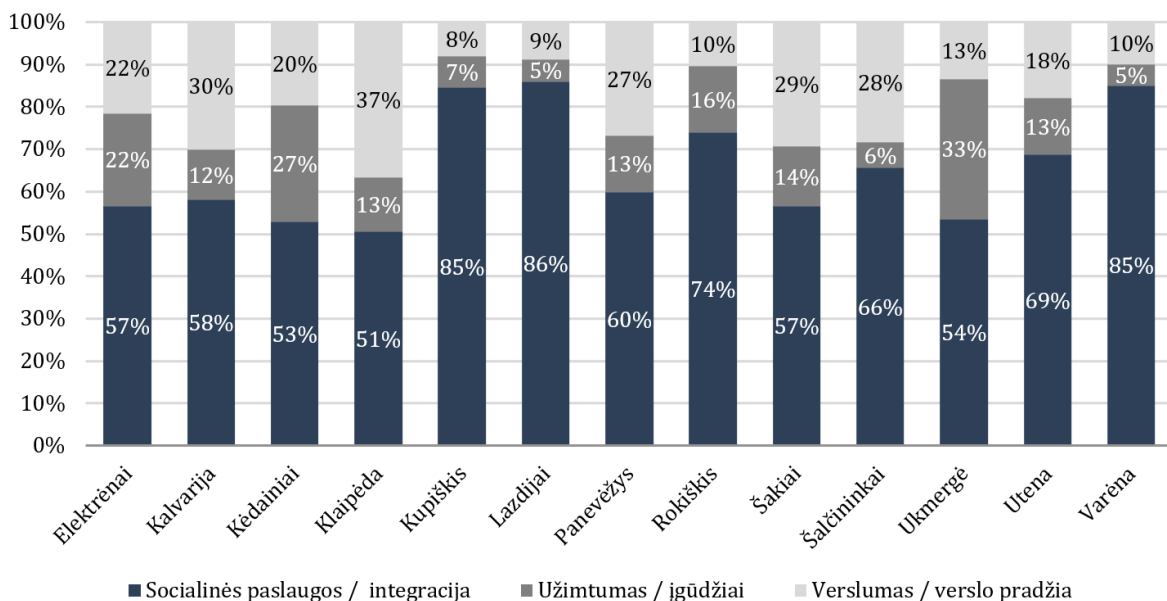
PAVEIKSLAS 2. MIESTAI, KURIUOSE KIEKVIENAI SRIČIAI TENKA BENT PO 25 PROC. FINANSAVIMO

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting.

13 miestų (žr. Paveikslas 3) dominuoja investicijos į socialinės būklės gerinimą (per socialinių paslaugų / integracijos tikslus), tad Klaipėdoje, Panevėžyje ir kitose paveiksle nurodytose teritorijose didžiausias teigiamas VPS poveikis laukiamas būtent socialinėje srityje.

¹⁴ Lemann, N., 1996. Kicking in groups. Atlantic Monthly 277 (4), 22–26.

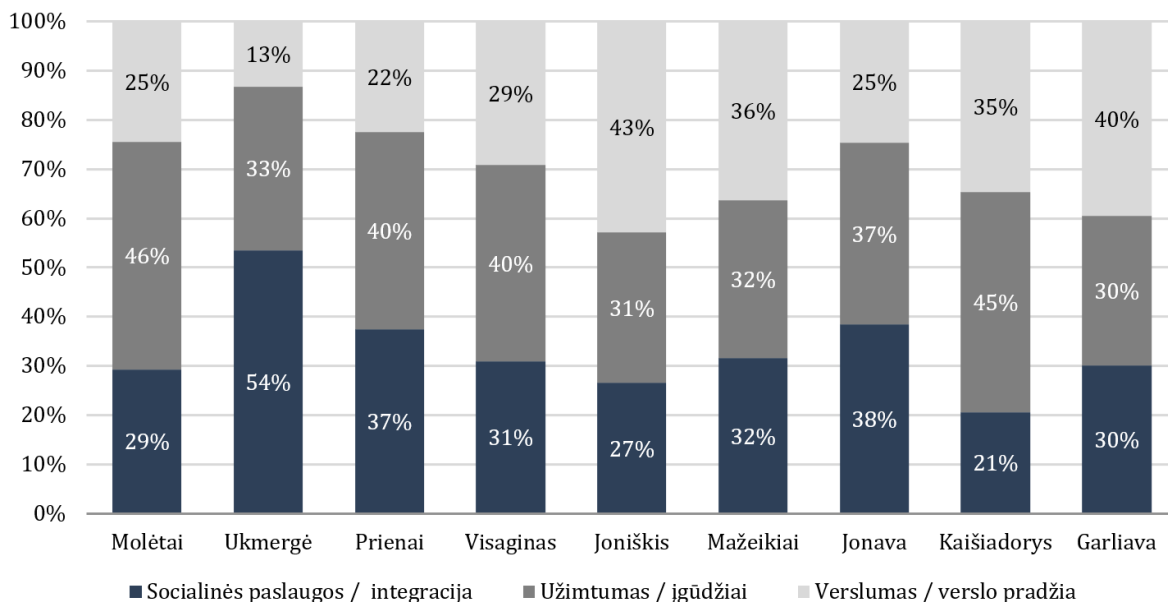
¹⁵ VPS lėšos skirtingoms sritims paskirstytos uždavinių lygiu, t. y. kiekvienas VPS uždavinys priskirtas konkrečiai sričiai.

PAVEIKSLAS 3. MIESTAI, KURIUOSE INVESTICIJOMS Į SOCIALINĖS BŪKLĖS GERINIMĄ TENKA 50 PROC. IR DAUGIAU FINANSAVIMO

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting.

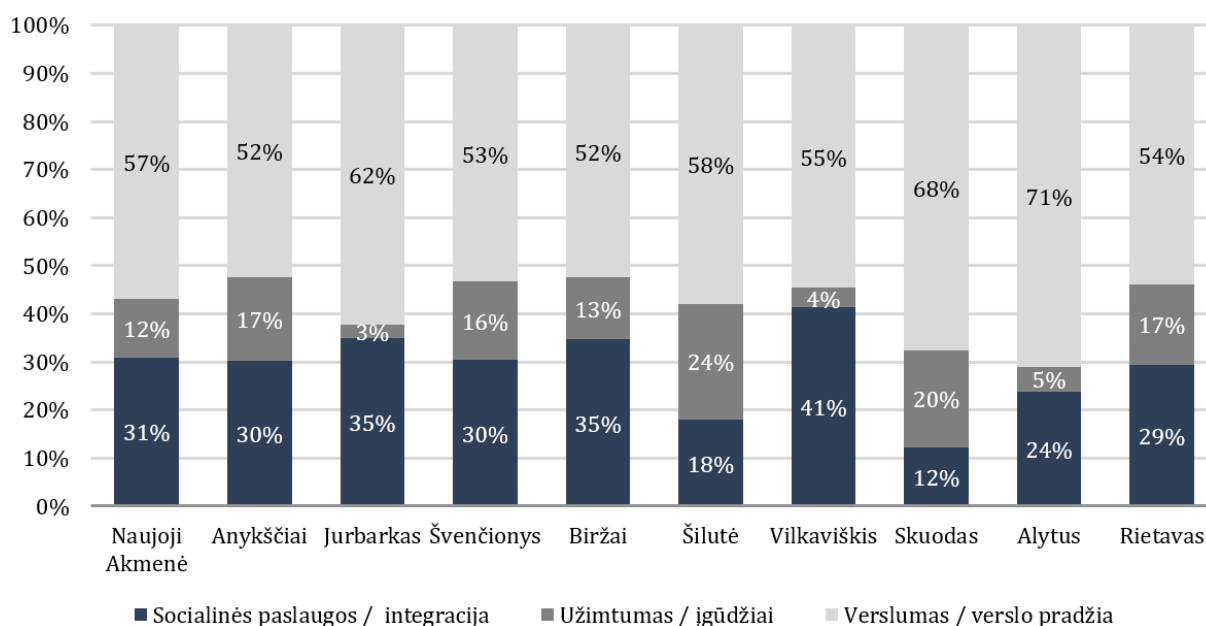
9 miestuose (žr. Paveikslas 4) pastebimas dėmesys tenka investicijoms į žmogiškąjį kapitalą (per užimtumo / įgūdžių tikslus), tad Mažeikiuose, Jonavoje ir kitose paveiksle nurodytose teritorijose santykinai didesnio teigiamo VPS poveikio laukiama gerinant gyventojų galimybes įsitvirtinti darbo rinkoje.

PAVEIKSLAS 4. MIESTAI, KURIUOSE INVESTICIJOMS Į ŽMOGIŠKĄJĮ KAPITALĄ TENKA 30 PROC. IR DAUGIAU FINANSAVIMO

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting.

10 miestų (žr. Paveikslas 5) dominuoja investicijos į ekonominį kapitalą (per verslumo / verslo pradžios tikslus), tad Alytuje, Šilutėje ir kitose paveiksle nurodytose teritorijose didžiausią teigiamą poveikį VPS turėtų turėti smulkių verslų atsiradimui.

PAVEIKSLAS 5. MIESTAI, KURIUOSE INVESTICIJOMS Į EKONOMINĮ KAPITALĄ TENKA 50 PROC. IR DAUGIAU FINANSAVIMO

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting.

Vertinant VPS tikėtiną poveikį atskirų miestų socialinei ir ekonominei plėtrai, tikslinga pasitelkti vienam miesto gyventojui tenkančio finansavimo pjūvį. Atlikta analizė parodė, kad atskiruose miestuose 1-am gyventojui tenkanti finansavimo suma svyruoja nuo 2,05 Eur iki 190,63 Eur, t. y. skiriasi daugiau nei 90 kartų. Siekiant darnios socialinės ir ekonominės plėtros, prastesne situacija pasižymintys miestai iš tiesų turėtų gauti didesnę finansavimą, kad būtų sudarytos prielaidos mažinti atsilikimą nuo geresne situacija pasižyminčių miestų.

Vertinimo tikslais laikoma, kad:

- *Tikėtinai didelis poveikis*, kai savivaldybės situacija pagal pasirinktus rodiklius yra prasta ir skiriamas sąlyginai didelis finansavimas;
- *Tikėtinai vidutinis poveikis*, kai savivaldybės situacija pagal pasirinktus rodiklius yra prasta ir skiriamas sąlyginai mažas finansavimas (kadangi, esant santykinai prastai situacijai, tam tikrą situacijos pokytį galima pasiekti ir su santykinai mažesnėmis sumomis) arba savivaldybės situacija pagal pasirinktus rodiklius yra gera ir skiriamas sąlyginai didelis finansavimas;
- *Tikėtinai mažas poveikis*, kai savivaldybės situacija pagal pasirinktus rodiklius yra gera ir skiriamas sąlyginai mažas finansavimas.

Siekiant įvertinti atskirų miestų situaciją ir VPS finansavimo poreikį, buvo pasirinkti prieinami Lietuvos statistikos departamento skelbiami rodikliai:

- Socialinę būklę atspindintys rodikliai:
 - pensinio amžiaus gyventojų dalis, proc. nuo visų gyventojų¹⁶;
 - socialinių paslaugų asmens namuose gavėjai, proc. nuo visų gyventojų;
 - socialinės pašalpos gavėjų skaičius, proc. nuo visų gyventojų¹⁷;
 - užimtų ir darbingo amžiaus gyventojų santykis moterų grupėje¹⁸;
- Žmogiškąjį ir ekonominį kapitalą atspindintys rodikliai:
 - registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis, proc.;
 - užimtų ir darbingo amžiaus gyventojų santykis, proc.

Minimų rodiklių reikšmės yra skelbiamos savivaldybių lygmeniu. Vertinimo metu daroma prielaida, kad konkretaus miesto situacija yra artima jo savivaldybės situacijai. Panaudojant minėtus rodiklius sudarytas kiekvieno miesto socialinę ir ekonominę situaciją atspindintis indeksas. Šis indeksas sudarytas dviejų subindeksų pagrindu¹⁹:

- subindekso, atspindinčio socialinę būklę ir apimančio aukščiau paminėtus 4 rodiklius;
- subindekso, atspindinčio žmogiškąjį ir ekonominį kapitalą ir apimančio aukščiau paminėtus 2 rodiklius.

Subindeksų sudarymo tikslais rodiklių reikšmės buvo normalizuotos. Kitaip sakant, rodiklių reikšmės buvo perskaiciuotos į skalę, apimančią reikšmes, esančias intervale nuo 0 iki 1. Tokiam normalizavimui yra taikoma įprasta formulė²⁰:

$$\text{normalizuota rodiklio reikšmė} = \frac{\text{esama rodiklio reikšmė} - \text{minimali rodiklio reikšmė}}{\text{maksimali rodiklio reikšmė} - \text{minimali rodiklio reikšmė}}$$

Pavyzdžiui, skaičiuojant normalizuotas pensinio amžiaus gyventojų dalies, proc. nuo visų gyventojų, reikšmes, mažiausia reikšme pasižymėjo Garliava (18,5 proc., darant prielaidą, kad konkretaus miesto situacija yra artima jo savivaldybės situacijai), o didžiausia reikšme – Anykščiai (29,3 proc.). Todėl Vilniaus miesto (19,0 proc.) normalizuota reikšmė yra lygi: $(19,0 - 18,5) / (29,3 - 18,5) = 0,042$.

Kadangi 4 rodiklių atveju didesnės reikšmės atspindi prastesnę situaciją, taip pat buvo standartizuota rodiklių kryptis (minėtų rodiklių reikšmes „apverčiant“, kad didesnė reikšmė atspindėtų geresnę situaciją). Pavyzdžiui, pensinio amžiaus gyventojų dalies, proc. nuo visų gyventojų, didesnė reikšmė atspindi prastesnę situaciją ir potencialiai didesnę socialinių paslaugų / integracijos poreikį, todėl standartizuota Vilniaus miesto reikšmė yra lygi: $1 - 0,042 = 0,96$.

Žemiau esančioje lentelėje (žr. Lentelė 1) yra pateikiama informacija apie miestus, kuriuose VPS finansavimas 1-am gyventojui yra didžiausias (1 kvartilis pagal finansavimą 1-am gyventojui), taip pat nurodant kiekvienam miestui apskaičiuotus subindeksus ir bendrą indeksą. Matyti, kad tarp didžiausią finansavimą (1-am gyventojui) gavusių miestų 3 miestai (Pagėgiai, Skuodas, Rietavas) pasižymi sąlyginai

¹⁶ Didesnė pensinio amžiaus gyventojų dalis potencialiai atspindi didesnę socialinių paslaugų / integracijos poreikį, arba, iš kitos pusės, potencialiai atspindi prastesnę socialinę būklę.

¹⁷ Didesnė socialinės pašalpos gavėjų dalis potencialiai atspindi didesnę socialinių paslaugų / integracijos poreikį, arba, iš kitos pusės, potencialiai atspindi prastesnę socialinę būklę.

¹⁸ Prastesnis užimtų ir darbingo amžiaus gyventojų santykis moterų grupėje atspindi apibojimus derinant šeimos ir darbo įsipareigojimus, t. y. potencialiai atspindi didesnę socialinių paslaugų / integracijos poreikį, arba, iš kitos pusės, potencialiai atspindi prastesnę socialinę būklę.

¹⁹ Sudarant subindeksus buvo naudoti vienodi rodiklių svoriai, o bendrą indeksą – vienodi subindeksų svoriai.

²⁰ Pavyzdžiui: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2016_technical_notes.pdf

nebloga situacija – patenka į antrą geriausią kvartilį pagal bendrą indeksą. Tikėtinas VPS poveikis šių miestų socialinei ir ekonominei plėtrai vertintinas kaip vidutinis (t.y., net ir santykinai didesnis finansavimo sumos galėtų turėti tik vidutinio masto poveikį dėl jau esamo santykinai aukšto pradinio lygio). Likusių 7 miestų (Šakiai, Kalvarija, Lazdijai, Švenčionys, Naujoji Akmenė, Vilkaviškis, Kupiškis) atveju tikėtinas santykinai aukštas poveikis, kadangi santykinai reikšmingos sumos turėtų sudaryti prielaidas reikšmingesniai situacijos pagerinimui, lyginant su santykinai žemu pradiniu lygiu.

LENTELĖ 1. MIESTAI, PAGAL 1-AM GYVENTOJUI TENKANČIĄ SUMĄ PATEKĘ Į 1 KVARTILĮ

Miestas	1-am gyventojui tenkanti suma, Eur	Indeksai			
		Socialinė būklė	Žmogiškasis ir ekonominis kapitalas	Bendras indeksas ir jo kvartilis	
Pagėgiai	190.63	0.55	0.53	0.54	2 kvartilis
Šakiai	165.60	0.53	0.44	0.49	3 kvartilis
Skuodas	138.88	0.52	0.62	0.57	2 kvartilis
Kalvarija	135.91	0.48	0.21	0.35	4 kvartilis
Rietavas	124.48	0.63	0.61	0.62	2 kvartilis
Lazdijai	110.18	0.40	0.12	0.26	4 kvartilis
Švenčionys	98.69	0.61	0.33	0.47	3 kvartilis
Naujoji Akmenė	86.97	0.36	0.11	0.24	4 kvartilis
Vilkaviškis	79.53	0.58	0.47	0.53	3 kvartilis
Kupiškis	75.46	0.45	0.22	0.34	4 kvartilis

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting.

Lentelė 2 pateikia informaciją apie miestus, kurie pagal VPS finansavimą 1-am gyventojui patenka į 2 kvartilį. Matyti, kad tarp gana didelį finansavimą (1-am gyventojui) gavusių miestų 1 miestas (Kaišiadorys) pasižymi santykinai gera situacija – patenka į 1 geriausią kvartilį pagal bendrą indeksą. Tikėtinas VPS poveikis šio miesto socialinei ir ekonominei plėtrai vertintinas kaip vidutinis (kadangi net ir santykinai didesnis finansavimas galėtų turėti tik vidutinio masto poveikį dėl jau esamo santykinai aukšto pradinio lygio). Likusių 8 miestų (Zarasai, Pakruojis, Rokiškis, Jurbarkas, Biržai, Šalčininkai, Molėtai, Anykščiai) atveju yra tikėtinas santykinai aukštas poveikis, kadangi santykinai reikšmingos sumos turėtų sudaryti prielaidas reikšmingesniai situacijos pagerinimui, lyginant su santykinai žemu pradiniu lygiu.

LENTELĖ 2. MIESTAI, PAGAL 1-AM GYVENTOJUI TENKANČIĄ SUMĄ PATEKĘ Į 2 KVARTILĮ

Miestas	1-am gyventojui tenkanti suma, Eur	Indeksai			
		Socialinė būklė	Žmogiškasis ir ekonominis kapitalas	Bendras indeksas ir jo kvartilis	
Zarasai	71.61	0.37	0.12	0.25	4 kvartilis
Pakruojis	68.38	0.37	0.36	0.36	4 kvartilis
Kaišiadorys	64.60	0.79	0.67	0.73	1 kvartilis
Rokiškis	63.16	0.47	0.21	0.34	4 kvartilis
Jurbarkas	55.76	0.56	0.32	0.44	4 kvartilis
Biržai	51.41	0.43	0.52	0.48	3 kvartilis

Miestas	1-am gyventojui tenkanti suma, Eur	Indeksai			
		Socialinė būklė	Žmogiškasis ir ekonominis kapitalas	Bendras indeksas ir jo kvartilis	
Šalčininkai	49.90	0.61	0.39	0.50	3 kvartilis
Molėtai	46.07	0.27	0.18	0.22	4 kvartilis
Anykščiai	44.89	0.37	0.41	0.39	4 kvartilis

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting.

Lentelė 3 pateikia informaciją apie miestus, kurie pagal VPS finansavimą 1-am gyventojui patenka į 3 kvartilį. Matyti, kad tarp gana mažą finansavimą (1-am gyventojui) gavusių miestų 2 miestai (Varėna ir Joniškis) pasižymi gan prasta situacija – patenka į 3 kvartilį pagal ekonominę ir socialinę situaciją atspindintį bendrą indeksą. Tikėtinas VPS poveikis šių miestų socialinei ir ekonominei plėtrai vertintinas kaip vidutinis (kadangi, esant santykinai prastai situacijai, tam tikrą situacijos pokytį galima pasiekti ir su santykinai mažesnėmis sumomis). Likusių 7 miestų (Prienai, Utena, Marijampolė, Kėdainiai, Garliava, Elektrėnai, Jonava) atveju tikėtinas tik ribotas poveikis, kadangi šiuose miestuose situacija yra gera, tad santykinai mažos sumos turėtų sudaryti tik ribotas prielaidas situacijos pagerinimui.

LENTELĖ 3. MIESTAI, PAGAL 1-AM GYVENTOJUI TENKANČIĄ SUMĄ PATEKĘ Į 3 KVARTILĮ

Miestas	1-am gyventojui tenkanti suma, Eur	Indeksai			
		Socialinė būklė	Žmogiškasis ir ekonominis kapitalas	Bendras indeksas ir jo kvartilis	
Prienai	43.85	0.58	0.56	0.57	2 kvartilis
Utena	43.42	0.76	0.73	0.74	1 kvartilis
Marijampolė	42.68	0.85	0.64	0.75	1 kvartilis
Kėdainiai	41.67	0.67	0.71	0.69	2 kvartilis
Varėna	41.31	0.52	0.41	0.46	3 kvartilis
Garliava	37.99	0.87	0.68	0.77	1 kvartilis
Elektrėnai	32.45	0.76	0.91	0.83	1 kvartilis
Joniškis	29.82	0.54	0.51	0.53	3 kvartilis
Jonava	26.58	0.71	0.62	0.66	2 kvartilis

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting.

Lentelė 4 pateikia informaciją apie miestus, kurie pagal VPS finansavimą 1-am gyventojui patenka į 4 kvartilį (t. y., VPS finansavimas 1-am gyventojui yra mažiausias). Matyti, kad tarp mažiausią finansavimą (1-am gyventojui) gavusių miestų 2 miestai (Šilutė ir Visaginas) pasižymi gan prasta situacija – patenka į trečią kvartilį pagal bendrą indeksą. Tikėtinas VPS poveikis šių miestų socialinei ir ekonominei plėtrai vertintinas kaip vidutinis (kadangi, esant santykinai prastai situacijai, tam tikrą situacijos pokytį galima pasiekti ir su santykinai mažesnėmis sumomis). Likusių 8 miestų (Ukmergė, Klaipėda, Mažeikiai, Šiauliai, Alytus, Panevėžys, Kaunas, Vilnius) atveju tikėtinas tik ribotas poveikis, kadangi šiuose miestuose situacija yra pakankamai gera, tad mažos finansavimo sumos nėra pakankamos reikšmingesniai situacijos pokyčiui, lyginant su santykinai aukštu pradiniu lygiu.

LENTELĖ 4. MIESTAI, PAGAL 1-AM GYVENTOJUI TENKANČIĄ SUMĄ PATEKĘ Į 4 KVARTILĮ

Miestas	1-am gyventojui tenkanti suma, Eur	Indeksai			
		Socialinė būklė	Žmogiškasis ir ekonominis kapitalas	Bendras indeksas ir jo kvartilis	
Šilutė	22.05	0.63	0.38	0.51	3 kvartilis
Visaginas	20.40	0.62	0.36	0.49	3 kvartilis
Ukmergė	19.02	0.64	0.58	0.61	2 kvartilis
Klaipėda	11.97	0.86	0.89	0.88	1 kvartilis
Mažeikiai	11.27	0.70	0.38	0.54	2 kvartilis
Šiauliai	9.92	0.78	0.80	0.79	1 kvartilis
Alytus	6.35	0.73	0.59	0.66	2 kvartilis
Panevėžys	5.98	0.74	0.75	0.75	1 kvartilis
Kaunas	5.97	0.76	0.85	0.80	1 kvartilis
Vilnius	2.05	0.89	0.87	0.88	1 kvartilis

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting.

2.2 VIETOS PLĖTROS STRATEGIJŲ INDĖLIS SIEKIANT REGIONŲ SOCIALINĖS IR EKONOMINĖS PLĖTROS TIKSLŲ

Analizė pagal vertinimo klausimą „Koks tikėtinas vietos plėtros strategijų įgyvendinimo poveikis regionų (apskričių) ekonominei ir socialinei plėtrai? Kaip BIV plėtros strategijų įgyvendinimas prisidės prie socialinių ir ekonominių problemų regionuose sprendimo?“

Vertinant, koks tikėtinas vietos plėtros strategijų įgyvendinimo poveikis regionų (apskričių) ekonominei ir socialinei plėtrai, miestų duomenys buvo agreguoti į regionų lygį (žr. Lentelė 5). Tikslinių teritorijų gyventojų skaičius bendrame apskrities gyventojų skaičiuje sudaro nuo 12 iki 50 proc. (vidutiniškai – 31 proc.), vadinasi, VPS padengia pakankamai didelę populiacijos dalį, kad miestų lygiu identifikuotas poveikis būtų juntamas ir apskričių lygiu.

LENTELĖ 5. MIESTŲ DUOMENŲ AGREGAVIMAS Į REGIONŲ LYGĮ

	Gyventojų skaičius	VPS skaičius	Tikslinių teritorijų gyventojų skaičius	Tikslinių teritorijų gyventojų skaičius bendrame gyventojų skaičiuje, proc.	1-am apskrities gyventojui tenkanti suma, Eur
Vilniaus apskritis	805,380	5	164,610	20%	3.3
Alytaus apskritis	145,109	2	63,208	44%	4.9
Kauno apskritis	577,358	8	130,014	23%	9.3
Klaipėdos apskritis	324,618	3	48,729	15%	9.3
Marijampolės apskritis	149,077	4	57,994	39%	26.5
Panevėžio apskritis	231,001	4	73,072	32%	10.7
Šiaulių apskritis	276,329	4	124,892	45%	8.4
Tauragės apskritis	101,200	2	12,413	12%	9.2
Telšių apskritis	141,293	2	38,645	27%	5.8
Utenos apskritis	137,193	5	69,006	50%	20.1

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting.

Siekiant įvertinti VPS poveikį kiekvieno regiono ekonominei ir socialinei plėtrai buvo pritaikyta analogiška metodika, kaip ir miestų atveju. Buvo sudarytas kiekvienos apskrities socialinę ir ekonominę situaciją atspindintis indeksas, susidedantis iš 2 subindeksų. Sudarant socialinę būklę atspindintį indeksą papildomai buvo įtrauktas rodiklis „Asmenys, gyvenantys skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje, proc.“, kuris yra skelbiamas apskričių lygmeniu.

Lentelė 6 atspindi atskirų rodiklių reikšmes, o taip pat šių reikšmių pagrindu apskaičiuotas subindeksų ir bendro indekso reikšmes. Matyti, kad geriausia ekonomine ir socialine situacija pasižymi Klaipėdos ir Vilniaus apskritys.

LENTELĖ 6. APSKRIČIŲ EKONOMINĘ IR SOCIALINĘ SITUACIJĄ ATSPINDINTYS INDEKSAI

Apskritis	Rodikliai, atspindintys socialinę būklę					Rodikliai, atspindintys žmogiškąjį ir ekonominį kapitalą		Indeksai		
	Pensinio amžiaus gyventojai, proc.	Socialinių paslaugų asmens namuose gavėjai, proc. nuo visų gyventojų	Socialinės pašalpos gavėjų skaičius, proc. nuo visų gyventojų	Užimtų ir darbingo amžiaus gyventojų santykis moterų grupėje, proc.	Asmenys, gyvenantys skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje, proc.	Registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis, proc.	Užimtų ir darbingo amžiaus gyventojų santykis, proc.	Socialinė būklė	Žmogiškasis ir ekonominis kapitalas	Bendras indeksas
Vilniaus apskritis	20%	0.69%	2.6%	79%	25%	7.3%	77%	0.85	0.85	0.85
Alytaus apskritis	25%	0.44%	5.8%	73%	23%	12.3%	69%	0.52	0.06	0.29
Kauno apskritis	23%	0.60%	3.4%	77%	34%	7.6%	77%	0.57	0.79	0.68
Klaipėdos apskritis	22%	0.45%	2.7%	78%	28%	7.9%	82%	0.83	0.94	0.89
Marijampolės apskritis	22%	0.55%	5.1%	73%	36%	10.3%	70%	0.40	0.28	0.34
Panevėžio apskritis	25%	0.51%	5.4%	71%	30%	10.2%	70%	0.39	0.29	0.34
Šiaulių apskritis	24%	0.76%	4.7%	68%	29%	9.0%	68%	0.30	0.33	0.32
Tauragės apskritis	23%	0.56%	5.6%	69%	30%	11.5%	69%	0.38	0.13	0.26
Telšių apskritis	22%	0.59%	4.7%	74%	28%	9.7%	72%	0.58	0.42	0.50
Utenos apskritis	27%	0.87%	5.8%	71%	36%	12.3%	69%	0.05	0.05	0.05

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting.

Žemiau pateiktoje lentelėje (žr. Lentelė 7) yra pateikta informacija apie 1-am kiekvienos apskrities gyventojui tenkantį VPS finansavimą, taip pat nurodant kiekvienai apskričiai apskaičiuotus subindeksus ir bendrą indeksą. Matyti, kad tarp didžiausių finansavimą (1-am gyventojui) gavusių 5 regionų 3 regionai (Marijampolės, Klaipėdos ir Kauno apskritys) pasižymi santykinai gera socialine ir ekonomine situacija (yra virš medianos pagal ekonominę ir socialinę situaciją atspindintį bendrą indeksą). Tikėtinas VPS poveikis šių regionų socialinei ir ekonominei plėtrai vertintinas kaip vidutinis (t. y., net ir santykinai didesnės finansavimo sumos galėtų turėti tik vidutinio masto poveikį dėl jau esamo santykinai aukšto pradinio lygio). Likusių 2 regionų (Utenos ir Panevėžio apskritys) atveju tikėtinas santykinai aukštas poveikis, kadangi šiuose regionuose situacija buvo prastesnė, tad santykinai reikšmingos sumos turėtų sudaryti prielaidas reikšmingesniai situacijos pagerinimui, lyginant su santykinai žemu pradiniu lygiu.

LENTELĖ 7. APSKRIČIŲ EKONOMINĘ IR SOCIALINĘ SITUACIJĄ ATSPINDINČIŲ INDEKSŲ PALYGINIMAS SU GAUTA FINANSAVIMO SUMA

Apskritis	1-am gyventojui tenkanti suma, Eur	Indeksai			
		Socialinė būklė	Žmogiškasis ir ekonominis kapitalas	Bendras indeksas	
Marijampolės apskritis	26.48	0.40	0.28	0.3390	Virš medianos
Utenos apskritis	20.13	0.05	0.05	0.0503	Žemiau medianos
Panevėžio apskritis	10.69	0.39	0.29	0.3386	Žemiau medianos
Klaipėdos apskritis	9.30	0.83	0.94	0.8863	Virš medianos
Kauno apskritis	9.28	0.57	0.79	0.6822	Virš medianos
Tauragės apskritis	9.24	0.38	0.13	0.2591	Žemiau medianos
Šiaulių apskritis	8.40	0.30	0.33	0.3170	Žemiau medianos
Telšių apskritis	5.84	0.58	0.42	0.4974	Virš medianos
Alytaus apskritis	4.88	0.52	0.06	0.2891	Žemiau medianos
Vilniaus apskritis	3.32	0.85	0.85	0.8467	Virš medianos

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting.

Tarp mažiausią finansavimą (1-am gyventojui) gavusių 5 regionų, 3 regionai (Tauragės, Šiaulių ir Alytaus apskritys) pasižymi gan prasta situacija (yra žemiau medianos pagal ekonominę ir socialinę situaciją atspindinį bendrą indeksą). Tikėtinas VPS poveikis šių regionų socialinei ir ekonominei plėtrai vertintinas kaip vidutinis (kadangi, esant santykinai prastai situacijai, tam tikrą situacijos pagerėjimą galima pasiekti ir su santykinai mažesnėmis sumomis). Likusių 2 regionų (Telšių ir Vilniaus apskritys) atveju tikėtinas ribotas poveikis, kadangi šiuose regionuose situacija yra pakankamai gera, tad mažos finansavimo sumos nėra pakankamos reikšmingesniai situacijos pagerinimui, lyginant su santykinai aukštu pradinio lygiu.

APIBENDRINIMAS

Analizuojant **VPS poveikį konkreataus miesto, kuriame įgyvendinama VPS, socialinei ir ekonominei plėtrai** buvo vertinamos investicijos į tris sritis: socialinę būklę (per socialinių paslaugų / integracijos tikslus), žmogiškąjį kapitalą (per užimtumo / įgūdžių tikslus) ir, iš dalies, ekonominį kapitalą (per verslumo / verslo pradžios tikslus). Nustatyta, kad 6 miestuose (pvz., Vilniuje, Šiauliuose) kiekvienai išskirtai sričiai tenka bent po 25 proc. numatyto finansavimo, tad šiuose miestuose reikėtų tikėtis labiau subalansuoto indėlio į socialinę ir ekonominę plėtrą. 13 miestų (pvz., Klaipėdoje, Panevėžyje) dominuoja investicijos į socialinės būklės gerinimą (per socialinių paslaugų / integracijos tikslus), tad čia VPS didžiausias teigiamas poveikis laukiamas būtent socialinėje dimensijoje. 9 miestuose (pvz., Mažeikiuose, Jonavoje) pastebimas dėmesys tenka investicijoms į žmogiškąjį kapitalą (per užimtumo / įgūdžių tikslus), tad pastaruosiuose miestuose santykinai didesnio VPS teigiamo poveikio laukiama gerinant rizikos grupių galimybes įsitvirtinti darbo rinkoje. 10 miestų (pvz., Alytuje, Šilutėje) dominuoja investicijos į ekonominį kapitalą (per verslumo / verslo pradžios tikslus), tad čia VPS didžiausią teigiamą poveikį turėtų turėti smulkių verslų atsiradimui.

Vertinant finansines apimtis, didžiausio indėlio sprendžiant problemas laukiama įgyvendinant socialinių paslaugų / integracijos tikslus, kiek mažesnio – verslumo / verslo pradžios tikslus, o mažiausio – užimtumo / įgūdžių tikslus.

Atskiruose miestuose 1-am gyventojui tenkanti finansavimo suma svyruoja nuo 2,05 Eur iki 190,63 Eur, t. y., skiriasi daugiau nei 90 kartų. Siekiant darnios socialinės ir ekonominės plėtros prastesne situacija pasižymintys miestai iš tiesų turėtų gauti didesnę finansavimą, kad būtų sudarytos prielaidos mažinti atsilikimą nuo geresne situacija pasižyminčių miestų. Analizė parodė, kad tokia tendencija iš tiesų egzistuoja. Pavyzdžiui, tarp didžiausią finansavimą (1-am gyventojui) gaunančių 10 miestų net 7 miestai (Šakiai, Kalvarija, Lazdijai, Švenčionys, Naujoji Akmenė, Vilkaviškis, Kupiškis) pasižymi santykinai prasta socialine ir ekonomine situacija, tad santykinai reikšmingos sumos turėtų sudaryti prielaidas reikšmingesniai situacijos pagerinimui, lyginant su santykinai žemu pradiniu lygiu. O tarp mažiausią finansavimą (1-am gyventojui) gavusių 10 miestų net 8 miestai (Ukmergė, Klaipėda, Mažeikiai, Šiauliai, Alytus, Panevėžys, Kaunas, Vilnius) pasižymi santykinai gera socialine ir ekonomine situacija, tad čia tikėtinas tik ribotas poveikis, kadangi mažos finansavimo sumos nėra pakankamos reikšmingesniai situacijos pagerinimui, lyginant su santykinai aukštu pradiniu lygiu.

Analizuojant **VPS poveikį regionų (apskričių) ekonominei ir socialinei plėtrai** miestų duomenys buvo agreguoti į regionų lygį. Tikslinių teritorijų gyventojų skaičius bendrame apskrities gyventojų skaičiuje sudaro nuo 12 iki 50 proc. (vidutiniškai – 31 proc.), vadinasi, VPS padengia pakankamai didelę populiacijos dalį, kad miestų lygiu identifikuotas poveikis būtų juntamas ir apskričių lygiu. Be to, taip pat buvo nustatyta tam tikra tendencija, kad prastesnėmis socialinę ir ekonominę situaciją atspindinčių rodiklių reikšmėmis pasižymintys regionai gavo didesnę VPS finansavimą 1-am gyventojui, vadinasi, yra sudarytos prielaidos prasčiausia situacija pasižyminčias apskritis priartinti prie šalies vidurkio. Vis dėlto, ši priklausomybė nėra ideali, kadangi, pavyzdžiui, tarp didžiausią finansavimą (1-am gyventojui) gavusių 5 regionų net 3 regionai (Marijampolės, Klaipėdos ir Kauno apskritys) pasižymi santykinai gera socialine ir ekonomine situacija, tad tikėtinas VPS poveikis šių regionų socialinei ir ekonominei plėtrai vertintinas kaip vidutinis (t. y., net ir santykinai didesnės finansavimo sumos galėtų turėti tik vidutinio masto poveikį dėl jau esamo santykinai aukšto pradinio lygio). Taip pat, tarp mažiausią finansavimą (1-am gyventojui) gavusių 5 regionų net 3 regionai (Tauragės, Šiaulių ir Alytaus apskritys) pasižymi gan prasta situacija, todėl tikėtinas VPS poveikis šių regionų socialinei ir ekonominei plėtrai vertintinas kaip vidutinis (kadangi, esant santykinai prastai situacijai, tam tikrą situacijos pagerėjimą galima pasiekti ir su santykinai mažesnėmis sumomis).

Vis dėlto, nors yra nustatytos bent iš dalies teigiamai vertintinos priklausomybės tarp atskirų teritorijų socialinę ir ekonominę situaciją atspindinčių rodiklių reikšmių ir teritorijoms skirtų paramos sumų, yra galimybių situaciją pagerinti. Tokią priklausomybių analizę gali būti tikslinga atlikti jau planavimo etape, sprendžiant dėl lėšų paskirstymo tarp teritorijų (atskirų VPS). Tikintis didesnio vietos plėtros strategijų poveikio konkrečių miestų ir regionų ekonominei socialinei plėtrai, būtų tikslinga siekti, kad prastesnėmis rodiklių reikšmėmis pasižyminčios teritorijos gautų daugiau lėšų (skaičiuojant 1-am teritorijos gyventojui) nei geresnėmis reikšmėmis pasižyminčios teritorijos.

Tačiau būtina pastebėti, kad lėšų pasiskirstymo skirtingoms sritims analizė buvo atlikta lyginant visus miestus, kuriuose įgyvendinamos VPS. Tuo tarpu planuojant konkrečios VPS investicijų pasiskirstymą pagal sritis (tikslus), miestų bendruomenės rėmėsi savo analizės būdais ir lėšas suplanavo taip, kaip joms atrodė teisingiausia. Laikantis BIVP požiūrio ir stiprinant „iš apačios į viršų“ planavimo metodus, vietos veikėjams ir toliau turėtų būti palikta teisė nuspręsti, kur ir kaip turėtų būti naudojamos paskirtos lėšos. Konkrečių VPS atžvilgiu teikiant nebent konsultacijas ir rekomendacijas, stiprinančias vietos gebėjimus viešąsias intervencijas suplanuoti tinkamiausiu būdu.

2.3 TERITORINIO PAPILDOMUMO REALIZAVIMAS RENGIANT IR ĮGYVENDINANT VIETOS PLĖTROS STRATEGIJAS

Analizė pagal vertinimo klausimą „Koks yra miesto BIV plėtros strategijų papildomumas su kitais teritorijų vystymo priemonės nustatančiais dokumentais (regionų plėtros planais, integruotomis teritorijų vystymo programomis), kitomis Veiksmų programos priemonėmis (8 prioriteto), Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa, Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2014–2020 metų veiksmų programos priemonėmis?“ ir „Kokį BIVP metodo įgyvendinimo miestuose valdymo mechanizmą ir būdus tikslinga būtų taikyti / netaikyti ateityje: skirtingų fondų koordinavimo mechanizmas, sudarantis sąlygas efektyviau užtikrinti teritoriniu aspektu (miesto, kaimo, žuvininkystės regionų) persidengiančių vietos plėtros strategijų papildomumą ir sinergiją bei dvigubo finansavimo rizikos eliminavimas.“

Šioje vertinimo dalyje analizuojamas VPS papildomumas su kitais teritorijų vystymo priemonės nustatančiais dokumentais. Papildomumas suprantamas kaip VPS potencialas prisidėti prie kituose dokumentuose keliamų konkrečios teritorijos vystymo tikslų ir galima pagal skirtingus dokumentus įgyvendinamų investicijų sinergija.

PAPILDOMUMAS SU ITI STRATEGIJOMS

Visose ITI strategijose numatyti daugiaž standartiniai uždaviniai, susiję su užimtumo didinimu ir gyvenamosios aplinkos gerinimu, o įgyvendinami projektai įprastai apima miesto viešosios infrastruktūros atnaujinimą, viešųjų ir gyvenamųjų namų renovaciją. Visose ITI strategijose tarp šių uždavinių įgyvendinimo priemonių standartiškai yra įtrauktos ir priemonės, įgyvendinamos BIVP principu ir numatančios siekti gyventojų užimtumo, verslumo ir socialinės integracijos tikslų. Tokia sistema formaliai užtikrina VPS suderinamumą su ITI strategija, nes VPS iš esmės yra ITI strategijos dalis. Ar pavyks pasiekti sinergiją tarp miestuose įgyvendinamų vietos plėtros projektų pagal VPS ir kitų investicijų, numatytų ITI strategijose, šiuo metu įvertinti sudėtinga. Vietos plėtros projektų įgyvendinimas tik prasideda, todėl jų sąveiką su kitais mieste įgyvendinamais projektais naudos gavėjų ar rezultatų lygmenyje kol kas vertinti per anksti. Tačiau jau dabar galima pastebėti, kad tikėtinas labiau atsitiktinis sinergijos pasireiškimas dėl teritorijos dydžio (labiausiai tikėtina mažuose miestuose) negu planingai suderinti veiksmai – miesto VVG taikomais vietos plėtros projektinių pasiūlymų atrankos kriterijais ar panašiais veiksmais nesiekama paskatinti vietos plėtros projektų suderinamumo su kitomis teritorinėmis investicijomis.

PAPILDOMUMAS SU REGIONŲ PLĖTROS PLANAIS

Regionų plėtros planai iš esmės yra konkrečiai apskričiai priklausančių savivaldybių pagal Veiksmų programą finansuojamų regioninio planavimo priemonių (tame tarpe ir skirtų ITI strategijoms įgyvendinti) sąrašas. Miestai, įgyvendinantys VPS, taip pat gauna investicijas pagal daugelį regioninio planavimo priemonių. 2014–2020 m. laikotarpiu pagal regioninio planavimo priemonės finansuojami projektai skirti ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo įstaigų modernizavimui, neformaliojo švietimo infrastruktūros ir pirminės asmens sveikatos priežiūros infrastruktūros gerinimui, sveikos gyvensenos skatinimui, miestų viešosios infrastruktūros atnaujinimui, kultūros paveldo aktualizavimui, darnaus judumo priemonių

diegimui ir panašiai (su keliomis išimtimis). VPS veiksmų ir šių VP priemonių tarpusavio sąsaja realizuojasi per sąlyginai mažą teritoriją, kurioje vykdomi projektai, t. y., projektų rezultatai tenka tai pačiai bendruomenei. Vietos plėtros projektai ir projektai, įtraukti į regiono plėtros planą, turi potencialą pasiekti tam tikrą sinergiją, bet, kaip ir aukščiau aptartu ITI strategijų atveju, tai bus greičiau atsitiktinis nei nuoseklaus planavimo rezultatas ir jis realizuosis atskirų projektų, bet ne visos VPS lygmeniu.

PAPILDOMUMAS SU KITOMIS VP PRIEMONĖS

Kalbant apie kitas, ne regioninio planavimo VP priemones, įdomus VPS ir pagal jas atrinktų vietos plėtros projektų santykis su kitomis 7 ir 8 prioriteto VP priemonėmis, finansuojamomis ESF. Tiek 7, tiek 8 VP prioritete yra išskiriami konkretūs uždaviniai, susiję su gyventojų užimtumo, verslumo ir socialinės integracijos tikslais – tais pačiais, kurie keliami vietos plėtros strategijose. Todėl šiuo atveju papildomumą svarbu analizuoti kaip vietos plėtros strategijų ir pagal jas įgyvendinamų vietos plėtros projektų galimybę bendruomenei pasiūlyti kitokias, naujas iniciatyvas, skirtas užimtumo, verslumo ir socialinės integracijos skatinimui, išnaudojant BIVP metodo teikiamas galimybes.

Minimiems užimtumo, verslumo ir socialinės integracijos skatinimo tikslams įgyvendinti skirtos ESF finansuojamos priemonės yra suplanuotos pagal šiuos VP investicinius prioritetus²¹:

- 3.1 investicinis prioritetas. Remiamas individualių aukštos kokybės konsultacijų teikimas jauniems verslo subjektams (3.1.1 konkretus uždavinys, VP priemonė Nr. 03.1.1-IVG-T-819).
- 7.3 investicinis prioritetas. Remiamos aktyvios darbo rinkos priemonės (bedarbių ir asmenų, kuriems gresia nedarbas, profesinis mokymas ir neformalus švietimas, darbo įgūdžių įgijimo rėmimas, įdarbinimas subsidijuojant, darbo rotacija, parama bedarbių teritoriniam judumui, kitos bedarbių užimtumo gebėjimus ir galimybes didinančios priemonės), individualus darbo ieškančių asmenų konsultavimas, taip pat teikiama parama verslo pradžiai (paskolų teikimas, palūkanų kompensavimas, kitos negrąžintinos ir grąžintinos paramos teikimas, mokymai bei individualios konsultacijos apie naujo verslo kūrimą ir valdymą, ir pan.). Veiklų vykdytojas – Užimtumo tarnyba.
- 7.4 investicinis prioritetas (finansuojama taip pat iš Jaunimo užimtumo iniciatyvos). Teikiamas jaunimo informavimo ir konsultavimo dėl profesijos pasirinkimo, socialinės ir psichologinės reabilitacijos, savanoriškos veiklos skatinimo, mentorystės ir panašios paslaugos, taip pat teikiamas formalus ir neformalus profesinis mokymas, įdarbinimas subsidijuojant, dalyvavimas mokyme per pameistrystę ir stažuotėse bei panašios iniciatyvos jauniems asmenims. Veiklų vykdytojas – Užimtumo tarnyba ir su jaunimu dirbančios organizacijos.
- 8.3 investicinis prioritetas. Konkursinio finansavimo būdu remiamos nevyriausybinių organizacijų iniciatyvos, skirtos plėtoti ir teikti socialinės integracijos paslaugas pažeidžiamiems asmenims, siekiant paskatinti jų socialinę įtrauktį ir integraciją į darbo rinką. Finansuojamos asmenų įgalinančios psichosocialinės pagalbos, socialinių ir darbinių įgūdžių ugdymo, palaikymo ir atkūrimo, motyvavimo, profesinio mokymo, darbo įgūdžių ugdymo darbo vietoje, tarpininkavimo įdarbinant ir palaikymo darbo vietoje paslaugos (8.3.1 konkretus uždavinys, VP priemonė Nr. 08.3.1-ESFA-K-413). Konkursinio finansavimo būdu remiamos nevyriausybinių organizacijų iniciatyvos, prisidedančios prie vyresnio amžiaus asmenų išlikimo darbe arba grįžimo į darbo rinką, savanoriškos veiklos organizavimo ir pan. (8.3.2 konkretus uždavinys, VP priemonė Nr. 08.3.2-ESFA-K-415).
- 8.4 investicinis prioritetas. Konkursinio finansavimo būdu remiamos nevyriausybinių organizacijų iniciatyvos smurto artimoje aplinkoje prevencijos srityje (8.4.1. konkretus uždavinys, VP priemonė

²¹ Informacija parengta pagal VP ir konkrečių priemonių PFSA pateikiamus aprašymus.

Nr. 08.4.1-ESFA-K-417). Remiamas kompleksinių paslaugų šeimoms ir jų vaikams teikimas (psichologinė pagalba tėvams, mokymas, konsultavimas, tėvystės įgūdžių ugdymas, savipagalbos grupės ir pan.) – paramos šeimai centrai įsteigti visuose savivaldybių centruose (8.4.1. konkretus uždavinys, VP priemonė 08.4.1-ESFA-V-416).

Atlikus iki 2018 m. pabaigos pasirašytų vietos plėtros projektų finansavimo sutarčių analizę, matyti, kad nemaža dalis vietos plėtros projektų, ypač skirtų įgyvendinti verslumo ir užimtumo didinimo tikslus, savo turiniu nelabai skiriasi nuo kitų pagal VP 7.3 ar 7.4 investicinius prioritetus remiamų iniciatyvų. Kaip buvo plačiau aptarta atvejo studijose, veiklų, ypač tų, kurios standartiškai yra vykdomos Užimtumo tarnybos, replikavimas vietos plėtros projektuose savaime nėra neleistinas ar blogas, tačiau akivaizdu, kad tokiu būdu bendruomenės praranda galimybę išnaudoti BIVP teikiamus privalumus ir įgyvendinti kitokias negu standartinės, įdomesnes iniciatyvas, įtraukiančias ne tik tiesioginę tikslinę grupę, bet ir platesnę bendruomenę. Tai laikytina praradimu.

Socialinei integracijai skirti vietos plėtros projektai įprastai yra kiek kitokie, lyginant su pagal 8.3 ir 8.4 investicinių prioritetų priemonės finansuojamais projektais. Nors vietos plėtros projektai taip pat orientuojasi į socialinės atskirties grupes ir jiems teikiamas socialines bei kitas socialinę atskirtį mažinančias paslaugas (toks apribojimas nustatytas priemonių Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 ir Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 PFSA), pastebimas didesnis dėmesys grupėms, kurioms kasdien įgyvendinamoje savivaldybių socialinėje politikoje tenka mažesnis dėmesys – aktyvūs pagyvenę asmenys, tėvai, namuose auginantys vaikus, kitataučiai. Be to, vietos plėtros projektuose didelis svoris tenka savanoriškų veiklų bendruomenėje skatinimui, bendruomenės savipagalbos modelių plėtrai. Tiesa, kaip yra analizuojama kituose šios vertinimo ataskaitos skyriuose, ribotas tikslinių grupių sąrašas (socialinę atskirtį patiriantys gyventojai) trukdo pilnai išnaudoti bendruomenės potencialą vykdant visus bendruomenės narius integruojančias bendras veiklas: vietos plėtros projektų metu įgyvendinamos veiklos remiasi panašiu modeliu kaip ir įprastos socialinės paslaugos, stinga inovatyvumo pasirenkant esamų socialinių problemų sprendimo būdus, daugumoje projektų išlaikant takoskyrą tarp socialinę atskirtį patiriančių gyventojų (paslaugų gavėjai) ir kitų gyventojų (paslaugų teikėjai savanoriai).

PAPILDOMUMAS SU BIVP PRIEMONĖMIS, ĮGYVENDINAMOMIS PAGAL KAIMO PLĖTROS PROGRAMĄ 2014–2020 IR LIETUVOS ŽUVININKYSTĖS SEKTORIAUS 2014–2020 METŲ VEIKSMŲ PROGRAMĄ

Miestų vietos plėtros strategijų, finansuojamų ESF lėšomis, ir pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programą²² (finansuojama EŽŪFKP lėšomis) bei Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2014–2020 metų veiksmų programą²³ (finansuojama EJŖŽF lėšomis) finansuojamų vietos iniciatyvų papildomumas yra pageidautinas – Lietuvos Respublikos partnerystės sutartyje²⁴ deklaruojamas bendradarbiavimo tarp skirtingų VVG poreikis. 3.1.1.4 poskyryje numatyti tokie papildomi būdai, užtikrinantys bendradarbiavimą tarp EŽŪFKP, EJŖŽF ir ESF, kaip visų sektorių bendradarbiavimo projektų, finansuojamų iš visų trijų fondų, įgyvendinimas ir galimybės visų sektorių VVG bendruomenėms būti pareiškėjais pagal tam tikras EŽŪFKP, EJŖŽF ir ESF priemones.

Daugumoje pagal VP priemones Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 ir Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 įgyvendinamų veiklų gali dalyvauti tik VPS įgyvendinimo teritorijos gyventojai. Išimties PFSA taikomos tik veikloms: (a)

²² Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa, su paskutiniu pakeitimu, patvirtintu Europos Komisijos 2018-06-12 sprendimu Nr. C(2018) 3841.

²³ Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2014–2020 metų veiksmų programa, patvirtinta Europos Komisijos 2015-08-17 sprendimu Nr. C(2015)5897.

²⁴ Lietuvos Respublikos partnerystės sutartis, pakeitimas patvirtintas 2018-04-11 sprendimu Nr. C(2018)2076.

bendradarbiavimo ir informacijos sklaidos tinklų <...> palaikymas ir (b) gyventojų savanoriškos veiklos skatinimas, kurios gali būti orientuotos į VPS įgyvendinimo teritorijos gyventojus ir besiribojančių teritorijų gyventojus. Pareiškėju pagal visas veiklas gali būti tik vietos plėtros strategijos įgyvendinimo teritorijoje veikiantis juridinis asmuo ar šioje teritorijoje veikiantis juridinio asmens filialas ar atstovybė, o partneriais – taip pat ir besiribojančiose teritorijose veikiantys juridiniai asmenys ar jų filialai, ar atstovybės. Taigi, tam tikros ribotos bendros veiklos galėtų būti vykdomos tik besiribojančiose teritorijose, dažniausiai tarp miesto VVG ir toje pačioje savivaldybėje veikiančių kaimo ar žuvininkystės regionų VVG. Finansavimas platesniems bendradarbiavimo tinklams teoriškai įmanomas (pavyzdžiui, kiekvienai VVG ar kitai organizacijai rengiant atskirus projektus), tačiau tokių projektų realizacija sunkiai tikėtina.

Praktikoje, miesto VVG atveju kol kas sunku išvėlgti aiškesnius bendradarbiavimo kontūrus, kurie apimtų daugiau negu administracinio pobūdžio konsultacijas. Atliktos anketinės apklausos metu apie 75 proc. VVG atstovų nurodė, jog jų VVG steigimo metu buvo bendradarbiaujama arba konsultuojamasi su kaimiškųjų vietovių vietos veiklos grupėmis. Apklauso duomenys taip pat parodė, kad pagrindinis konsultacijų tikslas buvo semtis patirties iš kaimiškųjų VVG rengiant miesto VPS. Vietos projektų lygmenyje bendradarbiavimas jeigu ir vyksta, tai greičiau yra atsitiktinio pobūdžio (pavyzdžiui, dėl to, kad dalyvauja tie patys žmonės, ar tos pačios organizacijos) – tarp projektinių pasiūlymų atrankos kriterijų nėra jokių užuominų į kitus teritorijoje ar susijusioje teritorijoje įgyvendinamus projektus.

Partnerystės sutartyje minimas skirtingų fondų koordinavimo mechanizmas šiuo metu neveikia. Išskyrus dvisektorines kaimo ir žuvininkystės BIVP programas, kurios čia plačiau nenagrinėjamos, kitų galimybių bendrai finansuoti skirtingo tipo teritorijose įgyvendinamus projektus nėra. Siekiant realiai sudaryti sąlygas įgyvendinti bendrus projektus, kuriais prisidedama prie miesto – miesto, miesto – priemiesčio ar miesto – kaimo ryšių stiprinimo ir bendrų iššūkių sprendimo, kaip tai numatyta Partnerystės sutartyje, būtų aktualu svarstyti bendrų VPS mišrioms teritorijoms rengimo alternatyvą ar net atskirų projektų finansavimo iš kelių fondų galimybes. Kaip rodo užsienio šalių patirtis (Saksonijos-Anhalto žemė Vokietijoje, Čekijos Nad Orlicí regionas), skirtingo tipo gyvenamųjų teritorijų padengimas viena strategija yra naudotina, BIVP skatinamą integruotą požiūrį sutvirtinanti praktika. Ypač mažų miestų ir aplinkinių kaimiškųjų teritorijų ribos daugelyje savivaldybių yra labai nežymios, tarp šių teritorijų kasdien vyksta gyventojų apykaita (pavyzdžiui, darbas ar ugdymo įstaigos gali būti vienoje teritorijoje, o gyvenamoji vieta – kitoje), todėl atskyrimas į kaimišką ir miestišką teritorijas ir „minkštų“ veiklų prieinamumas pagal gyventojų gyvenamąją vietą yra menkai pagrįstas.

Apibendrinant galima teigti, kad bendro pobūdžio BIVP įgyvendinimui skirtuose dokumentuose yra akcentuojamas teritorinio papildomumo realizavimas didinant sinergiją su kitomis teritorijoje įgyvendinamomis iniciatyvomis. Pirmiausiai tai lemia akcentuojamas integruotas ir novatoriškas strategijų pobūdis, kuris pasižymi „iš apačios į viršų“ bei partnerystės principais, nes pastarieji skatina formuoti dialogą tarp skirtingų grupių ir organizacijų, siekiant išspręsti aktualias problemas. Logiškai mąstant, tai turėtų prisidėti ir prie geresnio iš skirtingų šaltinių finansuojamų vietos plėtros iniciatyvų suderinamumo, tačiau tai kol kas labiau atsitiktinės, nei įsitvirtinusios praktikos.

2.4 ĮGYVENDINAMŲ PROJEKTŲ POTENCIALAS PRISIDĖTI PRIE KONKREČIŲ MIESTŲ PLĖTROS: ATVEJO ANALIZĖS

Analizė pagal vertinimo klausimą „Kokia geroji BIV plėtros metodo miestuose patirtis pagal atskiras veiklų grupes: veiklos skirtos mažinti gyventojų esamą socialinę atskirtį, bedarbių ir ekonomiškai neaktyvių asmenų užimtumui didinti, bendruomenės verslumui didinti, bendradarbiavimo ir informacijos sklaidos tinklams kurti ir palaikyti, gyventojų savanoriškai veiklai skatinti“.

Šioje vertinimo dalyje pristatomos atliktos dvi stambesnės apimties atvejo studijos, kiekviena apimanti po kelis projektus, siekiančius prisidėti prie **gyventojų socialinės atskirties mažinimo** (pirma projektų grupė) ir prie **gyventojų užimtumo ir verslumo didinimo** (antra projektų grupė). Pasirenkant konkrečius miestus analizei, buvo atsižvelgta į jau esamų projektų sutarčių skaičių, prioritetizuojant vietas, kuriose yra daugiau jau įgyvendinamų vietos plėtros projektų.

Gyventojų socialinės atskirties mažinimo tikslui įgyvendinti daugiausiai projektų (9 projektai) atvejo studijos rengimo metu įgyvendinama pagal Šiaulių miesto VPS. Gyventojų užimtumo ir verslumo didinimo tikslui įgyvendinti daugiausiai – taip pat 9 – projektų atvejo studijos rengimo metu įgyvendinama pagal Mažeikių miesto VPS.

Kadangi visi vietos projektai tik praddami įgyvendinti ir kalbėti apie realų jų poveikį, siekiant VPS tikslų, kol kas nėra pagrindo, pasirinktas vertinimo būdas, kuris, vertinant tikėtiną įgyvendinamų vietos plėtros projektų indėlį į miesto plėtrą, remiasi: (a) esamų paslaugų tikslinėms grupėms ir vietos plėtros projektuose planuojamų paslaugų palyginimu – laikoma, kad vietos plėtros projektų metu teikiamos paslaugos yra labiau tinkamos, jeigu jos praplečia standartinių mieste ar savivaldybėje teikiamų paslaugų įvairovę; (b) tikslinės grupės dalimi, kuri tikėtina pasinaudos suplanuotomis paslaugomis – laikoma, kad tikėtinas vietos projektų poveikis tuo didesnis, kuo didesnė dalis tikslinės grupės narių pasinaudos jų metu teikiamomis paslaugomis.

2.4.1 VIETOS PLĖTROS INICIATYVOS, SKIRTOS MAŽINTI GYVENTOJŲ SOCIALINĘ ATSKIRTĮ ŠIAULIŲ MIESTE

ESAMA SITUACIJA²⁵

Šiaulių miesto VPS įgyvendinama visoje Šiaulių miesto teritorijoje. Šiaulių mieste 2017 m. gyveno 100 894 asmenys. Miestui būdingos bendros šalies tendencijos – gyventojų skaičius kasmet mažėja, tuo pačiu didėjant pensinio amžiaus gyventojų daliai.

²⁵ Pagrindinė faktinė informacija pateikiama remiantis Šiaulių miesto savivaldybės 2018 m. socialinių paslaugų planu, patvirtintu Šiaulių miesto savivaldybės tarybos 2018 m. kovo 1 d. sprendimu Nr. T-36.

Pagyvenę asmenys ir asmenys su negalia

2017 m. 65 metų amžiaus ir vyresni asmenys sudarė maždaug penktadalį visų Šiaulių miesto gyventojų. Šiaulių mieste 2017 m. buvo registruota beveik 9,5 tūkst. žmonių su negalia – 8770 suaugę ir 649 vaikai.

Pagyvenusiems asmenims, turintiems su sveikata susijusių sunkumų, ir suaugusiems asmenims su negalia teikiamos įvairios paslaugos įstaigose, o taip pat pastaraisiais metais vis daugiau paslaugų teikiama asmens namuose.

2017 m. pagalbos namuose tarnyba paslaugas namuose teikė 260 asmenų. Šių paslaugų apimtis ir pobūdis keičiasi priklausomai nuo konkretaus asmens poreikių, įskaitant, bet neapsiribojant, pagalba apsiperkant, pagalba buityje ir pan. Tokių paslaugų tikslas – padėti senyvo amžiaus asmenims, asmenims su negalia kuo ilgiau išlaikyti savarankiškumą ir gyventi savo namuose, išvengiant per ankstyvos institucinės socialinės globos.

Asmenims, kurių sveikatos būklė itin sunki ir kuriais reikia nuolat rūpintis, teikiamos integralios pagalbos paslaugos (socialinės globos ir slaugos paslaugos). Šių paslaugų tikslas – suteikti reikalingas slaugos ir socialines paslaugas senyvo amžiaus asmenims ir (ar) asmenims su negalia, o taip pat padėti juos prižiūrintiems šeimos nariams konsultacijomis ir kasdienine pagalba, suteikti atokvėpį. Pastaraisiais metais integralių paslaugų teikimas finansuojamas įgyvendinant VP priemonės Nr. Nr. 08.4.1-ESFA-V-01 lėšomis finansuojamą projektą. 2017 m. paslaugos teiktos 52 suaugusiems asmenims.

Integralios paslaugos vaikams neteikiamos. Tačiau kelios vaikus su proto ir (ar) psichikos negalia auginančios šeimos, taip pat kitos neįgaliųjų šeimos (viso 10 šeimų) yra įtrauktos į nacionaliniu mastu vykdomo projekto pagal VP priemonę Nr. 08.4.1-ESFA-V-405-01 veiklas, kurių metu šioms šeimoms nemokamai teikiamos laikino atokvėpio paslaugos – negalią turintis šeimos narys sutartu laiku yra prižiūrimas profesionalių socialinių darbuotojų, o šeimos nariai tą laiką gali skirti jiems aktualioms veikloms. Laikino atokvėpio paslaugos teikiamos ir naktimis bei savaitgaliais.

Šeimos, kuriose yra neįgalių narių, taip pat gali naudotis dienos globos paslaugomis. Šiaulių mieste veikia dienos centras „Goda“, kuriame teikiama kompleksinė nuolatinės specialistų priežiūros reikalaujanti pagalba dienos metu. Dienos centras veikia darbo dienomis ir suaugusiems asmenims su negalia priežiūrą bei pagalbą gali teikti iki 8 valandų per dieną. Šį centrą 2017 m. pabaigoje lankė 69 klientai.

Nepaisant didėjančių pagalbos namuose apimčių, o taip pat esamų dienos globos alternatyvų, išlieka paklausa ilgalaikiai socialinei globai. 2017 m. ilgalaikės ar trumpalaikės socialinės globos paslaugos teiktos 177 senyvo amžiaus ir negalią turintiems suaugusiems Šiaulių miesto gyventojams. Apie 60 asmenų ilgalaikės ar trumpalaikės globos paslaugas gavo Šiaulių mieste įsikūrusiose globos įstaigose, likusieji pasiskirstė po kitas globos įstaigas įvairiose šalies vietose (ilgalaikės ar trumpalaikės paslaugos asmens pasirinkimu gali būti teikiamos bet kurioje licencijuotoje institucijoje, o jo gyvenamosios vietos savivaldybė įsipareigoja kompensuoti dalį socialinės globos kainos teisės aktų nustatyta tvarka ir apimtimis).

Tarp pagalbos namuose paslaugų ir stacionarios institucinės globos paslaugų yra dar vienas socialinės priežiūros paslaugų tipas – apgyvendinimas savarankiško gyvenimo namuose. Tai – tarpinis variantas, užtikrinantis priežiūros paslaugas gaunantiems asmenims savarankiškumą pagal jų galimybes. Savarankiško gyvenimo namų gyventojai patys atlieka kasdieninius buitines darbus, o personalo funkcija yra tik pagalbinė. Šiaulių mieste veikiančiuose savarankiško gyvenimo namuose 2017 m. paslaugos buvo teikiamos 93 asmenims.

Socialinės rizikos šeimos

Į socialinės rizikos šeimų sąrašus Šiaulių mieste 2017 m. buvo įtrauktos 307 šeimos, kuriose auga 426

vaikai. Tai šeimos, kuriose bent vienas iš tėvų girtauja, vartoja psichotropines medžiagas, šeimoms trūksta socialinių įgūdžių ir gebėjimų rūpintis vaikais. Taip pat 2017 m. papildomai buvo stebimos ir teikiama pagalba 48 šeimoms, turinčioms socialinių problemų, tačiau dar nepatekusioms į socialinės rizikos šeimų sąrašą (vadinamos signalinės šeimos), kuriose auga 80 vaikų²⁶.

Socialinės rizikos šeimose augantys vaikai turi galimybę lankyti vaikų dienos centrus. Šiaulių mieste veikia 7 tokie centrai, kuriuos 2017 m. lankė 213 vaikų iš socialinės rizikos šeimų.

Socialinės rizikos ir kitoms, sunkumus patiriančioms šiauliečių šeimoms, nuo 2017 m. vidurio pradėtos teikti kompleksinės paslaugos, finansuojamos pagal VP priemonę Nr. 08.4.1-ESFA-V-416. Įgyvendinant šią iniciatyvą, šeimoms teikiami pozityvios tėvystės mokymai, teikiama psichosocialinė pagalba, šeimos įgūdžių palaikymo, mediacijos, vaikų priežiūros paslaugos. Per visą projekto įgyvendinimo laikotarpį planuojama paslaugas suteikti bent 1000 asmenų.

Globojami vaikai

Šiaulių miesto savivaldybėje 2017 m. buvo 348 globojami vaikai. Didžioji jų dalis – 222 vaikai – buvo globojami šeimose, 35 – šeimynose, tačiau 91 vaikas vis dar buvo institucinės globos įstaigose. Konsultacinė parama yra teikiama šeimoms, norinčioms globoti vaiką / vaikus, taip pat tam tikra socialinė priežiūra užtikrinama šeimoms, į kurias po laikinos globos grįžta vaikai. Tačiau kitokia pagalba, nei privaloma materialinė parama globos institucijas paliekantiems vaikams ir panašios priemonės, globoje buvusiems vaikams iš esmės neteikiama.

ŠIAULIŲ MIESTO VPS TIKSLAI SOCIALINĖS ATSKIRTIES MAŽINIMO SRITYJE

Šiaulių miesto VPS keliamas tikslas – mažinti Šiaulių miesto gyventojų socialinę atskirtį pasitelkiant savanorišką veiklą.

Šiam tikslui įgyvendinti pasitelkiami uždaviniai:

- 1) Sudaryti palankesnes sąlygas socialinę atskirtį patiriančių šeimų socializacijai;
- 2) Didinti socialinę atskirtį patiriančių pensinio amžiaus asmenų socialinį aktyvumą;
- 3) Užtikrinti jaunų asmenų socialinių įgūdžių ugdymą ir pagalbą integruojantis į bendruomenę;
- 4) Mažinti socialinę atskirtį patiriančių darbingų gyventojų bei jų šeimų narių (neįgaliųjų ir dėl ligos krizę patiriančių) socialinę atskirtį;
- 5) Teikti pagalbą pabėgėliams ir kitataučiams integruojantis į bendruomenę.

Pagrindinės tikslinės grupės, į kurias yra orientuojama VPS:

- Socialinę atskirtį patiriančios šeimos;
- Socialinę atskirtį patiriantys pagyvenę asmenys;
- Jauni asmenys, kuriems yra / buvo nustatyta globa;
- Šeimos narius slaugantys asmenys;
- Pabėgėliai ir kitataučiai.

²⁶ Šiaulių miesto savivaldybės 2018 m. socialinių paslaugų planas, patvirtintas Šiaulių miesto savivaldybės tarybos 2018 m. kovo 1 d. sprendimu Nr. T-36.

PAGAL ŠIAULIŲ MIESTO VPS ĮGYVENDINAMI VIETOS PLĖTROS PROJEKTAI

LENTELĖ 8. ŠIAULIŲ MIESTO VPS UŽDAVINIAI IR PAGAL JUOS ĮGYVENDINAMI VIETOS PLĖTROS PROJEKTAI

Vietos plėtros strategija		Esama situacija (įgyvendinami / planuojami įgyvendinti vietos plėtros projektai)		
Su socialinės atskirties mažinimo tikslu susiję VPS uždaviniai	Veiksmų skaičius	Suplanuotos paramos lėšos, EUR	Projektų skaičius	Projektams numatytos paramos lėšos
Sudaryti palankesnes sąlygas socialinę atskirtį patiriančių šeimų socializacijai	1	151 620	3	151 443
Didinti socialinę atskirtį patiriančių pensinio amžiaus asmenų socialinį aktyvumą	1	59 430	2	55 027
Užtikrinti jaunų asmenų socialinių įgūdžių ugdymą ir pagalbą integruojantis į bendruomenę	1	95513	1	44 472
Mažinti socialinę atskirtį patiriančių darbingų gyventojų bei jų šeimų narių (neįgaliųjų ir dėl ligos krizę patiriančių) socialinę atskirtį	1	29515	2	26 934
Teikti pagalbą pabėgėliams ir kitataučiams integruojantis į bendruomenę	1	67920	1	67 919

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis Šiaulių miesto VPS ir SFMIS pateikiama informacija.

Viso tikslo – mažinti Šiaulių miesto gyventojų socialinę atskirtį pasitelkiant savanorišką veiklą – įgyvendinimui Šiaulių miesto VPS suplanuota 403 998 Eur. Tikslo siekiama pasitelkiant penkis uždavinius, kurių kiekvienas įgyvendinamas vienu veiksmu. Pagal penkis veiksmus šiuo metu yra įgyvendinami ar artimiausiu metu bus pradėti įgyvendinti 9 projektai. Šiems projektams yra skirta 345 796 Eur paramos lėšų. Įgyvendinamiems projektams skirta didžioji dalis socialinės atskirties mažinimo tikslui suplanuotų lėšų, iš likusių lėšų dar gali būti papildomai įgyvendinami tik pavieniai, skirti jaunų asmenų socialinių įgūdžių ugdymui.

LENTELĖ 9. ĮGYVENDINAMI VIETOS PLĖTROS PROJEKTAI, SKIRTI ŠIAULIŲ MIESTO VPS TIKSLUI „MAŽINTI ŠIAULIŲ MIESTO GYVENTOJŲ SOCIALINĘ ATSKIRTĮ PASITELKiant SAVANORIŠKĄ VEIKLĄ“ ĮGYVENDINTI

Projekto pavadinimas	Pagrindinės projekto veiklos	Pagrindinės tikslinės grupės	Finansavimas, Eur	Trukmė
Senjorų agapė	Sociokultūrinės paslaugos; Savanorystės skatinimas; Profesinių įgūdžių lavinimas	Pagyvenę asmenys	25 312	48 mėn.

Projekto pavadinimas	Pagrindinės projekto veiklos	Pagrindinės tikslinės grupės	Finansavimas, Eur	Trukmė
Pagalbos teikimas Šiaulių miesto gyventojams, prižiūrintiems savo šeimos narius (ligonius)	Psichologo ir psichoterapeuto pagalba; Atokvėpio paslaugos	Asmenys, slaugantys artimuosius	12 177	24 mėn.
Kelio žvaigždė	Dienos užimtumas; Savanorystės skatinimas	Pagyvenę asmenys	29 715	48 mėn.
Šiaulių miesto gyventojų, slaugančių artimuosius, socialinės atskirties mažinimas	Neformalus profesinis mokymas; Slaugos reikalaujančių asmenų priežiūra	Ekonomiškai neaktyvūs asmenys, slaugantys artimuosius	14 758	30 mėn.
Miesto ateljė	Neformalus mokymas Savanorystės skatinimas Vaikų priežiūra	Socialinę atskirtį patiriantys gyventojai	50 363	48 mėn.
Kitas aš	Sociokultūrinės paslaugos; Konsultavimas, pagalba susipažįstant su darbo rinka, įgyjant gebėjimų; Vaikų priežiūra	Socialinę atskirtį patiriančios šeimos	50 540	48 mėn.
Įsigalink ir siek	Socialinių įgūdžių ugdymas; Darbinių įgūdžių ugdymas; Įtraukimas į savanoriškas veiklas	Jauni ekonomiškai neaktyvūs asmenys, kuriems yra ar buvo nustatyta globa	44 472	48 mėn.
Gyvenu LT	Informavimas; Konsultavimas; Visuomenės supažindinimas	Pabėgėliai ir kitataučiai	67 919	48 mėn.
Šeimos LOGOritmas	Sporto veiklos	Vaikai iš socialinę atskirtį patiriančių šeimų ir jų šeimos nariai	50 540	36 mėn.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, pagal vietos plėtros projektų paraiškose ir paramos sutartyse pateikiamą informaciją.

Vykdamas vietos plėtros projektinių pasiūlymų atrankas pagal atskirus VPS veiksmus, didelio potencialių pareiškėjų aktyvumo nebuvo sulaukta. Nors paskelbus atranką, vykdamas mokymus pareiškėjams, buvo juntamas vietos organizacijų susidomėjimas, projektinius pasiūlymus pateikė nedidelis skaičius organizacijų. Manoma, kad tokios situacijos priežastys yra bent kelios, tarp kurių paminėtinos vietos plėtros projektų vykdytojams nepalankios finansinės sąlygos (nefinansuojamas pareiškėjo darbuotojų, teikiančių socialines paslaugas tikslinėms grupėms, darbo užmokestis), sudėtingas projektinių pasiūlymų ir paraiškų teikimo procesas²⁷.

²⁷ Remiantis interviu metu gauta informacija.

TIKĖTINAS ĮGYVENDINAMŲ VIETOS PLĖTROS PROJEKTŲ INDĖLIS Į MIESTO PLĖTRĄ

Kaip matyti iš aukščiau detalizuotų teikiamų socialinių paslaugų tipų ir apimčių, Šiaulių mieste vyrauja tipinės bazinės socialinės paslaugos pagrindinėms tikslinėms grupėms – senyvo amžiaus ir suaugusiems asmenims su negalia, rizikos šeimoms.

Mieste šiuo metu didesnė paslaugų įvairovė siūloma vyresnio amžiaus asmenims, turintiems rimtesnių sveikatos problemų ir nebegalintiems pilnai savimi pasirūpinti. Tačiau trūksta aktyvaus laisvalaikio, prasmingos veiklos galimybių vyresnio amžiaus asmenims, kurie yra savarankiški ir galėtų būti aktyvūs. Tokios veiklos trūkumas yra nepalankus ne tik patiems pagyvenusiems asmenims, tačiau taip pat žalingas miestui, kadangi neišnaudojamas turimas žmogiškasis kapitalas, prarandamas potencialiai aktyvių gyventojų indėlis plėtojant bendruomenines ir panašias iniciatyvas. Šiuo atžvilgiu pozityviai vertintinas finansuojamų vietos plėtros projektų indėlis išplečiant socialinių paslaugų įvairovę. Vykdomi du ketverių metų trukmės projektai, kurių metu organizuojamos įvairios veiklos pagyvenusiems asmenims, skatinant jų aktyvumą ir iniciatyvą – dalyvavimas mokymuose, savanoriška pagalba kitiems, išitraukimas į visuomenines veiklas ir panašiai. Viso numatyta įtraukti 120 pagyvenusio amžiaus žmonių. Palyginus su bendru vyresnio amžiaus asmenų skaičiumi Šiaulių mieste, tai nėra daug, tačiau finansuojamos iniciatyvos turi potencialą paskatinti naujo tipo, iki šiol retai įgyvendinamų iniciatyvų plėtrą. Kadangi numatyta, jog vietos plėtros projektų dalyviai ne tik dalyvaus organizuojamuose renginiuose ar panašiose veiklose, bet dalis jų taip pat išitrauks į aktyvias savanoriškas veiklas, manytina, kad iniciatyvos nepasibaigs su finansavimo pabaiga ir bent dalis pradėtų veiklų savanorių pagalba bus išlaikytos bei plečiamos, sudarant sąlygas ateityje į veiklas įtraukti daugiau Šiaulių miesto gyventojų. Suplanuoti vietos plėtros projektai vertingi tuo, kad gali tapti naujos kultūros formavimo iniciatyvomis, kurių poveikis pasireiškia kur kas plačiau negu konkretaus projekto tikslinė grupė.

Esamą socialinių paslaugų spektrą papildo ir du vietos plėtros projektai, skirti sunkiai sergančius asmenis slaugantiems šeimoms nariams. Įgyvendinant pagal kitas VP priemones finansuojamus projektus, kai kurioms šeimoms (52 šeimos) teikiamos integralios pagalbos namuose paslaugos, o 10 šeimų gali pasinaudoti atokvėpio paslaugomis. Šios paslaugos yra svarbios ir reikalingos, tačiau nėra pakankamos siekiant iš esmės padėti asmenims, slaugantiems artimuosius. Šie asmenys, be to, kad turi sunkią slaugos našta, neretai taip pat iškrenta iš darbo rinkos, praranda įgūdžius, susiduria su psichologinėmis problemomis. Todėl du vietos plėtros projektai, kurių metu numatyta teikti sunkiai sergančių asmenų priežiūros paslaugas, o jų rūpintojams tuo metu teikti neformalaus profesinio mokymo paslaugas ar psichologo ir psichoterapeuto konsultacijas, vertintini kaip svarbus Šiaulių miesto gyventojams prieinamų socialinių paslaugų papildymas. Skaičiuojama, kad neformalaus profesinio mokymo veiklose dalyvaus 20 asmenų, o 45 asmenims bus suteikiamos atokvėpio paslaugos pasiūlant psichologinę pagalbą, meno terapiją ir pan. Be to, kadangi aptariami vietos plėtros projektai prisidės prie socialinių paslaugų įvairovės didėjimo, absoliutus atokvėpio paslaugomis galinčių pasinaudoti šeimų skaičius taip pat išaugs.

Šiaulių mieste 2017 m. į socialinės rizikos šeimų sąrašus buvo įtrauktos 307 šeimos, kuriose augo 426 vaikai²⁸. Šeimoms, įrašytoms į socialinės rizikos šeimų sąrašus²⁹, socialinės paslaugos yra teikiamos namuose (lanko socialiniai darbuotojai), taip pat žymi dalis šių šeimų vaikų lanko vaikų dienos centrus. Visgi, šioms šeimoms trūksta įvairesnių, ne tik socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo paslaugų. Pažymėtina, jog šeimų, kurios nebuvo įrašytos į socialinės rizikos šeimų sąrašus, tačiau kuriose aktualios alkoholio, psichotropinių medžiagų vartojimo problemos, trūksta socialinių įgūdžių, susiduriama su kitais

²⁸ Šiaulių miesto savivaldybės 2018 m. socialinių paslaugų planas, patvirtintas Šiaulių miesto savivaldybės tarybos 2018 m. kovo 1 d. sprendimu Nr. T-36.

²⁹ LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. birželio 19 d. įsakymu Nr.A1-296 nuo 2018 m. liepos 1 d. panaikinta Socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaita. Darbui su šiomis šeimomis rekomenduojama paskirti atvejo vadybininkus.

pastoviais ar laikiniais sunkumais, yra gerokai daugiau ir joms prieinamų socialinių paslaugų dar labiau trūksta³⁰. Įgyvendinami vietos plėtros projektai orientuojasi į naujų paslaugų socialinės atskirties riziką patiriančioms šeimoms teikimą. Nors projektų metu teikiamos paslaugos – neformalus mokymas, sporto veiklos – savaime nėra naujos, tačiau tai, kad projektų metu jos bus orientuotos išskirtinai į socialinę atskirtį patiriančius asmenis, sieks į bendras veiklas įtraukti tėvus ir vaikus, kuria didesnio teigiamo poveikio tikslinei grupei potencialą. Ilgalaikės, ne problemą akcentuojančios, bet į pozityvų turinį orientuotos, veiklos yra svarbios ne tik suteikiant pasitikėjimo ir įgūdžių tikslinei grupei, bet ir padedant plėsti socialinį tinklą. Kaip akcentuojama įvairioje mokslinėje literatūroje³¹, viena iš socialinę atskirtį patiriančių asmenų ir šeimų problemų – socialinio tinklo neturėjimas. Neformalus socialinis tinklas ir jo teikiamas palaikymas yra labai svarbūs sunkumus patiriantiems žmonėms sprendžiant problemas, todėl galimybė išplėsti teigiamus kontaktus už socialinio darbuotojo ribų gali būti labai svarbi prielaida didinti palaikymą ir padėti socialinės rizikos asmenims sprendžiant ilgalaikius sunkumus ar trumpalaikes krizes. Į projektų veiklas planuojama įtraukti virš 100 socialinės rizikos suaugusių asmenų ir apie 60 vaikų. Projektų dalyvių skaičius sąlyginai mažas, atsižvelgiant į potencialios tikslinės grupės dydį (ne tik socialinės rizikos šeimos, buvusios sąrašuose, bet visos sunkumus patiriančios šeimos). Taip pat teigiamą poveikį socialinei integracijai gali mažinti tai, kad projektų veiklos, remiantis PFSA reikalavimais, yra orientuotos tik į socialinę atskirtį patiriančius asmenis ar šeimas (atitinkamai, daugumoje veiklų apsiribojant šios grupės asmenų dalyvavimu) vietoj to, kad skatintų veiklas, bendruose užsiėmimuose telkiančias visą miesto bendruomenę.

Vienas vietos plėtros projektas yra skirtas spręsti socialinės paramos jauniems asmenims, kuriems yra / buvo nustatyta globa, trūkumą. Šiaulių mieste, kaip ir beveik visose šalies savivaldybėse, parama jauniems asmenims, kurie išeina iš globos įstaigų ir pradeda savarankišką gyvenimą, iš esmės apsiriboja nustatytomis piniginėmis kompensacijomis, o jeigu šie jaunuoliai patiria rimtus sunkumus integruojantis, jie gali kreiptis dėl socialinės atskirties grupėms prieinamų paslaugų. Visgi, minimos socialinės paslaugos aptariamam atveju vertintinos jau kaip postvceninė pagalba, kurios poreikį galėjo sumažinti tinkamų prevencinių pagalbos priemonių taikymas. Atsižvelgiant į tai, kad globos institucijas paliekantys jauni asmenys dažniausiai neturi beveik jokio socialinio tinklo, jų socialiniai įgūdžiai yra silpni, ekonominės sąlygos sudėtingos, taip pat daugeliui gali būti būdingos su ankstyvosios vaikystės traumomis ir gyvenimo institucinėje globoje susijusios psichologinės problemos³², adekvati ir specializuota parama šiems asmenims reikalinga iškart pradėdant savarankišką gyvenimą, nelaukiant beveik neišvengiamų problemų pasireiškimo. Šioje srityje įgyvendinamas vietos plėtros projektas numato į socialinių ir darbinių įgūdžių ugdymo veiklas įtraukti 31 jauną asmenį. Iš jų, bent 10 papildomai bus įtraukti į savanoriškas veiklas miesto įmonėse, kuriose jie įgis realios darbinės patirties. Jeigu projektui pavyks pirmiausiai pritraukti tuos jaunuolius, kurie buvo globojami institucijose (2017 m. Šiaulių miesto globos institucijose buvo globojamas 91 vaikas, dalis iš kurių pilnametystės sulauks projekto įgyvendinimo metu) ir, tikėtina, susiduria su aštriausiomis socialinės integracijos problemomis, jis gali turėti pakankamai pastebimą poveikį šios grupės asmenų integracijos gerinimui artimiausiais metais.

³⁰ Šeimoms, patiriančioms nuolatinius ar laikinus sunkumus, reikalingos pagalbos trūkumas pripažįstamas bendrai šalies mastu, todėl, siekiant didinti psichosocialinės ir panašių paslaugų prieinamumą, šiuo metu visose šalies savivaldybėse yra įsteigti Bendruomeniniai šeimos namai, finansuojami VP priemonės Nr. 08.4.1-ESFA-V-416 „Kompleksinės paslaugos šeimai“ lėšomis, tačiau tokių ir panašių paslaugų paklausa dar viršija pasiūlą.

³¹ Rimkus V., Žemgulenė S. (2013). Socialinės rizikos šeimų socialinio tinklo ir jo teikiamo socialinio palaikymo aspektai. Tiltai, 1: 169-184.

³² Patvirtina įvairios akademinės studijos (pvz., Stein ir Munro, 2008, Stein, 2014), taip pat tai, kad šiai asmenų grupei reikalinga papildoma parama, nurodoma ir nacionaliniuose dokumentuose (LR socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintas Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 veiksmų planas).

APIBENDRINIMAS

Pagal Šiaulių miesto VPS tikslą „Mažinti Šiaulių miesto gyventojų socialinę atskirtį pasitelkiant savanorišką veiklą įgyvendinimui“ pradami įgyvendinti projektai pakankamai reikšmingai papildė miesto gyventojams prieinamų socialinių ir susijusių paslaugų įvairovę. Tai, kad išnaudojamos BIVP metodo teikiamos galimybės pasiūlyti naujas, bendruomenei aktualias, tačiau kol kas neprieinamas paslaugas, lyginant su pagrindinėmis socialinėmis paslaugomis, finansuojamomis valstybės ar savivaldybės biudžeto, kitų VP priemonių lėšomis, laikytina reikšmingu privalumu. Svarbu, kad ribotos lėšos yra išnaudojamos diegti naujas miesto mastu socialines paslaugas, o ne, pavyzdžiui, papildomai finansuoti jau teikiamas paslaugas šiek tiek praplečiant naudos gavėjų skaičių. Plėtojant naujas paslaugas tipinėms socialinių paslaugų gavėjų grupėms, o taip pat plečiant naudos gavėjų ratą (pavyzdžiui, visos šeimos, patiriančios socialinę atskirtį, neapsiribojant socialinės rizikos šeimomis; aktyvūs senyvo amžiaus asmenys) sudaromos geresnės sąlygos bendruomenės socialinei integracijai šiandien, o taip pat kuriamas tam tikras precedentas ateičiai. Tikėtina, kad bent dalis šiuo metu pradėdamų įgyvendinti veiklų viena ar kita forma gyvuos ir pasibaigus projektiniam finansavimui, nes yra skirtos skatinti naujų gyventojų bendradarbiavimo ir savipagalbos formų atsiradimą ir stiprėjimą: vietos plėtros projektų dalyviai patys ne tik dalyvauja veiklose, bet ir tampa savanoriais, padedančiais kitiems miesto gyventojams. Šiuo aspektu labai svarbūs vyresnio amžiaus gyventojų aktyvumui skatinti skirti projektai. Galima daryti prielaidą, kad bent dalis į savanoriškas veiklas įsitraukusių asmenų tai darys ir pasibaigus konkrečioms projektams, nes dažnai tam tikrai veiklai (kaip pagalba namuose vienišioms žmonėms ir pan.) nereikalingas institucinis palaikymas, o pakanka paprasto asmeninio ryšio.

Įgyvendinamų veiklų laikinumas (dauguma projektų suplanuoti 4 metams) riboja galimybes šiandien spręsti apie galimą ilgalaikį iniciatyvų poveikį tikslinių grupių ir viso Šiaulių miestų socialinei gerovei, tačiau, jeigu pavyks, įgyvendinamų vietos plėtros projektų sėkmė gali paskatinti tolimesnę panašių iniciatyvų plėtrą ir be išorinės finansinės paramos arba įgyvendinant miesto savivaldybės finansuojamas socialines programas. Tai būtų svarus indėlis į pozityvius, vietos poreikiais grįstus Šiaulių miesto socialinės paramos sistemos pokyčius.

2.4.2 VIETOS PLĖTROS INICIATYVOS, SKIRTOS GYVENTOJŲ UŽIMTUMO IR VERSLUMO GEBĖJIMŲ SKATINIMUI MAŽEIKIŲ MIESTE

ESAMA SITUACIJA

Mažeikių miestas yra Mažeikių r. savivaldybės centras, kuriame gyvena apie 65 proc. savivaldybės gyventojų – 2018 m. pradžioje Mažeikių r. sav. viso gyveno 52 208 gyventojai, o Mažeikių mieste – 33 291³³. Mažeikių mieste gyventojų mažėja sparčiau negu bendrai šalyje – pastaraisiais metais miesto gyventojų skaičius kasmet sumažėja daugiau kaip 2 proc.

³³ LR statistikos departamento duomenys.

Nedarbo problema Mažeikių r. savivaldybėje pastaraisiais metais mažėjo, nors bedarbių dalis nuo darbingo amžiaus gyventojų visais metais išlieka didesnė lyginant su bendru šalies rodikliu (pavyzdžiui, bendrai šalyje 2017 m. bedarbio statusą turėjo 7,9 proc. darbingo amžiaus gyventojų, Mažeikių r. savivaldybėje tokių asmenų dalis buvo 10,5 proc.)³⁴.

LENTELĖ 10. VIDUTINIS METINIS BEDARBIŲ SKAIČIUS IR VIDUTINIS METINIS BEDARBIŲ PROCENTAS NUO DARBINGO AMŽIAUS GYVENTOJŲ MAŽEIKIŲ R.

	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.
Bedarbių skaičius, asmenys	5838	4990	4345	3839	3575
Bedarbių dalis nuo darbingo amžiaus gyventojų, proc.	16,2	14,0	12,3	11,0	10,5

Šaltinis: remiantis Užimtumo tarnybos pateikiamais duomenimis.

2018 m. pradžioje Mažeikių r. savivaldybėje buvo kiek daugiau nei 1,5 tūkst. veikiančių ūkio subjektų³⁵, t. y., 1000 gyventojų teko beveik 30 veikiančių ūkio subjektų (šalies mastu 1000 gyventojų tenka maždaug 37 veikiančius ūkio subjektai).

Dalis savivaldybės gyventojų vykdo savarankišką veiklą. Bendrai 2017 m. fizinių asmenų, vykdančių individualią veiklą pagal individualios veiklos pažymą ar verslo liudijimą, Mažeikių r. savivaldybėje buvo apie 2500, iš kurių apie 500 asmenų vykdė su žemės ūkiu susijusią individualią veiklą³⁶.

Siekiant paskatinti verslumą ir sudaryti geresnes sąlygas steigti ir išlaikyti verslą, dalis paramos pagal Mažeikių miesto VPS yra nukreipta į jauno verslo subjektus. Kaip nurodoma priemonėje Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 PFSA³⁷, jauno verslo subjektas – tai ne ilgiau kaip dvejus metus veikianti labai maža įmonė arba savarankišką darbą vykdantis fizinis asmuo, atitinkantys Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatyme apibrėžtą smulkaus ir vidutinio verslo subjekto sampratą. Atsižvelgiant į pastarųjų metų statistiką, tokių įmonių visame Mažeikių rajone galėtų būti apie 230³⁸. Tiksli informacija, kokia dalis šių naujų juridinių asmenų yra registruoti Mažeikių mieste, nėra prieinama, tačiau, atsižvelgiant į gyventojų skaičių bei tai, kad Mažeikių miestas yra rajono centras, kuriame koncentruojasi paslaugų teikimas, manytina, kad didesnioji dalis šių juridinių asmenų veikia Mažeikių mieste. Naujai veiklą pradedančių savarankiškai dirbančių asmenų skaičių nustatyti sunkiau, kadangi tie patys asmenys tai pačiai veiklai vykdyti individualios veiklos pažymą ar verslo liudijimą gali išsiimti tam tikram laikotarpiui (net ir kelioms dienoms), paskui sustabdyti ir po kurio laiko vėl atnaujinti (pavyzdžiui, dėl darbų sezoniškumo), nes tokiu būdu mažėja mokami mokesčiai. Tokie subjektai, kurie savarankišką darbą nutraukia, bet tik trumpam, pagal PFSA pateikiamą apibrėžimą³⁹ nėra laikomi jauno verslo subjektais. Skaičiuojama, kad Mažeikių mieste, atsižvelgiant į gyventojų skaičių ir tikėtiną veiklos pobūdį, galėtų būti apie 1500–1800 savarankišką

³⁴ Užimtumo tarnybos duomenys.

³⁵ LR statistikos departamento duomenys.

³⁶ Valstybinės mokesčių inspekcijos pateikiami duomenys.

³⁷ LR vidaus reikalų ministro 2017 m. sausio 30 d. įsakymas Nr. 1V-77 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 priemonės „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

³⁸ VĮ Registrų centro duomenimis, 2016 ir 2017 m. bendrai Mažeikių r. buvo įregistruoti 232 nauji juridiniai asmenys.

³⁹ Laikoma, kad fizinis asmuo savarankišką darbą vykdo ne ilgiau kaip dvejus metus, jei: (a) yra praėję ne daugiau nei dveji metai nuo jo individualios veiklos pradžios datos, nurodytos jam išduotoje individualios veiklos pažymoje, ir jam individualios veiklos pažyma individualiai veiklai vykdyti yra išduota pirmą kartą arba praėjus ne mažiau nei trims metams nuo anksčiau jo pagal individualios veiklos pažymą vykdytos individualios veiklos nutraukimo (taikoma asmenims, vykdančioms individualią veiklą pagal individualios veiklos pažymą); (b) arba yra praėję ne daugiau nei dveji metai nuo tada, kai jam pirmą kartą buvo išduotas verslo liudijimas (nesvarbu, kokiai veiklos rūšiai) (taikoma asmenims, vykdančioms individualią veiklą pagal verslo liudijimą).

veiklą vykdančių gyventojų. Kokia dalis jų naujai pradeda vykdyti savarankišką veiklą, nėra tiksliai aišku⁴⁰. Manytina, kad tokių asmenų nebus daugiau kaip 10–15 proc. nuo visų tais metais savarankišką veiklą vykdančių asmenų. Taigi, galbūt galėtų prisidėti dar apie 400 potencialių vietos plėtros projektų naudos gavėjų (skaičiuojami asmenys, naujai įregistravę savarankišką veiklą per paskutinius dvejus metus). Taigi, bendrai jauno verslo subjektų projektų įgyvendinimo metu Mažeikių mieste galėtų būti apie 600 įmonių / asmenų.

MAŽEIKIŲ MIESTO GYVENTOJAMS IR VERSLO SUBJEKTAMS PRIEINAMOS AKTUALIOS PASLAUGOS

Mažeikių mieste bedarbiams, neaktyviems gyventojams, o taip pat jauno verslo subjektams yra prieinamos tam tikros viešosios paslaugos.

Užimtumo tarnybos teikiamos paslaugos

Užimtumo tarnyba teikia įvairias su užimtumu susijusias konsultacijas – įsidarbinimo galimybių vertinimas, individualios užimtumo veiklos planavimas, profesinių interesų nustatymas.

Užimtumo tarnyba įgyvendina aktyvias darbo rinkos priemones, kurios yra taikomos bedarbiams ir nedarbingiems asmenims. Pagrindinis aktyvių darbo rinkos priemonių finansavimo šaltinis visoje šalyje šiuo metu yra ESI fondų lėšos, skiriamos pagal priemonę Nr. 07.3.1-ESFA-V-401 „Bedarbių integracija į darbo rinką“.

Aktyvios darbo rinkos priemonės apima:

- Parama judumui. Paramos judumui tikslas – kompensuoti kelionės išlaidas į darbo, stažuotės atlikimo vietą ar į Užimtumo tarnybos organizuojamus užsiėmimus konsultavimo grupėms ir atgal;
- Remiamasis įdarbinimas. Įgyvendinant remiamojo įdarbinimo priemones, darbdaviams, įdarbinusiems Užimtumo tarnybos siūstus asmenis, mokama subsidija darbo užmokesčiui, nurodytam įdarbinto asmens darbo sutartyje, ir nuo šio darbo užmokesčio apskaičiuotoms draudėjo privalomojo valstybinio socialinio draudimo įmokoms iš dalies kompensuoti;
- Parama darbo vietoms steigti. Parama darbo vietoms steigti teikiama mokant subsidiją su steigiamos darbo vietos darbo funkcijų atlikimu susijusioms darbo priemonėms ar techninės pagalbos priemonėms neįgaliesiems įsigyti, montuoti, pritaikyti ir nuosavybės teise valdomoms patalpoms, reikalingoms darbo vietai įrengti, remontuoti ar pritaikyti;
- Parama mokymuisi. Paramos mokymuisi tikslas – padėti bedarbiams ir, kai kuriais atvejais, užimtiems asmenims įgyti kvalifikaciją, tobulinti turimą kvalifikaciją, įgyti kompetencijų pagal formaliojo profesinio mokymo programas ar pagal neformaliojo suaugusiųjų švietimo programas ar jas tobulinti arba (ir) įgyti kitų darbo gebėjimų ar pripažinti neformaliojo švietimo ir savišvietos būdu įgytas kompetencijas, jeigu to reikia norint įsidarbinti į laisvas darbo vietas ar pradėti dirbti savarankiškai. Parama mokymuisi gali būti teikiama įvairiomis formomis:
 - a) formalusis ir neformalusis profesinis mokymas;
 - b) įdarbinimas pagal pameistrystės darbo sutartį;
 - c) stažuotė;

⁴⁰ Sodra nuo 2018 m. pradžios pradėjo taikyti vadinamąsias socialinio draudimo įmokų „atostogas“ savo pirmąjį verslą pradedantiems žmonėms, kai pirmą kartą savarankiškai dirbti pradedantiems gyventojams vienus metus nuo veiklos pradžios galima nemokėti valstybinio socialinio draudimo įmokų. Informacija apie šia lengvata besinaudojančius asmenis galėtų padėti nustatyti bent apytiksliai naujai veiklą pradedančių asmenų skaičių, tačiau tokie duomenys kol kas nėra viešai prieinami.

d) neformaliojo švietimo ir savišvietos būdu įgytų kompetencijų pripažinimas⁴¹.

Užimtumo tarnyba siūlo daug formaliojo ir neformaliojo švietimo programų, kurias gali pasirinkti Užimtumo tarnyboje registruoti bedarbiai.

Mažeikių r. sav. smulkaus ir vidutinio verslo paramos fondas

Mažeikių r. savivaldybės administracija fiziniams ir juridiniams asmenims, pateikusiems paraišką ir atitinkantiems nustatytas sąlygas, teikia finansinę paramą iš savivaldybės Smulkiojo ir vidutinio verslo rėmimo fondo.

Paslauga skirta: skatinti Mažeikių r. gyventojų bei įmonių verslumą ir konkurencingumą, dalyvavimą įvairiuose nacionaliniuose ir tarptautiniuose renginiuose; sudaryti palankesnes veiklos sąlygas pradedantiems smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams ir kuriantiems naujas darbo vietas; skatinti reemigraciją, remiant grįžusius į Lietuvą asmenis, kurie nori pradėti Mažeikių rajone savo verslą; sudaryti sąlygas smulkiųjų ir vidutinių verslininkų profesiniam tobulėjimui; teikti dalinę finansinę paramą fiziniams asmenims bei juridiniams asmenims⁴².

2017 m. iš smulkaus ir vidutinio verslo fondo fiziniams ir juridiniams asmenims buvo paskirstyta 65 700 Eur finansinės paramos. 45 proc. fondo lėšų buvo skirtos vienkartinėms išmokoms (subsidijoms), 40 proc. – parama darbo vietų kūrimui. Tarp paramos gavėjų yra ir jau seniai rajone veikiančios įmonės ir įsisteigusios naujai, taip pat fiziniai asmenys, pradedantys individualią veiklą (teikiama dotacija verslui pradėti)⁴³.

Verslo konsultacijos, dalinai finansuojamos priemonės Nr. 03.1.1-IVG-T-819 „Verslo konsultantas LT“ lėšomis

Priemonės lėšomis finansuojamos aukštos kokybės individualių konsultacijų teikimas jauniems verslo subjektams (priklausomai nuo konkretaus kvietimo, gali būti nustatytas skirtingas maksimalus konsultacijas gaunančių įmonių amžius).

VšĮ „Versli Lietuva“ ir verslo informacijos centro teikiamos konsultacijos verslo pradžios klausimais

Konsultacijos teikiamos įvairiais klausimais:

- Verslo formos pasirinkimas;
- Verslo formos įregistravimas;
- Verslo planas;
- Mokesčiai;
- Finansinė parama verslui;
- Reikalavimai gaminiams;
- Reikalavimai statybos gaminiams;
- Reikalavimai paslaugų srities verslui;

SADM priemonės socialinę atskirtį patiriantiems asmenims

⁴¹ LR užimtumo įstatymas.

⁴² Mažeikių rajono savivaldybės smulkiojo ir vidutinio verslo rėmimo fondo nuostatai, patvirtinti Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2017 m. balandžio 28 d. sprendimu Nr. T1-117.

⁴³ Mažeikių r. savivaldybės 2017 metų smulkiojo ir vidutinio verslo rėmimo fondo ataskaita.

Mažeikių mieste įgyvendinami du projektai, skirti socialiai pažeidžiamų grupių integracijai į darbo rinką (VP priemonė Nr. 08.3.1-ESFA-K-413 „Socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracija į darbo rinką“) ir vyresnio amžiaus žmonių integracijai į darbo rinką (VP priemonė Nr. 08.3.2-ESFA-K-415 „54+“).

MAŽEIKIŲ MIESTO VPS TIKSLAI UŽIMTUMO IR VERSLUMO SKATINIMO SRITYJE

Aktualus VPS tikslas – skatinti Mažeikių miesto gyventojų užimtumą ir didinti verslumo gebėjimus siekiant geresnės gyventojų padėties darbo rinkoje.

Įgyvendinant šį tikslą, keliami uždaviniai:

1. Skatinti darbingų bedarbių ir neaktyvių gyventojų dalyvavimą užimtumo iniciatyvose;
2. Skatinti ir užtikrinti verslumo gebėjimus pažeidžiamoms Mažeikių miesto gyventojų grupėms;
3. Skatinti naujų įmonių darbuotojų ir valdymo organų atstovų verslumo gebėjimus, prisidedančius prie naujų darbo vietų kūrimo.

Pagal uždavinį „Skatinti darbingų bedarbių ir neaktyvių gyventojų dalyvavimą užimtumo iniciatyvose“, pagrindinė visų Mažeikiuose įgyvendinamų / artimiausiu metu planuojamų įgyvendinti projektų tikslinė grupė – neužimti darbingo amžiaus asmenys. Vietos plėtros projektuose jie įvardinami kaip „darbingi bedarbiai ir neaktyvūs gyventojai“.

Įgyvendinant uždavinius „Skatinti ir užtikrinti verslumo gebėjimus pažeidžiamoms Mažeikių miesto gyventojų grupėms“ ir „Skatinti naujų įmonių darbuotojų ir valdymo organų atstovų verslumo gebėjimus, prisidedančius prie naujų darbo vietų kūrimo“, pagrindinė tikslinė grupė yra jaunas verslas (įmonės ar savarankišką veiklą pradėję asmenys), o taip pat, kai kuriais atvejais, ir šiuo metu neaktyvūs asmenys, norintys pradėti veiklą. Takoskyra tarp antrojo ir trečiojo uždavinio nėra griežta ir įgyvendinami labai panašūs vietos plėtros projektai.

PAGAL MAŽEIKIŲ MIESTO VPS ĮGYVENDINAMI VIETOS PLĖTROS PROJEKTAI

LENTELĖ 11. MAŽEIKIŲ MIESTO VPS UŽDAVINIAI IR PAGAL JUOS ĮGYVENDINAMI VIETOS PLĖTROS PROJEKTAI

Vietos plėtros strategija		Esama situacija (įgyvendinami / planuojami įgyvendinti vietos plėtros projektai)		
Su užimtumo ir verslumo didinimo tikslu susiję VPS uždaviniai	Veiksmų skaičius	Suplanuotos paramos lėšos, EUR	Projektų skaičius	Projektams numatytos paramos lėšos, EUR
Skatinti darbingų bedarbių ir neaktyvių gyventojų dalyvavimą užimtumo iniciatyvose	7	117 925	4	96 024
Skatinti ir užtikrinti verslumo gebėjimus pažeidžiamoms Mažeikių miesto gyventojų grupėms	6	82 403	3	74 095
Skatinti naujų įmonių darbuotojų ir valdymo organų atstovų verslumo gebėjimus, prisidedančius prie naujų darbo vietų kūrimo	2	50 830	2	50 830
VISO:	15	251 158	9	220 949

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, pagal Mažeikių miesto VPS ir SFMIS pateikiamą informaciją.

Iš aukščiau esančioje lentelėje (žr. Lentelė 11) pateiktos informacijos matyti, kad šios atvejo studijos metu analizuojami Mažeikių miesto VPS tikslui „Skatinti Mažeikių miesto gyventojų užimtumą ir didinti verslumo gebėjimus siekiant geresnės gyventojų padėties darbo rinkoje“ įgyvendinti skirti devyni vietos plėtros projektai išnaudoja didžiąją dalį visų minimam tikslui numatytų VPS lėšų. Pagal iki šiol atrinktus vietos plėtros projektus pastebima, kad Mažeikių miesto VVG išlaiko tam tikrą tvarką – vienam veiksmui įgyvendinti skiriamas vienas projektas, be to, įprastai vietos plėtros projektui skirtos lėšos beveik tiksliai atitinka VPS veiksmui įgyvendinti numatytas lėšas. Jeigu ši tendencija bus išlaikyta, gyventojų užimtumo ir verslumo didinimo tikslui siekti papildomai dar bus finansuojami 6 projektai, tačiau jų bendra finansinė apimtis bus žymiai mažesnė, lyginant su jau miesto VVG patvirtintais ir šioje studijoje analizuojamais projektais.

LENTELĖ 12. ĮGYVENDINAMI VIETOS PLĖTROS PROJEKTAI, SKIRTI MAŽEIKIŲ MIESTO VPS TIKSLUI „SKATINTI MAŽEIKIŲ MIESTO GYVENTOJŲ UŽIMTUMĄ IR DIDINTI VERSLUMO GEBĖJIMUS SIEKIANT GERESNĖS GYVENTOJŲ PADĖTIES DARBO RINKOJE“ ĮGYVENDINTI

Projekto pavadinimas	Projekto tikslas	Pagrindinės tikslinės grupės	Finansavimas, Eur
Verslumo gebėjimų stiprinimas pažeidžiamoms asmenims	Skatinti Mažeikių miesto pažeidžiamų, bedarbių ir ekonomiškai neaktyvių gyventojų užimtumą ir didinti jauno verslo atstovų verslumo gebėjimus siekiant Mažeikių miesto gerovės	Bedarbiai ir ekonomiškai neaktyvūs gyventojai	17743

Projekto pavadinimas	Projekto tikslas	Pagrindinės tikslinės grupės	Finansavimas, Eur
Mentorystės paslaugų teikimas Mažeikių mieste	Skatinti ir užtikrinti verslumo gebėjimus jauniems Mažeikių miesto verslo atstovams, kurie turėdami idėją pradeda verslą, tačiau neturėdami patirties ir reikiamų įgūdžių gali susidurti su sunkumais plėtojant susikurtą verslą, teikiant jiems mentoringo paslaugas	Jauno verslo atstovai	12576
Verslus jaunimas	Skatinti Mažeikių miesto gyventojų užimtumą ir didinti verslumo gebėjimus siekiant geresnės gyventojų padėties darbo rinkoje	Bedarbiai ir ekonomiškai neaktyvūs gyventojai	21991
Mažeikių gyventojų iniciatyvumo ir verslumo stiprinimas	1. Stiprinti naujų įmonių darbuotojų ir valdymo organų atstovų verslumo gebėjimus; 2. Stiprinti verslumo gebėjimus; 3. Skatinti Mažeikių miesto gyventojų verslumą.	Jauno verslo atstovai	44030
Eksporto gebėjimų stiprinimas	1. Stiprinti naujų įmonių valdymo organų atstovų eksporto gebėjimus; 2. Stiprinti verslumo gebėjimus.	Jauno verslo atstovai	6800
Verslumo HUB'as SIEKSNIS	Suteikti verslo administravimo pagalbą ir sustiprinti verslumo gebėjimus jauno verslo atstovams, įkuriant Mažeikiuose HUB'ą (bendradarbiystės centrą) verslą ar savarankišką veiklą pradedantiems asmenims	Jauno verslo atstovai	43776
Taikomojo-dekoratyvinio meno keliu į užimtumą ir geresnę padėtį darbo rinkoje	Didinti užimtų namudine veikla darbingo amžiaus Mažeikių miesto gyventojų skaičių	Bedarbiai ir ekonomiškai neaktyvūs gyventojai	30406
Neaktyvaus Mažeikių miesto jaunimo praktinių įgūdžių ugdymas darbo vietoje, skatinant savanorišką veiklą	Skatinti jaunos ekonomiškai neaktyvius Mažeikių miesto gyventojus įgyti darbo įgūdžių darbo vietoje, skatinant savanorišką veiklą	Jauni ekonomiškai neaktyvūs gyventojai	17436
Daugiau žinių – daugiau galimybių	Skatinti Mažeikių miesto darbingų bedarbių ir neaktyvių gyventojų dalyvavimą užimtumo iniciatyvose	Bedarbiai ir ekonomiškai neaktyvūs gyventojai	26190

Šaltinis: remiantis vietos plėtros projektų paraiškų ir paramos sutarčių duomenimis.

Pagal visus įgyvendinamus ar artimiausiu metu planuojamus pradėti įgyvendinti vietos plėtros projektus planuojama apmokyti ir (ar) suteikti konsultacijas maždaug 140 asmenims⁴⁴. Iš jų, apie 55 asmenys yra jauno verslo atstovai (darbuotojai ar savininkai), 85 – darbingo amžiaus neužimti asmenys.

Daugiau asmenų – apie 300 – planuojama pritraukti į įvairius projektų metu organizuojamus renginius. Tiesa, manytina, kad dalis šių asmenų bus tie patys mokymuose ir (ar) konsultacijose dalyvaujantys asmenys, todėl galima skaičiuoti, kad papildomai, be pagrindinių projektų dalyvių, įvairiuose renginiuose sudalyvaus dar 200 Mažeikių miesto gyventojų.

⁴⁴ Skaičiuojant unikalius projektų dalyvius.

Vietos plėtros projektus įgyvendina sąlyginai ribotas įmonių skaičius:

- Verslininkų asociacija su partneriu NVO asociacija įgyvendina 4 projektus (iš 9 analizuojamų);
- VšĮ „Edukacijos ambasadoriai“ kaip pareiškėjas ar partneris dalyvauja kituose 3 projektuose (dviejuose iš jų pareiškėjas yra UAB „Mokesčių labirintai“);
- Tik 2 likę projektai yra įgyvendinami kitų organizacijų, tiesa, vieną iš šių projektų įgyvendina pati Mažeikių miesto VVG.

Verslininkų asociacijos, NVO asociacijos ir VšĮ „Edukacijos ambasadoriai“ atstovai yra Mažeikių miesto VVG valdybos nariai.

Viena iš pagrindinių priežasčių, dėl kurios užimtumo ir verslumo skatinimo projektus įgyvendina sąlyginai mažas skaičius organizacijų – ribotas tokių organizacijų skaičius Mažeikių mieste. Patvirtintoje miesto VPS buvo nustatyta daug ir tiksliai veiklas apibrėžiančių veiksmų, kurių įgyvendinimui reikiama patirtį ir resursus turi mažai vietos organizacijų. Pradėjus vietos plėtros projektinių pasiūlymų atrankos procesą, buvo nuogaštajama, kad gali nepavykti įgyvendinti kai kurių VPS numatytų veiksmų, todėl miesto VVG darbuotojai ieškojo potencialiai tinkamų organizacijų, galinčių prisidėti įgyvendinant VPS, ir asmeniškai kvietė jas į mokymus⁴⁵.

TIKĖTINAS ĮGYVENDINAMŲ VIETOS PLĖTROS PROJEKTŲ INDĖLIS Į MIESTO PLĖTRĄ

Kaip matyti iš aukščiau pristatytos viešųjų šaltinių lėšomis finansuojamų / dalinai finansuojamų paslaugų, prieinamų Mažeikių miesto bedarbiams ir verslą ar savarankišką veiklą pradedantiems asmenims, apžvalgos, šios paslaugos apima tokias pagrindines grupes:

- Darbo rinkos konsultacijos ir individualaus pobūdžio pagalba bedarbiams, ieškantiems samdomo darbo ar norintiems pradėti savarankišką veiklą;
- Formalus ar neformalus profesinis mokymas bedarbiams, ieškantiems samdomo darbo ar norintiems pradėti savarankišką veiklą;
- Darbo rinkos konsultacijos užimtiems asmenims;
- Konsultacijos verslo pradžios klausimais jaunosms įmonėms;
- Individualios verslo konsultacijos.

Šiuo metu jau pradėti įgyvendinti vietos plėtros projektai Mažeikių mieste yra orientuoti į šias paslaugų grupes:

- Motyvavimas ir individualios konsultacijos bedarbiams ir ekonomiškai neaktyviems gyventojams;
- Neformalaus švietimo paslaugos bedarbiams ir ekonomiškai neaktyviems gyventojams;
- Savanoriškos praktikos įmonėse ir pameistrystės organizavimas bedarbiams ir ekonomiškai neaktyviems gyventojams;
- Informaciniai renginiai jaunam verslui;
- Individualios konsultacijos jaunam verslui.

Palyginus Mažeikių miesto gyventojams prieinamas pagal kitas programas finansuojamas paslaugas su pagal Mažeikių miesto VPS įgyvendinamų vietos plėtros projektų metu teikiamomis paslaugomis matyti, kad dauguma paslaugų yra labai panašios. Tam tikrus papildomumo aspektus vietos plėtros projektai įneša tik tikslinių grupių atžvilgiu – dėmesys ekonomiškai neaktyvių gyventojų motyvacijai kelti ir siekiui juos

⁴⁵ Remiantis interviu metu gauta informacija.

įtraukti į darbo rinką bendrai šalyje yra kol kas mažesnis, ypač jeigu neaktyvūs gyventojai nepriklauso pagrindinėms socialinės rizikos grupėms.

Detali vietos projektų analizė rodo, kad pagal VPS finansuojamos vietos plėtros projektų paslaugos labai didelė dalimi persidengia su kitų programų ar VP priemonių lėšomis finansuojamomis veiklomis. Pavyzdžiui, Mažeikių mieste VPS lėšomis įgyvendinami net du vietos plėtros projektai, kurių metu bedarbiams ir ekonomiškai neaktyviems asmenims organizuojami buhalterinės apskaitos pagrindų mokymai. Tokius mokymus bedarbiai ar ekonomiškai neaktyvūs asmenys, užsiregistravę Užimtumo tarnyboje, daugeliu atveju gali gauti kaip Užimtumo tarnybos paslaugų paketo dalį. Pagal kitą projektą jauno verslo atstovams yra siūlomos individualios konsultacijos eksporto klausimais, kurios be didesnių ribojimų gali būti įsigyjamoms pasinaudojant UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ (INVEGA) administruojama priemone „Expo konsultantas LT“ (skirta labai mažoms, mažoms ir vidutinėms įmonėms, remiamos konsultacijos rengiant eksporto veiksmų planą), VP priemonės „Verslo konsultantas LT“ lėšomis remiamos konsultacijos verslo planavimo, pardavimų, rinkodaros ir panašiais klausimais (šia priemone naudojosi / naudojasi grupė įmonių ir savarankišką veiklą vykdančių asmenų Mažeikių mieste). Tokie ir panašūs pavyzdžiai rodo, kad, vietos bendruomenės atžvilgiu, tam tikra prasme yra prarandamos lėšos, kadangi tos pačios veiklos galėtų būti finansuojamos iš kitų šaltinių, o VPS numatytos lėšos panaudojamos unikalioms iniciatyvoms įgyvendinti.

Kaip įdomesni, kažkiek iš bendros bedarbiams ir jaunam verslui skirtų iniciatyvų masės išsiskiriantys, vietos plėtros projektai Mažeikių mieste galėtų būti bendradarbystės erdvės sukūrimas, kurioje taip pat planuojama teikti nemokamas konsultacijas konkretaus verslo klausimais, organizuoti verslo plėtros dirbtuves, teikti mentorių paslaugas. Jeigu įgyvendinant projektą pavyks pritraukti kompetentingus ir nuolat jaunam verslui prieinamus mentorius / patarėjus, tokios nuolat veikiančios erdvės atsiradimas Mažeikiuose atneštų naujų galimybių jaunos įmonės veikti. Iš bedarbiams bei ekonomiškai neaktyviems gyventojams skirtų projektų išsiskiria projektas, kuris ne tik užsiima tikslinės grupės mokymu ar konsultavimu, bet, siekiant realiai pritraukti šiuo metu nedirbančius jaunos asmenis į darbo rinką, organizuoja jų savanorišką praktiką verslo įmonėse ar padeda įsidarbinti pagal pameistrystės darbo sutartis. Projekto sėkmė priklausys nuo to, ar projekto vykdytojui ir partneriui pavyks surasti ir į veiklą aktyviai įtraukti jaunų neužimtų gyventojų ugdymu suinteresuotas verslo įmones (projektą vykdo VVG bei turizmo ir verslo informacijos centras, kurie patys nėra verslo subjektai ar verslininkus vienijančios organizacijos). Dar vienas įdomesnis vietos plėtros projektas yra skirtas taikomosios dailės neformalaus švietimo programos įgyvendinimui. Tokie į kūrybinę veiklą orientuoti ir specifinei, panašių charakteristikų grupei organizuojami mokymai gali turėti tam tikrą motyvuojantį efektą, paskatinant į grupę susibūrusius ir kartu mokymuose dalyvavusius asmenis imtis tam tikrų kūrybinių iniciatyvų. Be to, orientacija į kūrybinę veiklą, o ne iškart į labai konkrečius darbo ar verslumo įgūdžius, gali būti labai svarbi priemone pritraukiant neaktyvius, pasitikėjimą praradusius bendruomenės narius. Šiuo atveju dalyvavimas meninių gebėjimų ugdymo programoje yra labiau svarbus kaip neaktyvių gyventojų „pažadavimo“ priemonė, galbūt net netiesiogiai paskatinanti neaktyvius gyventojus integruotis į darbo rinką bet kokioje, nebūtinai su menu susijusioje, srityje.

Bendrai tikėtinas vietos plėtros projektų poveikis miesto socialinei – ekonominei plėtrai jų įgyvendinimo metu vertintinas kaip pakankamai menkas. Nors projektai yra orientuoti į miestui aktualių problemų, susijusių su gyventojų užimtumu, sprendimą, vykdomos veiklos ir jose dalyvaujančių asmenų skaičius nėra pakankami manyti, kad analizuojamų projektų įgyvendinimas lems ženklesnį poveikį miesto socialinei ir ekonominei aplinkai.

Lyginant su bendru bedarbių ir neaktyvių žmonių skaičiumi Mažeikių mieste (vien bedarbių čia yra apie 2000 asmenų⁴⁶), mokymai ir konsultacijos, planuojami suteikti maždaug 85 asmenims, esminio poveikio bendriems socialiniams – ekonominiams miesto rodikliams nepadarys. Net jeigu planuojami mokymai bus labai sėkmingi ir didžiąjai daliai dalyvių pavyks įsidarbinti ar pradėti savarankišką veiklą, bendras dalyvių skaičius yra nedidelis lyginant su visa tikslinės grupės imtimi.

Didesnę dalį potencialios tikslinės grupės turėtų pasiekti jaunam verslui skirti vietos plėtros projektai. Pagal šiuo metu įgyvendinamus / planuojamus įgyvendinti vietos projektus numatyta apmokyti (daliai taip pat suteikiant papildomas konsultacijas verslo klausimais) apie 35 asmenis, kurie yra jaunų įmonių savininkai arba darbuotojai, savarankišką veiklą pradedantys vykdyti asmenys. Dar maždaug 20-čiai asmenų planuojama suteikti tik konsultacijas verslo klausimais. Taigi, viso įgyvendinami / planuojami įgyvendinti vietos projektai turėtų tiesiogiai įtraukti apie 55 asmenis. Lyginant su skaičiuojama tikėtina tinkamų naudos gavėjų imtimi (apie 600 jaunų įmonių ar savarankišką veiklą pradedančių asmenų), šis projektų dalyvių skaičius yra vidutiniškas. Kita vertus, įvertinus tai, kad turbūt ne visiems jauniems verslo subjektams reikalingos su verslo vykdymo pradžia susijusios žinios (kai kurias įmones registruoja jau kitas įmones turintys ir valdantys asmenys ir pan.), į projektus planuojamų įtraukti asmenų skaičius gali būti vertinamas ir kaip pakankamai apčiuopiamas Mažeikių miesto kontekste.

Be to, tai, kokią dalį potencialios tikslinės grupės palies projektų veiklos, yra labai svarbi ir pačių veiklų kokybė bei tikslinės grupės poreikių atitikimas. Deja, šių aspektų kol kas įvertinti negalima, kadangi vietos projektai tik pradedami vykdyti. Visgi, kaip jau buvo minėta, tas faktas, kad dalis vietos plėtros projektų siūlo labai panašias paslaugas kaip ir kitos organizacijos, finansuojamos ne VPS lėšomis, mažina šių projektų potencialą reikšmingiau paveikti užimtumo ir verslumo situaciją Mažeikių mieste.

APIBENDRINIMAS

Apibendrinant, Mažeikių miesto VVG atrinkti ir VP priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 PFSA⁴⁷ lėšomis finansuojami vietos plėtros projektai, skirti skatinti užimtumą ir verslumą Mažeikių mieste, prisidės prie didesnės paslaugų pasiūlos neužimtiems darbingo amžiaus asmenims ir jauno verslo subjektams, tačiau paslaugų įvairovė ir tvarumas vertintini rezervuoti.

Pirmiausiai, kaip jau buvo minėta, dauguma projektų nepasiūlo inovatyvių sprendimų, o tiesiog VPS lėšomis vykdo tam tikras įprastas ir, kai kuriais atvejais, kitose organizacijose prieinamas paslaugas gyventojams. Antra, dauguma projektų yra orientuoti į konkrečius asmenis ir trumpalaikes veiklas, bet ne į verslumo kultūros ir susijusių paslaugų kaitą ilgajame periode. Galiausiai, projektų veiklose dalyvaujančių asmenų skaičius, nors ir nemažas, tačiau, lyginant su tikslinių grupių dydžiais, nepakankamas padaryti esminius pokyčius ne asmeniniame, bet viso miesto kontekste.

Analizuojant įgyvendinamų vietos plėtros projektų visumą, matyti, kad vietos plėtros projektams pritrūko išskirtinumo ir vienas iš pamatinių bendruomenės inicijuotos vietos plėtros tikslų – paremti autentiškas, iš labai konkrečių bendruomenės poreikių kylančias iniciatyvas – įgyvendinamas ribota apimtimi. Nemaža dalis įgyvendinamų vietos plėtros projektų yra tiesiog tipiniai mokymai ar konsultacijos, o ta pati paraiška neretu atveju galėtų būti pateikta ir kitoms paramos programoms ar priemonėms. Siekiant tvaresnių rezultatų, vietos plėtros projektų vykdytojai galėtų išnaudoti savo glaudžias sąsajas su bendruomene (visi vykdytojai ir partneriai veikia VPS teritorijoje) ir pasiūlyti labiau individualias, konkrečiai bendruomenei

⁴⁶ Viso Mažeikių r. savivaldybėje 2017 m. buvo registruoti 3575 bedarbiai. Mažeikių mieste gyvena apie 65 proc. visų savivaldybės gyventojų, tačiau kaip rodo bendros šalies tendencijos, miestuose nedarbo problema yra šiek tiek mažesnė negu kaimiškose vietovėse.

⁴⁷ LR vidaus reikalų ministro 2017 m. sausio 30 d. įsakymas Nr. 1V-77 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 priemonės „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

aktualias paslaugas, pasirenkant įvairesnes paslaugų teikimo formas ir nekartojant ilgą laiką veikiančių ir nuolat paslaugas teikiančių institucijų veiklos modelio.

Bendruomenės inicijuoti vietos plėtros projektai galėtų turėti didesnę potencialą, jeigu nedubliuotų Užimtumo tarnybos ar kitų stambesnių organizacijų teikiamų paslaugų, bet siektų užpildyti tam tikras nišas, kurias palieka tipinės viešosios paslaugos.

2.5 GALIMYBĖS PADIDINTI VIETOS PLĖTROS STRATEGIJŲ POVEIKĮ BENDRUOMENĖMS

Analizė pagal vertinimo klausimus „Kokias priemones tikslinga būtų įgyvendinti vietos veiklos grupėms ir (ar) Vidaus reikalų ministerijai, siekiant padidinti vietos plėtros strategijų įgyvendinimo poveikį bendruomenių solidarumui, vietos socialinei ir ekonominei plėtrai (ar vietos plėtros strategijose įvardintoms socialinėms ir ekonominėms problemoms) bei užtikrinti vietos plėtros strategijose nustatytą įgyvendinimo stebėsenos rodiklių pasiekimą (pvz., kaip tikslinga būtų tobulinti priemones Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ projektų finansavimo sąlygų apraše nustatytą finansuotinių veiksmų (veiklų) sąrašą ir (ar) reikalavimus finansuotiems vietos plėtros strategijų įgyvendinimo veiksams (projektams) ir kt. priemonėms“.

Iš atliktos konkrečių projektų analizės, o taip pat atlikus bendrąją visų įgyvendinamų projektų apžvalgą, matyti, kad galimą vietos plėtros strategijų poveikį bendruomenėms, vietos socialinei ir ekonominei plėtrai riboja keli aspektai: dalis projektų yra nepakankamai autentiški ir iš esmės atkartoja miestuose įprastai įgyvendinamus veiksmus (tokius kaip darbo neturinčių asmenų mokymas, konsultacijos verslo pradžios teisiniais klausimais ar pan.); ribotas galimų projektų vykdytojų ratas; (bendruomenių) socialinės integracijos skatinimui skirtų veiklų tikslinė grupė yra tik socialinę atskirtį patiriantys gyventojai; ribota kai kurių projektų tęstinumo perspektyva.

Kaip buvo detalai pademonstruota Mažeikių mieste įgyvendinamų gyventojų užimtumui ir verslumui skatinti skirtų vietos plėtros projektų atveju analizėje, didžioji dalis pagal VPS įgyvendinamų projektų tikslinėms grupėms siūlo paslaugas, kurias jie galėtų gauti ir iš kitų institucijų (pavyzdžiui, Užimtumo tarnybos). BIVP metodo pagalba bendruomenės turėtų būti įgalinamos daryti kažką kitaip, susikurti tai, ko jos negauna kaip įprastinių viešųjų paslaugų, tačiau vietoj to dalis lėšų yra panaudojamos Užimtumo tarnybos, verslo informacinio centro ar panašių paslaugų atkartinimui. Nors panašių paslaugų teikėjų įvairovė ir galimybė gyventojams pasirinkti jiems labiau patinkančią organizaciją ar patogesnę paslaugų teikimo vietą savaime nėra blogas dalykas, tačiau, atsižvelgiant į ribotus prieinamus viešuosius resursus, skirtus vietos gyventojų poreikiams, tai, kad šios lėšos nėra nukreipiamos į inovatyvius, autentiškus vietos projektus, laikytina praradimu bendruomenei. Vietos plėtros projektų autentiškumo stokos problema gali kilti dėl kelių priežasčių. Plačiau neanalizuojant prielaidos, kad projektų vykdytojai galbūt neretai yra pakankamai inertiški ir linkę toliau vykdyti jiems įprastas veiklas, verta paminėti kelis PFSA nustatytus reikalavimus, kurie taip pat gali turėti įtakos aptariamai situacijai.

Pirmiausiai, tai gali lemti labai **apribotas galimų vietos plėtros projektų vykdytojų ratas**. VP priemonių Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 ir Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 PFSA nustatytas reikalavimas, kad pareiškėjais gali būti tik juridiniai asmenys ar jų filialai ar atstovybės, kurių veiklos vykdymo vieta yra vietos plėtros strategijos įgyvendinimo teritorijoje. Didesniuose miestuose tai galbūt mažiau aštri problema, tačiau mažesniuose miestuose toks reikalavimas reiškia labai menką potencialių projektų iniciatorių pasiūlą. Vietos plėtros projektų partneriams taikomi kiek mažesni apribojimai – partneriais gali būti juridiniai asmenys ar juridinių asmenų filialai ar atstovybės, kurių „veiklos vykdymo vieta yra vietos plėtros strategijos įgyvendinimo teritorijoje ar besiribojančioje teritorijoje“, tačiau, ypač mažesnių savivaldybių atveju, tai situacijos iš esmės nekeičia. Dar daugiau, veiklos vykdymo vietos siejimas tik su juridinio asmens

registracija ar naudojamu nekilnojamu turtu⁴⁸ apriboja organizacijų, kurios galbūt dirba konkrečioje vietovėje, tačiau nėra čia registruotos ir nuosavybės, nuomos, patikėjimo ar kitais teisėtais pagrindais nevaldo nekilnojamo turto (pavyzdžiui, mokymus organizuoja tam tikslui konkrečią dieną nuomojamose patalpose), galimybes būti projektų vykdytojais ar partneriais.

Minima galimų pareiškėjų ribojimo, priklausomai nuo jų veiklos vietos, problema labiausiai aktuali įgyvendinant su gyventojų integracija į darbo rinką ir verslumo ugdymu susijusius vietos plėtros projektus, kurių sėkmei reikalingas specifinis įdirbis ir patirtis. Tokiomis charakteristikomis pasižyminčių organizacijų VPS įgyvendinimo teritorijoje gali būti labai mažai arba ir visai nebūti, o tai reiškia, kad arba beveik visus vietos plėtros projektus įgyvendins viena ar kelios organizacijos, arba vietos plėtros projektai bus įgyvendinami reikalingos patirties neturinčių organizacijų ir jų galimas poveikis bus mažesnis nei tikėtasi. Tiesa, ribotos pareiškėjų pasiūlos problema yra mažesnė socialinės integracijos srityje. Įvairios socialinės krypties iniciatyvos tradiciškai yra vykdomos ir smulkių nevyriausybinių organizacijų, gyventojai patys vienijasi į grupes pagal įvairius pomėgius, todėl net ir mažose teritorijose yra daugiau organizacijų, turinčių potencialą įgyvendinti VPS veiksmus, siejamus su socialinės integracijos tikslu.

Suprantama, kad leidžiant dalyvauti tik VPS įgyvendinimo teritorijoje registruotoms ar nuolat veikiančioms organizacijoms, siekiama sustiprinti vietos organizacijas ir įgyti patirties, kuri liktų bendruomenėje ir ateityje. Nepaisant to, esant tokioms mažoms VPS įgyvendinimo teritorijoms, kokios yra šiuo metu (pavyzdžiui, Pagėgių mieste yra tik kiek daugiau nei 1,5 tūkst. gyventojų, Rietavo mieste – kiek daugiau nei 3 tūkst. gyventojų, Lazdijų mieste – kiek daugiau nei 3,5 tūkst. gyventojų ir pan.), **rekomenduojama svarstyti PFSA numatyto privalomo, visiems vietos plėtros projektams taikomo reikalavimo dėl pareiškėjų veiklos vietos VPS įgyvendinimo teritorijoje tikslingumą.**

Tam tikrą paskatą įgyvendinti vietos plėtros projektus, kurių metu yra teikiamos pakankamai standartinės ir įprastinės paslaugos, prieinamos gyventojams, galimai suteikia ir **PFSA pateikiamo remiamų veiklų sąrašo formuluotės**. Pavyzdžiui, nurodant veiklas, kurios gali būti remiamos įgyvendinant bedarbių ir ekonomiškai neaktyvių gyventojų užimtumo didinimo iniciatyvas, atskirai minimi tipiniai sprendimai – neformalusis profesinis mokymas, praktinių įgūdžių įgijimas darbo vietoje, bedarbiais esančių ir ekonomiškai neaktyvių asmenų informavimas, konsultavimas, tarpininkavimas, kurie neretai vietos projektų vykdytojų įgyvendinami tiesiogiai, kūrybiškai nederinant kelių remiamų veiklų, kai kuriais atvejais tiesiog perkamos profesinio mokymo ar panašios paslaugos. Tokiais atvejais bendruomenės neišnaudoja savo potencialo ir negauna tikrojo grįžtamojo ryšio iš projektuose dalyvavusių asmenų, kurie tiesiog baigia mokymus ir dalis įsidarbina, galbūt net ne savo mieste. Tačiau tokio tipo vietos plėtros projektus pakreipus kiek kita linkme, pridėjus kelias papildomas veiklas, jie galėtų tapti ne tik nedidelės grupės gyventojų mokymu, bet ir bendruomenę buriančiu ir vienijančiu projektu, kurio naudą pajustų didesnis gyventojų skaičius. Pavyzdžiui, jeigu vietos plėtros projektas finansuoja konditerių mokymus, jų praktinių užsiėmimų metu pagaminti produktai galėtų būti perduodami į bendruomenės pagyvenusių žmonių globos namus, vaikų dienos centrą ar panašiai; arba, jeigu projekto dalyviai mokosi apdailininko amato, praktikos metu jie galėtų atlikti paprastojo remonto darbus pagalbos reikalingų bendruomenės narių namuose ir pan. Tokiu būdu, vietos plėtros projektų rezultatai plačiau pasklistų bendruomenėje, taip pat leistų stiprinti bendruomeninius ryšius. Nors pagal priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 PFSA ir nuo 2019 m. sausio 1 d. įsigaliojusiam priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 PFSA tokie projektai galėtų būti įgyvendinami ir dabar, tačiau tam, kad daugiau vietos plėtros projektų vykdytojų būtų pastūmėti įgyvendinti labiau kompleksines iniciatyvas, **rekomenduotina miesto VVG nustatant vietos plėtros projektų, skirtų bedarbių ir neužimtų gyvenimų mokymams, atrankos kriterijus, skirti papildomus**

⁴⁸ VP priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 PFSA pateikiamas juridinio asmens veiklos vykdymo vietos apibrėžimas – „vieta, kurios adresu yra registruota juridinio asmens buveinė ir (ar) yra nekilnojamasis turtas, kurį nuosavybės, nuomos, panaudos ar kitais teisėtais pagrindais valdo juridinis asmuo ir kuriame nekilnojamąjį turtą valdantis asmuo ar jo atskiras padalinys, filialas, atstovybė vykdo faktinę veiklą“.

balus projektams, kuriuose kartu su mokymais numatyta įgyvendinti ir praktines veiklas, skirtas kitiems, mokymuose nedalyvaujantiems, bendruomenės nariams. Miesto VVG savo pasirinkimu tokių reikalavimą gali numatyti ir kaip bendrąjį atrankos kriterijų. Aptariamos veiklos gali būti remiamos ir pagal šiuo metu galiojančią PFSA, tačiau, nesant atskiro paskatinimo, vietos projektų vykdytojų naudojamos vangiai.

Kitas atvejo studijose pastebėtas aspektas, ribojantis galimą VPS poveikį bendruomenei – **ribotas tikslinių grupių sąrašas.** Tai labiausiai aktualu vietos plėtros projektams, kurie skirti įgyvendinti VPS keliamus socialinės integracijos tikslus. Standartinis visose VPS keliamas tikslas – mažinti bendruomenės narių socialinę atskirtį, kuris, pagal PFSA nuostatas (Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 ir Nr. 08.6.1-ESFA-T-927), įgyvendinamas teikiant bendrąsias ir specialiąsias socialines paslaugas ir kitas reikalingas paslaugas socialinę atskirtį patiriantiems gyventojams. Bendrosios ir specialiosios socialinės paslaugos yra apibrėžtos LR Socialinių paslaugų įstatyme ir LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintame Socialinių paslaugų kataloge, šias paslaugas taip pat siejant su konkrečiomis socialinę atskirtį patiriančiomis gyventojų grupėmis. Atitinkamai, PFSA irgi išvardytos tikslinės grupės, kurios patiria tam tikrus nurodytus ir, dažnai, dokumentiškai įrodomus sunkumus (pavyzdžiui, nepasiturinčiais laikomi tik tie asmenys, kuriems yra teikiama socialinė parama), papildomai pridėdant grupes, kurios socialinę atskirtį patiria „dėl kitų priežasčių“. Visgi, atsižvelgiant į priklausymo tikslinei grupei įrodymo pareigą – pasirašydami iš ES struktūrinių fondų bendrai finansuojamo projekto sutartį, projektų vykdytojai įsipareigoja turėti dokumentus, kurie pagrįstų kiekvieno dalyvio priklausymą tikslinei grupei – **nepriklausančių tipinėms socialinės atskirties grupėms asmenų dalyvavimas yra gana komplikotas.**

Taip yra dėl keliamų reikalavimų įrodyti priklausymą tikslinei grupei. Priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 PFSA, galiojusiame iki 2019 m. sausio 14 d.⁴⁹, buvo nurodyta, kad asmenų, kurie socialinę atskirtį patiria dėl kitų nei PFSA nurodytų priežasčių (išvardytos tipinės socialinių paslaugų gavėjų grupės) nurodytų priežasčių, socialinės atskirties priežasčių „egzistavimo faktas raštiškai patvirtinamas atitinkamus įgaliojimus turinčios institucijos, įstaigos ar specialisto (pvz., socialinio darbuotojo)“. Priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 tokio griežto reikalavimo, siejamo tik su institucijos, įstaigos ar specialisto pateikiamais įrodymais, nebeliko, tačiau tai nepanaikino socialinės atskirties įrodymo reikalavimo – jis ir toliau išlieka, tik gali būti pateikiamas įvairesnėmis formomis (tačiau greičiausiai raštiškomis, nes projekto vykdytojas privalo saugoti „dokumentus“⁵⁰). Interviu metu gauta informacija patvirtina, kad kai kurioms miesto VVG jau teko tarpininkauti vietos plėtros projektų pareiškėjams paraiškos vertinimo Agentūroje metu, papildomai įrodinėjant, kad pasirinktos veiklos ir tikslinės grupės atitinka PFSA reikalavimus ir yra tinkamos finansuoti. Be to, prašymai įrodyti patiriamą socialinę atskirtį kai kuriems potencialiems projektų veiklų dalyviams gali tik pagilinti socialinės atskirties grupių patiriamą stigmą.

Dar daugiau, jeigu minimi socialines paslaugas reglamentuojantys teisės aktai pirmiausiai yra skirti įgyvendinti šalies socialinės apsaugos politiką ir užtikrinti nuolat teikiamas viešąsias paslaugas didžiausius sunkumus patiriantiems gyventojams, tai vietos plėtros strategijos galėtų ar turėtų būti orientuotos į visą bendruomenę ar tą jos dalį, kuri suinteresuota dalyvauti bendruomeninėse veiklose. **Atitinkamai, apsiribojimas tik tam tikrais bendruomenės nariais (konkrečiai, patiriančiais įrodomą socialinę atskirtį) riboja tikrąją bendruomenės integraciją, kuri negali vykti vystant veiklas uždaroje grupėse, tam tikra prasme toliau stigmatizuojant atskiras grupes.** Pavyzdžiui, kaip buvo minėta konkrečių projektų atveju, vaikų iš socialinės rizikos šeimų integracijai svarbu ne tik būti įtrauktiems į įvairias veiklas, bet ir tęstinėse bendrose veiklose užmegzti artimesnius, draugiškus ryšius su kitais vaikais.

⁴⁹ Pagal šią PFSA versiją buvo teiktos šiame vertinime analizuojamų vietos plėtros projektų paraiškos.

⁵⁰ Agentūros atstovų teigimu, pagrindžiantys dokumentai traktuojami plačiau, tai ne tik pažymos, išduodamos atitinkamų instucijų, bet taip pat ir kiti raštiški patvirtinimai, paliudijimai ir pan.

Jeigu VPS matomos ne tik kaip kitoks viešųjų investicijų, skirtų socialinėms paslaugoms, paskirstymo mechanizmas, bet ir kaip potencialus visos bendruomenės solidarumo stiprinimo ir integracijos instrumentas, rekomenduojama apsvarstyti galimybę priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 **PFSA papildyti remiama veikla, skirta bendruomenę telkiančių iniciatyvų, į bendras veiklas įtraukiančių socialinę atskirtį patiriančius gyventojus ir kitus bendruomenės narius, organizavimui ir įgyvendinimui.** Užtikrinant socialinės atskirties grupių dalyvavimą, galima nustatyti reikalavimą, kad pagal šią remiamą veiklą įgyvendinamų vietos plėtros projektų tam tikra dalis dalyvių priklausytų konkrečioms tikslinėms grupėms. Tam tikruose vietos plėtros projektuose socialinės atskirties grupėms priklausantys asmenys gali sudaryti ir 100 proc. dalyvių, tačiau svarbiausia yra sudaryti galimybes taip pat įgyvendinti iniciatyvas, kurios bendroms veikloms įtraukia visas gyventojų grupes, nepriklausomai nuo jų amžiaus, socialinio ar ekonominio statuso. Tai, kad tokie pakeitimai greičiausiai rastų atgarsį vietos projektų vykdytojų paraiškose, rodo ir šiuo metu įgyvendinamų vietos plėtros projektų vykdytojų apklausos rezultatai. Projektų vykdytojai nurodo, kad jeigu nebūtų numatytų apribojimų, į savo projektus jie būtų įtraukę papildomas veiklas (teigia beveik pusė respondentų) arba papildomas tikslines grupes (teigia kiek daugiau nei trečdalis respondentų).

3. VIETOS PLĖTROS STRATEGIJŲ ĮGYVENDINIMO ADMINISTRAVIMO ANALIZĖ

3.1 VIETOS PLĖTROS PROJEKTINIŲ PASIŪLYMŲ ATRANKOS PROCEDŪROS

Analizė pagal vertinimo klausimo dalį „Ar vietos veiklos grupių nustatytos projektų atrankos procedūros yra nediskriminuojančios ir skaidrios?“

Visos VVG, kurių parengtos vietos plėtros strategijos yra atrinktos finansavimui⁵¹, yra parengusios vietos projektinių pasiūlymų vertinimo ir atrankos vidaus tvarkos aprašus ar panašius dokumentus. Šie dokumentai nustato projektinių pasiūlymų atrankos kriterijus ir pagrindines procedūras, kurių VVG ir kiti proceso dalyviai laikosi projektinių pasiūlymų atrankos metu. Projektinių pasiūlymų atrankos kriterijai analizuojami kitame šios ataskaitos poskyryje, o šis poskyris skirtas taikomų projektų atrankos procedūrų analizei.

Atlikus detalią visų VVG projektinių pasiūlymų atrankos procedūrų peržiūrą nustatyta, kad visos VVG taiko labai panašias procedūras, o pagrindiniai skirtumai pasireiškia tik numatant terminus, per kuriuos turi būti atlikti tam tikri veiksmai (pavyzdžiui, atliktas administracinės atitikties vertinimas, atliktas projektų naudos ir kokybės vertinimas ir pan.). Todėl tolimesnis projektinių pasiūlymų atrankos procedūrų aprašymas šiame poskyryje galioja visoms VVG, jeigu atskirai nėra nurodyta kitaip. Vertintojai koncentruojasi į esminius nustatytų procedūrų tinkamumo klausimus.

Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklėse⁵², galiojusiose iki 2018 m. gruodžio 31 d., nurodoma, kad „<...> vertinimo ir atrankos vidaus tvarkos aprašo nuostatos turi būti aiškios ir tinkamos vietos plėtros projektinius pasiūlymus atrinkti skaidriai, nediskriminuojančiai, išvengiant interesų konfliktų“ (61 punktas). Nuo 2019 m. sausio 1 d., įsigaliojus naujai Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių redakcijai, principų, kuriais vadovaujantis turi būti vykdoma projektinių pasiūlymų atranka, sąrašas išsiplėtė, o taip pat atsirado detalesni paaiškinimai, kaip suprantamas kiekvienas principas (44 punktas). Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad analizuojamos vietos plėtros projektų atrankos procedūros buvo rengiamos galiojant ankstesnei Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių redakcijai, iki 2018 m. pabaigos projektinių pasiūlymų atrankas vykdžiusių VVG nustatytos vietos plėtros projektinių

⁵¹ Patvirtintos LR vidaus reikalų ministro 2016 m. liepos 20 d. įsakymu Nr. 1V-505 „Dėl siūlomų atrinkti ir finansuoti pagal 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-910 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimo administravimas“ ir Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ vietos plėtros strategijų sąrašo sudarymo“ (paskutinis pakeitimas Nr. 1V-547, 2018-07-31) ir LR vidaus reikalų ministro 2016 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. 1V-437 „Dėl siūlomų atrinkti ir finansuoti pagal 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-910 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimo administravimas“ ir Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ didžiųjų miestų vietos plėtros strategijų sąrašo sudarymo“ (paskutinis pakeitimas Nr. 1V-947, 2016-12-28).

⁵² LR vidaus reikalų ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymas Nr. 1V-992 „Dėl vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“, dokumento redakcija galiojusi iki 2018 m. gruodžio 31 d.

pasiūlymų atrankos procedūros vertinamos pagal tris kriterijus – **skaidrumas, nediskriminavimas ir interesų konfliktų nebuvimas**. Atitinkamai, ankstesnioji Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių redakcija naudojama ir analizuojant kitus reikalavimus, taikytus nagrinėjamų VVG dokumentams.

Projektinių pasiūlymų atrankos aprašuose VVG standartiškai aptaria šiuos aspektus: kvietimo teikti vietos plėtros projektinius pasiūlymus organizavimas; vietos plėtros projektinių pasiūlymų priėmimo ir registravimo organizavimas; vietos plėtros projektinių pasiūlymų vertinimas; vietos plėtros projektų sąrašų sudarymas. Daugumos miesto VVG patvirtinti projektinių pasiūlymų atrankos procedūrų aprašai yra panašūs, kadangi dauguma jų vadovavosi Ministerijos pateiktomis rekomendacijomis, pavyzdžiais (atliktos miesto VVG anketinės apklausos metu tai nurodė beveik du trečdaliai VVG, kurios jau yra atlikusios bent vieną vietos plėtros projektų atranką⁵³). Manytina, kad Ministerijos teikiama pagalba buvo viena iš sąlygų, kodėl pačios miesto VVG procedūrų rengimą vertina kaip pakankamai sklandų – vidutiniškai 4,1 balas skalėje nuo 1 iki 5, kur 1 reiškia labai nesklaidžiai, o 5 – labai sklandžiai. Tarp pagrindinių iššūkių, trukdžiusių visiškai sklandžiam procedūrų rengimo procesui, minimas žmoniškųjų ar finansinių išteklių (minėjo daugiau kaip pusė visų apklausoje dalyvavusių ir procedūras rengusių miesto VVG) ir laiko išteklių (taip pat minėjo daugiau kaip pusė visų apklausoje dalyvavusių ir procedūras rengusių miesto VVG) trūkumas. Laiko trūkumo problemą galėjo paaštrinti ir tai, kad apie trečdalis miesto VVG nurodė, jog vienas iš trukdžių sklandžiam atrankos procedūrų parengimui buvo besikeičiantis teisinis reguliavimas. Ši problema gali tik paaštrėti, nes nuo 2019 m. sausio 1 d. pasikeitė pagrindiniai LR Vidaus reikalų ministro tvirtinami dokumentai, reglamentuojantys VPS pareigas projektinių pasiūlymų atrankos procese – nors galima manyti, kad reikalavimai nesikeičia kardinaliai ir įneša kai kuriuos palengvinimus bei aiškumą, tačiau naujų dokumentų atsiradimas reiškia, kad VVG turės iš naujo peržiūrėti savo anksčiau parengtas projektinių pasiūlymų atrankos procedūras bei kriterijus, kas sukuria papildomą administracinę naštą.

KVIETIMO TEIKTI VIETOS PLĖTROS PROJEKTINIUS PASIŪLYMUS ORGANIZAVIMAS

Kaip numatyta daugumos VVG dokumentuose, vietos plėtros projektinių pasiūlymų teikimo laikotarpis turi būti ne trumpesnis kaip 1 mėnuo nuo kvietimo atrankai paskelbimo. Tai standartinės nuostatos, atitinkančios Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklėse⁵⁴ nustatytus reikalavimus (65 taisyklių punktas). Kaip rodo atlikta jau įvykusių kvietimų teikti projektinius pasiūlymus atrankai analizė, neretai praktikoje nustatomas minimalus terminas vietos plėtros projektams pateikti – tokį terminą (30–35 dienų) dažniausiai taikė beveik pusė VVG, kurios jau yra pradėjusios projektinių pasiūlymų atrankos procedūras; apie ketvirtadalis VVG nustatė apie pusantrą mėnesio terminus ir dar ketvirtadalis maždaug dviejų mėnesių terminus. Vieno mėnesio terminas parengti ir pateikti projektinį pasiūlymą yra labai trumpas. Tai netgi trumpesnis terminas negu įprastai skiriamas laikas pateikti paraiškas įgyvendinančioms institucijoms pagal kitas VP priemones. Tiesa, atliktos projektų vykdytojų apklausos rezultatai rodo, kad vietos projektų vykdytojams terminai, per kuriuos reikėjo pateikti projektinį pasiūlymą (vėliau ir paraišką) didesnių iššūkių nesukėlė – kad kilo sunkumų dėl nustatytų trumpų dokumentų pateikimo terminų nurodė tik 10 proc. apklausos dalyvių. Kita vertus, tai gali rodyti, kad dalis vietos plėtros projektų buvo suplanuoti anksčiau (dažnai dar vietos plėtros strategijos rengimo metu) ir VVG organizuota projektų atranka buvo tik tam tikras formalumas.

⁵³ Anketinės apklausos būdu buvo apklaustos 22 miesto VVG, kurios jau yra atlikusios bent vieną vietos plėtros projektų atranką.

⁵⁴ LR vidaus reikalų ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymas Nr. 1V-992 „Dėl vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“, dokumento redakcija galiojusi iki 2018 m. gruodžio 31 d.

Papildomus sunkumus – suspėti laiku parengti projektinius pasiūlymus – gali kelti ir ta aplinkybė, kad iki atrankos paskelbimo dalis informacijos nėra prieinama. Nėra viešai skelbiamos preliminarios projektinių pasiūlymų atrankos datos, dalis VVG specialiuosius atrankos kriterijus paskelbia tik kartu su atrankos skelbimu, mokymai vietos plėtros rengėjams organizuojami maždaug po savaitės – dviejų paskelbus atranką. Dar daugiau, kvietimai teikti pasiūlymus privaloma tvarka paskelbiami miesto VVG ar vietos savivaldybės internetiniuose puslapiuose, o kiti informacijos kanalai įprastai naudojami VVG pasirinkimu. Tai reiškia, kad organizacijos, suinteresuotos pateikti projektinius pasiūlymus, tačiau nedalyvaujančios VVG veikloje ar kiekvieną dieną netikrinančios susijusių internetinių svetainių, apie kvietimą taip pat greičiausiai sužinos ne pirmą dieną. Vadinasi, laikas, skirtas parengti projektinį pasiūlymą, dar labiau sutrumpės. Praktikoje dauguma miesto VVG skelbimus apie prasidėjusią projektinių pasiūlymų atranką skelbia bent keliais kanalais. Kaip rodo VVG anketinės apklausos rezultatai, beveik visos VVG naudoja savivaldybės internetinį puslapį (daugiau kaip 90 proc. VVG), taip pat kvietimai yra išplatunami tarp vietos veiklos grupių steigėjų, kitų organizacijų-partnerių (beveik 80 proc. VVG), asocijuotoms organizacijoms, vienijančioms potencialius pareiškėjus (beveik 70 proc. VVG), nemaža dalis VVG potencialius pareiškėjus informuoja tiesiogiai (beveik 60 proc. VVG) ir panašiai.

Projektinių pasiūlymų atranka gali būti skelbiama tik tada, kai jau yra parengti ir patvirtinti projektinių pasiūlymų atrankos kriterijai, jų vertinimo balai bei vertinimo ir atrankos vidaus tvarkos aprašas. Remiantis atliktos visų atrankas skelbusių miesto VVG dokumentų analizės duomenimis, visa ši informacija, priklausomai nuo VVG pasirinkimo, gali būti pateikiama viename bendrame dokumente, galiojančiame visoms VVG skelbiamoms projektinių pasiūlymų atrankoms (bene dažniausiai taikoma tvarka); parengiant du atskirus dokumentus – vieną atrankos kriterijams, kitą – atrankos procedūroms; arba bendrame dokumente, nurodant tik administracinius ir bendruosius atrankos kriterijus, o specialiuosius kriterijus nurodant tik konkretaus kvietimo dokumente. Šiuose dokumentuose, o taip pat patvirtintame priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 PFSA⁵⁵ pateikiama pagrindinė su atrankos turiniu susijusi informacija, kurios svarbiausiosios dalys taip pat pateikiamos ir kvietimo atrankai dokumente.

Kvietimo atrankai skirtas dokumentas visose VVG yra daugiaž standartinė forma, bent dalinai atitinkanti pavyzdį, pateiktą Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklėse⁵⁶. Kvietime atrankai nurodoma pagrindinė informacija apie remiamas veiklas, tinkamus pareiškėjus, finansines paramos apimtis, projektinių pasiūlymų pateikimo terminą ir pan. Priklausomai nuo VVG, kvietimo formoje gali būti pateikiama labiau ar mažiau išsami informacija, tačiau nei vienu analizuotu atveju ji nebuvo pilna. Dažnu atveju kvietimo formoje nurodoma tik bazinė informacija apie tinkamus pareiškėjus ar tinkamas išlaidas, o toliau pateikiama nuoroda į priemonės PFSA. Tokia informacijos pateikimo forma nėra pati parankiausia potencialiems projektinių pasiūlymų teikėjams, kadangi jie turi analizuoti kelis dokumentus, tačiau bent jau nesuklaidina jų, kad kvietimo teikti projektinius pasiūlymus formoje yra pateikta visa aktuali informacija konkrečiu klausimu. Ne tokia palanki situacija absoliučios daugumos analizuotų jau įvykusių ar vertinimo metu vykstančių atrankų atveju nustatyta tada, kai kvietimo dokumente pateikiama informacija iš pačios VVG rengtų dokumentų (vietos plėtros projektinių pasiūlymų vertinimo ir atrankos vidaus tvarkos aprašo ar panašių dokumentų). Dažnai kvietimo formoje pateikiama tik dalis aktualios informacijos ir atskirai nenurodoma, kad papildomos informacijos ir patikslinimų reikėtų ieškoti konkrečiuose VVG parengtuose dokumentuose. Vienas akivaizdžiausių pavyzdžių, nustatytas daugumos kvietimų atveju – informacija apie projektinių pasiūlymų pateikimo reikalavimus. Visose kvietimo formose yra nurodytas pateikimo terminas, adresas, dokumentų pateikimo būdas ir forma ir pan., kas gali sudaryti

⁵⁵ LR vidaus reikalų ministro 2017 m. sausio 30 d. įsakymas Nr. 1V-77 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 priemonės „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

⁵⁶ LR vidaus reikalų ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymas Nr. 1V-992 „Dėl vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“, dokumento redakcija galiojusi iki 2018 m. gruodžio 31 d.

įspūdį apie informacijos baigtumą, taigi projektinių pasiūlymų teikėjai gali nuspręsti papildomai nebeieškoti susijusios informacijos kituose VVG parengtuose ir patvirtintuose dokumentuose. Tačiau tai gali sukelti visiškai netikėtų problemų pasiūlymo teikimo momentu. Pavyzdžiui, beveik visuose vietos plėtros projektinių pasiūlymų vertinimo ir atrankos vidaus tvarkos aprašuose ar panašiuose VVG parengtuose dokumentuose yra nurodoma, kad projektiniai pasiūlymai turi būti parengti lietuvių kalba ir surinkti kompiuteriu, o pasiūlymai, neatitinkantys šių reikalavimų, yra neregistruojami. Tačiau ši svarbi informacija kvietimo formose nėra pateikiama, todėl dalies pasiūlymų teikėjų gali būti nepastebėta.

Apskritai, jeigu vienas iš bendruomenės inicijuotos vietos plėtros tikslų yra paskatinti vietos veikėjus aktyviau dalyvauti vietos plėtros procesuose ir suteikti galimybes toms organizacijoms, kurios dėl savo mažumo ar administracinių pajėgumų trūkumo susiduria su sunkumais dalyvauti įgyvendinant projektus pagal kitas VP ar kitų paramos programą priemones, kvietimai teikti projektinius pasiūlymus atrankai bei visas tolimesnis procesas turėtų būti organizuoti taip, kad kuo labiau sumažintų administracinę naštą ir palengvintų pasiūlymų rengimą vietos organizacijoms. Taigi, VVG turėtų veikti ir kaip tam tikras mediatorius, dokumentuose pateikiamus reikalavimus supaprastintu būdu perteikiantis vietos projektų vykdytojams. Deja, nagrinėjant VVG skelbtų atrankų turinį ir formą, matyti, kad dažnai vietos plėtros projektinių pasiūlymų parengimas yra netgi labiau komplikuoatas negu paraiškų pagal kitas VP priemones teikimas: reikalavimai projektiniams pasiūlymams aprašomi keliuose skirtinguose dokumentuose (be tipinių PFSA dokumentų dar prisideda projektų atrankos kriterijai, atrankos procedūros, taip pat kvietimo dokumentas, pateikiantis dalinę informaciją), sąsajos tarp šių dokumentų ir būtinybė juos visus nagrinėti projektinių pasiūlymų teikėjams nėra išaiškinta, o dalyje dokumentų pateikiama daugiau informacijos negu reikia konkrečiam kvietimui projektinį pasiūlymą rengiančiam teikėjui (pavyzdžiui, pakankamai dažnai visų VPS uždavinių specialieji kriterijai pateikiami viename dokumente). Net ir patyrusiems, ES fondų dokumentaciją ir procesus išmanantiems asmenims susigaudyti tarp visų šių dokumentų ir jų tarpusavio sąryšių prireikia laiko, o nepatyrusiems vietos organizacijų atstovams tai gali būti išskirtinai sudėtinga (be to, prisiminus labai trumpus atrankų terminus). Dalis šių problemų kyla iš paties vietos plėtros strategijų įgyvendinimo principo, kai projektinių pasiūlymų atranka yra atliekama per kelis etapus ir kelių institucijų, atitinkamai atsirandant daugiau dokumentų. Tai patvirtina ir projektų vykdytojai – beveik pusė apklaustos dalyvių teigė, kad rengiant paraišką sudėtinga susigaudyti, kadangi reikalavimai teikiamoms paraiškoms pateikiami skirtinguose dokumentuose. Natūralu, kad dažniau tai sukėlė sunkumus projektų vykdytojams, kurie anksčiau nėra teikę paraiškų pagal 2007–2013 m. ar 2014–2020 m. Veiksmų programas ir turi mažiau patirties – dokumentų gausą ir įvairovę kaip problemą nurodė kiek daugiau nei pusė šių respondentų. Labiau patyrusiems projektų vykdytojams, jau anksčiau teikusiems paraišką pagal kitas priemones, sunkumų kilo rečiau, bet jų dalis vis tiek išlieka reikšminga – sunkumų patyrė 42 proc. šios grupės respondentų.

Visgi, kaip rodo pavienių VVG geroji patirtis, net ir šioje situacijoje VVG gali prisidėti palengvinant naštą projektinių pasiūlymų teikėjams. Pavyzdžiui, Vilniaus m., Šiaulių m., Varėnos m., Anykščių m. VVG kiekvienam kvietimui parengia specialųjį aprašą ar taisykles pareiškėjams, kuriame sudeda visą aktualią informaciją iš galiojančio priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 PFSA⁵⁷ ir VVG parengtų dokumentų. Taigi, projektinių pasiūlymų teikėjai vienoje vietoje gauna visą aktualią informaciją.

Pačios VVG savo patirtį skelbiant kvietimus teikti projektinius pasiūlymus vertina labai palankiai – 4,4 balais skalėje nuo 1 iki 5, kur vienas reiškia labai nesklaidžiai, o 5 – labai sklaidžiai. Tos VVG, kurios visgi susidūrė su trukdžiais, dažniausiai minėjo žmogiškųjų ar finansinių resursų ir laiko trūkumą. Visgi proceso rezultatai nebūtinai yra tokie optimistiniai, nes kiek daugiau nei pusė VVG, kurios jau yra vykdžiusios

⁵⁷ LR vidaus reikalų ministro 2017 m. sausio 30 d. įsakymas Nr. 1V-77 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 priemonės „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

projektinių pasiūlymų atrankos procedūrą, nurodo, kad ne visuomet sulaukia reikalingo kiekio projektinių pasiūlymų, kad būtų galima įvertinti kelias alternatyvas ir pasirinkti geriausią.

VIETOS PLĖTROS PROJEKTINIŲ PASIŪLYMŲ VERTINIMO PROCEDŪROS

Visų vietos plėtros projektinių pasiūlymų atrankas jau pradėjusių organizuoti miesto VVG vertinimo ir atrankos vidaus tvarkos aprašuose ar panašiuose dokumentuose numatytos standartinės projektinių pasiūlymų vertinimo procedūros ir su jomis susiję reikalavimai: atitiktį bendriesiems administracinės atitikties kriterijams vertina VVG darbuotojas; atitiktį bendriesiems ir specialiesiems naudos ir kokybės kriterijams vertina du vertintojai (įprastai numatoma, kad abu vertintojai yra išoriniai, bet kartais vienas iš jų gali būti ir VVG darbuotojas), nurodant tam tikrus reikalavimus vertintojų patirčiai; jeigu projektinį pasiūlymą teikia miesto VVG, jo vertinimui pasitelkiami ne mažiau kaip trys vertintojai, kuriuos skiria VVG valdyba ar visuotinis dalyvių susirinkimas (priklausomai nuo konkrečios VVG vidaus tvarkos ir įgaliojimų).

Kaip numatyta Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklėse⁵⁸, administracinės atitikties vertinimo metu vertintojas patikrina, ar vietos plėtros projektinio pasiūlymo visi laukai užpildyti, ar pridėti visi pasiūlymo formoje nurodyti dokumentai. Miesto VVG savo dokumentuose dažniausiai nurodo, kad administracinės atitikties vertinimo metu tikrinama ar paraiška pateikta laiku, pateikti visi privalomi dokumentai, pareiškėjas ir partneriai atitinka nustatytus reikalavimus, projektą planuojama įgyvendinti tinkamoje teritorijoje, projektinio pasiūlymo biudžetas neviršija nustatytos ribos, numatytas reikalingas finansinis prisidėjimas. Daugumos miestų VVG vertinimo ir atrankos vidaus tvarkos aprašuose ar panašiuose dokumentuose yra numatytas standartinis reikalavimas, kad vietos plėtros projektinio pasiūlymo naudos ir kokybės vertinimo negali atlikti vertintojas, kuris atliko to paties vietos plėtros projektinio pasiūlymo administracinės atitikties vertinimą. Toks reikalavimas, manytina, siejamas su poreikiu užtikrinti vertinimo skaidrumą ir nešališkumą. Visgi, atsižvelgiant į tai, kad administracinės atitikties vertinimo metu iš esmės vertinami tik faktai ir subjektyviai interpretacijai yra labai nedaug erdvės, toks reikalavimas kai kuriais atvejais gali sumažinti projektinių pasiūlymų vertinimo efektyvumą, nes dėl kelių pateiktų projektų įvertinimo reikia įtraukti mažiausiai tris asmenis (vienas atlieka administracinės atitikties vertinimą bei du naudos ir kokybės vertinimą). Į atrankos procesą įtrauktų asmenų kiekis dar labiau didėja, jeigu vienas iš projektinių pasiūlymų teikėjų yra pati miesto VVG (papildomai trys vertintojai) arba kažkuris vertintojas deklaruoja ryšius su konkrečiomis organizacijomis, dėl ko asmuo turi nusišalinti nuo konkretaus vietos plėtros projektinio pasiūlymo vertinimo. Šis, visur be išimties taikomas, atskyrimo tarp administracinės atitikties bei naudos ir kokybės vertinimų principas gali būti svarstomas kaip perteklinis ir dėl to, kad miesto VVG priimti sprendimai dėl projektinių pasiūlymų finansavimo nėra galutiniai – projekto finansavimo sutartis pasirašoma tik po to, kai, pateikus paraišką Agentūrai, ši atlieka išsamų projektų tinkamumo finansuoti vertinimą pagal nustatytus kriterijus.

Nustačius, kad projektinis pasiūlymas atitinka administracinės atitikties reikalavimus, pradedamas projektinio pasiūlymo vertinimas pagal naudos ir kokybės kriterijus. Įprastai yra nurodoma, kad naudos ir kokybės vertinimą atliekantys vertintojai turi būti išorės ekspertai, t. y., neturėti darbo santykių su VVG ir nebūti kolegialių VVG valdymo organų nariais. Visų vertintojų atžvilgiu reikalaujama užtikrinti, kad jie neturėtų sąsajų su projektinių pasiūlymų teikėjais ar partneriais. Šis reikalavimas yra logiškas ir reikalingas, tačiau praktikoje gali kilti sunkumų dėl to, kad numatyti vertinimo terminai (skirtingos VVG įsipareigoja projektinių pasiūlymų vertinimo ataskaitą parengti per 20, 30, 50 ir panašų kiekį darbo dienų) reikalauja vertintojus atsirinkti jau iki projektinių pasiūlymų pateikimo termino pabaigos – dažniausiai

⁵⁸ LR vidaus reikalų ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymas Nr. 1V-992 „Dėl vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“, 75 punktas, dokumento redakcija galiojusi iki 2018 m. gruodžio 31 d.

organizuojamas viešas konkursas, kurio procedūros yra imlios laikui. Vadinasi, atrenkant vertintojus dar nežinoma, kokios organizacijos pateiks vietos plėtros projektinius pasiūlymus, taigi neįmanoma nustatyti jų ir vertintojų sąsajų. Atsižvelgiant į tai, kad VPS įgyvendinamos labai mažose teritorijose ir sąlyginai siaurose srityse, tikimybė, jog pasirinkti vertintojai bus visiškai neutralūs visų vertinamų projektinių pasiūlymų atžvilgiu, mažėja. Juolab, kad šiuo atveju aktualus ne tik tiesioginio intereso eliminavimas, kai vertintojas yra vietos plėtros projektinį pasiūlymą pateikusias organizacijos narys ar yra įtrauktas į projektinio pasiūlymo įgyvendinimo procesą, bet ir platesni atvejai, kai vertintojas gali turėti viešųjų ar privačių interesų, susijusių su konkrečiu projektiniu pasiūlymu ir jo įgyvendinimu. Šis iššūkis iš dalies galėtų būti suvaldytas, jeigu VVG iš anksto pasirinktų daugiau negu du vertintojus ir konkrečių paraiškų atveju galėtų pasirinkti geriausiai nešališkumo reikalavimus atitinkančius kandidatus, tačiau dėl mažo paraiškų skaičiaus toks išplėstinis vertintojų ratas mažina proceso efektyvumą.

Atvejais, kai projektinį pasiūlymą parengia ir pateikia pati VVG, VVG valdyba ar kitas kolegialus valdymo organas, numatytas VVG įstatuose, paskiria tris vertintojus pasiūlymui vertinti. Analizuotuose VVG parengtuose dokumentuose nėra nurodoma, kaip yra atrenkami šie vertintojai ir kokie kvalifikacijos reikalavimai jiems taikomi. Tai laikytina trūkumu, kadangi turėtų būti užtikrinta, jog VVG pateiktą projektinį pasiūlymą, taip pat kaip ir visus kitus, vertina kvalifikuoti vertintojai.

Atrinkti nustatytus reikalavimus atitinkantys vertintojai atlieka vietos plėtros projektinių pasiūlymų vertinimą remdamiesi nustatytais atrankos kriterijais ir jų vertinimo balais. Nemažos dalies miesto VVG dokumentuose įtraukta standartinė nuostata, kad prasidėjus vietos plėtros projektinių pasiūlymų vertinimui jų atrankos kriterijai ir vertinimo balai negali būti keičiami. Ši nuostata nėra pakankama skaidrumo ir lygių galimybių užtikrinimo kontekste – vertinimo kriterijai ir balai negali būti keičiami jau nuo tada, kai paskelbiamas kvietimas teikti projektinius pasiūlymus atrankai.

Pagal vertinimo metu surinktų balų skaičių projektiniai pasiūlymai yra reitinguojami ir parengiama vietos plėtros projektinių pasiūlymų vertinimo ataskaita, kurioje nurodomi projektiniai pasiūlymai, kuriuos siūloma finansuoti, ir projektiniai pasiūlymai, kurių siūloma nefinansuoti.

VIETOS PLĖTROS PROJEKTINIŲ PASIŪLYMŲ ATRANKOS PROCEDŪROS

Parengta vietos plėtros projektinių pasiūlymų vertinimo ataskaita teikiama tvirtinti miesto VVG valdybai arba kitam kolegialiam valdymo organui (priklausomai nuo konkrečios VVG atveju patvirtintų įgaliojimų). Daugumoje atvejų miesto VVG valdyba ar kitas kolegialus valdymo organas turi teisę nepatvirtinti pateiktos ataskaitos ir grąžinti projektinius pasiūlymus pakartotiniam vertinimui. Miesto VVG valdybai ar kitam kolegialiam valdymo organui nepritarus patikslintai vertinimo ataskaitai, miesto VVG valdybos ar kito kolegialaus valdymo organo sprendimu kvietimas atrankai yra nutraukiamas. Taigi, tam tikra prasme vertintojų balsas gali būti laikomas patariamoju, kadangi galutinis sprendimas yra priimamas VVG valdybos ar kito kolegialaus valdymo organo. Tikėtina, kad būtent šioje vietoje iškyla didžiausia rizika, jog bus pažeisti nešališkumo reikalavimai. Kaip rodo atsitiktiniu būdu atrinktų miesto VVG patvirtintų projektų analizė, dalis patvirtintų projektų vykdytojų arba partnerių yra tiesiogiai susiję su miesto VVG valdybos nariais. Tai iš dalies yra suprantama ir paaiškinama, kadangi prie miesto VVG yra prisijungusios organizacijos, kurios turi tiesioginį interesą vietos plėtros iniciatyvų vykdyme ir dėl to vėliau tampa projektinių pasiūlymų teikėjais. Tačiau, žinant tai, teisė VVG valdybai vienašališkai atmesti vertinimo ataskaitą gali būti matoma kaip kelianti potencialias šališkumo rizikas. Ypač tais atvejais, kai VVG valdybos yra sudarytos iš labai mažo narių skaičiaus. Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklėse tiesioginis reikalavimas raštiškai patvirtinti savo konfidencialumą ir nešališkumą yra siejamas tik su vietos plėtros projektų vertintojais.

TOLIMESNI VEIKSMAI, ATLIEKAMI IKI VIETOS PROJEKTO SUTARTIES PASIRAŠYMO

Tai, kad konkretus projektinis pasiūlymas buvo įtrauktas į miesto VVG vietos plėtros projektų sąrašą, dar nereiškia ES fondų finansavimo šiam projektiniam pasiūlymui. Įtraukimas į vietos plėtros projektų sąrašą tik suteikia projekto pareiškėjui ne konkurso tvarka teikti Agentūrai vietos plėtros projekto paraišką.

Pagal iki 2018 m. gruodžio 31 d. galiojusią Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių⁵⁹ redakciją, miesto VVG patvirtinti vietos plėtros projektų sąrašai buvo teikiami Ministerijai, kuri, remdamasi šiais sąrašais, VP priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 PFSA reikalavimais ir susijusiais dokumentais, numatytais minimų taisyklių 82 punkte, sudarydavo Ministerijos siūlomų finansuoti vietos plėtros projektų sąrašą, tvirtinamą LR vidaus reikalų ministro. Tik į šį sąrašą patekusių vietos plėtros projektų pareiškėjai įgydavo teisę Agentūrai teikti paraišką vietos projekto finansavimui.

Vietos plėtros projektai, patekę į Ministerijos siūlomų finansuoti vietos plėtros projektų sąrašą, toliau Agentūros vertinami kaip visų kitų valstybinio planavimo priemonių projektai – skelbiamas kvietimas iki nustatyto termino pateikti paraišką, atliekamas projekto tinkamumo finansuoti vertinimas: nustatoma, ar projektas tinkamas finansuoti pagal projektų finansavimo sąlygų aprašo reikalavimus ir įvertinama projekto atitiktis bendriesiems reikalavimams ir specialiesiems projektų atrankos kriterijams (išskyrus atitiktį keliems reikalavimams, kuriuos, remiantis Projektų finansavimo ir administravimo taisyklėmis⁶⁰, įvertina Ministerija prieš patvirtindama siūlomų finansuoti vietos projektų sąrašą), taip pat nustato didžiausią galimą tinkamų finansuoti projekto išlaidų sumą, didžiausią EK tinkamų deklaruoti išlaidų sumą ir didžiausią galimų skirti projektui finansavimo lėšų dydį. Vietos plėtros projektų pareiškėjai pildo ir Agentūrai teikia kitos formos paraišką, lyginant su miesto VVG teiktu projektiniu pasiūlymu. Tokia projektinių pasiūlymų teikimo ir vertinimo tvarka, o taip pat prisidėjusios kitos nenumatytos aplinkybės⁶¹ lėmė išskirtinai ilgą laiką nuo vietos plėtros projektinio pasiūlymo pateikimo miesto VVG skelbtai atrankai iki vietos projekto įgyvendinimo pasirašymo sutarties – kai kurių vietos projektų atveju tai truko net apie 20 mėnesių, o ilgą vertinimo procesą kaip problemą įvardijo net du trečdaliai vietos projektų vykdytojų⁶².

Nuo 2019 m. sausio 1 d., įsigaliojus naujai Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių redakcijai⁶³, bei patvirtinus naujos, tęstinės atrankos VP priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 PFSA⁶⁴, nebėra sudaromas Ministerijos siūlomų finansuoti vietos plėtros projektų sąrašas, o vietos plėtros projektų paraiškos Agentūrai gali būti teikiamos iškart po to, kai miesto VVG patvirtina siūlomų finansuoti vietos plėtros projektų sąrašą. Šie pakeitimai turėtų sutrumpinti laiką nuo projektinio pasiūlymo pateikimo miesto VVG organizuojamai atrankai iki vietos plėtros projekto finansavimo sutarties pasirašymo. Tačiau administracinė našta miesto VVG ir vietos plėtros projektų pareiškėjams išlieka tokia pati kaip ir iki reglamentavimo pakeitimų, kadangi miesto VVG turi teikti Ministerijai ir Agentūrai nustatytos formos vietos plėtros projektų sąrašus, o vietos plėtros projektų vykdytojai rengia du atskirus dokumentus – projektinį pasiūlymą miesto VVG organizuojamai atrankai ir, jeigu vietos plėtros projektinis pasiūlymas patenka į miesto VVG vietos plėtros projektų sąrašą, paraišką Agentūrai. Būtent dviejų skirtingų paraiškų rengimas dažniausiai yra įvardijamas kaip aplinkybė, apsunkinanti vietos plėtros projektų įgyvendinimą – taip nurodė 68 proc. projektų vykdytojų, dalyvavusių anketinėje apklausoje.

⁵⁹ LR vidaus reikalų ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymas Nr. 1V-992 „Dėl vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“.

⁶⁰ LR finansų ministro 2014 m. spalio 8 d. įsakymas Nr. 1K-316 „Dėl projektų administravimo ir finansavimo taisyklių patvirtinimo“.

⁶¹ Dėl valstybės kontrolės atliekamo tyrimo laikinai buvo sustabdytas vietos plėtros projektų paraiškų vertinimo procesas.

⁶² Vietos projektų vykdytojų apklausos duomenimis.

⁶³ LR vidaus reikalų ministro 2018 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. 1V-984 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymo Nr. 1v-992 „Dėl vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“.

⁶⁴ LR vidaus reikalų ministro 2018 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. 1V-977 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 priemonės „Spartesnis vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

3.2 VIETOS PLĖTROS STRATEGIJŲ STEBĖSENA

Analizė pagal vertinimo klausimo dalį „Ar vietos veiklos grupių nustatytos vietos plėtros strategijų stebėsenos ir vertinimo procedūros leidžia vietos veiklos grupėms tinkamai stebėti ir vertinti vietos plėtros strategijos tikslų ir uždavinių pasiekimą?“

Viena iš VVG funkcijų, numatytų Reglamente Nr. 1303/2013⁶⁵ – vykdyti BIVP strategijos ir remiamų veiksmų įgyvendinimo stebėseną bei atlikti konkrečius vertinimo, susijusio su ta strategija, veiksmus. Iki 2018 m. gruodžio 31 d. galiojusiose Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklėse⁶⁶ buvo nurodyta, kad už vietos plėtros strategijos įgyvendinimo stebėseną atsakinga miesto VVG ir pateikta metinės VPS įgyvendinimo ataskaitos, kurią kasmet turi parengti miesto VVG, forma. Naujojoje Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių redakcijoje⁶⁷, kuri įsigaliojo nuo 2019 m. sausio 1 d., su stebėseną susijusių VVG funkcijų sąrašas plečiasi ir atsiranda: „vietos plėtros projektų stebėseną“, „vietos plėtros strategijos įgyvendinimo stebėseną ir vertinimą“ bei „vietos plėtros strategijos įgyvendinimo ataskaitos“ (metinė ir galutinė).

Naujojoje aptariamo dokumento redakcijoje, lyginant su ankstesniąja, pateikiami detalesni kiekvienos, su stebėseną susijusios VVG funkcijos, aprašymai.

Vykdydama vietos plėtros strategijos įgyvendinimo stebėseną ir vertinimą miesto VVG turi rinkti, kaupti ir analizuoti informaciją apie VPS veiksmų įgyvendinimo eigą, prirėkus – atlikti tyrimus ir analizes, nustačiusi neatitikimų laiku imtis veiksmų, reikalingų tobulinti vietos plėtros strategijos įgyvendinimą ir pan. Visi šie ir panašūs veiksmai turi būti atliekami tam, kad būtų galima „laiku ištaisyti vietos plėtros strategijos įgyvendinimo eigos trūkumus, panaikinti vietos plėtros strategijos veiksmų neįgyvendinimo ar netinkamo įgyvendinimo, taip pat vietos plėtros strategijos įgyvendinimo rodiklių nepasiekimo rizikas“.

Miesto VVG vykdomos vietos plėtros projektų stebėsenos tikslas – laiku identifikuoti vietos plėtros projektų rengimo ir įgyvendinimo problemas, keliančias riziką vietos plėtros strategijos tinkamam įgyvendinimui, ir imtis veiksmų šioms rizikoms suvaldyti (atlikti papildomas vietos plėtros projektų rengėjų, vykdytojų gebėjimams stiprinti skirtas veiklas, keisti vietos plėtros projektų sąrašą ir (ar) kt.).

Vietos veiklos projektų vykdytojai projektų finansavimo sutartis pasirašė ir projektų mokėjimo prašymus, kuriuose be kitos informacijos taip pat aprašoma veiklų įgyvendinimo eigą, rodiklių pasiekimas ir panašiai, teikia Agentūrai. Atitinkamai, Agentūra stebi, kad vietos plėtros projektai nenukryptų nuo įgyvendinimo plano, pasiektų numatytas stebėsenos rodiklių reikšmes ir pan. Miesto VVG, papildomai stebėdama įgyvendinamus vietos plėtros projektus, tarsi turi dubliuoti Agentūros funkcijas ir daroma išankstinė prielaida, kad VVG apie vietos plėtros projektų tikslus žino daugiau, lyginant su Agentūra, todėl ir reikalingas papildomas VVG dalyvavimas. Visgi, turint omenyje, kad daugumą vietos plėtros projektų miesto VVG atranko konkurso būdu, VVG nėra įgyvendinamų vietos plėtros projektų savininkė ir jos

⁶⁵Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniai fondai, Sanglaudos fondai, Europos žemės ūkio fondai kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai bendros nuostatos ir Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniai fondai, Sanglaudos fondai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai taikytinos bendrosios nuostatos ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006

⁶⁶LR vidaus reikalų ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymas Nr. 1V-992 „Dėl vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“

⁶⁷LR vidaus reikalų ministro 2018 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. 1V-984 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymo Nr. 1V-992 „Dėl vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“

įsikišimas į vietos plėtros projektų eigą galimas tik „minkštosiomis“ priemonėmis, pavyzdžiui, organizuojant papildomus mokymus, kuriuose dalyvauti ar ne, taip pat ar atsižvelgti į VVG teikiamas rekomendacijas, sprendžia patys projektų vykdytojai (t. y. dalyvauti VVG inicijuojamose veiklose nėra projektų vykdytojų pareiga). Pažeidimų tyrimas ir susijusių sprendimų priėmimas, projektų sutarčių keitimas ir nutraukimas yra Agentūros funkcijos, kurias vykdydama Agentūra sprendimus nustatytais atvejais derina tik su Ministerija⁶⁸. Tiesa, remiantis VPS atrankos ir įgyvendinimo taisyklėmis, Ministerija, priimdama sprendimą pritarti ar nepritarti įgyvendinamo vietos plėtros projekto finansavimo sutarties pakeitimui, nutraukimui, papildomam finansavimui, konsultuojasi su miesto VVG⁶⁹.

Panašūs iššūkiai gali kilti ir VVG atliekant VPS įgyvendinimo stebėsenos funkciją. Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių redakcijoje, įsigaliojusioje nuo 2019 m. sausio 1 d., nurodoma, kad vykdydama stebėsenos funkciją ir nustačiusi neatitikimus, miesto VVG turi imtis veiksmų, pavyzdžiui, „skelbti papildomus kvietimus, inicijuoti vietos plėtros strategijos keitimą“ (115.2 punktą). Ši funkcija daugmaž sklandžiai gali būti vykdoma iki tol, kol kontraktuojamos visos VPS įgyvendinimui numatytos lėšos (pasirašomos vietos plėtros projektų finansavimo sutartys). Kai vietos plėtros projektai jau yra atrinkti ir yra pasirašytos projektų finansavimo sutartys, VVG turimi įgaliojimai dažniausiai nebeleidžia jai imtis realių veiksmų. Atitinkamai, tuo metu, kai VPS jau yra įgyvendinama, skelbti naujus kvietimus ar inicijuoti kitokius pakeitimus (išskyrus tikslų ar finansinių alokacijų perskirstymą pagal faktą VPS dokumente), beveik nėra galimybių, jeigu neatsiranda papildomų lėšų. Be to, lėšos VPS įgyvendinimui yra patvirtintos Vidaus reikalų ministro įsakymu. Taigi, miesto VVG atliekama VPS stebėsenos funkcija po to kai kontraktuojamos visos numatytos lėšos natūraliai realizuosis labiau kaip duomenų rinkimas negu reali galimybė keisti VPS įgyvendinimo eigą.

Aptariamoms rizikoms yra natūrali viso miesto VVG priskirtų teisių ir pareigų pasekmė. Miesto VVG teisės rengiant VPS ir atrenkant vietos plėtros projektinius pasiūlymus yra pakankamai apribotos, VVG faktiškai nedalyvauja administruojant vietos plėtros projektų įgyvendinimą, todėl ir joms priskirtų stebėsenos funkcijų realizavimas greičiausiai bus ribotas.

Pačios miesto VVG, vadovaudamosi ankstesniąja Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių redakcija, galiojusia iki 2018 m. gruodžio 31 d., šiuo metu yra aprašiusios VPS stebėsenos tvarką, kuri pateikiama VPS dokumento dalyje „Vietos plėtros strategijos valdymo ir stebėsenos tvarkos apibūdinimas“. Atlikus kelių, atsitiktine tvarka pasirinktų, VVG⁷⁰ parengtų stebėsenos tvarkų turinio analizę pastebėta, kad nors tvarka atskirų VVG dokumentuose struktūriškai aprašoma skirtingai, turinio prasme skirtumai maži: stebėsenos procedūrų aprašymas dažniausiai apsiriboja tuo, kad nurodoma kiekvieno iš VVG narių atsakomybė ir vaidmuo (stebėseną paprastai atliekama vidiniais resursais) bei parengtos ataskaitos pateikimo terminai, taip pat nurodoma, kokia informacija apie projektų įgyvendinimą renkama, analizuojama bei sisteminama (duomenys apie projektuose planuotas ir pasiektas efekto, rezultato ir produkto rodiklių reikšmes, atrinktus ir baigtus įgyvendinti projektus arba kita aktuali papildoma informacija). Nors stebėsenos tvarkos aprašymas ir yra pakankamai abstraktus – nurodomi tik bendri principai – manytina, tai leis parengti VPS įgyvendinimo metines ataskaitas (būtent šios ataskaitos aptariamoje ankstesniojoje Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių redakcijoje buvo siejamos su VPS įgyvendinimo stebėseną). Papildoma pagalba miesto VVG rengiant metinę ataskaitą, o taip pat, tikėtina, palengvinimas vietos plėtros projektų vykdytojams, bus nuo 2019 m. VVG suteikta galimybė vietos plėtros projektų informaciją peržiūrėti DMS ar Ministerijos įsipareigojimas kiekvieną mėnesį miesto VVG pateikti ES struktūrinių fondų posistemyje (SFMS2014) kaupiamą informaciją apie numatytas

⁶⁸ LR finansų ministro 2014 m. spalio 8 d. įsakymas Nr. 1K-316 „Dėl projektų administravimo ir finansavimo taisyklių patvirtinimo“ (19 ir 26 skirsniai).

⁶⁹ LR vidaus reikalų ministro 2018 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. 1V-984 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymo Nr. 1V-992 „Dėl vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“.

⁷⁰ Pagėgių m., Garliavos m., Utenos m., Švenčionių m., Varėnos m., Prienų m.

pasiekti ir pasiektas stebėsenos rodiklių reikšmes. Tiesa, dalis VVG ir pagal jas administruojamų VPS įgyvendinamų projektų vykdytojų vis tiek susidurs su papildomų duomenų teikimo poreikiu, kadangi kai kuriose VPS yra numatyta daugiau produkto stebėsenos rodiklių negu reikalaujama pagal VP priemonių Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 ir Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 PFSA ir, atitinkamai, numatoma projektų finansavimo sutartyse bei kaupiama informacinėse sistemose.

3.3 TAIKOMŲ PROCEDŪRŲ OPTIMIZAVIMO POTENCIALAS

Analizė pagal vertinimo klausimą „Kaip galima būtų optimizuoti Vidaus reikalų ministerijos ir (ar) Finansų ministerijos nustatytas procedūras (vietos plėtros strategijų keitimo, strategijų įgyvendinimo stebėsenos ir vertinimo, vietos plėtros strategijoms įgyvendinti skirtų projektų atrankos), siekiant, kad BIV plėtros metodo taikymas būtų paprastesnis, spartesnis ir lengvesnis visiems šių procesų dalyviams?“

Ankstesniuose šios vertinimo dalies poskyriuose aptartos procedūros, susijusios su vietos plėtros projektinių pasiūlymų atranka bei strategijų įgyvendinimo stebėseną ir vertinimu, nors ir leidžia įvykti numatytiems procesams, tačiau taip pat turi spragų, kurios lėtina ar sunkina procesus jų dalyviams ar, susiklosčius tam tikroms aplinkybėms, netgi gali sutrukdyti pasiekti numatytus tikslus. Šiame poskyryje aptariami išryškėję trūkumai ir galimybės juos šalinti.

Apibendrinant miestų VVG dokumentuose aprašytas vietos plėtros projektinių pasiūlymų atrankos procedūras, galima teigti, kad jos leidžia pakankamai sklandžiai įgyvendinti projektinių pasiūlymų vertinimo ir atrankos procesą. Tačiau pastebimos ir tipinės probleminės vietos, dėl kurių, susiklosčius tam tikroms aplinkybėms, gali kilti nesklandumų pačiame vertinimo ir atrankos procese ar gali būti pažeisti lygiateisiškumo bei skaidrumo principai.

Kai kurių miesto VVG **projektinių pasiūlymų atrankos procedūrų aprašymuose trūksta aiškumo**, pavyzdžiui, nėra aišku, kokiais kriterijais vadovaudamasi VVG valdyba ar kolegialus valdymo organas turėtų parinkti vertintojus, kai projektinį pasiūlymą teikia miesto VVG. Nepakankamai aišku, kaip turėtų elgtis miesto VVG, jeigu parinktas (-i) vertintojas (-ai) nusišalino nuo konkretaus projektinio pasiūlymo vertinimo, t. y., kuo jį pakeisti, kaip turėtų būti užtikrinamas miesto VVG valdybos ar kito kolegialaus valdymo organo nešališkumas tvirtinant vietos plėtros projektų sąrašus ir pan. Iš kitos pusės, daugumos miesto VVG vertinimo ir atrankos vidaus tvarkos aprašuose ar panašiuose dokumentuose yra įtraukti papildomi **reikalavimai vietos plėtros projektinių pasiūlymų vertinimo procesui, kurie gali būti laikomi pertekliniais ir mažinančiais veiklos efektyvumą**, lyginant su Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklėse nustatytais. Aiškios prasmės neturi tokie reikalavimai, kaip, pavyzdžiui, standartinė daugumos VVG taikoma taisyklė, kad vietos plėtros projektinio pasiūlymo naudos ir kokybės vertinimo negali atlikti vertintojas, kuris atliko to paties vietos plėtros projektinio pasiūlymo administracinės atitikties vertinimą. Siekiant supaprastinti bei sutvarkyti esamas tvarkas ir, atsižvelgiant į tai, kad dauguma miesto VVG įgyvendina beveik identiškas projektinių pasiūlymų atrankos procedūras, svarstyti galimybė **parengti išsamų tipinį (neprivalomą) atrankos procedūrų aprašą**⁷¹, kuriuo VVG galėtų pasinaudoti savo nuožiūra.

Nustatytos vietos plėtros projektinių pasiūlymų atrankos procedūros galimai diskriminuoja potencialius pareiškėjus, kurie nedalyvavo VPS rengimo procedūrose ir nesuplanavo savo projekto iš anksto. Remiantis Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių reikalavimais, VVG turi numatyti ne trumpesnę nei vieno mėnesio terminą projektinių pasiūlymų pateikimui, skaičiuojant nuo atrankos paskelbimo pradžios. Praktikoje apie pusę VVG, jau vykdžiusių atrankos procedūras, nustatė minimalų ar beveik minimalų terminą projektiniams pasiūlymams pateikti ir tik maždaug ketvirtadalis VVG nustatė apytiksliai

⁷¹ Šios vertinimo ataskaitos derinimo su Ministerija metu minimas dokumentas Ministerijos jau buvo parengtas ir pateiktas miesto VVG (2019 m. vasario mėn.). Vertintojai minimo dokumento atskirai nevertino ir šioje ataskaitoje jis neminimas.

dviejų mėnesių terminą. Manytina, kad vieno mėnesio ar panašus **laikotarpis yra pernelyg trumpas paruošti projektiniam pasiūlymui**. Be to, natūralu, kad mokymai projektinių pasiūlymų rengėjams nėra organizuojami pirmomis dienomis po atrankos paskelbimo, taigi, gali būti (ir, neretu atveju, yra), kad po mokymų pareiškėjai teturi apie dvi savaites parengti projektiniam pasiūlymui. VPS rengimo procese nedalyvavusioms, nepatyrusioms organizacijoms tai yra beveik neįmanomas terminas. Siekiant palengvinti mažų organizacijų, potencialių naujų vietos bendruomeninių organizacijų dalyvavimą įgyvendinant vietos plėtros projektus, reikėtų **skatinti VVG taikyti ilgesnius projektinių pasiūlymų teikimo atrankai terminus, informaciją apie būsimus kvietimus viešai skelbti iš anksto**.

Vietos projektinių pasiūlymų atrankų dokumentacijos, skirtos pareiškėjams, paketas neretai yra kompliktuotas ir perteklinis. Dažnai informacija yra pateikiama daugelyje skirtingų dokumentų, neįvardijant dokumentų tarpusavio sąsajų, kurios tipiniam pareiškėjui gali būti neaiškios, be to, dalyje dokumentų pateikiama daugiau informacijos negu reikia konkrečiam kvietimui projektinį pasiūlymą rengiančiam pareiškėjui (pavyzdžiui, pakankamai dažnai visų VPS uždavinių specialieji kriterijai pateikiami viename dokumente). Siekiant palengvinti administracinę naštą pareiškėjams ir paskatinti daugiau smulkių, nepatyrusių vietos organizacijų dalyvauti įgyvendinant vietos plėtros strategiją, būtų naudinga, jeigu visos VVG **konkrečiai projektinių pasiūlymų atrankai aktualią pagrindinę informaciją surašytų į vieną dokumentą**, kuriame taip pat būtų perkelti ir aktualūs reikalavimai iš priemonės PFSA. Turėtų būti užtikrinta, kad šiame dokumente yra visi tinkamam vietos plėtros projekcinio pasiūlymo parengimui aktualūs reikalavimai.

Siekiant išvengti galimų interesų konfliktų, projektų vertinimo procedūros yra daugmaž sutvarkytos vertintojų lygmenyje (nors šis aspektas taip pat turi potencialo gerinimui), tačiau galimas interesų konfliktas iš esmės neišspręstas projektinių pasiūlymų vertinimo ataskaitos tvirtinimo metu – **nėra užtikrinamas potencialių interesų konfliktų išvengimas VVG kolegialaus valdymo organo lygiu**. Daugumos VVG atveju, projektinių pasiūlymų vertinimo ataskaitą tvirtina VVG valdyba ar kitas kolegialus valdymo organas. VVG valdyba turi teisę be jokių aiškių motyvų grąžinti projektinius pasiūlymus pervertinimui, ir, antrą kartą nepritarus vertinimo ataskaitai, apskritai stabdyti projektinių pasiūlymų atranką⁷². Taigi, VVG valdyba iš esmės turi visišką siūlomų finansuoti projektinių pasiūlymų sąrašo kontrolę. Atsižvelgiant į tai, kad standartiškai nėra numatytas privalomas VVG valdybos narių sąsajų su pareiškėjais ar partneriais deklaravimas⁷³, jie gali dalyvauti tvirtinant su jais pačiais, kaip fiziniiais asmenimis ar jų atstovaujamosiomis organizacijomis, susijusius projektinius pasiūlymus (skirtingos VVG gali taikyti skirtingas sąlygas). Siekiant pagerinti esamą situaciją, būtų prasminga įpareigoti visas miesto VVG **užtikrinti valdybos narių, dalyvaujančių vietos plėtros projektinių pasiūlymų atrankoje nešališkumą, o taip pat papildomai konsultuoti VVG**, aiškiai įvardinant, kas yra laikoma interesų konfliktu ir kokios situacijos mažina vietos plėtros strategijų įgyvendinimo skaidrumą.

Jau įgyvendinant vietos plėtros projektus, miesto VVG yra įgaliota vykdyti **VPS įgyvendinimo stebėseną bei pavienių vietos plėtros projektų stebėseną**. Ta stebėsenos dalis, kuri apibrėžiama kaip informacijos rinkimas, kaupimas ir analizavimas, miesto VVG gali būti įgyvendinama pakankamai sklandžiai, nors tai gali **užkrauti papildomą administracinę naštą vietos projektų vykdytojams**, kadangi papildomai, ne tik Agentūros, atliekama stebėseną įpareigoja juos teikti daugiau dokumentų ir duomenų. Pačių miesto VVG atžvilgiu, labiau kompliktuota yra stebėsenos rezultatų panaudojimo dalis – Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklėse⁷⁴ numatyta, kad nustačius neatitikimus miesto VVG turi imtis veiksmų

⁷² Nustatyta remiantis visų VVG dokumentų, reglamentuojančių projektinių pasiūlymų atranką, analize.

⁷³ Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklėse (galiojusiose iki 2018 m. gruodžio 31 d. ir naujoje redakcijoje, įsigaliojusioje nuo 2019 m. sausio 1 d.), reikalavimas raštiškai patvirtinti savo konfidencialumą ir nešališkumą yra siejamas tik su vietos plėtros projektų vertintojais.

⁷⁴ LR vidaus reikalų ministro 2018 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. 1V-984 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymo Nr. 1V-992 „Dėl vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“.

neatitikimams ir rizikoms šalinti, tačiau **miesto VVG turimi įgaliojimai imtis realių priemonių VPS ir vietos plėtros projektų įgyvendinimo metu yra labai riboti.**

VPS keitimai gali būti inicijuojami tiek miesto VVG, tiek Ministerijos, esant Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklėse numatytais aplinkybėmis. Nuo 2019 m. sausio 1 d. galiojančioje Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių redakcijoje⁷⁵ nustatytos VPS keitimo sąlygos ir procedūros yra pakankamai aiškios, tačiau vertėtų atkreipti dėmesį į kai kurių reikalavimų prasmingumą. Remiantis Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių 92.1 papunkčiu, visais atvejais, kai atliekamas esminis VPS pakeitimas, miesto VVG „atlieka konsultacijas su miesto VVG veiklos teritorijos gyventojais dėl planuojamų vietos plėtros strategijos pakeitimų“. Esminiais pakeitimais, be kitų, laikomi ir atvejai kai perskirstomos VPS jai įgyvendinti suplanuotos paramos lėšų sumos tarp strategijos tikslų, uždavinių, veiksmų: tikslui įgyvendinti numatyta paramos lėšų suma keičiama (didinama arba mažinama) daugiau nei 5 procentiniais punktais (90.5.2.1 papunktis); uždaviniui įgyvendinti numatyta paramos lėšų suma keičiama (didinama arba mažinama) daugiau nei 10 procentinių punktų (90.5.2.2 papunktis); veiksmui įgyvendinti numatyta paramos lėšų suma keičiama (didinama arba mažinama) daugiau nei 20 procentinių punktų (90.5.2.3 papunktis). **Dokumente numatytos biudžeto VPS viduje perskirstymo ribos atrodo pakankamai pagrįstai, tačiau praktikoje, atsižvelgiant į realias VPS finansines apimtis, tai gali mažinti VPS įgyvendinimo efektyvumą.** Skirtingose VPS atskirų tikslų, uždavinių ir veiksmų finansinės apimtys yra labai skirtingos, o ne vienoje VPS jos gali būti ir labai mažos. Pavyzdžiui, mažiausios sumos numatytos tikslo įgyvendinimui atskirose VPS yra tik apie 70–80 tūkst. EUR, vadinasi su gyventojais reikėtų derinti maždaug 4 tūks. EUR perskirstymą VPS viduje; mažiausios sumos numatytos uždavinio įgyvendinimui – apie 10–20 tūks. EUR, t. y. su gyventojais reikėtų derinti 1–2 tūkst. EUR vertės perskirstymą; mažiausios sumos numatytos veiksmo įgyvendinimui – 2,5–5 tūkst. EUR, t. y. su gyventojais reikėtų derinti 0,5–1 tūkst. EUR perskirstymą.

Neneigiant būtinybės apie svarbiausius VPS pokyčius informuoti vietos gyventojus, **diskutuotina ar prasminga privaloma tvarka dėl visų su VPS biudžeto peržiūra susijusių miesto VVG veiksmų konsultuotis su vietos gyventojais** (Vietos plėtros strategijų rengimo taisyklių 25.1 papunktyje nurodytais būdais). Tokio pobūdžio derinimai ne tik reiškia papildomą administracinę našą miesto VVG, bet taip pat sukuria informacijos vietos gyventojams srautą, kuriame vėliau gali pasiklysti ištis svarbios žinios, be to beveik neišvengiamas tokių „konsultacijų“ formalumas gali skatinti nusivylimą, nepasitikėjimą vietos institucijomis ir jų vykdoma veikla. Miesto VVG yra sukurta dalyvaujant bendruomenei, jos valdyboje dalyvauja įvairūs vietos atstovai, turintys pareigą užtikrinti, kad būtų atsižvelgta į jų atstovaujamos grupės interesus, todėl tam tikriems sprendimams priimti ir legitimuoti pakaktų ir miesto VVG kompetencijų bei įgaliojimų. Atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes, **svarstyтина galimybė papildomai nustatyti minimalias paramos lėšų sumas, kurių perskirstymą derinti su vietos gyventojais nereikia.**

⁷⁵ LR vidaus reikalų ministro 2018 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. 1V-984 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymo Nr. 1V-992 „Dėl vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“.

4. ĮRANKIŲ, NAUDOJAMŲ VIETOS PLĖTROS STRATEGIJŲ ĮGYVENDINIMUI IR STEBĖSENAI, ANALIZĖ

4.1 VIETOS PLĖTROS PROJEKTINIŲ PASIŪLYMŲ ATRANKOS KRITERIJAI

Analizė pagal vertinimo klausimo dalį „Ar vietos veiklos grupių nustatyti projektų atrankos kriterijai yra objektyvūs ir leidžiantys užtikrinti vietos veiklos grupės atrinktų projektų atitiktį vietos plėtros strategijai ir prioriteto suteikimą veiksams pagal jų indėlį į strategijos uždavinių ir tikslų įgyvendinimą?“

Miesto VVG yra atsakingos už vietos plėtros projektinių pasiūlymų atrankos kriterijų (toliau – atrankos kriterijai) ir jų vertinimo balų bei projektinių pasiūlymų vertinimo ir atrankos vidaus tvarkos aprašo parengimą. Atrankos kriterijai turi būti *aiškūs* ir *tinkami* vietos plėtros projektinius pasiūlymus atrinkti *skaidriai, nediskriminuojančiai, išvengiant interesų konfliktų*⁷⁶. Rengiant atrankos kriterijus miesto VVG galėjo vadovautis Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių 5 priede rekomenduotais vietos plėtros projektinių pasiūlymų atrankos kriterijais, kurių nuo 2019 m. sausio 1 d. su įsigaliojusiais VPS atrankos ir įgyvendinimo taisyklių pakeitimais nebeliko.

VPS atrankos ir įgyvendinimo taisyklėse⁷⁷ rekomenduojami projektinių pasiūlymų atrankos kriterijai išskiriami į administracinės atitikties bei naudos ir kokybės kriterijus. VVG patvirtintose tvarkose naudos ir kokybės kriterijai dar skiriami į bendruosius ir specialiuosius, tačiau aiškios takoskyros, kokius aspektus turėtų apimti bendrieji, o kokius specialieji vietos plėtros projektinių pasiūlymų atrankos kriterijai, nėra. Tai priklauso nuo kiekvienos miesto VVG. Visgi, bendros tendencijos rodo, kad dažniausiai visiems VPS veiksams nustatomi tie patys bendrieji atrankos kriterijai, o specialieji atrankos kriterijai parengiami kiekvienam veiksmui atskirai ir skirti įvertinti labai konkrečius vietos plėtros projektinių pasiūlymų, dažnu atveju, kiekybinius, indėlius tikslinėms grupėms, miesto plėtrai, bendradarbiavimo stiprinimui ir pan. Tokia skirtis atrodo logiška ir šio vertinimo metu laikoma sektinu pavyzdžiu.

Šiame ataskaitos poskyryje apžvelgiami 23 miestų VVG nustatyti projektinių pasiūlymų atrankos kriterijai, t. y., visų tų VVG, pagal kurių parengtas VPS jau yra atrinkti ir įgyvendinami vietos plėtros projektai⁷⁸. Analizuojant šių VVG aktualius vietos plėtros projektinių pasiūlymų vertinimo ir atrankos vidaus tvarkos aprašus (ar panašaus pobūdžio dokumentus) ir kvietimų teikti vietos plėtros projektinius pasiūlymus dokumentaciją (kur aktualu), visų minėtų strategijų projektinių pasiūlymų atrankos *bendrieji* bei *specialieji*

⁷⁶ LR vidaus reikalų ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymas Nr. 1V-992 „Dėl vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“, redakcija galiojusi iki 2018 m. gruodžio 1 d., pagal kurią buvo parengti toliau analizuojami projektinių pasiūlymų atrankos kriterijai.

⁷⁷ Čia ir toliau šiame poskyryje referuojama į iki 2018 m. gruodžio 31 d. galiojusią VPS atrankos ir įgyvendinimo taisyklių redakciją, pagal kurią buvo rengiami vertinami atrankos kriterijai.

⁷⁸ 2018 m. pabaigoje projektų sutartys buvo pasirašytos su 123 vietos plėtros projektų vykdytojais.

naudos ir kokybės kriterijai buvo vertinami pagal tai, ar jie yra *išmatuojami, nediskriminaciniai* bei *leidžiantys objektyviai nustatyti vietos plėtros projektinių pasiūlymų indėlį VPS*.

Atlikus visų 23 miestų VVG parengtų atrankos kriterijų detalią peržiūrą ir turinio analizę nustatyta, kad atrankos kriterijais bei jiems priskiriamais vertinimo balais stengiamasi referuoti į VPS tikslus, uždavinius ir veiksmus, tačiau nėra aiškios takoskyros tarp bendrųjų ir specialiųjų naudos ir kokybės kriterijų, skirtingos VVG juos traktuoja nevienodai bei nustato skirtingą bendrųjų ir specialiųjų kriterijų santykį. Pagrindiniai užfiksuoti trūkumai:

- ne visos VVG kvietimo atrankai dokumentuose išskiria specialiuosius naudos ir kokybės kriterijus – apsiriboja tik bendraisiais, kas, manytina, riboja galimybes atrinkti specifiskai į konkrečius VPS veiksmus orientuotus projektinius pasiūlymus;
- kai kurių VVG nustatyti specialieji atrankos kriterijai savo turiniu labiau atitinka bendruosius atrankos kriterijus, pvz., „vietos plėtros projektas įgyvendinamas miesto VVG veiklos teritorijoje“, „pagrįsta, kaip bus užtikrintas vietos plėtros projekto tęstinumas“;
- kai kurių VVG nustatyti bendrieji naudos ir kokybės kriterijai labiau panašūs į specialiuosius atrankos kriterijus, pvz., „į projektą planuojama įtraukti pabėgėlius“, „įgyvendinant projektą, naudojami novatoriški veiklos metodai“ ir t. t.
- kai kuriais atvejais atrankos kriterijai apima tiek kokybinius, tiek ir kiekybinius aspektus, tačiau iš esmės nėra orientuoti į sisteminį ir (ar) įvairiapusį projektinio pasiūlymo vertinimą (atsižvelgiant į pareiškėjų tipą ar vykdytojo patirtį, projekto apimtis, tęstinumą, paslaugų kompleksiskumą ir t. t.).

LR Vidaus reikalų ministro įsakymu patvirtintus rekomendacinius vietos plėtros projekto naudos ir kokybės kriterijus taikė ne visos miesto VVG (pavyzdžiui, viena iš miestų VVG atrankos kriterijus nustatė remdamasi LR žemės ūkio ministro įsakymu)⁷⁹. Iš 21 miesto VVG, kurios taikė rekomendacinius kriterijus, nė viena netaikė jų visų: dažniausiai pasirinko 4–5 rekomendacinius, o kitus kriterijus nusistatė pačios, vadovaudamosi savo patirtimi, kitų VVG patirtimi, adaptuodamos turimus pavyzdžius⁸⁰. Kad dauguma VVG, kurios yra atlikusios bent vieną projektinių pasiūlymų atrankos procedūrą ir yra sudariusios bent vieną siūlomų finansuoti VPS įgyvendinimo sąrašą, nustatydamos vietos plėtros projektinių pasiūlymų atrankos kriterijus, dažniausiai rėmėsi LR Vidaus reikalų ministerijos pasiūlytais rodikliais (pasirenkant iš VPS įgyvendinimo ir atrankos taisyklėse pateikiamo rekomenduojamų rodiklių sąrašo) patvirtino ir miestų VVG atstovų kiekybinės apklausos duomenys, tai pat ir interviu rezultatai. Rekomendacijų svarbą sustiprina ir tai, kad VPS tikslai bei uždaviniai, o taip pat ir remiamos veiklos yra pakankamai griežtai apriboti nacionalinio lygmens dokumentų reikalavimų, todėl VVG turi gana ribotas galimybes laisvai rinktis atrankos kriterijus. VVG teigimu, jeigu atrankos kriterijus būtų galima laisvai rinktis, t. y., remiamų veiklų, galimų pareiškėjų, tikslinių grupių pasirinkimas nebūtų apribotas ES paramą reglamentuojančiais dokumentais, 64 proc. VVG teigimu, jų pasirinkti projektinių pasiūlymų atrankos kriterijai keistųsi, lyginant su esamais, tačiau nežymiai.

Nustatant atrankos kriterijus, dažniausiai buvo numatomi baziniai reikalavimai atsižvelgiant į tai, kad neretu atveju tarp projektinių pasiūlymų nesama konkurencijos, ir siekiama vengti situacijų, kad projektiniai pasiūlymai būtų neatitikę reikalavimų arba nebūtų sulaukta projektinių pasiūlymų⁸¹.

Kiekvienam iš atrankos kriterijų, tiek bendriesiems, tiek ir specialiesiems, priskiriami vertinimo balai, kurie projektinio pasiūlymo vertinimo metu yra sumuojami. Atrankos kriterijams priskiriant konkrečius vertinimo balus (taigi, ir rodiklio svorį bendrame vertinime), dažniausiai buvo atsižvelgiama į konkrečios

⁷⁹ 2016 m. rugsėjo 21 d. įsakymas Nr. 3D-544 „Dėl Vietos projektų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, administravimo taisyklių patvirtinimo“ (LR žemės ūkio ministro 2018 balandžio 18 d. įsakymas Nr. 3D-226).

⁸⁰ Remiantis interviu metu pateikta informacija.

⁸¹ Remiantis interviu su VVG atstovais metu gauta informacija.

vietos situaciją (pvz., teritorijos dydį ir potencialių pareiškėjų skaičių) bei sėkmingam strategijos įgyvendinimui aktualius aspektus (pvz., indėlio savo lėšomis dydį, didesnę BIVP veiklose dalyvaujančių bendruomenės narių skaičių, didesnę savanorių skaičių)⁸².

BENDRIEJI NAUDOS IR KOKYBĖS ATRANKOS KRITERIJAI

Bendrieji atrankos kriterijai dažniausiai pateikiami visiems veiksams ir dažniausiai vienu sąrašu vietos projektinių pasiūlymų atrankos kriterijų apraše ar panašios paskirties dokumente. Kai kurios miesto VVG bendruosius atrankos kriterijus nustato kiekvienam veiksmui, tačiau iš esmės šie kriterijai kiekvienam veiksmui yra vienodi ir greičiau pažymi formos, bet ne turinio skirtumus (pvz., Biržų m. VVG, Utenos m. VVG, Rietavo m. VVG, Vilniaus m. VVG).

Kaip rodo atrankos kriterijų dokumentacijos analizė, projektinių pasiūlymų naudos ir kokybės vertinimo metu vertinant projektus pagal *bendruosius naudos ir kokybės atrankos kriterijus*, miesto VVG yra nustačiusios ne vienodas maksimalias balų sumas, kurias galima surinkti už atitiktą bendriesiems atrankos kriterijams. 6 miestų VVG dokumentuose numatyta, kad maksimali balų suma, kurią projektinis pasiūlymas gali gauti už atitiktą bendriesiems atrankos kriterijams – 100 balų. Dar kelios VVG numato, kad maksimalus visų bendrųjų kriterijų įvertis gali būti 80–90 balų. Tuo tarpu 11 VVG yra numačiusios, kad didžiausia galima surinkti suma yra 40–60 balų. Tokie skirtumai akivaizdžiai demonstruoja skirtingą svorį, skiriamą bendriesiems projektų atrankos kriterijams, ir dar kartą patvirtina, kad trūksta vieningos kriterijų vertinimo prasmės interpretacijos.

Miestų VVG projektinių pasiūlymų atrankos dokumentuose yra patvirtinusios nuo 4 iki 18 ar daugiau kriterijų (pvz., Mažeikių m. VVG, Šiaulių m. VVG). Analizuojant jų turinį, esminis skirtumas tarp daug ar mažai kriterijų parengusių VVG nenustatytas – kai kurios VVG yra surašiusios beveik visus kriterijus iš rekomenduojamų kriterijų sąrašo, o kai kurios pasirinkusios tik kelis jų.

Dažniausiai pasitaikančios bendrųjų atrankos kriterijų kategorijos yra šios: atitiktis VPS, numatytų rodiklių realistiškumas, sąnaudų ir naudos, projekto poreikio pagrįstumas, projekto kofinansavimas.

Miestų VVG nustatytus bendruosius atrankos kriterijus lyginant tiek tarp skirtingų VVG, tiek ir su Ministerijos rekomenduotais naudos ir kokybės vertinimo kriterijais, esminiai daugumos rodiklių turinio skirtumai nenustatyti, t. y., dažnu atveju VVG bendruosius atrankos kriterijus formuluoja paprastai – tiesiog perkelia Ministerijos siūlomus rodiklius. Kiek labiau skiriasi kriterijus, skirtas įvertinti administracinį pareiškėjų pajėgumą įgyvendinti projektą. Kai kurios VVG šį bendrąjį kriterijų išskiria į keletą smulkesnių (pvz., „vietos plėtros projekto veiksmų pagrįstumas ir realumas“, „vietos plėtros projekto veiksmų išdėstymo laike pagrįstumas“, „vietos plėtros projekto atsakomybių už vietos plėtros projekto įgyvendinimą pasiskirstymo realumas“, „vietos plėtros projektą įgyvendinančios organizacijos pajėgumas (kvalifikacija, išsilavinimas, darbo patirtys) vykdyti projektą“) ir balais vertina kiekvieną rekomenduojamame kriterijuje nurodytą veiksnį (pvz. Kauno m. Aleksoto VVG ar Biržų m. VVG, Mažeikių m. VVG).

Atkreiptinas dėmesys, kad dalis Ministerijos rekomenduojamame sąraše pateiktų atrankos kriterijų, kuriuos VVG naudoja kaip bendruosius atrankos kriterijus, neatitinka naudos ir kokybės kriterijaus sampratos, o tokių kriterijų vertinimo balais tikslingumas yra abejotinas. Pavyzdžiui, kriterijai (2.1) *vietos plėtros projektas atitinka vietos plėtros strategijos uždavinį ir veiksmus*, (2.3) *vietos plėtros projektas įgyvendinamas miesto VVG veiklos teritorijoje*, (2.8) *vietos plėtros projektiniame pasiūlyme numatytos tinkamos finansuoti vietos plėtros projekto išlaidos nebuvo, nėra ir nebus finansuojamos iš kitų nacionalinių programų ir Europos Sąjungos struktūrinių fondų neturėtų būti vertinami balais*, nes tai yra privalomi

⁸² Remiantis interviu su VVG atstovais metu gauta informacija.

reikalavimai, kuriuos turi atitikti visi vietos plėtros projektai tam, kad būtų finansuojami. Taigi, tokie ir panašaus tipo kriterijai turėtų būti vertinami arba administracinės atitikties vertinimo metu, arba pakeista tvarka ir be naudos ir kokybės vertinimo kriterijų, kurie vertinami balais, papildomai įvesti balais nevertinami privalomi kriterijai⁸³. Balais turėtų būti vertinami tik tie kriterijai, kurie leidžia projektinius pasiūlymus reitinguoti pagal jų indėlį siekiant VPS tikslų (pavyzdžiui, „į projektinio pasiūlymo veiklas planuojamas įtraukti dalyvių skaičius ne mažesnis kaip X asmenų“ arba „projektą numatoma įgyvendinti su partneriu (-iais): 2 ir daugiau partnerių <...>“ ir pan.).

Vertinant nustatytų bendrųjų naudos ir kokybės kriterijų praktinį taikymą, miestų VVG, kurios jau yra atlikusios projektinių pasiūlymų vertinimo ir atrankos procedūras pagal nustatytus atrankos kriterijus, atstovų apklausos metu buvo teiraujamosi, kaip jie vertina bendrųjų kriterijų tinkamumą: 55 proc. teigė, kad kriterijai leido atrinkti geriausius projektus bei tai, kad jų taikymas buvo visiškai nesudėtingas ir kitos analogiškos atrankos metu nieko nekeistų. Beveik trečdalis (32 proc.) minėjo, kad nors kriterijai ir leido atrinkti geriausius projektus, tačiau jų taikymas buvo sudėtingas, tad dalį atrankos kriterijų pakeistų.

SPECIALIEJI NAUDOS IR KOKYBĖS ATRANKOS KRITERIJAI

Miesto VVG specialiuosius naudos ir kokybės vertinimo kriterijus⁸⁴ dažniausiai nustato atskirai kiekvienam VPS veiksmui bei juos pateikia bendrame projektinių pasiūlymų atrankai skirtame dokumente arba skelbia kartu su kiekvienu kvietimu teikti pasiūlymus pagal konkretų VPS veiksmą. Pastebima tendencija, jog gana dažnai skirtingiems veiksams nustatomi tokie patys arba nedaug besiskiriantys specialieji atrankos kriterijai, pvz., skiriasi vienas kriterijus ar jo dalis pagal skirtingus veiksmus (pvz. Kupiškio m. VVG, Varėnos m. VVG, Šilutės m. VVG, Jonavos m. VVG., Prienų m. VVG, Pakruojo m. VVG ir kt.).

Kaip parodė specialiųjų naudos ir kokybės atrankos kriterijų dokumentacijos analizė, vienam veiksmui VVG dažniausiai nustato nuo 3 iki 6 specialiųjų naudos ir kokybės kriterijų, nors kai kuriais atvejais buvo nustatytas ir 1 specialusis naudos bei kokybės kriterijus ar net 8 specialieji naudos ir kokybės kriterijai. Maksimali galima surinkti balų suma svyruoja nuo 10 iki 75 balų. Taip pat paminėtina, jog nors didžiausia galima surinkti balų suma pagal visus vietos projektų atrankos kriterijus – 100 balų, tačiau, sudėjus maksimalius balus pagal bendruosius ir specialiuosius naudos ir kokybės atrankos kriterijus, kai kuriais atvejais ši suma yra viršijama (pvz., Jonavos m. VVG, Kaišiadorių m. VVG, Klaipėdos m. VVG (kai kurie kvietimai teikti projektinius pasiūlymus). Tokia maksimalaus balų bei kriterijų skaičiaus įvairovė indikuoja bendrą naudos ir kokybės atrankos kriterijų neapibrėžtumo problemą.

Miestų VVG taikomų projektinių pasiūlymų specialiųjų atrankos kriterijų turinio analizė parodė, kad dažniausiai pasirenkami specialieji kriterijai, skirti įvertinti pareiškėjo / partnerio tipą, projekto vykdytojo patirtį, tikslinę grupę, veiklų dalyvių skaičių, savanorių įtraukimą, renginių / mokymų skaičių, projekte suplanuotos veiklos tipą, veiklos / paslaugų naujumą, sukurtas darbo vietas, numatomą veiklų tęstinumą po projekto.

Analizuojant skirtingų VVG pasirinktus specialiųjų naudos ir kokybės kriterijų rinkinius, matyti, kad aiškių taisyklių nėra. Kai kurios VVG naudoja įvairius kriterijus, vertinančius projektų vykdytojų patirtį, planuojamas projekto apimtis ir jo tęstinumą, kai tuo tarpu kitos gali vertinti tik kai kuriuos šių aspektų. Pastebėta, kad pasirenkamų specialiųjų kriterijų tipas gali skirtis ir skirtingiems tos pačios VPS veiksams. Toks kiek chaotiškas bendras vaizdas yra nulemtas ir tos aplinkybės, kad dalis panašių naudos ir kokybės

⁸³ Pavyzdžiui, priemonių Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 ir Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 PFSA dalis tokio tipo reikalavimų yra priskirti specialiesiems projektų atrankos kriterijams (ne naudos ir kokybės vertinimo) ir kiekvienas teikiamas projektas privalo juos atitikti.

⁸⁴ Iš specialiųjų kriterijų analizės eliminuotos 8 miestų VVG, tai yra tos, kurių dokumentacijoje nėra pateikiama specialiųjų naudos ir kokybės kriterijų bei tos, kurios vietoje specialiųjų atrankos kriterijų yra nurodžiusios atrankos kriterijus, kurie savo turiniu nėra specifiniai ir atitinka bendruosius atrankos kriterijus. Taigi, analizės objektas šiuo atveju apima 15 miestų VVG specialiuosius naudos ir kokybės atrankos kriterijus.

kriterijų vienu VVG yra priskiriama specialiesiems, o kitų – bendriesiems kriterijams, kas rodo bendro sutarimo kas yra specialieji kriterijai ir kokia jų paskirtis trūkumą⁸⁵.

Vertinant specialiųjų atrankos kriterijų turinį ir jų tinkamumą nustatyti geriausias vietos plėtros projektus, matoma, kad nemaža dalis kriterijų formuluojami taip, kad jų įvertinimas balais labai priklauso nuo vertintojo požiūrio ir sunkiai galėtų būti pagrįstas aiškiai išmatuojamais rodikliais. Pavyzdžiui, tokie kriterijai kaip „vietos plėtros projekto veiksmų pagrįstumas, išdėstymas laike, atsakomybės už vietos plėtros projekto įgyvendinimą pasiskirstymas, pajėgumas įgyvendinti vietos plėtros projektą“, „numatomas turizmui svarbių verslų skatinimas“ ar „efektyvus turimų išteklių panaudojimas“ neturi jokio aiškaus pagrindo, kuriuo remiantis būtų galima įvertinti projektinio pasiūlymo atitikimą suteikiant konkrečius balus. Palyginimui, objektyviai įvertinami kriterijai skamba taip ar panašiai: „pareiškėjas arba partneris (juridiniai asmenys) turi didesnę nei 1 (vienerių) metų patirtį organizuojant verslo subjektų veiklas bendradarbystės pagrindu“ ar „į veiklas planuojamas įtraukti dalyvių skaičius“ (skiriamų balų skaičius diferencijuojamas pagal dalyvių skaičių), „sukurtas bendradarbiavimo tinklas su ne mažiau kaip 3 (kitos VVG ar jaunimo užimtumo organizacijos) organizacijomis“, „numatomas X darbo rinkoje paklausių įgūdžių tobulinimas ir (ar) įgijimas (pvz. pagrįsta remiantis teritorinės darbo biržos informacija ar susitikimų su darbdaviais metu išsakytais pageidavimais)“. Naudojant objektyviais kiekybiniais rodikliais neįvertinamus kriterijus, sudėtinga garantuoti tinkamą ir skaidrią projektinių pasiūlymų atranką.

Fiksuojami atvejai, kai beveik visi įtraukti specialieji atrankos kriterijai yra neapibrėžti. Tais atvejais objektyvus projektinio pasiūlymo įvertinimas apskritai gali būti kvestionuojamas. Atskirais atvejais gali būti pastebimas ir tam tikras atrankos kriterijų tendencingumas, kai be aiškos priežasties, kriterijaus nesiejant su konkrečiu VPS veiksmo turiniu, sudaromos išskirtinės sąlygos tam tikriems potencialiems pareiškėjams, pavyzdžiui, rodiklis „darbo įgūdžiams įgyti skirta praktika ir savanorystės veiklos organizuojamos projekto vykdytojo ar partnerio įmonėje ir (ar) organizacijoje“.

Kaip jau buvo minėta aptariant bendruosius atrankos kriterijus, dalis kriterijų vienu VVG yra priskiriami prie bendrųjų, o kitų – prie specialiųjų atrankos kriterijų. Prie specialiųjų atrankos kriterijų pateko nemažai kriterijų, susijusių su vietos plėtros projekto parengtumu (planas, išdėstymas laike ir pan.), kurie iš esmės yra labiau bendrieji. Be to, apskritai svarstytinas tokio tipo kriterijų tinkamumas vertinti balais.

Vertinant nustatytų specialiųjų naudos ir kokybės kriterijų praktinį pritaikomumą, miestų VVG, kurios jau yra atlikusios projektinių pasiūlymų atrankos procedūras, apklausos metu buvo teiraujamosi, kaip patys vertina specialiųjų kriterijų tinkamumą. Gauti rezultatai dalinai patvirtina jau aukščiau įvardintą problemą: nors didžioji dauguma VVG minėjo, kad nustatyti specialieji kriterijai leido atsirinkti geriausius projektinius pasiūlymus, tačiau beveik trečdalis (32 proc.) VVG taip pat nurodė, kad kai kuriems veiksams pritaikyti specialieji kriterijai nebuvo pakankamai kokybiški.

APIBENDRINIMAS IR PASIŪLYMAI

Apibendrinant miestų VVG dokumentuose nustatytus bendruosius ir specialiuosius naudos ir kokybės kriterijus, manytina, kad jie sudaro bazines sąlygas atrinkti vietos plėtros projektinius pasiūlymus. Tačiau pastebimos ir tipinės problemos, dėl kurių gali kilti nesklaidumų vertinant ir atrenkant projektinius pasiūlymus ar būti pažeisti skaidrumo principai. Viena iš aktualiausių problemų – **į bendrųjų ar specialiųjų naudos ir kokybės kriterijų sąrašus patenka ir tokie kriterijai, kurių įvertinimas balais yra labai subjektyvus**, ypač kai nepateikiami detalizuoti kriterijų vertinimo aprašai. Kai kurių VVG patvirtintuose kriterijų sąrašuose kiekvienam VPS veiksmui tokie kriterijai sudaro pastebimą dalį, todėl projektinio pasiūlymo įvertinimas (skirti balai) gali būti kvestionuojamas.

⁸⁵ Remiantis interviu su VVG atstovais metu surinkta informacija.

Taip pat buvo pastebėta, kad **nėra aiškios takoskyros tarp bendrųjų ir specialiųjų kriterijų**. Visgi, galutinio projektinio pasiūlymo įvertinimo aspektu, atskyrimas tarp bendrųjų ir specialiųjų naudos ir kokybės kriterijų iš esmės nėra išskirtinė problema, kadangi vis tiek balai pagal visus šiuos kriterijus sumuojasi bendrai. Tačiau, nesant akivaizdaus skirtumo tarp bendrųjų ir specialiųjų kriterijų, kyla klausimas, ar apskritai prasminga išskirti šias dvi kriterijų grupes. Remiantis VP projektų konkurso priemonėse taikoma praktika⁸⁶, **vietos plėtros projektinių pasiūlymų atrankoje taikyti dviejų rūšių kriterijus – bendruosius, kurie nustato privalomus reikalavimus ir nėra vertinami balais** (atitinka bendrųjų reikalavimų ir specialiųjų atrankos kriterijų tipą pagal VP priemonės finansuojamų projektų atrankoje), ir **prioritetinius, kurie yra orientuoti į konkretaus veiksmo specifiką, vertinami balais ir leidžia sureitinguoti projektinius pasiūlymus**. Be to, mažinant našą pareiškėjams, būtų prasminga VVG vykdomoje atrankoje naudoti bendruosius kriterijus atitinkančius VP priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 PFSA nustatytus bendruosius reikalavimus ir specialiuosius kriterijus (nuo 2019 m. sausio 1 d.), esant reikalui sąrašą papildant konkrečiai VPS specifiniais bendraisiais reikalavimais (jeigu tokie egzistuoja).

Dviejų tipų kriterijų naudojimas (bendrųjų ir prioritetinių) leistų lengviau išspręsti ir kitą dažnos VVG atveju nustatytą problemą – dalis naudos ir kokybės vertinimo kriterijų (dalis jų priskirti bendriesiems, kai kurie specialiesiems) pagal savo pobūdį **nėra tinkami vertinti balais**. Pavyzdžiui, kriterijus „*Pagrįsta, kad vietos plėtros projektiniame pasiūlyme numatytos tinkamos finansuoti vietos plėtros projekto išlaidos nebuvo, nėra ir nebus finansuojamos iš kitų nacionalinių programų ir Europos Sąjungos fondų*“ (skirtingos VVG už šį kriterijų skiria nuo 3 iki 5 balų) yra būtina projekto finansavimo sąlyga, kuri turi būti ne geriau ar blogiau pagrįsta, bet garantuota (dvigubo finansavimo išvengimas); arba kriterijus „*Vietos plėtros projektas įgyvendinamas miesto vietos veiklos grupės veiklos teritorijoje*“. Tokie kriterijai turėtų būti laikomi bendraisiais kriterijais (reikalavimais) ir nevertinami balais.

Pabaigai svarbu pastebėti, kad minimi trūkumai iki šiol iš esmės nesutrukdė vietos plėtros projektų atrankos, vykdomos VVG. Pagrindinė to priežastis – mažas projektinių pasiūlymų skaičius. Kaip rodo atsitiktinai pasirinktų šešių miestų⁸⁷ VVG projektinių pasiūlymų atrankos dokumentacija bei patvirtinta interviu su įvairių VVG atstovais, paskelbus kvietimą vienam VPS veiksmui sulaukiama vidutiniškai po vieną projektinį pasiūlymą, o kartais pasitaiko atveju, kai tiems patiems veiksams kvietimai skelbiami ir po keletą kartų. Dažnu atveju nėra sudaromi rezerviniai projektinių pasiūlymų sąrašai, o visi pateikti projektiniai pasiūlymai traukiami į siūlomų finansuoti BIVP projektų sąrašą. **Nesant realios konkurencijos tarp projektinių pasiūlymų, jų vertinimas yra greičiau formali procedūra**, kurio pabaigoje dauguma privalomas sąlygas atitinkančių projektinių pasiūlymų yra įtraukiami į vietos plėtros projektų sąrašus, nesudaromi rezerviniai sąrašai. Jeigu projektinių pasiūlymų skaičius kiekvienam VPS veiksmui būtų didesnis, kai kurie VVG nustatyti bendro pobūdžio (pvz., „numatytas socialinių paslaugų prieinamumo gerinimas“, „numatytos veiklos, kurios skatins projekto dalyvius pradėti savarankišką veiklą“ ir pan.) atrankos kriterijai galėtų būti kvestionuojami.

⁸⁶ LR finansų ministro 2014 m. spalio 8 d. įsakymas Nr. 1K-316 „Dėl projektų administravimo ir finansavimo taisyklių patvirtinimo“.

⁸⁷ Biržų m. VVG, Pakruojo m. VVG, Pagėgių m. VVG, Kaišiadorių m. VVG, Šilutės m. VVG, Švenčionių m. VVG.

4.2 VIETOS PLĖTROS STRATEGIJŲ STEBĖSENOS RODIKLIAI

Analizė pagal vertinimo klausimą „Ar BIV plėtros strategijose nustatyti rodikliai yra tinkami (ar rodikliai atitinka VP, siekiamą spręsti problemą; ar leidžia parodyti pokytį ir pan.)?“

Strateginio planavimo dokumentuose naudojamų vertinimo kriterijų sudarymo ir taikymo metodikoje⁸⁸ nustatyti pagrindiniai principai, kuriais vadovaujantis turi būti sudaromi vertinimo kriterijai (stebėsenos rodikliai). Šie principai – tai specifiškumas (rodiklis matuoja tai, ko siekiama finansuojama veikla), naudingumas (turi būti įvertinti informacijos surinkimo kaštai, o taip pat, rodiklis turi atspindėti tuos rezultatus, kurie yra svarbūs ir kuriems pasiekti skiriama daug lėšų), išmatuojamumas (apskaičiavimo metodas turi būti aiškus, reikšmės apskaičiuojamos), patikimumas (vienareikšmiškai apibrėžtas skaičiavimo metodas, naudojami patikimi duomenų šaltiniai), pasiekiamumas (planuojamos reikšmės turi būti realistiškos), o taip pat turi būti užtikrintas rodiklių sistemos priežastingumas (skirtingų lygmenų rodikliai turi sietis aiškiais loginiais ryšiais) ir tinkamas rodiklių balansas, rodikliams turi būti būdingas periodiškumas ir stabilumas, jie rengiami užtikrinant lyderystę, kompetenciją ir bendradarbiavimą.

Pagrindiniai principai, kurių reikia laikytis rengiant strateginio planavimo dokumentų stebėsenos rodiklius, gali būti suskirstyti į stambesnes grupes, kurios naudojamos visiems vietos plėtros strategijų rodikliams įvertinti. Geras rodiklis turi būti:

- Specifiškas – matuoja tai, kam skiriami resursai ir ko siekiama įgyvendinant veiklą;
- Patikimas – rodiklis turi turėti aiškiai apibrėžtą skaičiavimo tvarką, o jo reikšmės turi būti apskaičiuojamos, t. y., apima išmatuojamumo ir patikimumo principus;
- Pasiekiamas – numatytos rodiklio reikšmės turi būti realistiškos ir pasiekiamos naudojant numatytus resursus;
- Naudingas – rodiklis atspindi aktualiausius siekiamus rezultatus, leidžia pademonstruoti konkrečios intervencijos pasekmes;
- Savalaikis – rodiklio matavimo metu jau yra pasiekti rezultatai, kuriuos norima išmatuoti.

Remiantis šiais kriterijais įvertinti visų 39 finansuoti patvirtintų vietos plėtros strategijų efekto ir rezultato stebėsenos rodikliai.

EFEKTO RODIKLIAI

Vietos plėtros strategijose yra numatyti kelių rūšių efekto rodikliai, kurie matuoja situaciją, susijusią su:

- Užimtumu;
- Gyventojų pajamomis;
- Socialinėmis paslaugomis;
- Gyventojų dalyvavimu savanoriškose veiklose.

⁸⁸ LR finansų ministro 2010 m. spalio 25 d. įsakymas Nr. 1K-330 „Dėl strateginio planavimo metodikos įgyvendinimo ir vertinimo kriterijų“.

Kiekvienoje šių grupių skirtingos VVG gali būti pasirinkusios šiek tiek kitokius rodiklius, tačiau visų jų tikslas išlieka panašus.

Efeko rodikliai gyventojų užimtumo srityje

Gyventojų užimtumo srityje dažniausiai vietos plėtros strategijose naudojamas efekto rodiklis yra skirtas matuoti nedarbo lygio pokyčius. Su nedarbo lygiu susijusius efekto rodiklius turi 24 vietos plėtros strategijos. Dažniausiai matuojamas registruotų bedarbių ir visų miesto darbingo amžiaus gyventojų santykis. Tiesa, kai kuriose vietos plėtros strategijose numatyta matuoti registruotų bedarbių ir visų miesto gyventojų santykį arba matuojamas bedarbių skaičius. Visgi, pastarasis skaičiavimo būdas yra mažiau tinkamas, kadangi bendrieji, su darbo rinka nesusiję, pokyčiai gali pakeisti tokių rodiklių reikšmes. Pavyzdžiui, absoliutus bedarbių skaičius gali mažėti ne dėl teigiamų pokyčių darbo rinkoje, o dėl to, kad mieste mažėja gyventojų ir panašiai. Dar keliose vietos plėtros strategijose pasirinkti efekto rodikliai, kurie matuoja įsidarbinimo galimybių mieste vertinimą. Neaišku, kaip tokie rodikliai bus apskaičiuojami ir ką reiškia įsidarbinimo galimybių vertinimas. Dėl to nukenčia tokio tipo rodiklių patikimumas.

Antrasis pagal populiarumą užimtumo srities efekto rodiklis naudojamas vietos plėtros strategijose – užimtųjų ir darbingo amžiaus gyventojų santykis. Toks ar panašus rodiklis yra numatytas 10 vietos plėtros strategijų. Tiesa, dalyje vietos plėtros strategijų matuojamas užimtų gyventojų santykis su visais miesto gyventojais, neišskiriant darbingo amžiaus. Toks pasirinkimas nėra geriausiai tinkamas vietos plėtros strategijų kontekste, kadangi atskleidžia labiau bendrai užimtiesiems tenkančią naštą negu situaciją darbo rinkoje. Rodiklis labai priklausomas nuo demografinės situacijos.

Tiek nedarbo lygį, tiek užimtumo lygį matuojantys efekto rodikliai, jeigu išvengia aptartų rodiklių formuluotės problemų, yra tinkami matuoti vietos plėtros programų efektą. Vietos plėtros strategijos investuoja į su gyventojų užimtumu susijusius veiksmus ir įgyvendinami vietos plėtros projektai turėtų prisidėti prie geresnės situacijos darbo rinkoje tiek skatinant kurti darbo vietas, tiek ir gerinant gyventojų gebėjimus. Visgi, atsižvelgiant į tai, kad vietos plėtros strategijos neapsiriboja bedarbiais, o kaip tik nemaža dalimi yra orientuotos į šiuo metu neaktyvių gyventojų įtraukimą į darbo rinką, efekto rodiklis, matuojantis užimtumo lygį, yra labiau specifiskas daugumos vietos plėtros strategijų atžvilgiu.

Naudojamų rodiklių naudingumas labiausiai priklausys nuo galimybės įvertinti vietos plėtros strategijų indėlį į bendrą nedarbo ar užimtumo lygio pokytį. Daugumos strategijų atžvilgiu, tai bus galima padaryti su tam tikromis išlygomis, kadangi taip pat yra matuojamas įsidarbinusių ar savarankišką veiklą po dalyvavimo vietos plėtros projektuose pradėjusių asmenų skaičius.

Pavienės vietos plėtros strategijos taip pat naudoja tokius rodiklius kaip įmonių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų, savarankiškai dirbantys asmenys ar darbuotojų skaičius veikiančiose įmonėse.

Efeko rodikliai, susiję su gyventojų pajamomis

21 vietos plėtros strategija naudoja rodiklį, matuojantį socialinės paramos gavėjų skaičių, tenkanti 1000 miesto gyventojų. Dažniausia nėra patikslinama, bet manytina, kad vietos plėtros strategijose numatoma matuoti piniginės socialinės paramos gavėjus (kai kuriose strategijose jie taip pat vadinami pašalpos gavėjais).

Rodiklis yra susijęs su vietos plėtros strategijų intervencijų tikslais, orientuotais į socialinės atskirties mažinimą ir įsidarbinimo galimybių didinimą. Visgi, rodiklio naudingumas priklausys nuo to, ar ir kaip keisis situacija socialinės paramos srityje. Rodiklio reikšmės labai priklauso nuo politinių ir administracinių sprendimų: kokia forma yra teikiama socialinė parama, kas yra tinkami gavėjai, kaip jie yra apskaitomi ir pan. Pasikeitus bent vienai sąlygai, statistika gali pastebimai pasikeisti, o tai reikštų, kad beveik nebeįmanoma nustatyti vietos plėtros strategijų indėlio šio rodiklio atžvilgiu. Pavyzdžiui, prieš

keletą metų socialinės pašalpos teikimas perduotas savivaldybių savarankiškajai funkcijai, o tai lėmė socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus sumažėjimą net ketvirtadaliu. Pagrindinė tokio pokyčio priežastis – pagerėjusi apskaita.

Pavienėse vietos plėtros strategijose naudojamas rodiklis, matuojantis skurdo rizikos lygį. Tačiau šio rodiklio patikimumas konkretaus miesto atžvilgiu yra abejotinas, kadangi Lietuvos statistikos departamentas pateikia duomenis tik didiesiems miestams ir visiems likusiems miestams bendrai.

5 vietos plėtros strategijos planuoja naudoti subjektyvų socialinės atskirties ir skurdo situacijos vertinimą rodančius rodiklius. Šių rodiklių patikimumas ir naudingumas priklausys nuo pasirinktų skaičiavimo metodikų.

Efektų rodikliai, susiję su teikiamomis socialinėmis paslaugomis

Pavienėse vietos plėtros strategijose, kaip efekto rodikliai, skaičiuojamos teikiamos socialinės paslaugos ar jų gavėjai. Atsižvelgiant į bendrą vietos plėtros strategijų įgyvendinimo logiką, padidėjęs socialinių paslaugų prieinamumas yra labiau vietos plėtros projektų rezultatas, o ne efektas.

Efektų rodikliai, susiję su gyventojų dalyvavimu savanoriškose veiklose

Kelios vietos plėtros strategijos kaip efektą matuoja gyventojų dalyvavimą savanoriškoje veikloje. Deja, šie rodikliai nėra tinkamai aprašyti – apsiribojama nurodymu, kad bus matuojamas savanorių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų. Rodiklio naudingumas priklausys nuo to, kaip bus užtikrintas jo patikimumas, parengiant aiškią skaičiavimo metodiką ir ją įgyvendinant. Gali būti svarbu pastebėti, kad tokių rodiklių reikšmėms apskaičiuoti yra reikalingi atskiri tyrimai (pavyzdžiui, gyventojų apklausos), todėl, jeigu aktualus klausimas nėra įtrauktas į kitus savivaldybės periodiškai atliekamus tyrimus, duomenų surinkimas gali būti neproporcingai brangus.

REZULTATO RODIKLIAI

Visose vietos plėtros strategijose yra nustatyti rezultato rodikliai. Tiesa, kai kuriuose dokumentuose yra išskirti dviejų tipų rezultato rodikliai – rezultato rodikliai ir programos rezultato rodikliai. Tačiau šis suskirstymas neįneša nieko naujo turinio prasme, kadangi vadinamieji programos rezultato rodikliai yra rodikliai, kurie numatyti Veiksmų programoje ir kuriuos naudoja dauguma vietos plėtros strategijų, nepaisant to, kaip juos pavadina.

Rezultato rodikliai naudojami vietos plėtros strategijose yra atsikartojantys ir gali būti suskirstyti į kelias logines grupes:

Veiksmų programoje numatyti rezultato rodikliai

Veiksmų programos 8.6 investicinio prioriteto „BIVP strategijų įgyvendinimas“ 8.6.1 konkretaus uždavinio „Pagerinti vietines įsidarbinimo galimybes ir didinti bendruomenių socialinę integraciją, išnaudojant vietos bendruomenių, verslo ir vietos valdžios ryšius“ ESF bendrieji ir specialieji programos rezultato rodikliai⁸⁹:

- BIVP projektų veiklų dalyviai, kurių padėtis darbo rinkoje pagerėjo praėjus 6 mėnesiams po dalyvavimo ESF veiklose (siekiama reikšmė 2023 m. – 20 proc.);

⁸⁹ LR vidaus reikalų ministro 2015 m. kovo 6 d. įsakymas Nr. 1V-164 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos prioritetų įgyvendinimo priemonių įgyvendinimo plano ir stebėsenos rodiklių skaičiavimo aprašo patvirtinimo“.

- Socialinių partnerių organizacijose ar NVO savanoriaujantys dalyviai (vietos bendruomenės nariai), praėjus 6 mėnesiams po dalyvavimo ESF veiklose (siekiama reikšmė 2023 m. – 10 proc.).

Šie rezultato rodikliai yra įtraukti į daugelį, tačiau ne visas vietos plėtros strategijas.

Rodiklio „BIVP projektų veiklų dalyviai, kurių padėtis darbo rinkoje pagerėjo praėjus 6 mėnesiams po dalyvavimo ESF veiklose“ reikšmių pokyčius numatoma stebėti pagal 33 vietos plėtros strategijas. Svarbu pastebėti, kad jeigu Veiksmų programoje ir LR Vidaus reikalų ministro patvirtintame stebėsenos rodiklių skaičiavimo apraše numatyta siekiama rodiklio reikšmė yra 20 proc., tai skirtingose VPS šis siekiamas procentas yra įvairus. Kiek daugiau nei du trečdaliai visų ši stebėsenos rodiklių naudojančių VPS ir siekia 20 proc. projektų veiklų dalyvių padėties darbo rinkoje pagerėjimo. Apie trečdalyje VPS siekiama didesnės rodiklio reikšmės – kai kur net planuojama, kad padėtis darbo rinkoje pagerės 40 proc. ar net 65 proc. veiklų dalyvių.

Rodiklio „Socialinių partnerių organizacijose ar NVO savanoriaujantys dalyviai (vietos bendruomenės nariai), praėjus 6 mėnesiams po dalyvavimo ESF veiklose“ reikšmių pokyčius numatoma stebėti pagal 32 vietos plėtros strategijas. Apie pusėje ši rodiklių turinčių VPS numatyta siektina rodiklio reikšmė yra 10 proc. (kaip ir Veiksmų programoje). Likusiosiose VPS šio rodiklio pasiekimas vertinamas optimistiškiau ir nurodomos didesnės siektinos reikšmės – pavieniais atvejais tikimasi, kad savanoriška veikla toliau užsiims net iki 60 proc. projektų dalyvių.

Minimi rodikliai atitinka beveik visus pagrindinius kriterijus ir yra tinkami vietos plėtros strategijų įgyvendinimo rezultatams matuoti. Visgi, siekiant skirtingų vietos plėtros strategijų palyginamumo, o taip pat nustatant vietos plėtros strategijų indėlį siekiant Veiksmų programos rodiklių, turėtų būti užtikrintas vienodų rodiklių matavimo vienetų taikymas. Šiuo metu dalyje vietos plėtros strategijų, kaip ir Veiksmų programoje, siekiamos rodiklių reikšmės yra nurodomos procentiniu dydžiu, o kai kurios naudoja absoliučius skaičius.

Kiti rezultato rodikliai, demonstruojantys projektų dalyvių pasiekimus

Daugiau kaip pusėje patvirtintų finansuoti VPS (viso 26 VPS) taip pat numatyta stebėti rodiklio „Darbingi asmenys (vietos bendruomenės nariai), kurių socialinė atskirtis sumažėjo dėl projekto veiklų dalyvių dalyvavimo projekto veiklose (praėjus 6 mėnesiams po projekto veiklų dalyvių dalyvavimo ESF veiklose)“ pokyčius. Vietos plėtros strategijose numatytos įvairios siektinos šio rodiklio reikšmės, tačiau dažniausiai numatoma, kad socialinė atskirtis sumažės maždaug 10–15 proc. projektų veiklų dalyvių.

Keliose vietos plėtros strategijose yra numatyti rodikliai, matuojantys dėl projektų veiklų sukurtų darbo vietų skaičių. Tipinis naudojamas rodiklis – „Įgyvendinant BIVP projektų veiklas naujai sukurtų darbo vietų skaičius, praėjus 6 mėnesiams po dalyvavimo ESF veiklose“. Taip pat pavienės VPS naudoja rodiklį „Projektų veiklų dalyvių, įkūrusių ar išplėtusių verslą, praėjus 6 mėnesiams po dalyvavimo ESF veiklose, dalis“.

Minimi rodikliai atitinka beveik visus pagrindinius kriterijus ir yra tinkami vietos plėtros strategijų įgyvendinimo rezultatams matuoti, tačiau reikia pagerinti dalies rodiklių atitiktį išmatuojamumo principui. Rodikliuose naudojamos sąvokos „išplėstas verslas“ ar „sumažėjusi socialinė atskirtis“ gali būti interpretuojamos įvairiai, o tai gali sukelti sunkumų lyginant skirtingų vietos plėtros strategijų pasiektus rezultatus. Siekiant išvengti šios rizikos, reikėtų užtikrinti vieningos rodiklių skaičiavimo metodikos taikymą.

Rezultato rodikliai, demonstruojantys pasiekimus, kurie yra susiję ne tik su VPS įgyvendinimu

Dalis vietos plėtros strategijose numatytų rodiklių yra susiję su planuojamais veiksmais, tačiau rodiklių reikšmės priklausys ne tik nuo vietos plėtros projektų įgyvendinimo, todėl pagrindinė šiai rodiklių grupei būdinga problema – nepakankamas specifiškumas. Tokie rodikliai kaip „Veikiančių ūkio subjektų, tenkančių 1000 gyventojui, skaičius“, „Savarankiškai dirbantys asmenys, skaičius“, „Savarankišką veiklą pradėjusių asmenų skaičius tenkantis 1000 gyventojų“ ar „Teikiamos socialinės ar kitos paslaugos socialinės atskirties mažinimui, skaičius“ yra veikiami daugelio priežasčių. Viena iš šių priežasčių taip pat yra ar gali būti ir įgyvendinami vietos plėtros projektai, tačiau, dažniausiai, netgi ne pagrindinė. Atitinkamai, ir šių rodiklių nauda, siekiant išmatuoti vietos plėtros strategijų rezultatus, yra abejotina, nors vertinant bendrą miesto situaciją tokie rodikliai yra pakankamai iškalbingi.

Verta taip pat pastebėti, kad dalis vietos plėtros strategijų naudoja perteklinį šio tipo rodiklių skaičių. Pavyzdžiui, trijose vietos plėtros strategijose yra numatyti du rodikliai – vienas skaičiuoja savarankiškai pagal verslo liudijimą dirbančius asmenis, o antras – savarankiškai pagal individualios veiklos pažymą dirbančius asmenis. Konkrečiu atveju, kai tikslas yra išmatuoti savarankiško užimtumo apimčių pokyčius, teisinis-mokestinis aspektas ir veiklos pažymos tipas nėra svarbi informacija. Abu šie rodikliai turėtų būti sujungti į vieną, kaip ir yra numatyta kai kuriose VVG. Tiesa, dar penkiose vietos plėtros strategijose yra skaičiuojami tik pagal verslo liudijimus savarankiškai dirbantys asmenys. Asmenų, veikiančių pagal individualios veiklos pažymėjimus, neįtraukimas niekuo nepagrįstas. Šie asmenys taip pat dirba savarankiškai ir turėtų būti įskaičiuojami.

Rodikliai, demonstruojantys efektą, bet ne rezultatus

Kai kuriose vietos plėtros strategijose yra numatyti rodikliai, skirti matuoti nedarbo situaciją (4 vietos plėtros strategijos) ir (arba) užimtųjų skaičių (8 vietos plėtros strategijos). Minimose strategijose šie rodikliai yra laikomi rezultato rodikliais, nors pagal savo prigimtį jie kur kas labiau atitinka efekto rodikliams keliamus reikalavimus. Todėl rodiklių tinkamumas yra abejotinas. Be to, rodikliai nėra specifiški vietos plėtros strategijoms, kadangi jų reikšmės priklauso nuo daugelio priežasčių.

Labiau efektą negu rezultatą taip pat matuoja ir rodiklis „Socialinės rizikos šeimų skaičius“. Tiksliai toks ar labai panašus rodiklis yra numatytas 8 vietos plėtros strategijose. Kaip ir su užimtumu susiję rodikliai, šie rodikliai yra priklausomi nuo daugelio priežasčių – visų rizikos šeimoms teikiamų paslaugų apimtys, tokių šeimų apskaitos politikos ir pan. Šis rodiklis nėra tinkamas specifiškai matuoti rezultatus, kylančius dėl vietos plėtros projektų įgyvendinimo.

Detalus visų pagrindinių naudojamų rodiklių aprašymas pagal vertinimo kriterijus pateikiamas lentelėje žemiau (žr. Lentelė 13).

PRODUKTO RODIKLIAI

Veiksmų programos 8.6 investicinio prioriteto „BIVP strategijų įgyvendinimas“ 8.6.1 konkrečiau uždavinio „Pagerinti vietines įsidarbinimo galimybes ir didinti bendruomenių socialinę integraciją, išnaudojant vietos bendruomenių, verslo ir vietos valdžios ryšius“ ESF bendrieji ir specialieji programos produkto rodikliai:

- „Projektų, kuriuos visiškai arba iš dalies įgyvendino socialiniai partneriai ar NVO skaičius“ (siektina reikšmė 2023 m. – 83);
- „BIVP projektų veiklų dalyviai (įskaitant visas tikslines grupes)“ (siektina reikšmė 2023 m. – 4174).

Šie rodikliai taip pat yra įtraukti visose vietos plėtros strategijose – rodiklis, skaičiuojantis BIVP projektų veiklų dalyvius, beveik visuose be išimties VPS uždaviniuose (produkto rodikliai VPS yra nustatyti uždavinio lygiu), o rodiklis, matuojantis socialinių partnerių ar NVO įgyvendintų projektų skaičių, numatytas dalyje VPS uždavinių, priklausomai nuo uždavinio tipo ir remiamų veiksmų.

Aktualu pastebėti, kad dalis VPS apsiriboja tik šiais, programos lygmens, produkto stebėsenos rodikliais. Dalis VPS papildomai įtraukia ir kitus produkto stebėsenos rodiklius. Bene dažniausiai pasikartojantis papildomas, tik VPS skaičiuojamas produkto stebėsenos rodiklis – „Į veiklas įtrauktų savanorių skaičius”.

Analizuojant produkto stebėsenos rodiklių matavimą projektų lygiu nustatyta, kad vietos plėtros projektų vykdytojams galimai nėra aišku, kas laikoma „projektu“, apskaičiuojant rodiklį „Projektų, kuriuos visiškai arba iš dalies įgyvendino socialiniai partneriai ar NVO skaičius“. Daugumos vietos plėtros projektų atveju, jeigu projekto pareiškėjas arba vienas iš partnerių yra socialinių partnerių organizacija arba NVO, šio rodiklio reikšmė nurodoma 1 (vienas), t. y., „projektu“ rodiklio prasme laikomas pats vietos plėtros projektas, tačiau taip pat pasitaikė vietos plėtros projektų, kuriuose „projektu“ laikytos kažkokios smulkesnės įgyvendinamo vietos plėtros projekto veiklos, kadangi nurodoma rodiklio reikšmė yra, pavyzdžiui, 3 (trys). Vengiant netikslios stebėsenos rodiklio apskaitos, VP priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 PFSA reikėtų pateikti tikslesnį minimo stebėsenos rodiklio aprašymą, plačiau pacituojant LR finansų ministro patvirtame stebėsenos rodiklių skaičiavimo apraše⁹⁰ pateikiamą rodiklio išaiškinimą⁹¹. Taip pat minimos problemos neliktų, jeigu rodiklis būtų apskaičiuojamas automatiškai, kaip numatyta LR finansų ministro įsakyme.

⁹⁰ LR finansų ministro 2014 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. 1K-499 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos stebėsenos rodiklių skaičiavimo aprašo patvirtinimo”.

⁹¹ Priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 PFSA tik nurodoma, kad „Priemonės įgyvendinimo stebėsenos rodiklių skaičiavimo aprašai nustatyti Veiksmų programos stebėsenos rodiklių skaičiavimo apraše ir skelbiami interneto svetainėje www.esinvesticijos.lt“ (27 punktas).

LENTELĖ 13. VIETOS PLĖTROS STRATEGIJOSE DAŽNIAUSIAI NAUDOJAMI REZULTATO RODIKLIAI

Matuojama situacija	Tipinė rodiklio formuluotė	VPS ⁹² , naudojančių rodiklių, skaičius	Rodiklio įvertinimas				
			Specifiškas	Patikimas	Pasiekiamas	Naudingas	Savalaikis
Dalyvių padėtis darbo rinkoje	BIVP projektų veiklų dalyviai, kurių padėtis darbo rinkoje pagerėjo praėjus 6 mėnesiams po dalyvavimo ESF veiklose	33	Taip	Taip ⁹³	Priklauso nuo konkrečios VPS	Taip	Taip
Dalyvavimas savanoriškoje veikloje	Socialinių partnerių organizacijose ar NVO savanoriaujantys dalyviai (vietos bendruomenės nariai), praėjus 6 mėnesiams po dalyvavimo ESF veiklose	32	Taip	Taip ⁹⁴	Priklauso nuo konkrečios VPS	Taip	Taip
Socialinės atskirties sumažėjimas	Darbingi asmenys (vietos bendruomenės nariai), kurių socialinė atskirtis sumažėjo dėl projekto veiklų dalyvių dalyvavimo projekto veiklose (praėjus 6 mėnesiams po projekto veiklų dalyvių dalyvavimo ESF veiklose)	26	Taip	Dalinai. Galimos interpretacijos, kas laikoma „sumažėjusia socialine atskirtimi“	Priklauso nuo konkrečios VPS	Taip	Taip
Sukurtos darbo vietos	Įgyvendinant BIVP projektų veiklas naujai sukurtų darbo vietų skaičius, praėjus 6 mėnesiams po dalyvavimo ESF veiklose	4	Taip	Taip	Priklauso nuo konkrečios VPS	Taip	Taip
Sukurtas, išplėstas verslas	Projektų veiklų dalyvių, įkūrusių ar išplėtusių verslą, praėjus 6 mėnesiams po dalyvavimo ESF veiklose, dalis	4	Taip	Dalinai. Galimos interpretacijos, ką reiškia „išplėstas verslas“	Priklauso nuo konkrečios VPS	Taip	Taip
Sukurtos socialinės paslaugos	Įgyvendinant BIVP projektų veiklas sukurtų (išplėstų) socialinių paslaugų skaičius / gaunančių šias paslaugas asmenų skaičius, praėjus 6 mėnesiams po dalyvavimo ESF veiklose	5	Taip	Dalinai. Galimos interpretacijos, ką reiškia „išplėstos paslaugos“	Priklauso nuo konkrečios VPS	Taip	Taip

⁹² Analizuojamos 39 atrinktos finansuoti vietos plėtros strategijos.

⁹³ Skaičiavimo metodika patvirtinta LR finansų ministro 2014 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. 1K-499 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos stebėsenos rodiklių skaičiavimo aprašo patvirtinimo“.

⁹⁴ Skaičiavimo metodika patvirtinta LR finansų ministro 2014 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. 1K-499 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos stebėsenos rodiklių skaičiavimo aprašo patvirtinimo“.

Matuojama situacija	Tipinė rodiklio formuluotė	VPS ⁹² , naudojančių rodiklių, skaičius	Rodiklio įvertinimas				
			Specifiškas	Patikimas	Pasiekiamas	Naudingas	Savalaikis
Veršlumas (įmonės)	Veikiančių ūkio subjektų, tenkančių 1000 gyventojui, skaičius	14	Ne. Rodo bendrą miesto situaciją, neaišku kiek ją veikia vietos plėtros projektų įgyvendinimas	Taip	Priklauso nuo konkrečios VPS	Dalinai. Matuoja ne tik strategijos pasiekimus	Taip
Veršlumas (savarankiška veikla)	Savarankiškai dirbantys asmenys, skaičius; Savarankišką veiklą pradėjusių asmenų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų	17	Ne. Rodo bendrą miesto situaciją, neaišku kiek ją veikia vietos plėtros projektų įgyvendinimas	Taip	Priklauso nuo konkrečios VPS	Dalinai. Matuoja ne tik strategijos pasiekimus	Taip
Teikiamos socialinės paslaugos	Teikiamos socialinės ar kitos paslaugos socialinės atskirties mažinimui, skaičius	4	Ne. Rodo bendrą miesto situaciją	Dalinai. Neaišku, kas laikoma paslauga	Priklauso nuo konkrečios VPS	Dalinai. Matuoja ne tik strategijos pasiekimus	Taip
Dalyvavimas NVO veiklose	Į NVO veiklas įtrauktų socialinę atskirtį patiriančių asmenų skaičius	5	Ne. Rodo bendrą miesto situaciją	Dalinai. Neaišku kas laikoma įtraukimu į NVO veiklas	Priklauso nuo konkrečios VPS	Dalinai. Matuoja ne tik strategijos pasiekimus	Taip
Socialinės rizikos šeimos	Socialinės rizikos šeimų skaičius	8	Ne. Rodo bendrą miesto situaciją, neaišku kiek ją veikia vietos plėtros projektų įgyvendinimas	Taip	Priklauso nuo konkrečios VPS	Ne. Labiau efekto negu rezultato rodiklis, veikiamas daugelio priežasčių	Dalinai. Procesas ilgas ir sudėtingas. Būdingas laiko lagas
Užimtumas	Registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis; Užimtųjų ir darbingo amžiaus gyventojų santykis	10	Ne. Rodo bendrą miesto situaciją, neaišku kiek ją veikia vietos plėtros projektų įgyvendinimas	Taip	Priklauso nuo konkrečios VPS	Ne. Labiau efekto negu rezultato rodiklis, veikiamas daugelio priežasčių	Taip

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting.

5. ESAMA VIETOS PLĖTROS STRATEGIJŲ ĮGYVENDINIMO SITUACIJA

5.1 ĮGYVENDINAMI VIETOS PLĖTROS PROJEKTAI

Analizė pagal vertinimo klausimus „Ar priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ lėšomis finansuojami projektai padės pasiekti vietos plėtros strategijose išskeltus tikslus, uždavinius (strategijose nustatytas rodiklių siektinas reikšmes)?“ ir „Ar ESF ir valstybės biudžeto lėšų finansavimo pagal Veiksmų programos 8.6.1 uždavinį, skirtų miestų vietos plėtros strategijų veiksmams įgyvendinti, dydis yra pakankamas vietos plėtros strategijų veiksmams įgyvendinti? Kokius papildomus būdus tikslinga būtų taikyti, siekiant pritraukti daugiau viešųjų ir privačių išteklių vietos plėtros strategijų veiksmų įgyvendinimo bendrajam finansavimui užtikrinti?“

Pirmosios vietos plėtros projektų finansavimo sutartys pagal VP priemonę Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 pradėtos pasirašyti tik 2018 m. liepos mėn. pabaigoje. 2018 m. pabaigoje viso buvo finansuojami 123 vietos plėtros projektai, įgyvendinantys 23 vietos plėtros strategijas.

Vieno įgyvendinamo vietos plėtros projekto bendros išlaidų sumos vidurkis – 35 422 Eur (skiriamas finansavimas 28 308 Eur), mediana – 24 889 Eur (skiriamas finansavimas 20 276 Eur). Didžiausio finansuojamo vietos plėtros projekto bendra išlaidų suma 183 430 Eur (skiriamas finansavimas 165 087 Eur). Mažiausio finansuojamo vietos plėtros projekto bendra išlaidų suma – 3 799 Eur (skiriamas finansavimas 2 602 Eur).

Pagal priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 PFSA reikalavimus, projekto finansuojamoji dalis gali sudaryti ne daugiau kaip 92,5 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų, t. y., pareiškėjas savo ar kitų šaltinių lėšomis arba nepiniginiu įnašu (savanoriškas darbas, projekto reikmėms naudojamas nekilnojamasis turtas) turi prisidėti prie projekto finansavimo ne mažiau kaip 7,5 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų. Visos priemonės mastu šiuo metu finansuojama apie 80 proc. tinkamų finansuoti išlaidų (skaičiuojant visus įgyvendinamus vietos plėtros projektus), tačiau ši dalis varijuoja, priklausomai nuo konkretaus projekto: maždaug ketvirtadalis įgyvendinamų vietos plėtros projektų atveju, finansuojama maksimali ar beveik maksimali galima išlaidų dalis – 90 ir daugiau procentų visų projekto tinkamų išlaidų; visuose kituose projektuose nuosavas indėlis yra didesnis negu privalomas pagal priemonės PFSA.

Viso aptariamoms VPS, pagal kurias iki 2018 m. pabaigos pradėti įgyvendinti vietos plėtros projektai, numatyta išleisti kiek daugiau kaip 14,5 mln. Eur (iš visų finansavimo šaltinių bendrai). Bendra šiuo metu įgyvendinamų vietos plėtros projektų planuojamų išlaidų suma, nurodyta projekto sutartyje – kiek daugiau kaip 3 mln. Eur, t. y., apie penktadalį visų planuojamų VPS išlaidų. Atskirų VPS situacija nėra vienoda: beveik pusės VPS atveju iki 2018 m. pabaigos buvo kontraktuota mažiau kaip 25 proc. visų VPS suplanuotų lėšų, dar maždaug pusės VPS atveju kontraktuota nuo 25 iki 50 proc. lėšų ir tik pavienių VPS atveju jau kontraktuota daugiau kaip pusė visų suplanuotų lėšų. Atitinkamai, beveik visų VPS atveju, su keliomis išimtimis, projektai kol kas pradėti įgyvendinti tik pagal dalį VPS veiksmų.

Vertinant įgyvendinamų projektų potencialą prisidėti prie vietos plėtros strategijose numatytų stebėsenos rodiklių pasiekimo, šiame pradiname vietos plėtros projektų įgyvendinimo etape detaliau galima nagrinėti tik vietos plėtros projektų numatytas pasiekti produkto stebėsenos rodiklių reikšmes. Vietos plėtros projektų indėlis siekiant rezultato ir efekto rodiklių galės būti vertinamas vėliau, įgyvendinus numatytas projektines veiklas.

Atsižvelgiant į tai, kad vertinimo metu pagal nė vieną VPS nebuvo kontraktuotos visos suplanuotos lėšos, pagal konkretų VPS uždavinį įgyvendinami vietos projektai vertinti ne tik pagal tai, kokias produktų stebėsenos rodiklių reikšmes jie yra išsipareigoję pasiekti, bet ir kokią dalį šio uždavinio įgyvendinimui suplanuotų VPS lėšų jie panaudoja. Jeigu projektai išnaudoja mažesnę uždaviniui numatytų lėšų dalį, lyginant su numatytų pasiekti VPS rodiklių reikšmių dalimi (pavyzdžiui, vietos plėtros projektai panaudoja tik dalį VPS numatytų lėšų, bet pasiekia visas VPS suplanuotas rodiklių reikšmes), arba VPS lėšų panaudojimo tempas daugmaž atitinka numatomus rodiklių pasiekimo tempus (pavyzdžiui, pasirašyta projektų sutarčių už pusę konkrečiam VPS uždaviniui numatytos lėšų sumos, o pradėti įgyvendinti vietos plėtros projektai yra numatę pasiekti pusę šio uždavinio stebėsenos rodiklių reikšmių), laikoma, kad vietos plėtros projektai yra pakankami pasiekti VPS suplanuotas produkto stebėsenos rodiklių reikšmes. Detaliai išanalizavus visų šiuo metu įgyvendinamų vietos plėtros projektų planuojamus pasiekti rodiklius ir palyginus juos su atitinkamo miesto vietos plėtros strategijos konkrečaus uždavinio planuojamais pasiekimais, nustatyta, kad:

- Pagal visas VPS įgyvendinami vietos plėtros projektai yra numatę pasiekti pakankamas produkto stebėsenos rodiklio „*BIVP projektų veiklų dalyviai (įskaitant visas tikslines grupes), skaičius*“ reikšmes. Kaip matyti, didelės dalies vietos plėtros strategijų atveju projektų lygiu suplanuotos reikšmės yra netgi ženkliai didesnės lyginant su numatytomis VPS – neretas atvejis, kad kol kas yra kontraktuota mažiau kaip pusė VPS uždaviniui suplanuotų lėšų, tačiau vietos plėtros projektuose suplanuotos rodiklio reikšmės jau viršija VPS numatytas rodiklio reikšmes.
- Produkto stebėsenos rodiklio „*Projektų, kuriuos visiškai ar iš dalies įgyvendino socialiniai partneriai ar NVO, skaičius*“ pasiekimas gali susidurti su nedideliais iššūkiais atskirų VPS atveju. Tai iš dalies lemia rodiklio specifiška – užtenka, kad vienas ar du vietos plėtros projektai būtų įgyvendinami be socialinių partnerių ar NVO ir tai iš esmės keičia rodiklio statistiką. Be to, kaip buvo aptarta ankstesniame šios ataskaitos skyriuje, pastebėtos vietos plėtros projektuose taikomos skirtingos rodiklio turinio interpretacijos, kurios taip pat gali turėti poveikį rodiklio reikšmėms.

Tai, kad bendrai fiksuojama gera ar net labai gera produkto stebėsenos rodiklių dinamika, taip pat rodo, kad suplanuotos lėšos yra pakankamos VPS veiksmams įgyvendinti. Kaip jau buvo minėta, ankstyva vietos plėtros projektų įgyvendinimo stadija kol kas neleidžia pagrįstai kalbėti apie galimą vietos plėtros poveikį vietos plėtros strategijose keliamiems tikslams, tačiau suplanuotų produktų pasiekimas abejonių beveik nekelia.

Tai, kad suplanuotų veiksmų įgyvendinimas yra įmanomas su turimomis lėšomis lemia ir sąlyginai intensyvus savanoriško darbo naudojimas įgyvendinant vietos plėtros projektų veiklas. Vietos plėtros vykdytojai ne tik įgyvendina projektus, skatinančius savanorystės sklaidą bendruomenėje, bet ir dalį projektų veiklų įgyvendina savanoriškais pagrindais. Pavyzdžiui, socialinių paslaugų teikimas įgyvendinant socialinės integracijos veiklas nėra finansuojamas paramos lėšomis, todėl, atsižvelgiant į nevyriausybinių sektoriaus organizacijų silpną finansinę situaciją, organizacijų, įgyvendinančių socialinės integracijos iniciatyvas, darbuotojai dalį darbų turi atlikti neatlygintinai⁹⁵. Tai yra tikrai nemažas pasiekimas, žinant, kad šalyje savanorystės tradicijos dar tik kuriamos – 2018 m. atliktos reprezentatyvios apklausos

⁹⁵ Remiantis interviu metu gauta informacija.

duomenimis⁹⁶, per paskutiniuosius 12 mėnesių savanoriškoje veikloje dalyvavo tik 12 proc. gyventojų, 16 proc. niekada nedalyvavo, bet norėtų, o 50 proc. gyventojų savanoriškoje veikloje nedalyvauja ir neketina dalyvauti.

Savanorišku darbu ir panašiais būdais vietos plėtros projektai jau dabar pritraukia pakankamai daug pareiškėjo ar partnerio privačių lėšų – kai kuriuose vietos plėtros projektuose skiriamas finansavimas (ES ir valstybės biudžeto lėšos) sudaro tik apie pusę visų projekto išlaidų. Lyginant su panašiais, pagal kitas VP priemonės finansuojamais projektais, kurie finansuojami 100 proc., tai yra labai aukšti pasiekimai. Tokio intensyvumo finansavimas, koks yra pasiekiamas nemažoje dalyje vietos plėtros projektų, labiau panašėja į verslo rėmimo viešosiomis lėšomis projektus, kuriuose reikalaujamas didesnis pareiškėjų indėlis, tačiau skirtumas yra tas, kad bendruomeniniai projektai savo esme yra socialiniai ir jų vykdytojams niekada neatneš finansinės naudos. Visgi, iš VPS įgyvendinimą reglamentuojančių dokumentų, taip pat atsakingų tarnautojų pateikiamų komentarų matyti, kad tikimasi dar daugiau, t. y. jog, neapsiribojant tik savanoriško darbo indėliu, projektų vykdytojai turėtų iš privačių rėmėjų pritraukti ir papildomus finansinius išteklius. Visgi tokius lūkesčius reikėtų vertinti rezervuotai. Pirmiausiai, šalyje dar tik formuojasi privačios filantropijos tradicijos, faktiškai nėra privačių fondų, į kuriuos nustatytomis sąlygomis būtų galima kreiptis konkrečios pagalbos, taigi projektų vykdytojai turi patys pasirengti ir eiti į konkrečias įmones ar organizacijas prašyti paramos. Kadangi vietos plėtros projektus dažniausiai įgyvendina mažos nevyriausybinės vietos organizacijos, turinčios labai ribotus žmogiškuosius resursus, tikėtis, kad jos gebės vieno projekto metu pritraukti ir savanorius, ir papildomus finansinius resursus, yra pernelyg optimistiška. Privačių finansavimo šaltinių pritraukimas reikalauja kvalifikuoto personalo, turinčio specifinių žinių ir gebėjimų. Atsižvelgiant į tai, kad verslo įsitraukimas į filantropines veiklas vis dažniau siejamas su strateginiu-investiciniu požiūriu, kai parama grindžiama ne tik altruizmu, bet ir strateginiais, korporatyviniais principais, paramos gavėjas taip pat turėtų būti aktyvus proceso dalyvis – ne tik gaunantis, bet ir duodantis⁹⁷. Vėlgi, tam reikalinga patirtis ir gebėjimai, kurių mažos vietos organizacijos dažnai stokoja. Akivaizdu, kad reikalingas abipusis procesas: tiek nuoseklus filantropinės kultūros diegimas šalyje (naudojant įvairių paskatų sistemą), tiek ir potencialių paramos gavėjų gebėjimų stiprinimas. Vietos lygmeniu taip pat gali būti prasminga organizuoti vietos fondus, į kuriuos būtų siekiama pritraukti lėšas iš vietos verslo įmonių, gyventojų, o paskui šios lėšos galėtų būti perskirstomos vietos projektams (tiek pilnai finansuojant tam tikras iniciatyvas, tiek ir prisidedant prie, pavyzdžiui, ES fondų lėšomis dalinai finansuojamų projektų įgyvendinimo). Tokio fondo iniciatoriumi ir valdytoju galėtų būti ir miesto VVG. Tačiau visos minimos priemonės iš esmės turėtų būti skatinamos įgyvendinant kitas iniciatyvas, neperkeliant visos naštos ir lūkesčių BIVP priemonėms, finansuojamoms pagal 2014–2020 m. veiksmų programą.

⁹⁶ Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centro užsakymu UAB „Vilmorus“ atlikta reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa, 2018 m. spalio 5–14 d., N = 1002.

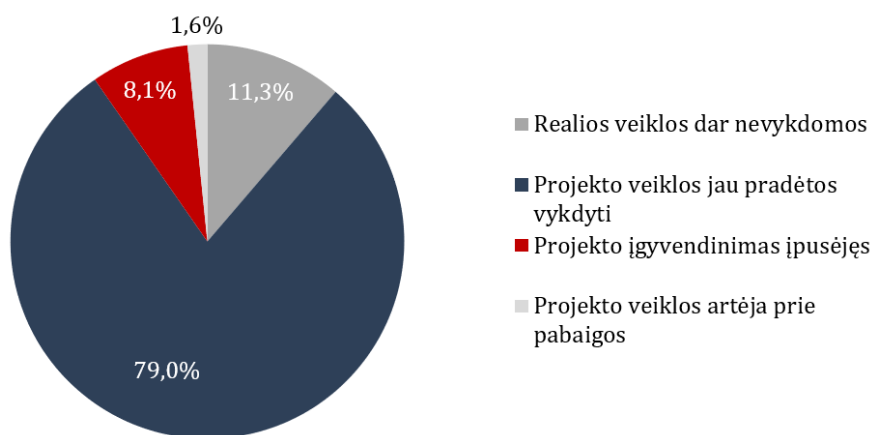
⁹⁷ E. Vaidelytė (2013) Filantropija Lietuvoje: tarp istorijos vingių ir šiuolaikinės realybės, Pilietinės atsakomybės fondas, <http://www.paf.lt/main.php/id/252/lang/1>

5.2 VIETOS PLĖTROS PROJEKTŲ ĮGYVENDINIMO PALENGVINIMO GALIMYBĖS

Analizė pagal vertinimo klausimą „Kaip tikslinga būtų tobulinti priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašą, siekiant palengvinti projektų įgyvendinimą (švelninant esamus reikalavimus, išplečiant supaprastintų išlaidų apmokėjimo būdų taikymą ir kt.)“

Siekiant identifikuoti vietos plėtros projektų įgyvendinimo metu kylančius sunkumus buvo atlikta priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ projektų vykdytojų apklausa. Buvo išsiųsta 115 kvietimų dalyvauti apklausoje (pagal 115 projektų sąrašą), o respondentai užpildė 62 anketas.

Absoliučios daugumos respondentų atveju projekto veiklos apklausos metu jau buvo pradėtos vykdyti, tiesa, tik 9,7 proc. respondentų projektų įgyvendinimas buvo bent įpusėjęs (žr. Paveikslas 6). Faktas, kad projektų veiklos jau pradėtos vykdyti, turėtų sudaryti prielaidas išryškėti ir įgyvendinimo sunkumams.

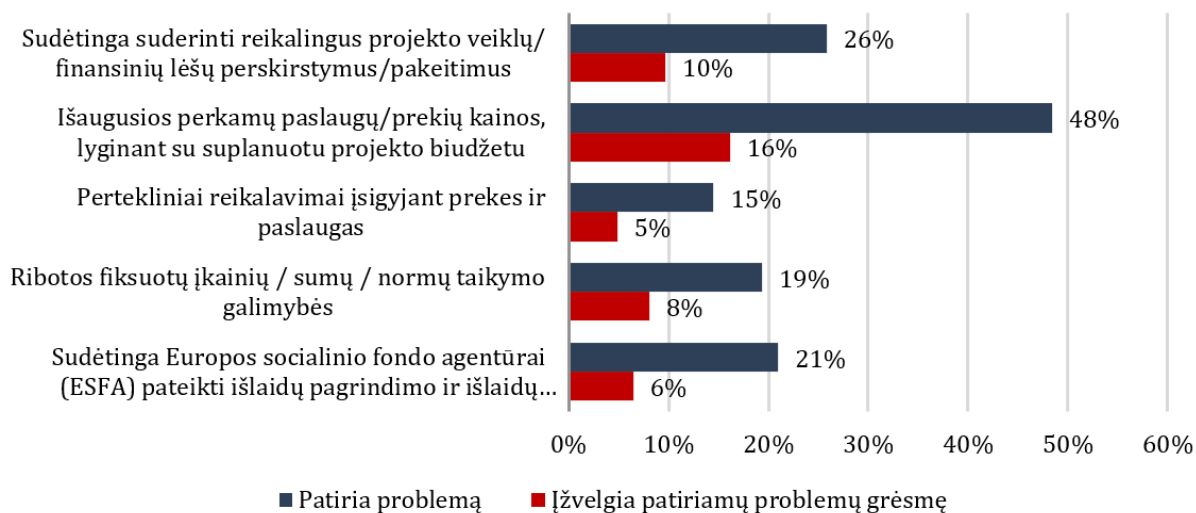

PAVEIKSLAS 6. RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PROJEKTO ĮGYVENDINIMO PAŽANGĄ

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis projektų vykdytojų apklausos rezultatais.

21 proc. respondentų nuomone, įgyvendinant projektą, finansuojamą pagal priemonę Nr. 08.6.1-ESFA-V-911, jokių problemų nekyla (kaip nurodė vienas iš respondentų, „gerai parengus numatytos priemonės projektą bei turint savanorių komandą nekyla jokių problemų su įgyvendinimu“). Likę respondentai susiduria su įvairiomis problemomis ar iššūkiais (žr. Paveikslas 7). Net 48 proc. visų respondentų kaip problemą nurodė išaugusias perkamų paslaugų ir (ar) prekių kainas (lyginant su suplanuotu projekto biudžetu), vis dėlto, tik vienas trečdalis šią problemą nurodžiusių respondentų (tai tolygu 16 proc. visų respondentų) įžvelgia patiriamų problemų grėsmę projekto įgyvendinimo terminams ir (arba) įgyvendinimo stebėsenos rodiklių užsibrėžtų reikšmių pasiekimui. Respondentų dėmesio taip pat susilaukė sudėtingas projekto veiklų ir (ar) finansinių lėšų persikirstymų ir (ar) pakeitimų derinimas (26 proc. susiduria su šia problema ir 10 proc. įžvelgia patiriamų problemų grėsmę), sudėtingas išlaidų pagrindimo ir išlaidų apmokėjimo įrodymų dokumentų teikimas (atitinkamai 21 ir 6 proc.), ribotos fiksuotų įkainių / sumų / normų taikymo

galimybės (atitinkamai 19 ir 8 proc.) ir pertekliniai reikalavimai įsigyjanti prekes ir paslaugas (15 ir 5 proc.). Likusios problemos susilaukė mažiau dėmesio.

PAVEIKSLAS 7. RESPONDENTŲ NUOMONĖ APIE PATIRIAMŲ PROBLEMŲ IR IŠŠŪKIŲ KELIAMAS GRĖSMES
Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis projektų vykdytojų apklausos rezultatais.

29 proc. respondentų įžvelgia jiems aktualių problemų keliamą grėsmę projekto įgyvendinimo terminams ir (arba) įgyvendinimo stebėsenos rodiklių užsibrėžtų reikšmių pasiekimui, tad galimi galiojančių reikalavimų pakeitimai pirmiausia turėtų būti orientuoti į šių problemų švelninimą.

Vertinant projektų įgyvendinimo problemas taip pat reikėtų turėti omenyje, kad priemonės projektai yra sąlyginai maži – vidutinė projekto išlaidų suma sudaro tik 35 991 Eur, kai, pavyzdžiui, turiniu bei projektų vykdytojais artimos priemonės Nr. 08.3.1-ESFA-K-413 „Socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracija į darbo rinką“ atveju vidutinė projekto išlaidų suma siekia net 310 319 Eur. Kuo mažesnis projektas, tuo didesnę dalį, lyginant su visų veiklų vykdymu, užima administravimo veiklos, todėl mažų projektų atveju būtų tikslinga taikyti supaprastintas administravimo procedūras. Supaprastinimo poreikį galima argumentuoti ir respondentų išsakyta mintimi, kad nevyriausybinių organizacijos neturi projektų veikimo sistemą išmanančių specialistų, o taip pat neturi galimybės samdyti specialistus iš išorės. Iš dalies šią problemą būtų galima spręsti, kaip paminėjo vienas iš respondentų, labiau edukuojant projektą rašančius asmenis, supažindinant juos su reikalavimais ir dokumentų formomis.

Toliau pateikiami pasiūlymai dėl vietos plėtros projektų vykdytojams kylančių problemų švelninimo.

- **Išaugusios perkamų paslaugų ir (arba) prekių kainos (lyginant su suplanuotu projekto biudžetu).** Ekonominio pakilimo metu tokia problema iš tiesų egzistuoja ir yra būdinga ne tik analizuojamos priemonės, bet ir visų kitų priemonių projektams. Problema lemia tai, kad tampa nebeįmanoma įgyvendinti suplanuotų veiklų pilna apimtimi, todėl kyla poreikis perskirstyti gautą finansavimą prioritetingos veiklos (ar veiklų) naudai (žr. žemesnį punktą).
- **Sudėtingas projekto veiklų / finansinių lėšų perskirstymų / pakeitimų derinimas.** Tai ne pirmą kartą vertintojams žinoma VP priemonė, kurios projektų vykdytojai įžvelgia tokią problemą.

Projekto sutarties keitimus reglamentuoja Projektų administravimo ir finansavimo taisyklės⁹⁸, taikomos visiems pagal įvairias VP priemones finansuojamiems projektams vienodai. Vis dėlto, atsižvelgiant į mažą vietos plėtros projektų dydį ir silpnus projektų vykdytojų administracinius gebėjimus, Vidaus reikalų ministerija galėtų svarstyti galimybes inicijuoti Projektų administravimo ir finansavimo taisyklių pakeitimus, numatančius tam tikras išimtis mažiems projektams.

- **Sudėtingas išlaidų pagrindimo ir išlaidų apmokėjimo įrodymų dokumentų teikimas.** Projektų vykdytojai mini poreikį supaprastinti ataskaitų ir mokėjimų prašymų teikimą per DMS sistemą, taip pat mano, kad teikiant mokėjimo prašymus reikalaujama pateikti daugiau dokumentų nei numatyta finansavimo sąlygose. Projektų vykdytojai išsakė tokias darbo DMS sistemoje metu kylančias problemas, kaip mažai pridėtinės vertės teikiančių lentelių pildymas, ne visada išsaugoma įkelta informacija, sudėtingi žingsniai tikslinant dokumentus, nenumatyta galimybė dviem asmenims vienu metu pildyti dokumentus, nesuteikta teisė dokumentus pasirašyti daugiau nei vienam asmeniui. Nors DMS sistema yra bendra visoms priemonėms, Ministerija, siekdama palengvinti vietos plėtros projektų įgyvendinimą, galėtų inicijuoti pakeitimus, pagal kuriuos DMS sistemoje būtų numatytas supaprastintas ataskaitų ir mokėjimo prašymų pildymas mažiems projektams.
- **Ribotos fiksuotų įkainių / sumų / normų taikymo galimybės.** Dalies pareiškėjų nuomone, daugiau išlaidų turėtų būti apmokėta pagal fiksuotus įkainius (buvo paminėtos būtinos įrangos įsigijimo, kanceliarinių prekių, darbo užmokesčio, leidinių leidybos, mokymų išlaidos). Taip pat galima paminėti atvejį, kai vienos veiklos atveju automobilio nuomos išlaidos yra apmokamos pagal fiksuotą įkainį, o kitos veiklos atveju – ne. Kitas pavyzdys – transporto išlaidų apmokėjimas atliekamas pagal kuro čekius, nors projekto vykdytojui patogiau būtų nupirkti terminuotus viešojo transporto bilietus. Iš dalies čia būtų galėjusi padėti pareiškėjų edukacija, nes tam tikrais atvejais pareiškėjai galėjo nežinoti apie egzistuojančias galimybes.
- **Pertekliniai reikalavimai įsigyjanti prekes ir paslaugas.** Pavyzdžiui, dalies pareiškėjų nuomone, sunkumų kelia nuostatos, reglamentuojančios, kokia projekto išlaidų dalis gali būti skirta įrangai, statybai ir t. t. Kita vertus, supaprastinimas sudarytų paskatas piktnaudžiauti, pavyzdžiui, projekto lėšas nukreipiant kompiuterių ar išmaniųjų telefonų įsigijimui, o ne rezultatų siekimui tiesiogiai reikalingoms išlaidoms (tą pagrindžia Agentūros teiginiai, kad buvo susidurta su atvejais, kai pareiškėjai, nepagrindę įrangos poreikio, visiškai atsisakydavo dalyvauti projekte, nors Agentūra siūlė įvairias alternatyvas).
- **Projektų vykdytojų individualių poreikių nepaisymas.** Žinomas atvejis, kai projekto veiklų faktinis įgyvendinimas buvo planuotas vienu metų laiku, tačiau dėl ilgo paraiškos vertinimo veiklas teko įgyvendinti kitu, nelabai veiklų įgyvendinimui tinkamu metų laiku. Tikėtina, kad tokio pobūdžio problemos pastebimai sumažės pakeitus vietos plėtros projektų finansavimo būdą iš valstybinio (VP priemonė Nr. 08.6.1-ESFA-V-911) į tęstinį planavimą (VP priemonė Nr. 08.6.1-ESFA-T-927). Jeigu dėl tokių problemų kreipiasi jau įgyvendinamų vietos plėtros projektų pagal VP priemonę Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 vykdytojai, siūloma ieškoti galimybių keisti veiklų įgyvendinimo terminą.
- **Apmokėjimo nuostatos, projektų vykdytojams keliančios finansinių sunkumų.** Nors projektų vykdytojams yra rekomenduojama rinktis nuomą, o ne įsigijimą, kai kurių projektų vykdytojų teigimu, apmokėjimas už nuomojamas prekes yra numatytas tik projekto gale, o tai projektų vykdytojams sudaro finansinių sunkumų. Tiesa, tokią situaciją galėjo lemti netinkamas konkrečiam projektui parinktas atsiskaitymo dizainas, tad šią problemą galėtų spręsti pareiškėjų

⁹⁸ LR finansų ministro 2014 m. spalio 8 d. įsakymas Nr. 1K-316 „Dėl projektų administravimo ir finansavimo taisyklių patvirtinim“.

edukavimas ir abiem pusėms tinkamo apmokėjimo varianto paieška. Taip pat pareiškėjai paminėjo, kad išlaidų fiksuotų įkainių nustatymas kelia problemų, kai fiksuojama didesnė suma, nei gaunamos avanso lėšos. Šiuo atveju padėti galėtų projektų vykdytojų edukavimas, kadangi, Agentūros nuomone, turėtų būti įmanoma susitarti, kad tiekėjas išrašomoje sąskaitoje numatytų mokėjimo atidėjimą⁹⁹.

- **Dvigubas ataskaitų teikimas.** Jau teikiant vietos plėtros projektinius pasiūlymus ir paraiškas atsirandantis dvigubos dokumentacijos poreikis (lyginant su kitais panašaus tipo projektais, įgyvendinamais pagal kitas VP priemones), tęsiasi ir vietos plėtros projektų įgyvendinimo metu. Be įprastų mokėjimo prašymų, teikiamų Agentūrai, vietos plėtros projektų vykdytojai papildomai yra įpareigoti savo miesto VVG teikti kasmetines vietos plėtros projekto įgyvendinimo ataskaitas, kuriose nurodo informaciją, reikalingą VVG rengiant metinę visos vietos plėtros strategijos įgyvendinimo ataskaitą. Miesto VVG teikiamose ataskaitose pateikiami papildomi duomenys, lyginant su Agentūrai teikiamais mokėjimo prašymais (pavyzdžiui, kai kuriose VPS numatyta daugiau produkto stebėsenos rodiklių negu PFSA ir, atitinkamai, vietos plėtros projektų finansavimo sutartyse). Ši problema iš dalies kyla dėl to, kad pagal nacionalinius teisės aktus vietos plėtros projektų atrankos, įgyvendinimo priežiūros ir stebėsenos funkcijos yra dalinamos tarp dviejų institucijų – Agentūros ir miesto VVG. Veiklų, susijusių su atsiskaitymu, apimtys vietos plėtros projektų vykdytojams sumažėtų, jeigu visos ar bent daugumą minimų priežiūros ir stebėsenos funkcijų atliktų miesto VVG (kaip, pavyzdžiui, Kaimo plėtros programos atveju), tačiau akivaizdu, kad šiuo aspektu greitai sistemos pokyčiai neįmanomi. Kadangi pagal dabar galiojančius teisės aktus Agentūra privalo užtikrinti visas įgyvendinančios institucijos funkcijas administruojant vietos plėtros projektų įgyvendinimą, o miestų VVG yra priskirtos vietos plėtros strategijų įgyvendinimo stebėsenos funkcijos (jos yra privalomos pagal Reglamentą 1303/2013¹⁰⁰), trumpuoju periodu iš esmės galima svarstyti tik miesto VVG atliekamos stebėsenos funkcijos įgyvendinimo pakeitimus. Kaip vienas iš galimų palengvinimų projektų vykdytojams, svarstytinas laikotarpio, už kurį vietos plėtros projektų vykdytojai pateikia informaciją VVG, koregavimas. Pagal dabartinę tvarką, VVG prašo vietos projektų vykdytojų informaciją pateikti už kalendorinius metus, t. y., gruodžio 31 d., kai tuo tarpu mokėjimo prašymai Agentūrai teikiami nebūtinai tokiu grafiku. Galimybė vietos plėtros projektų vykdytojams metinę ataskaitą VVG teikti pagal paskutinį teiktą mokėjimo prašymą reikštų, kad projektų vykdytojai turėtų rinkti tik papildomą informaciją, kurios reikalauja VVG, lyginant su Agentūra. Žinant, kad mokėjimo prašymai Agentūrai teikiami ne rečiau kaip kas 90 dienų, toks palengvinimas vietos projektų vykdytojams neturėtų labai iškreipti bendrų metinių konkrečios vietos plėtros strategijos įgyvendinimo rezultatų.

Ilguoju periodu Ministerijai ir kitoms atsakingoms nacionalinėms institucijoms būtų prasminga svarstyti taikyti panašų vietos plėtros projektų atrankos ir įgyvendinimo modelį, koks taikomas įgyvendinant BIVP pagal Kaimo plėtros programą. Įgyvendinant kaimiškųjų vietovių BIVP projektus, projektų vykdytojai bendrauja tik su kaimiškais VVG ir teikia dokumentus tik joms. Agentūros atitikmuo (Nacionalinė mokėjimų agentūra) dalyvauja vietos plėtros projektų atrankos ir administravimo procesuose, tačiau labiau kaip kontroliuojantis subjektas: galutinai patvirtina kai kuriuos kaimo VVG sprendimus, atlieka kontrolinius vietos projektų paraiškų vertinimus ir pan. Tokiu būdu yra sustiprinama viešųjų lėšų kontrolė, bet visos procedūros įvykdomos tarp ES

⁹⁹ Pačios Agentūros teigimu, Agentūra siūlo ir daugiau galimų būdų spręsti apyvartinių lėšų trūkumą, pvz., dažniau teikti mokėjimo prašymus, tinkamai suplanuoti veiklų įgyvendinimą, prekių / paslaugų įsigijimą.

¹⁰⁰ Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniai fondai, Sanglaudos fondai, Europos žemės ūkio fondai kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai bendros nuostatos ir Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniai fondai, Sanglaudos fondai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai taikytinos bendrosios nuostatos ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006.

paramos administravime dalyvaujančių institucijų, nesukuriant papildomų pareigų vietos plėtros projektų vykdytojams.

Vietos plėtros projektų įgyvendinimą, o kai kuriais atvejais ir galima pasiūlą, apsunkina ne tik sudėtingesnės paraiškų pateikimo (pradžioje teikiamas projektinis pasiūlymas miesto VVG, o paskui paraiška Agentūrai) ir projektų įgyvendinimo (dvigubas atsiskaitymas miesto VVG ir Agentūrai) procedūros, bet ir **mažiau palankios projekto įgyvendinimo finansinės sąlygos** lyginant su kitomis panašaus pobūdžio VP priemonėmis.

Kaip matyti žemiau pateikiamoje lentelėje (žr. Lentelė 14), kitose to paties 8 prioriteto priemonėse, kurių tikslai panašūs į VPS keliamus tikslus, ir kurių pareiškėjai yra nevyriausybines organizacijos, sudaromos pareiškėjams palankesnės finansinės sąlygos įgyvendinti projektą. Pirmiausiai, tiek pagal Nr. 08.3.1-ESFA-K-413, tiek pagal Nr. 08.3.2-ESFA-K-415 priemonės finansuojama iki 100 proc. tinkamų projekto išlaidų, kai tuo tarpu pagal priemonę Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 tik iki 92,5 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų. Mažesnis finansavimo intensyvumas pastarosios priemonės atveju sukuria papildomą teigiamą paskatą į vietos plėtros projektus pritraukti daugiau savanorių (savanoriška veikla yra tinkama kaip projekto vykdytojo nepiniginis nuosavas įnašas), tačiau, atsižvelgiant į skirtingus vietos plėtros projektų tikslus, užtikrinti nuosavo indėlio padengimui pakankamą kiekį savanorių, turinčių reikalingas kvalifikacijas, gali būti labai sudėtinga. Pavyzdžiui, verslumo skatinimo veiklos, jeigu norima pasiekti realų rezultatą, reikalauja iš asmenų, dirbančių su tikslinėmis grupėmis, specifinių kompetencijų ir gebėjimų. Situacija dar labiau komplikuojasi vietos plėtros projektų, pagal kuriuos teikiamos ir socialinės atskirties mažinimą orientuotos socialinės paslaugos, atveju. Priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 PFSA nurodyta, kad tuo atveju, kai vykdomos socialinei atskirčiai mažinti skirtų paslaugų teikimo veiklos, šias veiklas vykdančių darbuotojų ar kitų fizinių asmenų išlaidos yra tinkamos finansuoti tik iš projekto vykdytojo ir (ar) partnerio (-ių) nuosavo įnašo. Atsižvelgiant į tai, kad socialinės integracijos projektus dažniausiai vykdo nevyriausybines organizacijos, kurios beveik neturi kitų pajamų ir išsilaiko iš projektinės veiklos, toks reikalavimas iš esmės reiškia, kad šių organizacijų darbuotojai vietos plėtros projekte turėtų dirbti savanoriškais pagrindais arba jų darbo užmokestis už darbą vykdant vietos plėtros projekte numatytas veiklas turėtų būti kompensuojamas iš kitų šaltinių (dažniausiai kitų tos pačios organizacijos įgyvendinamų projektų, kas, griežtai žiūrint, būtų neteisėta). Žinoma, kad tokie finansiniai apribojimai nėra pakeliami kai kurioms finansiškai silpnesnėms vietos organizacijoms, kurios kartais suplanuoto vietos plėtros projekto įgyvendinimo dėl šių priežasčių atsisako net projektinio pasiūlymo vertinimo metu¹⁰¹. Siekiant nuoseklaus vietos bendruomeninių organizacijų stiprinimo, **turėtų būti užtikrintas tinkamas nuolat socialinių paslaugų teikėjų organizacijose dirbančių, reikalingas profesines kompetencijas turinčių asmenų atlygis**. Tik tokiu atveju galima iš socialinių paslaugų teikėjo reikalauti kokybiškų ir profesionalių paslaugų, kurias teikiant derinama profesionalių darbuotojų darbas ir savanoriškai prie veiklų prisijungusių bendruomenės narių pagalba.

¹⁰¹ Remiantis interviu metu gauta informacija.

LENTELĖ 14. VP PRIEMONIŲ, SIEKIANČIŲ SOCIALINĖS INTEGRACIJOS TIKSLŲ IR ĮGYVENDINAMŲ NVO, PALYGINIMAS

	Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 ¹⁰²	Nr. 08.3.1-ESFA-K-413 ¹⁰³	Nr. 08.3.2-ESFA-K-415 ¹⁰⁴
VP konkretus uždavinys	Pagerinti vietines įsidarbinimo galimybes ir didinti bendruomenių socialinę integraciją, išnaudojant vietos bendruomenių, verslo ir vietos valdžios ryšius	Padidinti labiausiai nutolusių nuo darbo rinkos asmenų integraciją į darbo rinką	Padidinti vyresnio darbingo amžiaus asmenų dalyvavimą darbo rinkoje ir savanoriškoje veikloje
VP numatyti rezultato rodikliai	BIVP projektų veiklų dalyviai, kurių padėtis darbo rinkoje pagerėjo praėjus 6 mėnesiams po dalyvavimo ESF veiklose Socialinių partnerių organizacijose ar NVO savanoriaujantys dalyviai (vietos bendruomenės nariai) praėjus 6 mėnesiams po dalyvavimo ESF veiklose	Socialiai pažeidžiami asmenys, kurie po dalyvavimo socialinei integracijai skirtose ESF veiklose pradėjo ieškoti darbo, mokytis arba dirbti, įskaitant savarankišką darbą	Asmenys, vyresni kaip 54 metų amžiaus, kurie po dalyvavimo ESF veiklose įgijo kvalifikaciją Asmenys, vyresni kaip 54 metų amžiaus, kurie po dalyvavimo ESF veiklose dalyvauja savanoriškoje veikloje
Priemonės tikslas	Įgyvendinant vietos plėtros strategijas padidinti miestų bendruomenių socialinę integraciją ir pagerinti šių bendruomenių narių padėtį darbo rinkoje	Teikiant socialinės integracijos paslaugas, padėti socialinę atskirtį patiriančioms asmenims integruotis į darbo rinką	Sukurti palankias sąlygas vyresnio darbingo amžiaus asmenims įsitraukti į savanorišką veiklą ir ilgiau išlikti aktyviems darbo rinkoje
Remiamos veiklos	Gyventojų socialinės atskirties mažinimas (socialinių paslaugų teikimas ir informavimas); Bedarbių ir ekonomiškai neaktyvių asmenų užimtumo didinimo iniciatyvos (naujų profesinių įgūdžių įgijimas, konsultavimas, tarpininkavimas); Bendruomenės verslumo didinimo iniciatyvos (informavimas, konsultavimas, verslo pradžia reikalingų priemonių suteikimas); Bendradarbiavimo ir informacijos sklaidos tinklų kūrimas ir palaikymas; Gyventojų savanoriškos veiklos skatinimas.	Motyvacija, asmens poreikių vertinimas, socialinių ir darbo įgūdžių ugdymas, palaikymas ir atkūrimas; Psichosocialinė pagalba; Profesinis orientavimas, informavimas, konsultavimas; Profesinis mokymas; Praktinių darbo įgūdžių ugdymas darbo vietoje; Ir pan.	Savanoriškos veiklos organizavimas ir vykdymas; Savanorius priimančių organizacijų mokymai; Mokymo, informavimo, konsultavimo paslaugų teikimas savanoriškoje veikloje ketinantiems dalyvauti asmenims; Vyresnio amžiaus darbingų asmenų motyvavimas, konsultavimas, psichologinė pagalba; Bendrųjų gebėjimų ugdymas; Ir pan.

¹⁰² LR vidaus reikalų ministro 2018 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. 1V-977 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 priemonės „Spartesnis vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

¹⁰³ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2017 m. rugpjūčio 2 d. įsakymas Nr. A1-404 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ įgyvendinimo priemonės Nr. 08.3.1-ESFA-K-413 „Socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracija į darbo rinką“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

¹⁰⁴ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2016 m. gegužės 2 d. įsakymas Nr. A1-232 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ įgyvendinimo priemonės Nr. 08.3.2-ESFA-K-415 „54+“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

	Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 ¹⁰²	Nr. 08.3.1-ESFA-K-413 ¹⁰³	Nr. 08.3.2-ESFA-K-415 ¹⁰⁴
Didžiausia galima projekto finansuojamoji dalis	Ne daugiau kaip 92,5 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų	Iki 100 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų	Iki 100 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų
Mažiausia projektui skiriama finansavimo suma	Nenustatyta. Mažiausio šiuo metu įgyvendinamo projekto finansavimo suma – 2 603 Eur	55 000 Eur	
Projektą vykdančio personalo darbo užmokestis, kai projekto vykdytojas ar partneris pats vykdo projekto veiklas	Tinkamos finansuoti išlaidos. Tačiau, kai vykdomos socialinei atskirčiai mažinti skirtos paslaugų teikimo veiklos (bendrųjų ar specialiųjų socialinių ir kitų reikalingų paslaugų teikimas), jos yra tinkamos finansuoti tik iš projekto vykdytojo ir (ar) partnerio (-ių) nuosavo įnašo	Tinkamos finansuoti išlaidos. Neturi viršyti atitinkamos specializacijos ir kvalifikacijos darbuotojų vidutinio darbo užmokesčio, išskyrus tinkamai pagrįstus atvejus	Tinkamos finansuoti išlaidos. Neturi viršyti atitinkamos specializacijos ir kvalifikacijos darbuotojų vidutinio darbo užmokesčio, išskyrus tinkamai pagrįstus atvejus
Įranga, įrenginiai ir kitas turtas	Tinkamos išlaidos vykdant kai kurias veiklas. Gali sudaryti ne daugiau kaip 30 proc. visų tinkamų finansuoti išlaidų	Netinkama finansuoti	Tinkamos projektą vykdančio personalo darbo vietos įsteigimo išlaidos
Nekilnojamasis turtas	Gali būti numatomas kaip projekto vykdytojo nuosavas nepiniginis įnašas	Netinkama finansuoti	Netinkama finansuoti

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting.

6. VIETOS VEIKLOS GRUPIŲ PAJĖGUMAI IR GEBĖJIMAI

6.1 VIETOS VEIKLOS GRUPIŲ ŽMOGIŠKIEJI IR FINANSINIAI RESURSAI

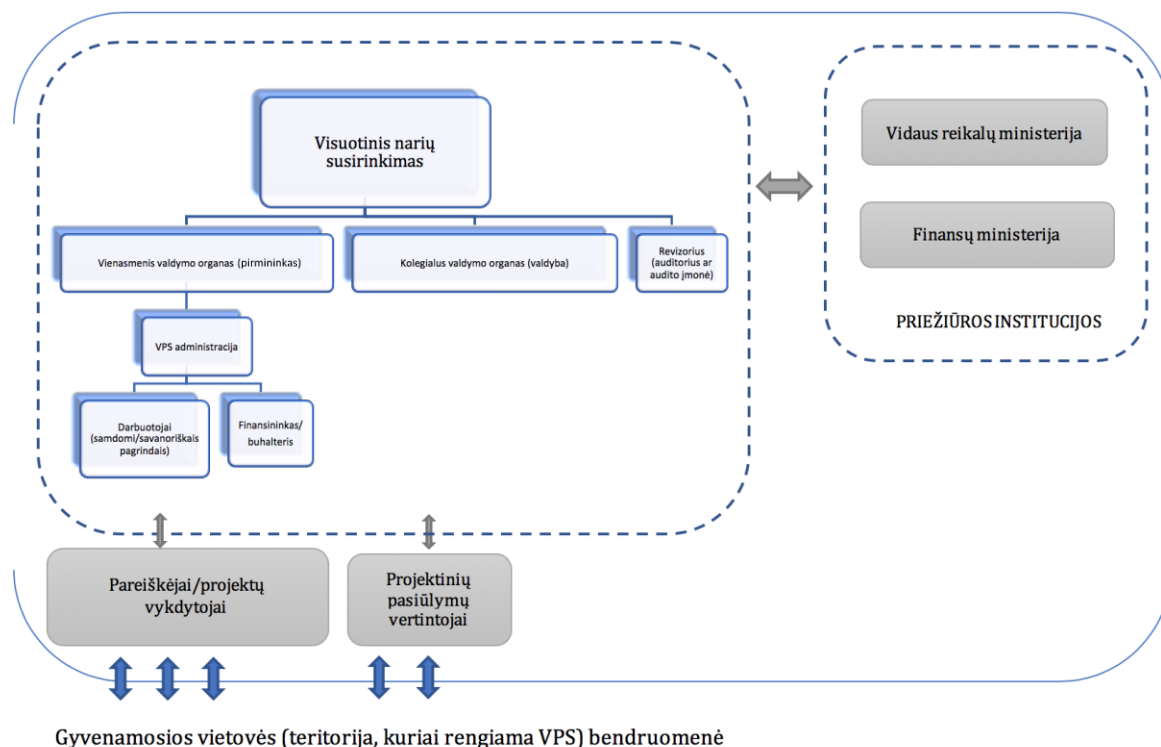
Analizė pagal vertinimo klausimo dalį „Ar miestų vietos veiklos grupės turi pakankamus žmogiškuosius ir finansinius išteklius nustatytoms užduotims įgyvendinti? ir „Ar vietos veiklos grupės taiko tinkamas ir pakankamas priemones, skirtas stiprinti vietos subjektų gebėjimus rengti ir įgyvendinti projektus?“

Gyventojų, bendruomenių, kaip socialinių partnerių ir kaip aktyvių procesų dalyvių, įtraukimas į sprendimų priėmimą bei veiklas, kurios ilgą laiką buvo traktuojamos kaip viešųjų institucijų prerogatyva, tampa svarbia visuomeninio gyvenimo dalimi. Taikant tokius metodus kaip BIVP, siekiama didinti sprendimų decentralizaciją, skatinti gyventojus dalyvavauti priimant jiems aktualius sprendimus ir vėliau juos įgyvendinant. Siekiant užtikrinti įvairių bendruomenės grupių dialogą ir bendradarbiavimą sprendžiant aktualias vietos problemas, BIVP strategijas, kurių įgyvendinimas dalinai finansuojamas iš ES fondų, turi inicijuoti vietos veiklos grupės, kurias sudaro viešiesiems ir privatiesiems vietos socialiniams ir ekonominiams interesams atstovaujantys subjektai¹⁰⁵.

Miesto vietos veiklos grupė – tai vietos problemoms spręsti privatų, visuomeninį ir valstybinį sektorius jungiančių organizacijų asociacija, turinti apibrėžtą veiklos teritoriją ir organizacinę struktūrą (Paveikslas 8). VVG nariais gali tapti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys. VVG turi užtikrinti, kad kolegialiam valdymo organui priimant sprendimus ne mažiau kaip 50 proc. balsų tektų partneriams, kurie nėra valdžios institucijos. Į kolegialų valdymo organą deleguoti nariai turi būti tiesiogiai susiję su VVG veiklos teritorija.

Miesto VVG tikslas – tenkinti savo veiklos teritorijos gyventojų, bendruomenių poreikius, skatinti socialinę, ekonominę gerovę. Viena pagrindinių atsakomybių – ES ir valstybės (bei kitomis) lėšomis finansuojamų VPS rengimas ir administravimas bei įgyvendinimas per vietos plėtros projektus.

¹⁰⁵ Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniai fondai, Sanglaudos fondai, Europos žemės ūkio fondai kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai bendros nuostatos ir Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniai fondai, Sanglaudos fondai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai taikytinos bendrosios nuostatos ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006.

PAVEIKSLAS 8. ORGANIZACINĖ MIESTO VVG STRUKTŪRA

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis LR vidaus reikalų ministro įsakymu „Dėl vietos plėtros strategijų rengimo taisyklių patvirtinimo“ ir miestų VVG įstatų bei kitų dokumentų analize.

Šiuo metu Lietuvoje yra įsteigta virš 50 miesto VVG¹⁰⁶, kurių dauguma įsteigtos 2015 m. VVG apklausos duomenimis¹⁰⁷, daugeliu atvejų VVG buvo steigiamos vietos savivaldybės, kuri buvo pagrindinis lyderis organizuojant miestų VVG įkūrimą (sukviečiant partnerius, pasiūlant darbo tvarką ir pan.), iniciatyva (62 proc. visų apklausoje dalyvavusių VVG). Steigiant VVG taip pat dalyvavo verslo atstovai, vietos bendruomeninės organizacijos ar kitos nevyriausybinės organizacijos. Miestų VVG kūrėsi naujai, tačiau dažnai rėmėsi jau egzistuojančiais, nors nebūtinai tvirtais, vietos ryšiais – daugiau nei pusės miestų VVG (54 proc. atvejų) steigėjai dar iki VVG įkūrimo turėjo bendrų veiklų bendruomenės ar vietos plėtros klausimais patirties, tačiau tik epizodinės.

Didžioji dauguma (90 proc.) miesto VVG buvo sukurtos visiškai naujai (naujas veiklos modelis, nauji darbuotojai ir pan.), o ne reorganizuojant ar plečiant jau anksčiau veikiančią organizaciją. Kita vertus, steigimosi metu ir veiklos pradžioje miestų VVG išnaudojo esamą vietos patirtį ir konsultavosi ar kitaip bendradarbiavo su savivaldybėje veikiančiomis kaimiškųjų vietovių vietos veiklos grupėmis, jau nuo seniau dalyvaujančiomis LR Žemės ūkio ministerijos paramos priemonių administravime, kartais miesto VVG pradėjo dirbti asmenys anksčiau dirbę kaimiškiosios vietovės VVG¹⁰⁸. Dažniausiai bendradarbiavimas

¹⁰⁶ <http://www.miestobendruomene.lt/vietos-veiklos-grupes/>

¹⁰⁷ Čia ir toliau šiame ataskaitos skyriuje, jeigu nenurodyta kitaip, naudojami miesto VVG apklausos duomenys. 2018-11-05–2018-11-20 BGI Consulting atliko ištisinę tikslinės grupės apklausą: buvo apklausama po vieną visų miestų, kuriems yra parengtos vietos plėtros strategijos (finansuojamos ar nefinansuojamos) VVG atstovą. Iš viso į pateiktus klausimus atsakė 48 miestų VVG atstovai: 37 miestų VVG (iš 39), kurių VPS įgyvendinimas yra finansuojamas ES fondų lėšomis, ir 11 miestų VVG, kurių VPS įgyvendinimas nėra finansuojamas, atstovai).

¹⁰⁸ Remiantis interviu metu gauta informacija.

su kaimiškųjų vietovių VVG apsiribojo patarimais steigimo klausimais, nors atskirų VVG atvejais stebimas tęstinis savivaldybės kaimiškųjų vietovių VVG ir miesto VVG bendradarbiavimas tiek administraciniame lygmenyje, tiek ir įgyvendinant bendrus vietos plėtros projektus¹⁰⁹. Tokios praktikos dažnesnės mažose savivaldybėse, kuriose riba tarp vadinamosios miestiškosios ir kaimiškosios teritorijos yra labai trapi, o ir žmogiškųjų resursų, turinčių patirties administruojant ES fondų ar panašias veiklas, pasiūla yra ribota.

Miesto VVG steigimas buvo inicijuotas tenkinant su BIVP įgyvendinimu miestuose susijusius reikalavimus (BIVP iniciatyvoms įgyvendinti reikalinga VVG, jungianti įvairius vietos veikėjus). 39-ių VVG parengtos vietos plėtros strategijos yra atrinktos finansavimui¹¹⁰, iš jų 2018 m. pabaigoje pagal 23 VPS jau yra pradėti įgyvendinti vietos plėtros projektai. Remiantis VVG apklausos rezultatais, VPS rengimas ir administravimas išlieka pagrindine miestų VVG veikla (dviejų trečdalių miestų atveju tai vienintelė VVG veikla). Maždaug ketvirtadalis miesto VVG papildomai dar veikia kaip bendruomeninių iniciatyvų organizavimo ar bendruomenės informavimo centras, įgyvendina kitų paramos programų finansuojamus projektus.

Darbuotojai į nevyriausybinės, taip pat ir bendruomeninės, organizacijas paprastai ateina vedini idėjinių paskatų, tad dažnai turi akstiną ne tik dirbti, bet ir aktyviai dalyvauti sprendžiant vietos problemas. Neretai asmenys dirba savanoriškais pagrindais. Kaip rodo empiriniai tyrimai, nevyriausybines organizacijas dažnai susiduria su žmogiškųjų resursų problemomis, kurios didele dalimi yra nulemtos sektoriaus specifiškumo lyginant su privačiuoju bei valstybiniu¹¹¹.

Nors miesto VVG yra sukurtos pagal tą patį modelį ir panašiu metu, tarp jų matomi tam tikri skirtumai. Natūralu, pirmiausiai skiriasi VVG, kurių parengtų VPS įgyvendinimas yra finansuojamas, nuo VVG, kurios parengė VPS, tačiau jų įgyvendinimo nuspręsta nefinansuoti. VVG, kurios administruoja atrinktas finansuoti VPS, pagrindinis ir dažniausiai vienintelis (su keliomis išimtimis) veiklos finansavimo šaltinis yra VP priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-910 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimo administravimas“ ir susijusios lėšos. Tos miesto VVG, kurių parengtos VPS nebuvo atrinktos finansuoti, kažkiek yra finansuojamos savivaldybės skiriamomis lėšomis, kitų rėmėjų lėšomis, tačiau neretai neturi jokių veiklai vykdyti skirtų finansinių resursų, taigi egzistuoja labiau formaliai ir realios veiklos nevykdo.

Samdomus darbuotojus nurodo turinčios apie du trečdalius VVG, kurių parengtos VPS yra finansuojamos. Panaši dalis VPS įgyvendinimą administruojančių VVG taip pat nurodo turinčios savanoriškais pagrindais dirbančių asmenų. Tipinė VPS įgyvendinimą administruojanti miesto VVG turi maždaug 2–3 samdomus darbuotojus ir 1–2 savanoriškais pagrindais dirbančių asmenų. Tarp VVG, kurių parengtos VPS nėra finansuojamos, samdomus darbuotojus turi tik pavienės organizacijos, o VVG reikalais, jeigu jų kyla, rūpinasi savanoriškais pagrindais dirbantys asmenys. Tiesa, šioje vietoje svarbu pastebėti, kad vadinamieji savanoriai, prisidedantys prie VVG funkcijų vykdymo, dažnai yra savivaldybės administracijos ar kitų vietos organizacijų darbuotojai, kurie dalį savo darbo laiko skiria VVG reikalams, t. y., šiems asmenims už

¹⁰⁹ Remiantis interviu su VVG metu gauta informacija ir įgyvendinamų vietos plėtros projektų analize.

¹¹⁰ Patvirtintos LR vidaus reikalų ministro 2016 m. liepos 20 d. įsakymu Nr. 1V-505 „Dėl siūlomų atrinkti ir finansuoti pagal 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-910 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimo administravimas“ ir Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ vietos plėtros strategijų sąrašo sudarymo“ ir LR vidaus reikalų ministro 2016 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. 1V-437 „Dėl siūlomų atrinkti ir finansuoti pagal 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-910 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimo administravimas“ ir Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ didžiųjų miestų vietos plėtros strategijų sąrašo sudarymo“.

¹¹¹ Stasiukynas, A. 2014. Bendruomeninių ir nevyriausybinių ne pelno siekiančių organizacijų veiklos tradicijos ir perspektyvos Lietuvoje. Socialinės technologijos 4(2). Čepienė, A. 2011. Kaimo bendruomenės narių socialinio dalyvavimo teorinės išvalgos. Profesinės studijos: teorija ir praktika.

darbą yra atlyginama, tačiau oficialiai tai daroma iš kitų į VPS įgyvendinimą įsitraukusių institucijų sąskaitos¹¹².

Išskyrus pavienius atvejus, daugumoje VVG nei vienas darbuotojas nedirba pilnu etatu, t. y., 8 valandas per dieną arba 40 valandų per savaitę. Dažniausiai miesto VVG dirba keli darbuotojai nepilnu etatu, bet net ir susumavus šių darbuotojų darbo laiką tik retais atvejais susidaro daugiau kaip vienas etatas. Mažas VVG išlaikomų etatų skaičius labiausiai yra nulemtas finansinių galimybių, bet taip pat darbuotojų poreikį lemia ir pasirinktas VVG darbo modelis¹¹³. Dalis VVG didžiąją dalį lėšų nukreipia darbo užmokesčio finansavimui ir daugumą VVG funkcijų vykdytojams įgyvendina patys, kitos VVG – atvirkščiai, daugiau paslaugų perka iš išorinių paslaugų teikėjų. Pavyzdžiui, miesto VPS parengimą iš išorinių konsultantų pirko daugiau kaip 80 proc. VVG (dalies šių VVG darbuotojai ar nariai irgi kažkiek prisidėjo prie VPS rengimo). Pradėjus VPS įgyvendinimą, VVG darbuotojams tenka daugiau funkcijų, kurias jie turi atlikti patys (pavyzdžiui, projektinių pasiūlymų atrankos procese), nors tokios veiklos kaip pareiškėjų ar projektų vykdytojų mokymai gali būti perkamos ir iš išorės.

Didelė dalis pagal VP priemonę Nr. 08.6.1-ESFA-T-910 VVG gaunamų lėšų atitenka darbuotojų darbo užmokesčiui ar VVG organizuojamiems mokymams, jeigu jie perkami iš išorės. Taip pat dalis VVG patiria kasmėnesines patalpų išlaikymo išlaidas (kiek daugiau kaip trečdalis miesto VVG turi apmokėti komunalines VVG patalpų išlaidas, o pavienės VVG taip pat moka ir nuomos mokesį). VPS administravimui pagal VP priemonę Nr. 08.6.1-ESFA-T-910 VVG gaunamos lėšos dažnai yra nepakankamos nuosekliai miesto VVG veiklai užtikrinti¹¹⁴, ypač tais atvejais, kai VPS veiksmų finansinė apimtis nėra didelė – VPS administravimo išlaidoms numatyta ES fondų lėšų ir valstybės biudžeto lėšų suma gali sudaryti ne daugiau kaip 15 proc. visai VPS įgyvendinti reikalingos finansavimo lėšų sumos, bet ne daugiau kaip 100 tūkst. Eur¹¹⁵. ES fondų ir valstybės biudžeto parama VPS įgyvendinimui svyruoja nuo beveik 50 tūkst. Eur iki 100 tūkst. Eur. Projektų vykdytojai iš savo lėšų papildomai turi užtikrinti bent 7,5 proc. kofinansavimą – daugumos VPS atveju, didžiausią kofinansavimo dalį sudaro vietos savivaldybės administracijos skiriamos lėšos. Kofinansavimo dalis atskirų VPS atveju nevienoda – daugiau kaip 40 proc. atvejų kofinansavimas sudaro tik minimalią privalomą ar vos didesnę dalį (iki 10 proc. visos VPS įgyvendinimo administravimui numatytos sumos); apie trečdalį atvejų kofinansavimas siekia iki 20 proc.; apie penktadalį atvejų – daugiau kaip 20 proc. visos VPS įgyvendinimo administravimui numatytos sumos. Kartu su nuosavu indėliu, mažiausia VPS administravimui numatyta suma nesiekia 60 tūkst. Eur, didžiausia – beveik 160 tūkst. Eur (ES fondų ir valstybės biudžeto parama svyruoja nuo beveik 50 tūkst. Eur iki 100 tūkst. Eur). Atsižvelgiant į tai, jog šis finansavimas yra skiriamas maždaug 5–6 metams (priklausomai nuo VPS įgyvendinimo tvarkaraščio), akivaizdu, kad ypač mažiausią finansavimą VPS įgyvendinimo administravimui gaunančių VVG atveju, su tokiu biudžetu išlaikyti aktyvią ir profesionalią organizaciją yra sudėtinga.

Visgi matyti, kad kol kas didžiąją dalį miestų VVG finansinių resursų sudaro sąlyginai menkos ES paramos lėšos. Antruoju pagrindiniu finansavimo šaltiniu yra vietos savivaldybės administracijos, kurios pirmiausiai užtikrina pagal VP priemonę Nr. 08.6.1-ESFA-T-910 įgyvendinamo projekto kofinansavimą (apklausos duomenimis, daugiau nei keturi penktadaliai VPS įgyvendinimą administruojančių VVG kofinansavimą užtikrina išskirtinai savivaldybės lėšomis). Taip pat dauguma VVG veikia savivaldybės administracijos suteiktose patalpose – nuomą ir komunalines išlaidas moka tik pavienės VVG, maždaug pusei iš savivaldybės administracijos patalpas gavusių VVG už jas nereikia nieko mokėti, likusioms reikia

¹¹² Remiantis interviu metu gauta informacija.

¹¹³ Remiantis interviu metu gauta informacija.

¹¹⁴ Remiantis interviu metu gauta informacija.

¹¹⁵ LR vidaus reikalų ministro 2016 m. liepos 7 d. įsakymas Nr. 1V-483 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ Nr. 08.6.1-ESFA-T-910 priemonės „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimo administravimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

apmokėti tik komunalines išlaidas. Savivaldybių administracijos taip pat atskirais atvejais skiria VVG papildomų finansinių lėšų (maždaug ketvirtadalio apklausoje dalyvavusių VVG atveju). Kiti potencialūs finansinių lėšų šaltiniai naudojami minimaliai – kelios VVG kažkiek lėšų gauna iš gyventojų paskirtos gyventojų pajamų mokesčio dalies, pora VVG nurodė, kad veiklą vykdo verslo įmonių ar asociacijų nemokamai suteiktose patalpose.

Vertinant VVG resursų pakankamumą joms deleguotų funkcijų ir užduočių atlikimui, matyti tiek gebėjimų, tiek ir materialinių resursų trūkumas, kurį mini ne tik patys VVG atstovai, bet patvirtina ir savivaldybių administracijų, atsakingų už savivaldybės investicijų planavimą, atstovai¹¹⁶.

Kaip matyti žemiau pateikiamame paveiksle (žr. Paveikslas 9), beveik ketvirtadalis miesto VVG (22,9 proc.) nurodo, kad joms netrūksta jokių pajėgumų ir (arba) gebėjimų, visos kitos nurodo susiduriančios dažniausia su daugiau nei viena problema – daugiau kaip pusė miesto VVG (52 proc.) nurodo, kad stokoja žmogiškųjų išteklių, trečdalis (35 proc.) neturi pakankamų materialinių resursų veiklos vykdymui. Iš gebėjimų labiausiai VVG trūksta teisės aktų taikymo žinių ir bendruomenės atstovavimo gebėjimų. Rezultatai labai panašūs ir atskirai nagrinėjant miesto VVG, kurių parengtos vietos plėtros strategijos jau pradėtos įgyvendinti, rezultatus.

PAVEIKSLAS 9. MIESTŲ VVG PAJĖGUMŲ IR GEBĖJIMŲ PAKANKAMUMO VERTINIMAS (N=48), PROC.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis anketinės VVG atstovų apklausos duomenimis.

Savivaldybių administracijų atstovai, atsakingi už savivaldybės investicijų planavimą, jų savivaldybėje veikiančios VVG pajėgumus ir gebėjimus įgyvendinti VPS vertino vidutiniškai 7 iš 10 balų (kur 1 reiškia, kad pajėgumai yra visiškai nepakankami ir 10 – pajėgumai yra pilnai pakankami tam, kad būtų sėkmingai įgyvendinta VPS). Kad miestų VVG netrūksta jokių pajėgumų ir gebėjimų nurodė penktadalis (19 proc.) apklausoje dalyvavusių savivaldybės atstovų, kiti įvardino trūkumus ir dažniausiai (41 proc. atveju) minėjo VVG žmogiškųjų išteklių (darbuotojų) stoką.

¹¹⁶ Čia ir toliau, savivaldybės administracijų pozicija pateikiama remiantis savivaldybių administracijos darbuotojų anketinės apklausos, atliktos šio vertinimo metu, duomenimis.

Priežastys, nuo kurių priklauso VVG žmogiškųjų resursų pakankamumas, gali būti labai įvairios ir priklausyti tiek nuo tam tikrų objektyvių faktorių – reikalingų specialistų pasiūlos VVG veiklos teritorijoje trūkumas (aktualiausia mažoms savivaldybėms), įgyvendinamos plėtros strategijos apimtis ir dizainas (pavyzdžiui, jeigu VPS suplanuota labai daug veiksmų, reikia skelbti ir administruoti daugiau atrankų), VPS administravimui skirtas finansavimas dydžio ir pan., tiek ir nuo subjektyvesnių aspektų, kaip kad VVG darbuotojų skaičius ir pasikliovimo išorine pagalba apimtys.

Analizuojant atskirus su VPS rengimu ir įgyvendinimu susijusius etapus, matyti, kad kiekvienam iš jų būdingi bendri žmogiškųjų išteklių trūkumo iššūkiai, tačiau taip pat išryškėja ir tam tikra kiekvienam etapui būdinga specifika.

VPS rengimas pakankamai detalai reglamentuotas nacionaliniuose teisės aktuose, perkeliančiuose ir detalizuojančiuose Reglamento Nr. 1303/2013 reikalavimus. VPS rengimo taisyklėse¹¹⁷ aprašomos VPS dokumento struktūrinės dalys ir reikalavimai joms, VPS tvirtinimo tvarka, privalomos rengimo procedūros. Pripažįstant, kad VPS parengimas yra laikui ir kitiems resursams imlus procesas, reikalaujantis patirties ir gebėjimų, strategijų parengimas buvo finansuojamas pagal VP priemonę Nr. 08.6.1-ESFA-T-909 „Vietos plėtros strategijų rengimas“.

Kaip rodo apklausos rezultatai, nors daugiau nei pusėje miestų VVG (58 proc.) prie VPS rengimo proceso aktyviai ir labai aktyviai prisidėjo dauguma VVG steigėjų, o pagrindinio VPS dokumento (aprašomųjų dalių, tikslų, uždavinių, veiksmų ir pan.) rengimui dažniausiai (85 proc. atvejų) buvo pasitelkiami ir išoriniai ekspertai (pavieniai fiziniai asmenys ar įmonės), daugiau kaip pusė VVG VPS rengimo procesą, kuriame dalyvavo, bendrai vertina kaip sudėtingą arba labai sudėtingą, o bendras proceso sudėtingumo įvertis 2,3 balai (skalėje, kur 1 reiškia labai sudėtinga, o 5 – visai nesudėtinga). Pagrindinėmis sudėtingo proceso priežastimis dažniausiai nurodomas teisinis reguliavimas, jo neaiškumas (nurodė 68 proc. VVG), kuris taip pat susijęs ir su dažna reguliavimo kaita (25 proc. VVG), žmogiškųjų resursų trūkumas (50 proc. VVG) bei institucinės pagalbos ir konsultacijų stoka¹¹⁸ (32 proc. VVG).

Su **VPS įgyvendinimu** susijusios pagrindinės VVG funkcijos, numatytos Reglamente Nr. 1303/2013¹¹⁹ bei detalizuotos LR vidaus reikalų ministro įsakymuose, apima:

- vietos plėtros projektų VPS veiksams įgyvendinti atranką;
- projektų pareiškėjų, taip pat projektų vykdytojų kompetencijų rengiant ir įgyvendinant projektus stiprinimą (mokymų, konsultacijų organizavimą);
- VPS įgyvendinimo ir atrinktų vietos projektų stebėseną;
- su VPS įgyvendinimu susijusios informacijos viešinimą ir vietos bendruomenės dalyvavimo strategijos įgyvendinime skatinimą.

Vietos plėtros projektų atranka apima projektinių pasiūlymų atrankos kriterijų ir procedūrų parengimą, projektinių pasiūlymų atrankos skelbimą ir projektinių pasiūlymų vertinimą. Tiek Vietos plėtros projektų atrankos procedūrų, tiek ir atrankos kriterijų rengimas daugumos VVG, kurios jau yra įgyvendinusios bent vieną atranką, vertinimu buvo pakankamai sklandus – 4,1 balas skalėje, kur 1 reiškia labai nesklaidžiai, o 5 – labai sklandžiai. Pagrindinės problemos, su kuriomis atrankos procedūrų ir kriterijų rengimo metu nurodo susidūrusios daugiau kaip pusė VVG – žmogiškųjų ir kitų veiklos resursų trūkumas bei laiko

¹¹⁷ LR vidaus reikalų ministro 2015 m. sausio 22 d. įsakymas Nr. 1V-36 „Dėl vietos plėtros strategijų rengimo taisyklių patvirtinimo“.

¹¹⁸ Pagal vietos plėtros strategijų rengimo taisyklių 23 punktą, rengdama vietos plėtros strategiją miesto VVG gali konsultuotis su LR vidaus reikalų ministerija, atitinkamo regiono plėtros taryba, teritorijoje, kuriai rengiama vietos plėtros strategija, veikiančiomis įstaigomis (aukštosiomis mokyklomis, kultūros įstaigomis ir kt.), įmonėmis ir organizacijomis, kurios nėra miesto VVG nariai.

¹¹⁹ Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniai fondai, Sanglaudos fondai, Europos žemės ūkio fondai kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai bendros nuostatos ir Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniai fondai, Sanglaudos fondai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai taikytinos bendrosios nuostatos ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006.

trūkumas. Dar geriau pačios VVG vertina kvietimų (skelbimo) teikti projektinius pasiūlymus procesą – 4,4 balais, nors apie pusė VVG nurodo, kad žmogiškieji bei kiti išteklių bei laikas nebuvo pakankami. Kita vertus, kaip plačiau aptariama kituose šios ataskaitos skyriuose, dažniausiai vietos plėtros projektinių pasiūlymų skaičius buvo mažas ir reali konkurencija, kurios metu būtų išryškėjusi atrankos procedūrų ir kriterijų kokybė, nevyko.

Miesto VVG per kvietime nustatytą vietos plėtros projektinių pasiūlymų teikimo laikotarpį organizuoja **galimų vietos plėtros projektų rengėjų mokymus ir (arba) konsultacijas**. Mokymus ir (arba) konsultacijas jau yra organizavusios tos miesto VVG, kurios yra įvykdžiusios bent vieną projektinių pasiūlymų atranką. Dauguma šių VVG (41 proc.) iki šiol yra surengusios 1–2 didesnės apimties mokymus (neskaičiuojant individualių konsultacijų) vietos projektų rengėjams, ketvirtadalis (27 proc.) – 3–4 mokymus, o pavienės VVG ir dar daugiau. Organizuotų mokymų skaičius labiausiai priklauso nuo skelbtų kvietimų teikti projektinius pasiūlymus skaičiaus. Mokymus gali vesti patys VVG darbuotojai arba ši paslauga gali būti perkama iš išorės paslaugų teikėjų¹²⁰. Visumoje, pačios VVG mokymų organizavimo procesą vertina pozityviai – 4 balais skalėje, kur 1 reiškia, kad sekasi labai nesklaidžiai, o 5 – labai sklaidžiai. Tos VVG, kurios susidūrė su tam tikrais nesklaidžiais, nurodo, kad joms trūko žmogiškųjų ir organizacinių išteklių bei laiko. Gali būti, kad tokią situaciją nulemia ne pačių mokymų organizavimo sunkumai, bet papildomų konsultacijų ir pagalbos vietos plėtros projektų rengėjams ir vykdytojams poreikis. Atsižvelgiant į ribotus VVG išteklius, imlios laikui individualios konsultacijos gali kelti papildomų iššūkių.

Dar viena iš miesto VVG deleguotų funkcijų – **VPS įgyvendinimo stebėseną**. Kartą per metus VVG privalo parengti metinę ataskaitą apie VPS įgyvendinimą per praėjusius kalendorinius metus¹²¹. Svarbus vaidmuo tenka VVG narių susirinkimui (arba kolegialiam valdymo organui, jeigu jam visuotinis narių susirinkimas yra suteikęs šią teisę), kuris tvirtina ataskaitą. Apklaustos duomenimis, 74 proc. VVG jau yra pradėjusios vykdyti VPS įgyvendinimo stebėseną. Iš jų beveik visos iki dabar yra parengusios po dvi VPS įgyvendinimo ataskaitas. Vertinant VVG pajėgumus, jų pakankamumą atlikti VPS įgyvendinimo stebėseną, tik 29 proc. VVG šios funkcijos įgyvendinimą laikė sklaidžiu. Kiti nurodė, kad funkcijos vykdymui stokoja gebėjimų (38 proc.) bei žmogiškųjų ar finansinių resursų (31 proc.), minėjo neaiškų funkcijos teisinį reguliavimą (31 proc.) bei institucinės pagalbos, konsultacijų, bendradarbiavimo trūkumą (31 proc.). Atkreiptinas dėmesys, kad sąlyginai pesimistinių VPS įgyvendinimo stebėsenos vertinimo proceso apibūdinimą galėjo paskatinti ir tai, kad kol kas¹²² realus stebėsenos procesas nevyko, nes pirmosios vietos plėtros projektų finansavimo sutartys pasirašytos tik 2018 m. antroje pusėje. Taigi miesto VVG, vykdydamos priskirtas funkcijas, teikė stebėsenos ataskaitas, tačiau jos buvo „nulinės“.

¹²⁰ Interviu metu gauta informacija.

¹²¹ LR vidaus reikalų ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymas Nr. 1V-992 „Dėl vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“.

¹²² Miesto VVG anketinė apklausa vykdyta 2018 m. lapkričio mėn.

6.2 BENDRUOMENĖS ĮTRAUKIMAS IR VVG TARPUSAVIO BENDRADARBIAVIMAS

Analizė pagal vertinimo klausimą „Kokia geroji vietos veiklos grupių patirtis skatinant bendruomenę įgyvendinti (prisidėti prie įgyvendinimo) strategiją, bendradarbiaujant su bendruomene, kitomis vietos veiklos grupėmis (projektų atvejo studija)?“

Taikant BIVP principą, siekiama paskatinti sprendimų, geriau atitinkančių vietos poreikius, įgyvendinimą, sutariant, kad socialiniai ir ekonominiai pokyčiai negali būti inicijuojami ir kontroliuojami išimtinai valdžios institucijų. BIVP įgyvendinimo procese dalyvauja įvairūs veikėjai, atstovaujantys vietos valdžios institucijas, verslą ir gyventojų bendruomenes, kurių kiekvienas atlieka svarų vaidmenį. Atsižvelgiant į BIVP tikslus inicijuoti pokyčius „iš apačios į viršų“ principu, BIVP įgyvendinime išskirtinis dėmesys turėtų būti skiriamas aktyviam bendruomenės įtraukimui.

Pastangos įtraukti vietos gyventojus ir gyventojų bendruomenes į viešosios politikos sprendimų priėmimą nėra nauja praktika. Valdžios pastangos keisti nusistovėjusį savo veiklos modelį ir imti taikyti naujas sprendimų priėmimo praktikas, kur kas intensyviau įtraukiant gyventojų bendruomenes, akivaizdžios ir stebimos pastarąjį dešimtmetį – rengiant strateginius dokumentus didėja gyventojų apklausų svarba¹²³, plėtojamos internetinės bendravimo su gyventojais platformos, viešai skelbiami kai kurie dokumentai ir priimami bei analizuojami suinteresuotų šalių komentarai (pastaroji patirtis pirmiausiai sietina su nacionalinių institucijų praktikomis rengiant VP dokumentus)¹²⁴.

Įgyvendinant BIVP principą, pagrindinis bendradarbiavimo su vietos bendruomene iniciatorius yra VVG, kuri yra atsakinga už vietos plėtros strategijos parengimą ir įgyvendinimą. Remiantis miestų VVG veiklą reglamentuojančiais teisės aktais, konsultavimasis su gyventojais yra privalomas, pavyzdžiui, *rengiant VPS ar atliekant esminius strategijos pakeitimus*, VVG turi konsultuotis su gyventojais bent dviem iš išvardintų būdų: „per viešus gyventojų susirinkimus; televizijos ir radijo laidas, informacinių straipsnių spausdinimą spaudoje, kartu kviečiant teikti pasiūlymus; atsiklausus gyventojų nuomonės miesto VVG nare esančios savivaldybės ir kitų miesto VVG narių (juridinių asmenų) interneto svetainėse; atlikus reprezentatyvią gyventojų apklausą“¹²⁵, taip pat gali būti taikomi ir papildomi būdai. Kaip rodo atsitiktinai pasirinktų miestų¹²⁶ VPS dalies, skirtos gyvenamosios vietovės bendruomenės dalyvavimo rengiant VPS apibūdinimui, analizė, dažniausiai VVG organizavo susitikimus, diskusijas, konsultacijas bei vykdė apklausas (anketavimo būdu). Tarp rečiau taikomų būdų paminėtini straipsniai spaudoje, miesto skelbimo lentose, nuomonės gavimas elektroniniais kanalais. Taigi, vienokia ar kitokia forma vietos gyventojams ir bendruomenių atstovams buvo sudarytos galimybės išsakyti savo nuomonės, į kurias, kaip nurodoma, buvo atsižvelgta rengiant VPS (formuluojant tikslus, uždavinius, veiksmus ir pan.).

VPS atrankos ir įgyvendinimo taisyklėse numatyta, kad VVG privalo „<...> skatinti jos veiklos teritorijos gyventojus ir juridinius asmenis *dalyvauti VPS įgyvendinime* (per viešus gyventojų susirinkimus; televizijos ir radijo laidas, informacinių straipsnių spausdinimą spaudoje, atlikus reprezentatyvią gyventojų apklausą;

¹²³ Pavyzdžiui, dauguma šalies savivaldybių naudoja gyventojų apklausus rengdamos savivaldybės strateginius plėtros planus (*Europos Sąjungos investicijų į regionų plėtrą ir jų poveikio gyvenimo kokybės pokyčiams vertinimas*, 2018 m., LR finansų ministerijos užsakymu atliko BGI Consulting).

¹²⁴ *Partnersystės principo įgyvendinimo vertinimas*, 2017 m., LR finansų ministerijos užsakymu atliko BGI Consulting.

¹²⁵ LR vidaus reikalų ministro 2015 m. sausio 22 d. įsakymas Nr. 1V-36 „Dėl vietos plėtros strategijų rengimo taisyklių patvirtinimo“.

¹²⁶ Pagėgių, Varėnos, Rietavo, Panevėžio, Prienų, Utenos, Anykščių, Pakruojo, Kaišiadorių.

be minėtų būdų gali būti ir kitų viešinimo būdų)¹²⁷. Tačiau pastebėtina, kad vykdant VVG deleguotas funkcijas, realių galimybių, kai būtų galima bendrauti su vietos gyventojais ar bendruomene, nėra, išskyrus tam tikrus atvejus projektinių pasiūlymų atrankos procedūrų ar stebėsenos metu, viešinant VPS įgyvendinimo ataskaitas. Pagrindinis būdas, kuriuo gyventojai dalyvauja VPS įgyvendinimo procese – dalyvavimas vietos plėtros projektuose (kaip tikslinės grupės atstovui arba įsitraukiant į savanoriškas veiklas).

Tai patvirtina ir miestų VVG apklausos duomenys, rodantys, kad dauguma VVG¹²⁸ su vietos gyventojais bei kitais vietos veikėjais, kurie nėra tiesioginiai vietos veiklos grupės steigėjai ar vietos veiklos grupės nariai, konsultavosi tik VPS rengimo stadijoje.

Visgi, svarbus ne tik pats konsultavimosi faktas, bet ir įgyvendinamų veiklų kokybė. Gyventojų įtraukimo į viešosios politikos sprendimų priėmimą kokybė yra svarbus faktorius tiek priimant bendruomenės poreikius atitinkančius sprendimus, tiek ir pridėtinė vertė skatinant gyventojų pilietiškumą, stiprinant bendruomenes. Iš ilgametės įvairių senos demokratijos šalių patirties yra žinoma, kad gyventojų pilietiškumas ir bendruomeninės organizacijos gali augti ir stiprėti tik tuomet, jeigu jos pripažįstamos kaip svarbūs veikėjai ir jų nuomonė yra ne tik išklausiama, bet ir paveikia viešojo sektoriaus sprendimus.

Mokslinėje literatūroje, analizuojančioje gyventojų įtraukimą į viešosios politikos sprendimų priėmimo procesus, išskiriamos skirtingo tipo praktikos. Atsižvelgiant į dalyvavimo sprendimų priėmimo intensyvumą pagal priskiriamus atributus dalyvavimas gali būti skirstomas į pakopas, nuo etapo, kai dalyviai pasitelkiami tik tam, kad būtų sukuriama partnerystės iliuzija, iki partneriams faktiškai perduodamos sprendimo priėmimo teisės ir resursų¹²⁹. Fung¹³⁰ pasiūlytoje klasifikacijoje detaliau apibrėžiami galimi į viešosios politikos procesus įtraukiamų partnerių vaidmenys, nuo kurių priklauso jų indėlis į priimamus sprendimus – gyventojų ar kitų viešosios politikos procesuose dalyvaujančių partnerių vaidmuo gali apsiriboti *žiūrovo* arba *žiūrovo, kuris turi galimybę pateikti savo nuomonę*, funkcija; geresniu atveju gyventojai gali būti traktuojami kaip *konsultacijų dalyviai*, nors ir pastaruoju atveju pagrindinis konsultacijų tikslas išlieka pritarimo iš gyventojų gavimas, o jų nuomonės interpretuojamos atsižvelgiant į politikos tikslus; gyventojų nuomonės svoris didėja jiems atliekant *diskusijų dalyvio* (su gyventojais diskutuojama siekiant juos palenksti į savo pusę, galutinis sprendimas išlieka viešojo sektoriaus prerogatyva), *derybininko* (ieškoma bendro sutarimo) arba *eksperto* (gyventojai ar jų atstovai suteikia specifines žinias) vaidmenis. Be to, tikėtinas bendruomenės indėlis labai priklauso nuo to, kokios teisės jai yra suteiktos. Partnerystės principo taikymo, įgyvendinant 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programą, gairėse¹³¹ išskiriamos tokios galimos partnerių teisės kaip teisė gauti informaciją, sprendimų priėmimo teisė, patariamojo balso teisė ir iniciatyvos teisė. Potencialūs indėliai priklauso nuo įtraukimo tipo, kuris gali būti labiau institucionalizuotas ir tęstinio pobūdžio arba *ad hoc* tipo (konsultacijos tam tikrais klausimais, apklausos raštu ir pan.), į sprendimų priėmimo procesus.

Atlikta VVG apklausa rodo, kad vietos gyventojai, kiti vietos veikėjai, į veiklas, susijusias su VPS, dažniausiai buvo įtraukiami *ad hoc* principu – organizuojant *vienkartinio pobūdžio* viešus aptarimus, grupines diskusijas, konsultacijas ar renginius¹³² arba pateikiant informaciją VVG, savivaldybės ir pan. internetiniuose puslapiuose bei sudarant galimybes reaguoti į pateiktą informaciją, pavyzdžiui, rašyti

¹²⁷ LR vidaus reikalų ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymas Nr. 1V-992 „Dėl vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“ 2019-01-01 redakcija, 111 punktas.

¹²⁸ 58 proc. visų apklausoje dalyvavusių miestų VVG (N=48) arba 47 proc. (N=39), kurių VPS įgyvendinamos ir atrinktos finansavimui.

¹²⁹ Arnstein, S. R. A Ladder of Citizen Participation, Journal of the American Institute of Planners, Vol. 35, No. 4, July 1969, 216-224.

¹³⁰ Fung A. Varieties of Participation in Complex Governance, Public Administration Review, Dec 2006, 66-75.

¹³¹ Partnerystės principo taikymo, įgyvendinant 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programą, gairės, LR finansų ministerija.

¹³² 79 proc. visų apklausoje dalyvavusių miestų VVG (N=48) arba 72 proc. (N=39), kurių VPS įgyvendinamos ir atrinktos finansavimui.

komentarus, pasiūlymus ar panašiai¹³³. Analizuojant gyventojų įtraukimo apimtis VPS rengimo metu, matyti, kad vietos gyventojų ir kitų veikėjų išsakytos nuomonės ir pasiūlymai beveik pusės miestų VVG¹³⁴ padėjo geriau identifikuoti ir suvokti konkrečios srities problemas, o penktadalis VVG¹³⁵ atsižvelgė į vietos gyventojų ir veikėjų nuomonę ir peržiūrėjo jau suplanuotus veiksmus juos nežymiai koreguodamos. Taigi, nors VVG atstovų teigimu, įtraukiant gyventojus siekiama rasti balansą tarp veiksmų ir miesto gyventojų bendruomenės ar kitų vietos veikėjų poreikių ir veiksmus planuoti taip, kad atitiktų gyventojų lūkesčius, gyventojų įtraukimo pobūdis rodo, kad gyventojų dalyvavimas VPS lygiu neretu atveju išlieka labiau formalus ir jų nuomonė greičiau išnaudojama numatytiems sprendimams pagrįsti negu sprendimams suformuoti ar juos pakeisti. Žinoma, svarbu atsižvelgti ir į tai, kad VPS rengimo atveju galimos investavimo sritys buvo apibrėžtos iš anksto, kas papildomai riboja galimą gyventojų nuomonės poveikį priimamiems sprendimams.

Galbūt šios aplinkybės, o taip pat gana silpnos bendruomenės dalyvavimo viešajame gyvenime tradicijos lemia tai, kad ir patys gyventojai nebuvo labai aktyvūs. Daugumą (44 proc.) VVG¹³⁶ atstovų vietos gyventojų suinteresuotumą vietos plėtros strategija skalėje nuo 1 iki 5 (kur 1 – visiškai nesidomi, o 5 – labai domisi) vertina 3 balais. Tai, kad vietos gyventojai ir bendruomenės atstovai dažniausiai yra gana pasyvūs ir nesidomi miesto plėtros strategija ar VVG veikla, patvirtina ir interviu su VVG atstovais metu gauta informacija.

Kita vertus, didesnio bendruomenės suinteresuotumo vietos plėtros strategija ir VVG veikla nepadaeda skatinti ir VVG veiklos pobūdis. Kaip organizacija, VVG yra orientuota tik į VPS rengimo ir stebėsenos bei su tuo susijusias veiklas, o kitų su bendruomeniškumo stiprinimu susijusių veiklų nevykdo¹³⁷. Be to, galimos menko suinteresuotumo priežastys siejamos su dideliu laiko intervalu nuo vietos plėtros strategijos parengimo iki finansavimo skyrimo, t. y., realios įgyvendinimo pradžios, kol kas dar neapčiuopiamais įgyvendinimo rezultatais, maža projektų verte bei sudėtingu projektų administravimo mechanizmu, kitų VP priemonių lėšomis finansuojamų projektų, kurie beveik niekuo nesiskiria, miesto VVG veiklos teritorijoje įvairove ir pan¹³⁸.

Gyventojų įsitraukimas VPS įgyvendinimo etape, lyginant su VPS rengimo etapu, vyksta kiek kitaip – jeigu VPS rengimo metu su gyventojais viena ar kita forma siekiama konsultuotis, tai VPS įgyvendinimo metu gyventojai tiesiog informuojami apie VPS įgyvendinimą vykdant viešinimo veiklas arba jie raginami dalyvauti įgyvendinamuose vietos plėtros projektuose kaip tikslinė grupė arba savanoriškais pagrindais veikiantys veiklų dalyviai.

VVG VPS įgyvendinimą privalo viešinti¹³⁹ ne vėliau kaip per mėnesį nuo VPS įgyvendinimo administravimo projekto sutarties sudarymo. Skelbiama ir nuolat aktualizuojama informacija VVG interneto svetainėje ir (arba) vienos iš šalių partnerių (savivaldybės) interneto svetainėje: apie VVG, strategiją ir jos pakeitimus, kvietimai teikti projektinius pasiūlymus ir su tuo susiję dokumentai, projektinių pasiūlymų vertinimo ir atrankos rezultatai, informacija apie VVG organų susirinkimus, priimtus sprendimus (kurie susiję su strategijos įgyvendinimu), informacija apie įgyvendinamus projektus ir pan. Organizuojami vieši gyventojų susirinkimai, rengiamos, transliuojamos TV ir radijo laidos, rengiami ir publikuojami informaciniai

¹³³ 71 proc. visų apklausoje dalyvavusių miestų VVG (N=48) arba 69 proc. (N=39), kurių VPS įgyvendinamos ir atrinktos finansavimui.

¹³⁴ 44 proc. visų apklausoje dalyvavusių miestų VVG (N=48) arba 46 proc. (N=39), kurių VPS įgyvendinamos ir atrinktos finansavimui.

¹³⁵ 23 proc. visų apklausoje dalyvavusių miestų VVG (N=48) arba 20 proc. (N=39), kurių VPS įgyvendinamos ir atrinktos finansavimui.

¹³⁶ Kurių VPS įgyvendinamos ir atrinktos finansavimui (N=39).

¹³⁷ Atskirų VVG atveju situacija šiuo aspektu gali kažkiek keistis ateityje, kadangi kai kurios VVG kaip pareiškėjas ar partneris dalyvauja įgyvendinant vietos plėtros projektus, skirtus įvairioms bendruomeninėms veikloms.

¹³⁸ Remiantis interviu su VVG atstovais metu gauta informacija.

¹³⁹ LR vidaus reikalų ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymas Nr. 1V-992 „Dėl vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“, 48-50 punktai.

straipsniai spaudoje, internete ir (ar) taikomi kiti būdai strategijos įgyvendinimui viešinti ir bendruomenei skatinti.

Remiantis apklausos duomenimis, pastebima, kad dažniausiai informacija skelbiama VVG internetinėje svetainėje (65 proc.), savivaldybės internetinėje svetainėje (65 proc.), vietinėje spaudoje (41 proc.). Taip pat išplatinama tarp VVG steigėjų, kitų organizacijų-partnerių (35 proc.), organizuojami renginiai (35 proc.), kurių metu pristatomas VPS įgyvendinimas, pasiekimai ir pan.

Jeigu VPS viešinimas vyksta pakankamai sklandžiai ir yra daugmaž rutininė veikla, tai, kaip rodo VVG ir vietos plėtros projektų patirtis, gyventojų pritraukimas savanoriškai veiklai nėra lengva užduotis. Lengviau sekasi pensinio amžiaus gyventojų grupėje, kurioje yra socialiai aktyvių, patyrusių, tačiau darbinių įsipareigojimų jau neturinčių asmenų – pakviesti, šie asmenys pakankamai entuziastingai įsitraukia į įvairias savanoriškas veiklas. VVG ir vietos projektų vykdytojams daugiau savanorių taip pat pavyksta pritraukti iš šiuo metu nedirbančių, vaikus prižiūrinčių tėvų grupės. Kitų visuomenės grupių atstovai dažnai savanoriškose veiklose dalyvauti nesiryžta ar tiesiog negali, kadangi turi darbinius įsipareigojimus, kurie ne tik užima didelę laiko dalį, bet neretai dubliuojasi su vietos plėtros projektų veiklomis, kuriose šie asmenys galėtų savanoriauti. Be to, svarbu atkreipti dėmesį, kad tematiškai ribotos vietos plėtros projektų veiklos taip pat natūraliai apriboja savanoriškai prie projekto įgyvendinimo prisidėti galinčių bendruomenės narių ratą¹⁴⁰.

Visgi, gyventojų savanorystė vietos plėtros projektų vykdymo metu teikiant pagalbą socialinės atskirties grupėms, dalinantis savo patirtimi gali būti paskatinta, jeigu miesto VVG, vietos plėtros projektų vykdytojai dėl to nuosekliai stengiasi. Kaip plačiau aptariama tolesniame šios ataskaitos poskyryje, ankstyvas gyventojų įtraukimas dar tik formuojant projekto idėją, novatoriški ir unikalūs projektai visada padidina galimybes sudominti vietos bendruomenę.

GEROJI PATIRTIS SKATINANT BENDRUOMENĘ PRISIDĖTI PRIE VPS ĮGYVENDINIMO

Vienas iš vietos plėtros strategijų įgyvendinimo tikslų – paskatinti savanorystę sprendžiant bendruomenės problemas. Toliau pateikiami gerosios patirties pavyzdžiai, išskirti VP priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 projektų sutarčių pagrindu, kurie parodo, kaip vietos gyventojai ar bendruomenės nariai yra skatinami aktyviomis veiklomis prisidėti įgyvendinant VPS.

Apžvelgus įgyvendinamus vietos plėtros projektus, galima išskirti keletą tipinių savanorių pritraukimo strategijos ir motyvacinių veiksnių pavyzdžių¹⁴¹:

- *Savanoriška veikla kaip galimybė įgyti specifinių žinių ir likti konkurencingiems darbo rinkoje.*

Projekto „Utenos miesto socialinės rizikos vaikų atskirties mažinimas per kultūrinės ir edukacines veiklas“ metu numatoma miesto viešojoje bibliotekoje vykdyti vaikams, augantiems socialiai nepalankioje aplinkoje, skirtas edukacines veiklas: naktinius pasakų skaitymus, animacinių filmukų peržiūras, piešimo, teatro studijos užsiėmimus, animacinių filmukų kūrybines dirbtuves ir panašiai. Užsiėmimus ves savanoriai, kuriems projekto įgyvendinimo metu bus organizuojami įvairūs mokymai, suteikiantys žinių apie bendravimo su sunkumus patiriančiais vaikais ypatumus, įtraukaus užimtumo būdus, rizikingą vaikų

¹⁴⁰ Remiantis interviu su VVG atstovais ir projektų vykdytojais metu gauta informacija.

¹⁴¹ Pateikiami gerąsias praktikas iliustruojantys kelių projektų pavyzdžiai. Vietos plėtros projektų, sėkmingai į projekto veiklų įgyvendinimą pritraukiančių vietos bendruomenės narių, yra kur tas daugiau.

elgesį ir t. t. Savanoriams siūlomų mokymų įvairovė ir galimybė teorines žinias iš karto pritaikyti praktikoje savanoriškoms veikloms pritraukė daug įvairių sričių profesionalų. Bibliotekininkus, mokytojus, socialinius pedagogus dalyvauti projekte motyvavo ne tik galimybė pasidalinti savo žiniomis ir patirtimi, bet ir projekto metu įgyti naujų kompetencijų, kurios galės būti pritaikytos jų tiesioginiame darbe¹⁴².

- *Savanoriška veikla kaip galimybė ateityje įsilieti į darbo rinką.*

Projekto „Laiko vaikai“ veiklomis siekiama padėti jauniems Biržų miesto gyventojams per savanorišką veiklą įgyti kompetencijų, kurios jiems ateityje padėtų sėkmingai integruotis į darbo rinką. Projekto metu siekiama struktūruotai ir planingai jaunas žmones įtraukti į nevyriausybinių organizacijų veiklą, užtikrinti savanoriškos veiklos tęstinumą, sudaryti sąlygas jauniems žmonėms atlikti ne tik laikinų asistentų, bet ir sudėtingesnes užduotis. Siekiant suteikti savanoriškam darbui vietos iniciatyvose reikalingų žinių, projekto metu bus organizuojami mokymai jaunesiems savanoriams, o dirbant įgyta patirtis ir įgūdžiai bus patvirtinti specialiais pažymėjimais¹⁴³. Manoma, kad tokios veiklos didina bendrą savanoriškos veiklos svarbos suvokimą, jos reikšmės ne tik sprendžiant bendruomenės problemas, bet ir siekiant asmeninių ateities tikslų pripažinimą ir leidžia sudominti ir pritraukti daugiau jaunų žmonių tiek į vietos plėtros projekto metu organizuojamas veiklas, tiek apskritai į savanorystę.

- *Išankstinis bendradarbiavimas su konkrečių sektorių darbuotojais ir skatinimas savo darbinėmis žiniomis ir patirtimi pasidalinti su paramos reikalingomis socialinėmis grupėmis.*

Projektu „Socialinės jautros projektas „Šviesioji gyvenimo pusė“ siekiama mažinti neįgaliųjų socialinę atskirtį ir per paveldo pažinimą didinti jų užimtumą. Projekto metu kuriamas bendradarbiavimo praktikos modelis tarp neįgaliųjų, kūrybinio sektoriaus atstovų (amatininkų) ir Utenos vietos bendruomenės. Savanoriai apmokomi pagal neįgaliesiems pritaikytas specializuotas edukacines programas, projekto metu vykdys numatytus mokymus, o po įgyvendinimo pabaigos, tikimasi, tęs veiklas skatindami neįgaliųjų užimtumą. Siekiant pritraukti kuo daugiau savanorių, projekto vykdytojas – tradicinių amatų centras, turintis sertifikuotus tautodailininkus, dar projekto idėjos stadijoje vykdė tikslines tautodailininkų apklausas ir bendravo asmeniškai, siekiant išsiaiškinti ar ir kokia patirtimi tautodailininkai galėtų savanoriškai pasidalinti su būsimo projekto dalyviais. Tokiu būdu tikslingai buvo formuojama savanorių, kurie ne tik turėtų sukaukę dalykinę patirtį, bet ir gebėtų bei norėtų ją perduoti, grupė (savanoriai-mokytojai). Informacija apie projekto tikslą, uždavinius, veiklas bei savanoriškos veiklos svarbą projekte, savanorių mokymus taip pat buvo skelbiama spaudoje ir radijuje, socialiniuose tinkluose, taip didinant projekto žinomumą ir jo svarbą potencialiems dalyviams, mokytojams ir visai bendruomenei. Aktyvi ir tikslinga savanorių paieška leido suformuoti patyrusių mokytojų-savanorių grupę, o sėkmingos komunikacinės veiklos projekto metu sudominti daugiau vietos gyventojų negu buvo planuojama projekto planavimo stadijoje¹⁴⁴.

VVG TARPUSAVIO BENDRADARBIAVIMAS

¹⁴² Informacija parengta remiantis vietos plėtros projekto Nr. 08.6.1-ESFA-V-911-20-0006 „Utenos miesto socialinės rizikos vaikų atskirties mažinimas per kultūrinės ir edukacines veiklas“ sutartimi ir interviu.

¹⁴³ Informacija parengta remiantis vietos plėtros projekto Nr. 08.6.1-ESFA-V-911-10-0006 „Laiko vaikai“ sutartimi.

¹⁴⁴ Informacija parengta remiantis vietos plėtros projekto Nr. 08.6.1-ESFA-V-911-20-0002 „Socialinės jautros projektas „Šviesioji gyvenimo pusė“ sutartimi ir interviu.

Beveik visos iš 39 VVG, kurių VPS yra atrinktos finansuoti, kartu su parengtomis vietos plėtros strategijomis Ministerijai pateikė ir pasirašytas bendradarbiavimo sutartis ar ketinimų bendradarbiauti protokolus. Manytina, kad viena iš pagrindinių paskatų teikti tokius dokumentus buvo papildomai skiriami balai VPS atrankos procese. Iš VVG lygmens dokumentų analizės matyti, kad bendradarbiavimą su kaimo, žuvininkystės regiono ar kito miesto VVG kaip atskirą VPS veiksmą yra numačiusios tik 20-ies miestų VVG. Šiuo metu konkrečios projektinės veiklos, skirtos bendradarbiavimui tarp VVG stiprinti, suplanuotos pagal vietos plėtros projektus, įgyvendinamus pagal kelias VPS. Įgyvendindamos bendrus projektus pagal VP priemonę Nr. 08.6.1-ESFA-V-911, VVG dažniausiai siekia pirmiausiai sustiprinti tam tikrų sričių subjektų tarpusavio bendradarbiavimą, o pačių VVG bendradarbiavimo sustiprėjimas vykdant bendrą projektą gali būti pasireikšti kaip antrinė nauda.

Tarp šiuo metu įgyvendinamų vietos plėtros projektų galima paminėti kelis su VVG bendradarbiavimu projektiniame lygmenyje susijusius pavyzdžius:

- Utenos m. VVG kartu su Anykščių m. VVG yra parengusios bendrą projektinę paraišką. Vienas iš Utenos m. VPS veiksmų numato sukurti bendradarbiavimo tinklą, kuriam ir skirtas aptariamas projektas. Projekto metu tikimasi inicijuoti neformalias iniciatyvas, skatinant abiejų miestų bendruomenės verslumą ir stiprinant įvairiapusį verslo sektorių bendradarbiavimą. Projekto metu bus organizuojami bendri renginiai, diskusijos, susitikimai su aktyviausiais abiejų miestų verslo atstovais ir bendruomenės nariais. Veiklų metu pristatomi verslo sektoriai, reprezentuojantys Anykščių ir Utenos miestus.
- Biržų m. VVG bendradarbiauja su Biržų rajono VVG ir yra parengę bendrą projektinę paraišką. Projekto „Biržų tinklas“ metu norima suformuoti bendrą prekių ir paslaugų grandinę, kuri jungtų įvairius Biržų miesto ir rajono VVG teritorijose veikiančius subjektus. Numatomos veiklos, apimančios bendradarbiavimo tinklo dalyvių dalinimąsi informacija, žiniomis, patirtimi, siekiant efektyviau spręsti su bendruomenės verslumo didinimu susijusius klausimus.
- Rietavo m. VVG, bendradarbiaudama su besiribojančios kaimiškos teritorijos VVG „Rietavo iniciatyvos“, vykdo projektą¹⁴⁵, kuriuo plėtojamas turizmo paslaugų srityje veikiančių įstaigų ir organizacijų bendradarbiavimo tinklas. Projektas orientuotas į gyventojų išitraukimo į turizmo sektorių per tinklo tarp Rietavo miesto ir VVG „Rietavo iniciatyvos“ teritorijoje veikiančių viešojo sektoriaus institucijų, NVO ir verslo subjektų sukūrimą. Norima paskatinti bendruomenių ir visų gyventojų, teikiančių paslaugas, gaminančių ir parduodančių produktus ar prekes išitraukimą, skatinti tarpusavio bendradarbiavimą tarp vietos gamintojų, verslo įstaigų, savivaldybės ir bendruomenės sudarant galimybes tokias paslaugas teikiantiems keistis gerąja patirtimi ir kt.

Visgi svarbu pastebėti, kad bendradarbiavimas tarp kitų VVG, jeigu ir neformalizuotas, vyksta. VVG atstovų apklausos duomenimis, 85 proc. miestų VVG, kurių VPS yra atrinktos finansuoti, vykdydamos joms paskirtas funkcijas konsultuojasi, dalinasi patirtimi ir pan. su kitų miestų VVG: 46 proc. VVG – kartais, 39 proc. VVG – nuolat. Dažniausiai VVG bendrauja tada, kai reikia spręsti kažkokius tipinius administracinius ar teisinius klausimus, ieškoma projektų įgyvendinimo idėjų. Kadangi miestų VVG yra pakankamai naujas darinys, tad visiems yra aktualu kaip sekasi kitoms VVG, kaip jos motyvuoja savo bendruomenes ir pan. Natūraliai formuojasi tam tikros kelias VVG jungiančios grupės. Pastebima, kad VVG į neformalias grupes dažniau buriasi teritoriniu pagrindu, t. y. bendradarbiauja su besiribojančių teritorijų, savivaldybių, to paties regiono VVG¹⁴⁶, nors kai kuriais atvejais, panašu, VVG grupės formuojasi ir kitais nei geografinis pagrindais (pavyzdžiui, Varėnos m. VVG nurodo bendraujanti su Pakruojo miesto, Kėdainių

¹⁴⁵ Nr. 08.6.1-ESFA-V-911-08-0005 „Veik Rietave“.

¹⁴⁶ Remiantis VPS dokumentuose pateikiama ir interviu metu surinkta informacija.

miesto VVG; Pakruojo miesto VVG su Šiaulių miesto, Panevėžio miesto VVG, Šilutės miesto VVG ir pan.¹⁴⁷). Be to, veikia neformalūs miestų VVG tinklai socialiniuose tinkluose (uždara *Facebook* grupė „Miestų VVG tinklas“, *Google groups*).

Siekiant sustiprinti miestų VVG bendradarbiavimą ir oficialų atstovavimą, 2018 m. rugsėjo mėn. buvo įsteigtas viešasis juridinis asmuo – asociacija *Miestų vietos veiklos grupių tinklas* (MVVGT). Šios organizacijos pradžia buvo natūraliai susiformavęs ir neformaliai veikęs kelių VVG bendradarbiavimo tinklas. Asociacijos iniciatoriais ir steigėjais tapo 5 miestų (Biržų, Pakruojo, Rietavo, Prienų ir Vilkaviškio) VVG¹⁴⁸. Šiuo metu tinklas jau vienija 12 miestų VVG¹⁴⁹. Tinklo nariai susitinka kartą per ketvirtį skirtinguose regionuose.

Tinklą nuspręsta įkurti, siekiant veiksmingai bei organizuotai spręsti tipines miestų VVG būdingas problemas (pavyzdžiui, tarpininkauti vietos plėtros projektų pareiškėjams paraiškos vertinimo metu Agentūroje pagrindžiant numatytų veiklų bei išlaidų, kurios buvo patvirtintos išorinių VVG vertintojų projektinių pasiūlymų vertinimo metu, tinkamumą ir pan.), kurių sprendimui pavienėms VVG trūksta pajėgumų¹⁵⁰. Tinklo viduje dalinamasi patirtimi, informacija, idėjomis sukauptomis atskirose VVG. Taip pat MVVGT turi didesnę svorį bei kompetenciją atstovaujant miestų VVG įvairiose institucijose lyginant su pavienių VVG veikla.

Aukščiausias MVVGT organas yra visuotinis narių susirinkimas, kolegialus valdymo organas – valdyba, susidedanti iš 3–7 narių, priklausomai nuo tinklo narių skaičiaus, kuriai vadovauja iš valdybos narių visuotinio narių susirinkimo renkamas prezidentas. Šiuo metu vadybą sudaro keturi nariai: Vilkaviškio m, Prienų m., Pakruojo m. ir Rietavo m. VVG atstovai. Finansinė veikla kontroliuojama perkant audito paslaugas.

Be vienkartinio stojamojo ar metinio narystės mokesčio, nors galimybės numatytos¹⁵¹, savo veiklos tikslams realizuoti tinklas lėšų kol kas negeneruoja¹⁵². Lėšų trūkumas kol kas riboja MVVGT veiklą, nors jaučiamas specializuotų mokymų, konsultacijų poreikis. Kol kas MVVGT veikia labiau savanoriškais pagrindais, tačiau kaip rodo kitų programų pavyzdžiai, tokio tipo tinklų veikimas yra laikomas svarbia BIVP sistemos dalimi ir finansuojamas iš viešųjų lėšų. Pavyzdžiui, kaimo VVG tinklas įkurtas 2008 m., vadovaujantis Reglamentu (EB) Nr. 1698/2005¹⁵³ įgyvendinant Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programą, o šio tinklo veiklos finansavimui skiriamos EŽŪFKP bei bendrojo finansavimo lėšos, numatytos valstybės biudžete¹⁵⁴.

¹⁴⁷ Remiantis interviu su VVG metu pateikta informacija.

¹⁴⁸ <http://www.pakruojomiestovvg.lt/naujienos/informacija-ruosiama/>

¹⁴⁹ Remiantis interviu metu gauta informacija.

¹⁵⁰ Remiantis interviu metu gauta informacija.

¹⁵¹ MVVGT įstatai.

¹⁵² Remiantis interviu metu gauta informacija.

¹⁵³ Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1698/2005 dėl Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai paramos kaimo plėtrai (EŽŪFKP).

¹⁵⁴ LR žemės ūkio ministro 2016 m. lapkričio 23 d. įsakymas Nr. 3D-696.

6.3 GALIMYBĖS PAGERINTI VIETOS VEIKLOS GRUPIŲ VEIKLOS REZULTATŲ KOKYBĘ

Analizė pagal vertinimo klausimą „Kaip naudojant turimus finansinius išteklius pagerinti vietos veiklos grupėms nustatytų uždavinių įgyvendinimo kokybę, paskatinti aktyvesnį bendruomenės įsitraukimą į vietos plėtros strategijos įgyvendinimą ir bendradarbiavimą su bendruomene, kitomis vietos veiklos grupėmis?“

Šiuo metu miesto VVG deleguotos funkcijos yra įgyvendinamos – parengtos vietos plėtros strategijos, įgyvendinamos vietos plėtros projektų atrankos, vykdomi pareiškėjų mokymai, pradedamos vykdyti realios VPS įgyvendinimo stebėsenos funkcijos. Atsižvelgiant į tai, kad miesto VVG įkurtos visiškai neseniai ir organizaciniu lygmeniu patirties įgyvendinant panašias į joms šiuo metu deleguotas užduotis neturi, **esami miesto VVG pasiekimai bendrai vertintini išties teigiamai**. Juolab, kad VPS rengimo, vietos plėtros projektų atrankos procesas dėl išorinių priežasčių (besikeičiančio reglamentavimo, dėl atliekamų išorinių vertinimų stabdytais procesais ir pan.) nebuvo itin sklandus ir greitas. Tam tikra prasme galima teigti, kad miesto VVG kartu su Ministerija ir kitomis institucijomis bendrai dalyvauja kuriant miesto BIVP sistemą ir tiesiogiai išbando priimamus sprendimus. Natūralu, kad sistemos kūrimas neapsieina be klaidų ir pakeitimų, kurie konkrečiu atveju tiesiogiai paveikia miesto VVG veiklą. Pridėjus tai, kad tik pavienės miesto VVG turi nuolat pilnu etatu dirbančius darbuotojus, esami pasiekimai yra tikrai geri. Dauguma VVG sugebėjo rasti ir pritraukti patyrusius ir BIVP idėja tikinčius darbuotojus ar pagalbininkus, taip pat vienu iš tam tikro stabilumo pagrindu, bent kai kuriuose miestuose, tapo gana intensyvus vietos savivaldybės administracijos dalyvavimas – padedant finansiniais ir žmogiškaisiais resursais. Gana sudėtingoje ir besikeičiančioje aplinkoje vien bendruomenės pastangomis daugumoje atvejų būtų sunku užtikrinti miesto VVG nepertraukiamą veiklą.

Visgi, žiūrint į ateitį ir norint sustiprinti BIVP galimybes miestuose, reikia stiprinti miesto VVG. Viena iš pagrindinių problemų, fiksuojamų šiuo metu – **finansinių išteklių, reikalingų užtikrinti kokybišką organizacijos veiklą, trūkumas**. Pagrindinis miesto VVG finansavimo šaltinis – VP priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-910 lėšos, skiriamos VPS administravimui. Kartu su nuosavu indėliu vienai miesto VVG tenka nuo beveik nepilnų 60 tūkst. Eur iki beveik 160 tūkst. Eur (priklauso nuo įgyvendinamos VPS finansinės apimties ir skiriamo kofinansavimo). Atsižvelgiant į tai, jog šis finansavimas yra skiriamas maždaug 5–6 metams (priklausomai nuo VPS įgyvendinimo tvarkaraščio), o kitų pajamų šaltinių šiuo metu dauguma miesto VVG beveik neturi, akivaizdu, kad ypač mažiausią finansavimą VPS įgyvendinimo administravimui gaunančių VVG atveju, su tokiu biudžetu išlaikyti aktyvią ir profesionalią organizaciją yra sudėtinga. Norint pritraukti ir išlaikyti profesionalų personalą, užtikrinti nepertraukiamą miesto VVG veiklą, ji turėtų vykdyti daugiau veiklų, kurios būtų finansuojamos iš įvairių šaltinių. Viešosiomis lėšomis **išlaikyti organizacijas, kurios atlieka ribotas funkcijas įgyvendinant vieno tipo programą, vidutiniame-ilgajame periode būtų ne tik sudėtinga, bet ir neefektyvu**. Pavyzdžiui, kaip matyti iš šioje ataskaitoje pateikiamo (Priedas 3) Airijoje veikiančių vietos vystymosi kompanijų (angl. *local development companies*) pavyzdžio, miestuose ar konkrečiuose regionuose gali sėkmingai veikti vietos organizacijos, kurios dalyvauja daugelio programų ir iniciatyvų, skirtų vietos plėtrai įgyvendinime: koordinuoja įvairių programų ar projektų įgyvendinimą savo veiklos teritorijoje, taip pat konkrečiose srityse vykdo projektus ir jų metu teikia bendruomenei įvairias paslaugas (pvz.: rūpinasi bedarbių įdarbinimu), kai kuriose vietovėse įgyvendina VVG funkcijas. Svarbu, kad įgyvendinant šias veiklas reikalingi gebėjimai ir patirtis yra panašūs, todėl, išvysčius tokius kompetencijų centrus, ne tik sumažinama atskirų vietos iniciatyvų administravimo našta (nereikia kurti atskiros administravimo sistemos kiekvienai iniciatyvai), bet ir sukuriamas potencialas

regionuose auginti ir išsaugoti specialistus, turinčius specifinę paramos programų planavimo ir įgyvendinimo patirtį. Lietuvos miestų VVG atveju, šiuo metu dirbtinai nubrėžti jų plėtros gaires būtų sudėtinga, tačiau reikėtų iš anksto svarstyti galimybes kaip **išplėsti miesto VVG veiklos apimtį** ir užtikrinti kad ir nedidelių, bet stabilių vietos organizacijų išlaikymą.

Viena iš alternatyvų galėtų būti **plėsti miesto VVG įgaliojimus administruojant VPS ir pagal jas įgyvendinamus vietos plėtros projektus**, kadangi šiuo metu VVG funkcijos šioje srityje yra apribotos faktiškai tik stebėsenos uždaviniais. Palyginimui, kaimiškųjų vietovių VVG, administruojančios vietos plėtros strategijas, parengtas įgyvendinant Kaimo plėtros 2014–2020 programą, organizuoja visą paraiškų vertinimo procesą ir Nacionalinei mokėjimo agentūrai (Įgyvendinančioji institucija) perduoda tik vietos projektų paraiškų vertinimo ataskaitas galutiniam patvirtinimui, yra atsakingos už mokėjimų prašymų priėmimą iš vietos projektų vykdytojų, jų tikrinimą ir suvedimą į bendrą sistemą ir panašiai¹⁵⁵. Tokio pobūdžio pakeitimai plečiant miesto VVG funkcijas greičiausiai galėtų būti svarstomi tik kitam finansiniam periodui, tačiau suteikus miesto VVG daugiau įgaliojimų buvo sutvirtintas jų vaidmuo bendruomenėje ir tuo pačiu užtikrinta stabilesnė veikla. Atliktos apklausos metu¹⁵⁶, savivaldybės administracijos atstovų nuomonė apie tai, ar miesto VVG reikėtų perleisti daugiau funkcijų planuojant, atrenkant, administruojant, stebint vietos projektų įgyvendinimą, pasisikirstė beveik vienodai: 41 proc. respondentų mano, kad nieko keisti nereikia, 44 proc. mano, kad miesto VVG visgi reikėtų perleisti daugiau atsakomybių. Pačios miesto VVG nusiteikusios ne taip palankiai – daugiau kaip du trečdaliai (69 proc.) apklaustų VVG atstovų nurodė, kad daugiau atsakomybių miesto VVG nereikėtų. Tiesa, interviu metu ši pozicija pirmiausiai buvo siejama su finansinių išteklių trūkumu.

Nepakankamų finansinių resursų problema neretame mieste pasipildo ir žmogiškųjų išteklių trūkumu. **Kvalifikuotų žmogiškųjų išteklių trūkumas** yra iššūkis, su kuriuo susiduria daugelis organizacijų, bet kai kuriuose miestuose, kurie teturi 3 ar 4 tūkst. gyventojų, ši problema dar aštresnė. Kaip matyti iš aptariamų užsienio šalių pavyzdžių (Priedas 3), dažniausiai vietos veiklos grupės ar panašios organizacijos aptarnauja bent jau keliasdešimties tūkstančių gyventojų teritorijas. Jeigu gyvenamosios vietovės (savivaldybės) yra mažos, nebijoma jų jungti po kelias (Nad Orlicí, Čekija atvejis), pradėjus įgyvendinti BIVP veiklas, remiamas ESF lėšomis, naudojamosi patirtį ir resursus turinčiu kaimo VVG tinklu (Anhalt-Saksonijos, Vokietija atvejis). Manytina, kad ir Lietuvoje **didesnes ateities perspektyvas ir potencialą išsivystyti į kokybiškas vietos iniciatyvas koordinuojančias organizacijas turi didesnės VVG**, todėl galėtų būti atskirai įvertintos kai kurių VVG administracinio jungimo, taip pat ir su kaimo VVG (kaimiško tipo savivaldybėse), galimybės kitame finansavimo periode.

Kad miesto VVG galėtų vykdyti daugiau funkcijų, mano ir vietos savivaldybių atstovai. Kad miesto VVG galėtų imtis naujų funkcijų, neapsiribojant VPS rengimu ir įgyvendinimu, manė daugiau kaip pusė (58 proc.) apklausoje dalyvavusių savivaldybės administracijų atstovų, kad papildomų funkcijų nereikia, nurodė mažiau nei ketvirtadalis (23 proc.) respondentų. Tarp funkcijų, kurių papildomai galėtų imtis miesto VVG, savivaldybės administracijų atstovai dažniausiai minėjo vietos gyventojų ir organizacijų (biudžetinių įstaigų, nevyriausybinių organizacijų, bendruomeninių organizacijų, gyventojų) iniciatyvų koordinavimo centro funkcijas (paminėjo 73 proc. respondentų), taip pat miesto VVG galėtų tapti tam tikru tarpininku tarp valdžios institucijų ir gyventojų: imtis gyventojų informavimo apie valdžios sprendimus funkcijos (paminėjo 47 proc. respondentų), imtis gyventojų atstovavimo vietos ir nacionalinėse institucijose funkcijos (paminėjo 40 proc. respondentų). Pačių miesto VVG atstovai buvo dar pozityvesni dėl naujų veiklų – net trys ketvirtadaliai (75 proc.) respondentų nurodė, kad jų atstovaujama VVG galėtų

¹⁵⁵ LR žemės ūkio ministro 2016 m. rugsėjo 21 d. įsakymas Nr. 3D-544 „Dėl vietos projektu, įgyvendinamų bendruomenių iniciuotos vietos plėtros būdu, administravimo taisyklių patvirtinimo“.

¹⁵⁶ Savivaldybės administracijos atstovų, atsakingų už investicijų planavimą, anketinė apklausa vykdyta 2018 m. lapkričio mėn. Apklausoje dalyvavo tų savivaldybių, kurių miestų VPS yra finansuojamos, atstovai.

intis naujų funkcijų. VVG atstovai dažniausiai minėjo vietos gyventojų ir organizacijų (biudžetinių įstaigų, nevyriausybinių organizacijų, bendruomeninių organizacijų, gyventojų) iniciatyvų koordinavimo centro funkcijas (paminėjo 46 proc. respondentų), vietos gyventojų atstovavimo valdžios institucijose funkcijas ir valdžios sprendimų komunikavimo gyventojams funkcijas minėjo po 25 proc. respondentų.

Nuo miesto VVG aktyvumo, bendradarbiavimo su vietos projektų vykdytojais taip pat priklauso vietos bendruomenės įsitraukimas į VPS įgyvendinimą. Kaip rodo iki 2018 m. pabaigos pradėtų įgyvendinti vietos plėtros projektų patirtis, **bendruomenės įtraukimas dalyvauti projektuose savanoriškais pagrindais nėra lengva užduotis**, tačiau, taikant įvairias pasiteisinusias strategijas, įmanoma. Svarbu orientotis į tinkamą gyventojų grupę – kol kas bene geriausiai sekasi pritraukti pagyvenusius asmenis, kurie yra išsilavinę, aktyvūs, tačiau jau neturi kasdieninių darbinių įsipareigojimų; kai kurie vietos plėtros projektai savanorių randa tarp tėvų, šiuo metu neturinčių darbo santykių ir auginančių vaikus. Kita vertus, prasmingos veiklos ir papildomi motyvai savanoriams (pavyzdžiui, mokymai profesinėmis temomis) padeda į savanoriškas projektines veiklas taip pat pritraukti ir profesiskai aktyvius asmenis. Tačiau svarbiausia, kad visas vietos gyventojus sėkmingiausiai įtraukiančias iniciatyvas įprastai vienija bendros charakteristikos – **organizacijų užsitarnautas pasitikėjimas, naujos idėjos ir pasiūlyta prasminga veikla**. Tai brėžia ir tam tikras galimas miesto VVG vystymosi gaires – tam, kad taptų tikru bendruomenės moderatoriumi ir vietos plėtros katalizatoriumi, bet kuri organizacija negali remtis tik atsitiktinėmis projekcinėmis veiklomis, bet turi susikurti bendruomenės pasitikėjimą vykdydamą nuoseklią veiklą.

7. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

IŠVADOS

Šioje dalyje pateikiamos bendrosios, generalinio pobūdžio išvados dėl esamos BIVP principo įgyvendinimo situacijos. Detalios išvados, susijusios su kiekvienu vietos plėtros strategijų įgyvendinimo etapu, pateikiamos pagrindiniame ataskaitos tekste (kai kurių poskyrių pabaigoje esančiose apibendrinamosiose dalyse arba atskiruose poskyriuose, kuriuose pateikiami pasiūlymai konkrečiais klausimais).

Miesto VVG tinkamai atlieka savo funkcijas ir užtikrina vietos plėtros strategijų įgyvendinimą, tačiau organizacijoms trūksta aiškios perspektyvos ir stabilumo vidutiniame-ilgajame laikotarpyje.

Atsižvelgiant į tai, kad miesto VVG įkurtos visiškai neseniai ir organizaciniu lygmeniu patirties įgyvendinant panašias į joms šiuo metu deleguotas užduotis neturi, esami miesto VVG pasiekimai bendrai vertintini teigiamai. Nors reikia tobulinti projektinių pasiūlymų atrankos procesą, gerinti informacijos pateikimo pareiškėjams kokybę, spręsti su atrankos skaidrumu susijusius klausimus, tai yra normali, visiems naujų struktūrų kūrimo procesams būdinga situacija.

Dėl įvairių priežasčių gana ilgai užtrukęs etapas iki vietos plėtros projektų įgyvendinimo pradžios sukėlė papildomų rūpesčių miesto VVG ir patiems vietos projektų vykdytojams, tačiau šios vertinimo ataskaitos rengimo metu procesai jau yra įsibėgėję ir, tikėtina, be rimtesnių netikėtumų vietos plėtros strategijos bus įgyvendintos.

Visgi, žiūrint į ateitį ir norint užtikrinti BIVP iniciatyvų tęstinumą, reikia stiprinti miesto VVG. Viena iš pagrindinių problemų, fiksuojamų šiuo metu – finansinių išteklių, reikalingų užtikrinti kokybišką organizacijos veiklą, išlaikyti kvalifikuotus darbuotojus, trūkumas. Pagrindinis miesto VVG finansavimo šaltinis – VP priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-910 lėšos, skiriamos VPS administravimui. Nevykdant kitos veiklos ir neturint kitų pajamų šaltinių, šios lėšos nėra pakankamos 5–6 metus išlaikyti veikiančią ir kvalifikuotus darbuotojus turinčią organizaciją. Viešosiomis lėšomis išlaikyti organizacijas, kurios atlieka ribotas funkcijas įgyvendinant vieno tipo programą, be to, kai kuriais atvejais aptarnauja išskirtinai mažas teritorijas¹⁵⁷, vidutiniame-ilgajame periode būtų ne tik sudėtinga, bet ir neefektyvu.

Vietos plėtros projektų parengimo ir administravimo sąnaudos neproporcingai didelės lyginant su skiriamos paramos dydžiu.

Vienas iš BIVP įgyvendinimo tikslų – vietos nevyriausybinių organizacijų aktyvesnis įtraukimas sprendžiant vietos problemas. Tai patvirtina ir VP priemonių Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 ir Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 PFSA nustatyti reikalavimai vietos plėtros projektų vykdytojams: pareiškėjais gali būti tik juridiniai

¹⁵⁷ Pavyzdžiui, Pagėgių mieste yra tik kiek daugiau nei 1,5 tūkst. gyventojų, Rietavo mieste – kiek daugiau nei 3 tūkst. gyventojų, Lazdijų mieste – kiek daugiau nei 3,5 tūkst. gyventojų ir pan.

asmenys ar jų filialai ar atstovybės, kurių veiklos vykdymo vieta yra vietos plėtros strategijos įgyvendinimo teritorijoje; įgyvendinant vietos plėtros projektus, skirtus socialinei integracijai, projekto pareiškėju arba bent vienu iš partnerių turi būti nevyriausybinė organizacija arba socialinis partneris (t. y. darbuotojų ar darbdavių organizacija). Tokio tipo, ypač mažesniuose miestuose veikiančios, organizacijos dažnai turi mažiau patirties ir resursų dalyvauti pagrindinėse paramos programose, įgyvendinti didelius projektus, todėl BIVP principu teikiama viešoji parama turėtų sudaryti palankias sąlygas šioms vietos organizacijoms dalyvauti viešosiomis lėšomis dalinai finansuojamuose projektuose.

Deja, kaip rodo vietos plėtros projektų tvirtinimo ir administravimo procesų analizė, šių projektų pareiškėjai ir vykdytojai patiria didesnę administracinę naštą, negu pagal kitas Veiksmų programos priemones įgyvendinamų projektų vykdytojai: organizacijos, pretenduojančios į paramą pagal VP priemones Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 arba Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 PFSA, teikia du skirtingų formų dokumentus miesto VVG (projektinį pasiūlymą) ir Agentūrai (paraišką) pagal skirtingus reikalavimus; įgyvendinant projektą taip pat teikia dviejų tipų atsiskaitymo informaciją – įprastus mokėjimo prašymus Agentūrai ir papildomus duomenis miesto VVG. Tokia daugiapakopė ir imli resursams administravimo sistema sukuria neproporcingai didelius kaštus vietos plėtros projektų vykdytojams, atsižvelgiant į projektų finansines apimtis (vidutinis vienam projektui skiriamas finansavimas (ES fondų ir valstybės biudžeto lėšos) yra kiek daugiau nei 28 tūkst. Eur, o mažiausio šiuo metu įgyvendinamo projekto paramos suma tesiekia kiek daugiau nei 2,5 tūkst. Eur). Be to, dėl tokių sudėtingų reikalavimų dalis vietos organizacijų apskritai yra nepajėgios dalyvauti VPS įgyvendinime.

Sudėtingesnės finansavimo sąlygos vietos plėtros projektams, lyginant su kitais panašioms problemoms spręsti skirtais ar panašių organizacijų įgyvendinamais projektais, finansuojamais pagal kitas Veiksmų programos priemones.

Be to, kad vietos plėtros projektams taikomos sudėtingesnės atrankos ir paramos administravimo procedūros, jiems taip pat galioja mažiau palankios finansavimo sąlygos, lyginant su kitomis to paties Veiksmų programos 8 prioriteto priemonėmis, kurių tikslai panašūs į VPS keliamus tikslus, ir kurių pareiškėjai yra nevyriausybinės organizacijos¹⁵⁸. Vietos plėtros projektuose finansuojama iki 92,5 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų (kitose panašiose priemonėse – iki 100 proc.), o kai vykdomos socialinei atskirčiai mažinti skirtų paslaugų teikimo veiklos, šias veiklas vykdančių darbuotojų ar kitų fizinių asmenų išlaidos yra tinkamos finansuoti tik iš projekto vykdytojo ir (ar) partnerio (-ių) nuosavo įnašo (kitose priemonėse tokios išimtys nenumatomos ir socialinių paslaugų teikimas yra apmokamas paramos lėšomis). Tokios finansavimo sąlygos skatina didesnę indėlį, paremtą savanoriška veikla, tačiau, kita vertus, tai taip pat riboja dalies vietos organizacijų galimybes dalyvauti įgyvendinant vietos plėtros strategiją.

Vietos plėtros projektai prisideda prie įvairių gyventojų grupių įtraukimo į savanoriškas veiklas.

Įgyvendinant vietos plėtros projektus, didelė svarba tenka savanoriškai prie veiklų vykdymo prisidedantiems vietos gyventojams. Savanoriai yra svarbus daugelio projektų resursas ir įgyvendinimo sąlyga. Savanorių dalyvavimas leidžia vietos veiklos projektų metu bendruomenei pasiūlyti ir kitokias, įprastai neprieinamas socialines ar panašias paslaugas.

¹⁵⁸ Lyginta su VP priemonėmis Nr. 08.3.2-ESFA-K-415 „54+“ ir Nr. 08.3.1-ESFA-K-413 „Socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracija į darbo rinką“.

Atsižvelgiant į tradiciškai žemą gyventojų dalyvavimą organizuotose savanoriškose veiklose, savanorių pritraukimas dalyvauti projektų veiklose laikytinas dideliu vietos plėtros projektų pasiekimu. Kaip matyti iš įgyvendinamų vietos plėtros projektų pavyzdžių, bene geriausiai sekasi pritraukti aktyvius ir patyrusius pagyvenusius asmenis, kurie jau neturi darbinių išipareigojimų, taip pat namuose vaikus prižiūrinčius tėvus. Tačiau taip pat sėkmingai yra įgyvendinami projektai, kuriuose savanoriškais pagrindais dalyvauja ir šiuo metu aktyvūs įvairių sričių profesionalai, kurie projektų metu savo žiniomis ir patirtimi dalinasi su projektų dalyviais. Svarbu pastebėti, kad daugumą sėkmingai savanorius pritraukiančių vietos plėtros projektų vienija įdomi ir prasminga idėja, o veiklose dalyvaujantys savanoriai ne tik duoda, bet ir gauna – pavyzdžiui, jiems yra organizuojami su jų profesija susiję mokymai, sudaromos sąlygos susitikti panašių interesų asmenis, įgyti naudingos jų būsimai profesinei karjerai patirties, savanorių indėlis yra viešai įvertinamas ir pan. Visgi, svarbu atkreipti dėmesį, kad, nepaisant gerų pavyzdžių, savanorystės tradicijų silpnumas gali sutrukdyti kai kuriems vietos plėtros projektams pasiekti visus numatytus tikslus ar pareikalauti didžiulių resursų vien reikalingos savanorių grupės surinkimui.

Neretai vietos plėtros projektams pritrūksta inovatyvumo, neišnaudojami bendruomenės ir bendruomeninių ryšių teikiami privalumai.

Dalis vietos plėtros projektų visgi yra nepakankamai autentiški ir iš esmės atkartoja miestuose įprastai prieinamas paslaugas, teikiamas kitų viešosiomis lėšomis finansuojamų institucijų ar programų – darbo neturinčių asmenų profesinis mokymas, konsultacijos verslo pradžios klausimais ar pan. Tokie projektai savaime nėra blogi, tačiau jiems išleidžiant ribotas BIVP iniciatyvoms skirtas lėšas prarandama galimybė bendruomenei pasiūlyti tematiškai ir kokybiškai naujas paslaugas, paskatinti iniciatyvas, stiprinančias gyventojų tarpusavio ryšius.

Gera vietos plėtros strategijų produkto stebėsenos rodiklių reikšmių pasiekimo dinamika.

BIVP metodo įgyvendinimas miestuose dar tik įgauna pagreitį. Pirmosios vietos plėtros projektų, įgyvendinamų pagal 23 vietos plėtros strategijas, finansavimo sutartys pasirašytos 2018 m. antroje pusėje, pagal daugelį vietos plėtros strategijų veiksmų dar tik vyksta ar planuojamos atrankos, todėl pagrįstai įvertinti įgyvendinamų vietos plėtros projektų indėlių vietos plėtros strategijų tikslų pasiekimui kol kas sudėtinga. Tačiau analizuojant pasirašytas vietos plėtros projektų sutartis galima pakankamai užtikrintai teigti, kad vietos plėtros projektų metu vykdomose veiklose turėtų dalyvauti daugiau tikslinės grupės narių nei buvo planuojama vietos plėtros strategijose (rodiklis „*BIVP projektų veiklų dalyviai (įskaitant visas tikslines grupes)*“). Kai kurių vietos plėtros strategijų atveju gali būti susidurta su nedideliais iššūkiais, siekiant numatytų rodiklio „*Projektų, kuriuos visiškai ar iš dalies įgyvendino socialiniai partneriai ar NVO*“ reikšmių, tačiau tai greičiau susiję su mažesniu įgyvendinamų projektų kiekiu nei menku NVO ar socialinių partnerių dalyvavimu.

REKOMENDACIJOS

Atsižvelgiant į tai, kad vietos plėtros strategijos jau yra parengtos ir atitinkamais LR vidaus reikalų ministro nutarimais patvirtintas jų finansavimas, taip pat dalies vietos plėtros strategijų, t. y. pagal jas finansuojamų vietos plėtros projektų, įgyvendinimas jau prasidėjo, pateikiamos dvių tipų rekomendacijos:

- Trumpojo laikotarpio rekomendacijos, kurios galėtų būti įgyvendintos jau dabar ir galėtų palengvinti ar pagerinti jau įgyvendinamų ar netrukus pradedamų įgyvendinti vietos plėtros projektų įgyvendinimą ir indėlį į vietos plėtros strategijose numatytus tikslus;
- Ilgojo laikotarpio, strateginio pobūdžio rekomendacijos, į kurias Ministerija ir kitos suinteresuotos institucijos galėtų atsižvelgti, planuodamos kitą ES fondų finansinę perspektyvą.

LENTELĖ 15. TRUMPOJO LAIKOTARPIO IR STRATEGINĖS REKOMENDACIJOS

Nr.	Problema ar rizika	Rekomendacija	Už įgyvendinimą / priežiūrą atsakinga institucija	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas
TRUMPOJO LAIKOTARPIO REKOMENDACIJOS				
1.	Vietos projektinių pasiūlymų atrankų, vykdomų miesto VVG, dokumentacijos, skirtos pareiškėjams, paketas neretai yra komplikotas ir perteklinis. Dažnai informacija pareiškėjams yra pateikiama daugelyje skirtingų dokumentų, sąsajos tarp kurių pareiškėjui gali būti neaiškios, be to, dalyje dokumentų pateikiama daugiau informacijos negu yra aktualu konkrečiam kvietimui (pavyzdžiui, visų VPS uždavinių specialieji kriterijai pateikiami viename dokumente). Tai sukuria papildomą našta vietos plėtros projektus norinčioms įgyvendinti organizacijoms. Be to, dėl komplikoto vietos plėtros projektinio pasiūlymo parengimo ir pateikimo proceso bei trumpų pasiūlymo pateikimo terminų,	Nustatyti reikalavimą visą pagrindinę, konkrečiai projektinių pasiūlymų atrankai aktualią informaciją, sudėti į vieną dokumentą, į kurį taip pat būtų perkelti ir projektinio pasiūlymo parengimui aktualūs reikalavimai iš VP priemonės, pagal kurią bus finansuojami vietos plėtros projektai, PFSA. Turėtų būti užtikrinta, kad šiame dokumente yra visi tinkamam vietos plėtros projektinio pasiūlymo parengimui aktualūs reikalavimai. Dokumentas turėtų būti išsamesnis negu pagal Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo	LR vidaus reikalų ministerija	2019 m.

	tikėtina, sumažėja atrankos metu gaunamų vietos plėtros projektinių pasiūlymų skaičius.	taisyklių 3 priede pateikiamą formą rengiamas kvietimas teikti projektinius pasiūlymus. Svarstyta galimybė parengti rekomendacinę reikalavimų vietos plėtros projektiniams pasiūlymams parengti ir pateikti dokumento formą, kurią savo poreikiams galėtų adaptuoti visos miesto VVG.		
2.	Miesto VVG projektinių pasiūlymų atrankos procedūrų aprašymuose trūksta aiškumo, taip pat dalies miesto VVG vertinimo ir atrankos vidaus tvarkos aprašuose ar panašiuose dokumentuose yra įtraukti papildomi, lyginant su Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklėse nustatytais, reikalavimai vietos plėtros projektinių pasiūlymų vertinimo procesui (pavyzdžiui, standartinė daugumos VVG taikoma taisyklė kad vietos plėtros projektinio pasiūlymo naudos ir kokybės vertinimo negali atlikti vertintojas, kuris atliko to paties vietos plėtros projektinio pasiūlymo administracinės atitikties vertinimą), kurie gali būti laikomi pertekliniais ir mažinančiais veiklos efektyvumą. Sudėtingų atrankos procedūrų poreikis kvestionuotinas ir dėl to, kad, kaip žinoma iš jau įvykusių atrankų praktikos, dažniausiai tarp vietos plėtros projektinių pasiūlymų nėra realios konkurencijos ir miesto VVG atstovai džiaugiasi sulaukę bent vieno tinkamo pasiūlymo.	Parengti išsamų tipinį (neprivalomą) atrankos procedūrų aprašą, kuriuo miesto VVG galėtų pasinaudoti savo nuožiūra.	LR vidaus reikalų ministerija	2019 m. (rekomendacija įgyvendinta vertinimo ataskaitos rengimo metu)
3.	Pastebimos daliai miesto VVG naudojamų vietos plėtros projektinių pasiūlymų atrankos kriterijų būdingos tipinės problemos, kurios gali sunkinti vertinimo procesą ir (arba) pažeisti skaidrumo principus. Pirmiausiai,	3.1. Vietos plėtros projektinių pasiūlymų atrankos metu naudoti dviejų rūšių rodiklius: <i>bendruosius</i>, kurie nustato privalomus reikalavimus ir nėra	Miesto VVG	2019 m.

	nustatyta, kad gana dažnai miesto VVG naudos ir kokybės vertinimo kriterijams priskiria ir balais vertina kriterijus, kurie pagal savo pobūdį yra privalomi visiems vietos plėtros projektams (pavyzdžiui, kriterijus „Pagrįsta, kad vietos plėtros projektiniame pasiūlyme numatytos tinkamos finansuoti vietos plėtros projekto išlaidos nebuvo, nėra ir nebus finansuojamos iš kitų nacionalinių programų ir Europos Sąjungos fondų“). Taip pat dažnai į bendrųjų ar specialiųjų naudos ir kokybės kriterijų sąrašus patenka ir tokie kriterijai, kurių įvertinimas balais yra labai subjektyvus, ypač kai nepateikiami detalizuoti kriterijų vertinimo aprašai. Kai kurių VVG patvirtintuose kriterijų sąrašuose, tokie kriterijai sudaro pastebimą dalį, todėl vietos plėtros projekto pasiūlymo įvertinimas (skirti balai) gali būti kvestionuojamas.	vertinami balais, ir <i>prioritetinius</i>, kurie yra orientuoti į konkretaus veiksmo specifiką, vertinami balais ir leidžia reitinguoti projektinius pasiūlymus. Be to, mažinant našatą pareiškėjams, būtų prasminga VVG vykdomoje atrankoje naudoti bendruosius kriterijus atitinkančius VP priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 PFSA nustatytus bendruosius reikalavimus ir specialiuosius kriterijus (nuo 2019-01-01), esant reikalui kriterijų sąrašą papildant konkrečiai VPS specifiniais bendraisiais reikalavimais (jeigu tokie egzistuoja).		
		3.2. Parengti ir pasiūlyti miesto VVG rekomenduojamą galimų atrankos kriterijų sąvadą (konkrečius rodiklius).	LR vidaus reikalų ministerija	2019 m. (rekomendacija įgyvendinta vertinimo ataskaitos rengimo metu)
4.	Daugumos VVG atveju, projektinių pasiūlymų vertinimo ataskaitą tvirtina VVG valdyba ar kitas kolegialus valdymo organas. Atsižvelgiant į tai, kad nėra standartizuotas ir išaiškintas privalomas VVG valdybos narių sąsajų su pareiškėjais ar partneriais deklaravimas ¹⁵⁹, jie gali dalyvauti tvirtinant su jais pačiais kaip fiziniams asmenims ar jų atstovaujamosioms	4.1. Papildyti Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių 59 punktą, nurodant, kad konfidencialumo ir nešališkumo deklaraciją privalo pasirašyti ne tik vietos plėtros projektų vertintojai, bet ir kolegialaus valdymo organo nariai ar kiti asmenys,	LR vidaus reikalų ministerija	2019 m.

¹⁵⁹ Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių redakcijoje, įsigaliojusioje nuo 2019-01-01, nurodyta, kad visi su vietos plėtros projektų atranka susijusius sprendimus priimančios ar jų priėmimo dalyvaujantys asmenys, privalo deklaruoti galimą interesų konfliktą, tačiau to paties dokumento prieduose pateikiama tik vietos plėtros projektų vertintojo nešališkumo ir konfidencialumo deklaracijos forma

	organizacijomis susijusius projektinius pasiūlymus (atskiros miesto VVG gali taikyti skirtingas sąlygas). Kaip rodo atsitiktinai pasirinktų miesto VVG vykdytų atrankų analizė, aptariama rizika nėra tik teorinė. Tokios situacijos, netgi jeigu jos objektyviai susiformuoja dėl VPS įgyvendinimo teritorijos mažumo, veikia priešingai VPS tikslams ir sukuria palankesnes sąlygas atskiroms grupėms, mažina bendruomenės tarpusavio pasitikėjimą.	dalyvaujantys tvirtinant vietos plėtros projektų sąrašą.		
		4.2. Papildyti Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisykles, numatant miesto VVG pareigą užtikrinti, kad visi asmenys, turintys viešojo administravimo įgaliojimus įgyvendinant vietos plėtros strategiją (įskaitant, bet neapsiribojant vietos plėtros projektų atrankos procesu), pateikė privačių interesų deklaraciją LR viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatyme nustatyta tvarka.	LR vidaus reikalų ministerija	2019 m.
		4.3. Vykdyti antikorupcinį švietimą, papildomai konsultuoti miesto VVG, kas yra laikoma interesų konfliktu ir kokios situacijos mažina vietos plėtros strategijų įgyvendinimo skaidrumą.	LR vidaus reikalų ministerija (pasitelkiant Specialiųjų tyrimų tarnybą ar kitas kompetetingas institucijas ar asmenis)	2019–2020 m.
5.	Įgyvendinamiems vietos plėtros projektams taikomos mažiau palankios projekto įgyvendinimo finansinės sąlygos, lyginant su kitomis panašaus pobūdžio VP priemonėmis. Be to, kad projektai pagal priemones Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 ir Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 turi užtikrinti bent 7,5 proc. kofinansavimą, papildomai nurodoma, kad vykdant socialinei atskirčiai mažinti skirtų paslaugų teikimo veiklas, šias veiklas vykdančių darbuotojų ar kitų fizinių asmenų išlaidos yra tinkamos finansuoti tik iš projekto vykdytojo ir (ar) partnerio (-ių)	Apsvarstyti galimybę VP priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 PFSA personalo darbo užmokesčio išlaidas, kai vykdomos socialinei atskirčiai mažinti skirtos paslaugų teikimo veiklos (bendrųjų ar specialiųjų socialinių ir kitų reikalingų paslaugų teikimas), pripažinti tinkamomis finansuoti paramos lėšomis išlaidomis. Nustačius būtinybę, gali būti apribotas viename	LR vidaus reikalų ministerija	2019 m.

	nuosavo įnašo. Atsižvelgiant į tai, kad socialinės integracijos projektus dažniausiai vykdo nevyriausybinės organizacijos, kurios beveik neturi kitų pajamų ir išsilaiko iš projektinės veiklos, toks reikalavimas daugeliu atvejų gali reikšti, kad šių organizacijų darbuotojai vietos plėtros projekte turėtų dirbti neatlygintinai arba tikrąją veiklą pervadinti „koordinatoriaus veikla“ ar panašiai. Nors visuose vietos plėtros projektuose, skirtuose socialinės integracijos stiprinimui, numatytas savanorių (vietos gyventojų) dalyvavimas, užtikrinant teikiamų paslaugų kokybę reikalingas ir nuolatinis profesionalių socialinių ar panašių darbuotojų dalyvavimas. Neužtikrinant tinkamo nuolat socialinių paslaugų teikėjų organizacijose dirbančių, reikiamas profesines kompetencijas turinčių asmenų atlygio, iš vietos plėtros projekto vykdytojo reikalauti profesionalių, į sudėtingas tikslines grupes orientuotų paslaugų yra nepagrįsta.	projekte paramos lėšomis finansuojamų specialistų skaičius ar jų atlygiui skiriamų lėšų dalis.		
6.	Standartinis visose VPS keliamas tikslas – mažinti bendruomenės narių socialinę atskirtį, kuris, pagal PFSA nuostatas (Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 ir Nr. 08.6.1-ESFA-T-927), įgyvendinamas teikiant bendrąsias ir specialiąsias socialines paslaugas ir kitas reikalingas paslaugas socialinę atskirtį patiriantiems gyventojams. Kiti bendruomenės nariai vietos projektuose gali dalyvauti kaip savanoriai ar kitais pagrindais, pavyzdžiui, mokėdami už paslaugas. Įgyvendinant su įprastinių socialinių paslaugų teikimu susijusius vietos plėtros projektus (pagalba namuose, atokvėpio paslaugos asmenims, slaugantiems artimuosius ir panašiai), toks vietos plėtros projekto įgyvendinimo modelis yra tinkamas. Tačiau įgyvendinant su sociokultūrinių ir panašių paslaugų teikimu susijusius vietos plėtros projektus, tikslinės grupės apribojimas išskirtinai	Apsvarstyti galimybę priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 PFSA papildyti remiama veikla, skirta bendruomenę telkiančių iniciatyvų, į bendras veiklas įtraukiančių socialinę atskirtį patiriančius gyventojus ir kitus bendruomenės narius, organizavimui ir įgyvendinimui (išplečiant PFSA 10.1 papunktyje pateikiamų veiklų sąrašą). Šios remiamos veiklos tikslinė grupė būtų visi vietos gyventojai, tačiau nustatyta dalį projekto dalyvių turėtų sudaryti socialinę atskirtį patiriantys gyventojai (reikia papildyti PFSA 22 punktą).	LR vidaus reikalų ministerija	2019 m.

	socialinę atskirtį patiriančiais gyventojais, mažina tikrosios bendruomenės integracijos, kai bendrose veiklose vienodomis teisėmis ir statusu dalyvauja įvairūs gyventojai, nepriklausomai nuo jų amžiaus, socialinio ar ekonominio statuso, galimybes.			
7.	VP priemonių Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 ir Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 PFSA nustatytas reikalavimas, kad pareiškėjais gali būti tik juridiniai asmenys ar jų filialai ar atstovybės, kurių „veiklos vykdymo vieta yra vietos plėtros strategijos įgyvendinimo teritorijoje“ (partneriais – taip pat juridiniai asmenys ar jų filialai ar atstovybės, kurių veiklos vykdymo vieta yra besiribojančioje teritorijoje). Didesniuose miestuose tai mažiau aštri problema, tačiau mažesniuose miestuose toks reikalavimas lemia menką potencialių pareiškėjų pasiūlą ir, neretai, mažesnę vietos plėtros projektų kokybę. Problema labiausiai aktuali įgyvendinant su gyventojų integracija į darbo rinką ir verslumo ugdymu susijusius vietos plėtros projektus, kurių sėkmei reikalingas specifinis įdirbis ir patirtis.	Sudaryti galimybę pareiškėjais būti ne tik juridiniams asmenims ar jų filialams ar atstovybėms, kurių veiklos vykdymo vieta yra vietos plėtros strategijos įgyvendinimo teritorijoje, bet ir juridiniams asmenims ar jų filialams ar atstovybėms, kurių veiklos vykdymo vieta yra su vietos plėtros strategijos įgyvendinimo teritorija besiribojančioje teritorijoje.	LR vidaus reikalų ministerija	2019 m.

8.	Pastebima, kad nemaža dalis gyventojų integracijai į darbo rinką ir verslumo ugdymui skirtų projektų beveik nepasiūlo jokių naujovių, o įgyvendina veiklas, atkartojančias Užimtumo tarnybos, verslo informacinių centrų ir panašių organizacijų teikiamas paslaugas. Vietos plėtros projektai neretai apsiriboja paslaugų teikimu keliams ar keliolikai tikslinės grupės narių, neišnaudojami potencialūs bendruomenių ir bendruomeninių ryšių teikiami privalumai. Mokymus derinant, pavyzdžiui, su praktika, kurios metu teikiamos su mokymais susijusios paslaugos bendruomenei, leistų sustiprinti paslaugų tikslinei grupei kokybę ir vietos plėtros projektų naudą platesnei bendruomenei jau projektų vykdymo metu.	Pateikti praktinius pavyzdžius ir rekomenduoti miesto VVG organizuojant vietos plėtros projektų, skirtų gyventojų integracijai į darbo rinką, atranką prioritetinius balus skirti vietos plėtros projektiniams pasiūlymams, kuriuose tikslinei grupei skirti mokymai derinami su praktinėmis veiklomis teikiančiomis naudą kitiems bendruomenės gyventojams. Konkrečios miesto VVG sprendimu, toks reikalavimas gali būti numatytas ir kaip bendrasis projektų atrankos kriterijus.	LR vidaus reikalų ministerija Miesto VVG	2019 m.
9.	Remiantis Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklėmis, visais atvejais, kai atliekamas esminis VPS pakeitimas, miesto VVG „atlieka konsultacijas su miesto VVG veiklos teritorijos gyventojais dėl planuojamų vietos plėtros strategijos pakeitimų“ (92.1 papunktis). Esminiais pakeitimais, be kitų, laikomi ir atvejai kai aptariamame teisės akte nustatytu procentiniu dydžiu perskirstomos VPS jai įgyvendinti suplanuotos paramos lėšų sumos tarp strategijos tikslų, uždavinių, veiksmų. Atlikus VPS biudžetų analizę, matyti, kad atskirų VPS tikslų, uždavinių ir veiksmų finansinės apimtys yra labai skirtingos, o ne vienoje VPS jos gali būti ir labai mažos. Atitinkamai, kai kuriais atvejais su gyventojais reikėtų derinti 4 tūkst. EUR perskirstymą tarp vietos plėtros strategijos tikslų, 1–2 tūkst. EUR vertės perskirstymą tarp uždavinių ar 0,5–1 tūkst. EUR vertės perskirstymą tarp veiksmų. Tokios mažos finansinės apimtys pakeitimų derinimo su visais vietos gyventojais	Papildyti Vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių 90.5.2.1 – 90.5.2.3. papunkčius papildomai nustatant minimalias paramos lėšų sumas, iki kurių perskirstymų derinti su vietos gyventojais nereikia.	LR vidaus reikalų ministerija	2019 m.

	prasmingumas ir efektyvumas diskutuotinas, ypač atsižvelgiant į tai, kad gyventojų atstovai dalyvauja visuotiniuose susirinkimuose, kai kuriose miesto VVG jie yra kolegialaus valdymo organo nariai.			
STRATEGINĖS REKOMENDACIJOS				
10.	Jau teikiant vietos plėtros projektinius pasiūlymus ir paraiškas atsirandantis dvigubos dokumentacijos poreikis (lyginant su kitais panašaus tipo projektais, įgyvendinamais pagal kitas VP priemones), tęsiasi ir vietos plėtros projektų įgyvendinimo metu: be įprastų mokėjimo prašymų teikiamų Agentūrai, dauguma vietos plėtros projektų vykdytojų papildomai yra įpareigoti savo miesto VVG teikti kasmetines vietos plėtros projekto įgyvendinimo ataskaitas, kuriose nurodo informaciją, reikalingą VVG rengiant metinę visos vietos plėtros strategijos įgyvendinimo ataskaitą. Taigi, nors deklaruojamas siekis palengvinti vietos plėtros projektų įgyvendinimo sąlygas ir paskatinti mažesnių, bendruomeninių organizacijų dalyvavimą, iš tiesų vietos plėtros projektų įgyvendinimas yra sudėtingesnis lyginant su panašiais tikslams ir vykdytojams skirtų kitų	Išanalizuoti galimybes vietos plėtros projektų pareiškėjams ir vykdytojams su projektinių pasiūlymų ir paraiškų teikimu, įgyvendinamų projektų administravimu susijusias paslaugas teikti „vieno langelio“ principu.	LR vidaus reikalų ministerija LR finansų ministerija	Finansinė perspektyva 2021–2027 m.

	VP priemonių įgyvendinimu. Dar daugiau, daugumos vietos plėtros projektų finansavimo apimtys yra itin mažos (vienam pagal VP priemonę Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 įgyvendinamo vietos plėtros projekto skiriamo finansavimo vidurkis – 28 308 Eur, mediana – 20 276 Eur, mažiausio šiuo metu įgyvendinamo vietos plėtros projekto finansavimo suma – 2 602 Eur), todėl sudėtingos, daugiapakopės administravimo procedūros pareikalauja neproporcingai daug resursų lyginant su vietos plėtros projektų apimtimis. Ši problema didele dalimi kyla dėl to, kad pagal nacionalinius teisės aktus vietos plėtros projektų atrankos, įgyvendinimo priežiūros ir stebėsenos funkcijos yra dalinamos tarp dviejų institucijų – Agentūros ir miesto VVG.			
11.	Organizaciniame lygmenyje, viena iš pagrindinių problemų, fiksuojamų šiuo metu – finansinių išteklių, reikalingų užtikrinti kokybišką miesto VVG veiklą, trūkumas. Pagrindinis miesto VVG finansavimo šaltinis – pagal VP priemonę Nr. 08.6.1-ESFA-T-910 skiriamos lėšos VPS administravimui. Atsižvelgiant į tai, jog šis finansavimas yra skiriamas maždaug 5–6 metams (priklausomai nuo VPS įgyvendinimo tvarkaraščio), o kitų pajamų šaltinių šiuo metu dauguma miesto VVG beveik neturi. Akivaizdu, kad ypač mažiausią finansavimą VPS įgyvendinimo administravimui gaunančių VVG atveju, su tokiu biudžetu išlaikyti aktyvią ir profesionalią organizaciją yra sudėtinga.	11.1. Organizuoti suinteresuotų institucijų diskusiją ir parengti bendrą protokolą dėl galimų miesto VVG ateities perspektyvų. Svarstytinės alternatyvos: papildomų funkcijų, skirtų stiprinti bendruomenes, perleidimas miesto VVG; miesto VVG įtraukimas įgyvendinant įvairias vietos lygmens iniciatyvas (ne tik BIVP priemonės); miesto VVG jungimasis su kitomis vietos organizacijomis.	LR vidaus reikalų ministerija LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija LR žemės ūkio ministerija Savivaldybių administracijos Miesto VVG	2020 m. (orientacija į 2021–2027 m. finansinę perspektyvą)
		11.2. Visapusiškai įvertinti galimybes mažinti miesto VVG skaičių ir BIVP metodui įgyvendinti formuoti didesnius teritorinius vienetus.	LR vidaus reikalų ministerija LR finansų ministerija	2020 m. (orientacija į 2021–2027 m. finansinę perspektyvą)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting.

PRIEDAS 1. NAUDOTI DOKUMENTAI

Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondui, Europos socialiniam fondui, Sanglaudos fondui, Europos žemės ūkio fondui kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondui bendros nuostatos ir Europos regioninės plėtros fondui, Europos socialiniam fondui, Sanglaudos fondui ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondui taikytinos bendrosios nuostatos ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006.

Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1304/2013 dėl Europos socialinio fondo, kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1081/2006.

Lietuvos Respublikos partnerystės sutartis, pakeitimas patvirtintas 2018-04-11 sprendimu Nr. C(2018)2076.

2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa, su paskutiniu pakeitimu, patvirtintu Europos Komisijos 2018-04-11 sprendimu Nr. C(2018)2076.

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa, su paskutiniu pakeitimu, patvirtintu Europos Komisijos 2018-06-12 sprendimu Nr. C(2018) 3841.

Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2014–2020 metų veiksmų programa, patvirtinta Europos Komisijos 2015-08-17 sprendimu Nr. C(2015)5897.

Guidance for Member States and Programme Authorities on Community-led Local Development in European Structural and Investment Funds, EC working document, version 4, September 2018.

Guidance for Local Actors on Community-Led Local Development, EC working document, version 3, September 2018.

LR Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas, 1997 m. liepos 2 d. Nr. VIII-371.

LR finansų ministro 2014 m. spalio 8 d. įsakymas Nr. 1K-316 „Dėl projektų administravimo ir finansavimo taisyklių patvirtinimo“.

LR finansų ministro 2014 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. 1K-499 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos stebėsenos rodiklių skaičiavimo aprašo patvirtinimo“.

LR vidaus reikalų ministro 2015 m. sausio 22 d. įsakymas Nr. 1V-36 „Dėl vietos plėtros strategijų rengimo taisyklių patvirtinimo“.

LR vidaus reikalų ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymas Nr. 1V-992 „Dėl vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“, dokumento redakcija, galiojusi iki 2018 m. gruodžio 31 d.

LR vidaus reikalų ministro 2018 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. 1V-984 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymo Nr. 1V-992 „Dėl vietos plėtros strategijų atrankos ir įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“.

LR vidaus reikalų ministro 2016 m. liepos 20 d. įsakymas Nr. 1V-505 „Dėl siūlomų atrinkti ir finansuoti pagal 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-910 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimo administravimas“ ir Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ vietos plėtros strategijų sąrašo sudarymo“.

LR vidaus reikalų ministro 2016 m. birželio 14 d. įsakymas Nr. 1V-437 „Dėl siūlomų atrinkti ir finansuoti pagal 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ priemonės Nr. 08.6.1-ESFA-T-910 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimo administravimas“ ir Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ didžiųjų miestų vietos plėtros strategijų sąrašo sudarymo“.

LR vidaus reikalų ministro 2017 m. sausio 30 d. įsakymas Nr. 1V-77 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 priemonės „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

LR vidaus reikalų ministro 2018 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. 1V-977 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 priemonės „Spartesnis vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

LR vidaus reikalų ministro 2016 m. liepos 7 d. įsakymas Nr. 1V-483 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ Nr. 08.6.1-ESFA-T-910 priemonės „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimo administravimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2017 m. rugpjūčio 2 d. įsakymas Nr. A1-404 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ įgyvendinimo priemonės Nr. 08.3.1-ESFA-K-413 „Socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracija į darbo rinką“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2016 m. gegužės 2 d. įsakymas Nr. A1-232 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ įgyvendinimo priemonės Nr. 08.3.2-ESFA-K-415 „54+“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

Miesto vietos veiklos grupių vidaus dokumentai (23 miesto VVG, pagal kurias jau įgyvendinami vietos plėtros projektai).

Vietos plėtros strategijos (atrinktos finansuoti)¹⁶⁰:

2016 – 2022 metų Lazdijų miesto vietos plėtros strategija (2016 m.)

Aleksoto vietos plėtros 2015-2020 m. strategija (2015 m.)

Alytaus miesto vietos plėtros strategija (2018 m.)

Anykščių miesto 2016 – 2020 m. vietos plėtros strategija (2016 m.)

Asociacijos Šilutės miesto vietos veiklos grupės „Pamario kraštas“ vietos plėtros strategija 2016 – 2023 m. (2016 m.)

Biržų miesto plėtros strategija 2016 – 2020 m. (2016 m.)

Elektrėnų miesto vietos veiklos grupės vietos plėtros strategija (2018 m.)

¹⁶⁰ Tinklapyje www.miestobendruomene.lt patalpintos dokumentų versijos (žiūrėta 2018 m. spalio mėn.)

Garliavos miesto vietos plėtros strategija iki 2020 m. (2016 m.)

Jonavos miesto vietos plėtros strategija (2016 m.)

Joniškio miesto vietos veiklos grupės vietos plėtros strategija (2018 m.)

Kaišiadorių miesto vietos veiklos grupės vietos plėtros strategija (2016 m.)

Kalvarijos miesto vietos plėtros strategija (2018 m.)

Kauno miesto Žaliakalnio vietos plėtros strategija (2016 m.)

Kėdainių miesto vietos veiklos grupės 2016 – 2022 m. vietos plėtros strategija (2018 m.)

Klaipėdos miesto integruotų investicijų teritorijos vietos veiklos grupės 2016 – 2022 metų vietos plėtros strategija (2016 m.)

Kupiškio miesto 2016 – 2023 metų vietos plėtros strategija (2016 m.)

Marijampolės vietos plėtros strategija (2017 m.)

Mažeikių miesto vietos veiklos grupės vietos plėtros strategija (2016 m.)

Miesto vietos veiklos grupės „Jurbarkas“ 2016 – 2022 m. vietos plėtros strategija (2017 m.)

Molėtų miesto vietos veiklos grupės vietos plėtros strategija (2016 m.)

Naujosios Akmenės miesto vietos veiklos grupės 2016 – 2022 m. vietos plėtros strategija (2017 m.)

Pagėgių miesto vietos plėtros 2014 – 2020 m. strategija (2016 m.)

Pakruojo miesto vietos veiklos grupės plėtros strategija 2016 – 2022 m. (2016 m.)

Panevėžio miesto vietos veiklos grupės vietos plėtros strategija (2016 m.)

Patikslinta Ukmergės miesto vietos veiklos grupės vietos plėtros strategija (2018 m.)

Prienų miesto vietos veiklos grupės vietos plėtros strategija (2016 m.)

Rietavo miesto vietos plėtros strategija 2016 – 2022 m. (2016 m.)

Rokiškio miesto vietos plėtros strategija 2014 – 2020 m. (2016 m.)

Skuodo miesto vietos plėtros 2016 – 2022 metų strategija (2018 m.)

Šakių miesto VVG vietos plėtros strategija (2016 m.)

Šalčininkų miesto vietos plėtros strategija 2014 – 2020 m. (2016 m.)

Šiaulių miesto vietos plėtros strategija (2016 m.)

Švenčionių miesto vietos plėtros strategija 2016 – 2022 m. (2016 m.)

Utenos miesto vietos veiklos grupės 2016 – 2022 m. vietos plėtros strategija (2016 m.)

Varėnos miesto 2016 – 2020 metų vietos plėtros strategija (2016 m.)

Vilkaviškio miesto 2016 – 2023 m. plėtros strategija (2017 m.)

Vilniaus miesto vietos plėtros 2016 – 2022 metų strategija (2016 m.)

Visagino miesto plėtros strategija 2016 – 2022 m. (2016 m.)

Zarasų miesto vietos plėtros strategija 2016 – 2022 m. (2016 m.)

PRIEDAS 2. INTERVIU RESPONDENTŲ SĄRAŠAS

LENTELĖ 16. INTERVIU / KONSULTACIJŲ RESPONDENTŲ SĄRAŠAS

Respondento vardas, pavardė	Atstovaujama institucija	Pareigos	Interviu atlikimo data
Adomas Taraskevičius	Varėnos miesto vietos veiklos grupė	Vietos plėtros strategijos administratorius	2018-12-18
Asta Vaitiekūnienė	Biržų jaunimo klubas „Regilda“	Projekto Nr. 08.6.1-ESFA-V-911-10-0006 koordinatore	2019-01-10
Dalia Grygolaitienė	Mažeikių miesto vietos veiklos grupė	Pirmininkė	2019-02-04
Diana Armalienė	Šiaulių miesto vietos veiklos grupė	Projekto vadovė	2019-02-04
Diana Bajorūnė	Panevėžio miesto vietos veiklos grupė	Panevėžio miesto savivaldybės administracijos Strateginio planavimo, investicijų ir biudžeto skyriaus vyr. specialistė	2018-12-20
Dovilė Visockienė	Kaišiadorių miesto vietos veiklos grupė	Projekto vadovė	2018-12-19
Gediminas Česonis	Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija	Regioninės politikos departamento direktorius	2018-12-28
Eglė Šarkauskaitė	Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija	Europos socialinio fondo skyriaus vedėja	
Edita Kajutienė	Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija	Europos socialinio fondo skyriaus paramos administravimo specialistė	
Kristina Sabaliauskienė	Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija	Regioninės politikos strateginio koordinavimo skyriaus vyriausioji specialistė	
Jolita Žukauskaitė	Lietuvos Respublikos finansų ministerija	Investicijų departamento Socialinių investicijų skyriaus vyriausioji specialistė	2019-02-05

Respondento vardas, pavardė	Atstovaujama institucija	Pareigos	Interviu atlikimo data
Laura Batulevičiūtė	Europos socialinio fondo agentūra	Projektų valdymo skyriaus III vyr. projektų vadovė	2018-12-19
Lilija Jovarienė	Utenos kraštotyros muziejus	Projekto Nr. 08.6.1-ESFA-V-911-20-0002 atstovė	2019-01-10
Staselė Bružienė	Pagėgių miesto vietos veiklos grupė	Koordinatorė	2018-12-18
Vaida Repovienė	Panevėžio švietimo centras	Projekto Nr. 08.6.1-ESFA-V-911-06-0001 atstovė	2019-01-11
Vaida Šeižė	Pakruojo miesto vietos veiklos grupė	Projekto koordinatorė	2018-12-21
Vida Garunkštytė	Utenos A. ir M. Miškinių viešoji biblioteka	Projekto Nr. 08.6.1-ESFA-V-911-20-0006 atstovė	2019-01-10
Vilma Indriukonienė	Biržų miesto vietos veiklos grupė Miestų vietos veiklos tinklas	Projektų vadovė Miestų vietos veiklos grupės tinklo pirmininkė	2018-12-21
Zita Ringelevičienė	Utenos miesto vietos veiklos grupė	Pirmininkė	2018-12-19

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting.

PRIEDAS 3. UŽSIENIO ATVEJO STUDIJS

AIRIJA: INTEGRUOTAS VIETOS PLĖTROS INICIATYVŲ VALDYMAS

Airijoje veikia daugiau kaip 50 vietos partnerystės kompanijų¹⁶¹. Šios kompanijos – juridiniai asmenys, įsteigti kaip ne pelno siekiančios bendrovės, veikia visoje šalyje, apimant ir kaimo, ir miesto vietas. Jas visas vienija tai, kad jų veikla yra paremta „iš apačios į viršų“ principu grindžiamais sprendimais, orientacija į vietos ekonominių vystymąsi ir nelygybės bei socialinės atskirties mažinimą. Visos šios organizacijos yra valdomos tarybos, kurią sudaro įvairių grupių atstovai. Bent po vieną tokią kompaniją yra kiekvienoje iš 26 Airijos grafysčių, ir nors tikslus aptarnaujamos populiacijos (teritorijos) dydis nenumatytas, tačiau galima pastebėti, kad šis skaičius svyruoja nuo daugiausiai 30 iki 140 tūkstančių gyventojų¹⁶².

Pirmosios dvylika su konkrečia vieta sietinų vietos partnerystės kompanijų buvo įkurtos dar 1991 m. Išbandžius modelio veikimą, per ateinančią dešimtmetį vietos partnerystės kompanijos buvo įkurtos daugelyje šalies vietovių. 2005–2009 m. Airijos vyriausybės pastangomis buvęs vietos organizacijų tinklas buvo restruktūrizuotas ir vietos partnerystės kompanijos sujungtos su LEADER kompanijomis (VVG), veikusiomis kaimiškose vietovėse. Buvo užtikrintas pilnas šalies padengimas funkcionuojančiomis vietos partnerystės kompanijomis¹⁶³.

Vietos partnerystės kompanijos yra valdomos savanoriškai sudaromos tarybos, susidedančios iš vietos bendruomenės narių, socialinių partnerių atstovų, vietos valdžios atstovų ir išrinktų atstovų. Pačią tarybą paprastai sudaro 12–20 asmenų. Taip pat vietos partnerystės kompanijos turi ir kelis nuolatinius darbuotojus, atsakingus už kiekvienos organizacijos administravimą, o didžiausią darbuotojų (ir savanorių) dalį sudaro asmenys, dirbantys su konkrečiais projektais. Kai kurių kompanijų atveju šių darbuotojų skaičius gali perkopti ir 60. Kompanijos į savo struktūrą gali įtraukti kitas vietas (bendruomenės) organizacijas, taip tik dar labiau išplėsdamos savo tinklą.

Vietos partnerystės kompanijų veikla grįsta nacionalinių programų, skirtų vietos plėtrai, ir įvairių kitų paramos programų projektų įgyvendinimu. Nemažos dalies organizacijų veiklos pagrindinis finansavimo šaltinis yra lėšos, skiriamos iš Socialinės integracijos ir bendruomenės aktyvinimo programos (SICAP)¹⁶⁴, kuri yra finansuojama nacionalinio biudžeto ir dalinai ESF lėšomis ir orientuota į socialinių problemų sprendimą vietos lygiu¹⁶⁵. Dalis vietos partnerystės kompanijų veikia ir kaip LEADER iniciatyvos VVG ir yra finansuojamos iš Kaimo plėtros programos¹⁶⁶. Finansavimo šaltiniai ir apimtis yra nulemti teritorijos tipo (miesto arba kaimo), kurioje įsikūrusios šios kompanijos, taip pat vietos socioekonominių veiksnių, tokių kaip nedarbo lygis bei socialinė atskirtis.

Vietos partnerystės kompanijos veikia BIVP principu ir atlieka ne tik vietos savivaldos struktūrų konsultavimo ar bendruomenės atstovavimo funkcijas, bet taip pat turi galimybę identifikuoti labiausiai

¹⁶¹ Skirtingose vietovėse šių organizacijų pavadinimas gali šiek tiek skirtis, pvz., angl. *local development company, local partnership company, integrated development company*, tačiau jos visos atlieka labai panašias funkcijas. Šiame dokumente jos visos bendrai vadinamos „vietos partnerystės kompanijomis“.

¹⁶² National Rural Network, LAGs Interactive Map < <https://www.nationalruralnetwork.ie/leader-map> >; < <http://ildn.ie/about-irish-local-development-network/members/> >

¹⁶³ www.oecd.org/cfe/leed/forum/partnerships

¹⁶⁴ <https://www.pobal.ie/programmes/social-inclusion-and-community-activation-programme-sicap-2018-2022/>

¹⁶⁵ Pobal, Dublin, Ireland, < <https://www.oecd.org/cfe/leed/39954345.pdf> >

¹⁶⁶ Laura Shannon, „Local and regional bodies in Ireland 2012-2016“, Institute of public administration, 2016, p. 14-15.

pažeidžiamas, pagalbos reikalaujančias grupes bei paskirstyti lėšas kitoms vietos organizacijoms ar pačios įgyvendinti vietos problemoms spręsti skirtus projektus.

Kasdieninė šių organizacijų veikla priklauso nuo įgyvendinamo projekto / programos – ji pati gali dirbti su tikslinėmis grupėmis (pvz., rūpinasi bedarbių įdarbinimu), arba atlieka administravimo, organizavimo bei koordinavimo funkcijas, tiesioginį darbą su tikslinėmis grupėmis deleguodama savo struktūroje esančioms organizacijoms. Šios kompanijos taip pat gali pačios paskirstyti turimas lėšas, kurias gauna iš programos finansuojančių valstybinių ir vietinių institucijų, privačių fondų, pačios bendruomenės – pavyzdžiui Vaikų ir šeimos agentūros, užimtumo ir socialinės apsaugos departamento, miesto ir kaimo vietos savivaldos institucijų, Kaimo plėtros programos (pagal LEADER iniciatyvą). Dažnai sutartys šių programų ir projektų įgyvendinimui sudaromos laimėjus atitinkamus konkursus. Per vienerių metų laikotarpį paprastai įgyvendinamos ar tęsiamos mažiausiai 5 programos ar projektai.

Vietos partnerystės kompanijos aktyviai veikia įgyvendinant vietos užimtumo iniciatyvas, tarp kurių gali būti paminėtos, pavyzdžiui¹⁶⁷:

- „Tús“ iniciatyva – nacionaliniu mastu Airijos užimtumo ir socialinės apsaugos departamento inicijuota, tačiau vietos partnerystės kompanijų įgyvendinama programa, kuria bendruomenė ir savanoriškos organizacijos įgalinamos vienerių metų laikotarpiu vystyti ir suteikti paslaugas bedarbiams asmenims ne tik pasitelkiant jau turimus šių bedarbių įgūdžius bendruomenės labui, bet ir ugdant naujas pačių bedarbių kompetencijas. Dalyviai įtraukiami / įdarbinami išskirtinai tik vietos bendruomenei naudingose veiklose, pavyzdžiui įtraukiant juos į pačios vietos vystymosi kompanijos veiklas¹⁶⁸.
- Viena didžiausių ir plačiausių paslaugų spektrą siūlanti programa – Bendruomenės užimtumo schema (angl. „Community Employment“). Programos teikiamos paslaugos orientuotos į ilgalaikius bedarbius (neturinčius darbo mažiausiai 12 mėn.), kartu įtraukiant dėl neįgalumo su įsidarbinimo problemomis susiduriančius gyventojus. Teikiamos paslaugos – kvalifikaciniai mokymai, tiesioginis įdarbinimas, pagalba siekiant įsidarbinti (pvz., CV rašymas). Šią programą inicijavo Airijos užimtumo ir socialinės apsaugos departamentas, kuris taip pat nustato dalį programos dalyvių pagal prioritetines tikslines grupes ir organizuoja mokymus. Tačiau projekto administravimas ir valdymas, individualių darbo planų dalyviams sudarymas, kitų asmenų įtraukimas taip pat ir įdarbinti dalyvius galinčių partnerių ieška yra jau vietos partnerystės kompanijų įgyvendinamos užduotys¹⁶⁹.

Kaip vienas iš gerųjų pavyzdžių gali būti paminėta Limeriko miesto PAUL partnerystės iniciatyva (ang. *People Action Against Unemployment Limerick partnership*), veikianti kaip vietos partnerystės kompanija. Vietos plėtros metodai Limeriko mieste taikomi jau ilgą laiką, nuo tada, kai buvo įgyvendinama programa POVERTY III. Praėjusio amžiaus 10–ąjį dešimtmetį mieste vykdytai veiklai pagal teritorinio užimtumo paktą vadovavo partnerių grupė PAUL¹⁷⁰.

Airijos ekonomikos augimo laikotarpiu Limeriko miestas klestėjo, tačiau kartu jame didėjo socialiniai skirtumai. Miesto šiaurinių ir pietinių rajonų socialinių būstų kvartaluose gyveno palankių sąlygų

¹⁶⁷ ILDN Strategic Policy Group, „Community Led Local Development (CLLD): The case for inclusion of CLLD multi-fund option in the Irish Partnership Agreement 2014 – 2020“, 12 skaidrė.

¹⁶⁸ „Tús – Community work placement initiative. Guidelines“, < <https://www.welfare.ie/en/Pages/Tus-Community-work-placement-OG.aspx> >

¹⁶⁹ „Community Employment Procedures Manual Procedures for Sponsor Organisations and Department of Employment Affairs and Social Protection Officers“, 2018, p.15-16, 19.

¹⁷⁰ Europos struktūriniai ir investicijų fondai, „Bendruomenės inicijuotos vietos plėtros gairės vietos subjektams“, p. 81.

neturinčios bendruomenės (apie 6 200 žmonių), 50 proc. gyventojų teturėjo pradinį išsilavinimą¹⁷¹. Socialinių būstų kvartalai vis labiau skurdo, juose augo su narkotikais susijusios problemos ir nusikalstamumas, nors visas Limeriko miestas tuo metu klestėjo dėl nekilnojamojo turto bumo. Sprogus nekilnojamojo turto burbului, išaugo nedarbas. 2012 m. nedarbo lygis visame mieste buvo 29 proc., o 15–19 metų jaunimo nedarbas buvo net dukart didesnis – 68 proc., 20–24 metų jaunuolių – 45 proc.

Visgi, 2016 metais nedarbo lygis sumažėjo iki 14,4 proc. Vien vykdant Limeriko vietos partnerystės kompanijos įgyvendinamus ar koordinuojamus projektus kiekvienais metais buvo įdarbinama 200–1000 asmenų. Kartu įgyvendintos programos ir siekiant įtraukti asmenis į švietimo sistemą ar įvairius mokymus, sprendžiant menko išsilavinimo problemą. Šios mokymo programos ypač aktualios ir dėl to, jog Limeriko mieste ir aplinkiniuose rajonuose laisvų darbo vietų skaičius yra vienas didžiausių Airijoje, nepaisant to, kad ir nedarbo lygis viršijo šalies vidurkį (11–12%)¹⁷².

Tokių ir panašių integruotų iniciatyvų, koordinuojamų vienos vietos organizacijų, sėkmė tik sutvirtino pasitikėjimą vietos partnerystės kompanijomis ir jų svarba sprendžiant šalies vietovių socialinius ir ekonominius iššūkius.

¹⁷¹ Europos struktūriniai ir investicijų fondai, „Bendruomenės inicijuotos vietos plėtros gairės vietos subjektams“, p. 81.

¹⁷² The Irish Times, „Limerick has high job vacancy rate despite much unemployment“, 2017.

ČEKIJA: SUBREGIONINĖ VVG (NAD ORLICÍ)

Nad Orlicí VVG veiklos teritorija apima dviejuose NUTS 3 regionuose išsidėsčiusių keturių LAU1 tipo vietovių (lietuviškas atitikmuo galėtų būti savivaldybė) dalis – viso 58 teritoriniai vienetai, iš kurių keturi turi miesto statusą (Třebechovice pod Orebem (5,7 tūkst. gyventojų), Kostelec nad Orlicí (6,2 tūkst. gyventojų), Týniště nad Orlicí (6,2 tūkst. gyventojų), Choceň (9 tūkst. gyventojų). Viso VVG veikimo teritorijoje gyvena apie 51 tūkst. gyventojų.

Nad Orlicí VVG apimamos gyvenamosios vietovės yra panašios gamtinėmis sąlygomis, socialinėmis ir ekonominėmis, demografinėmis charakteristikomis. Be minėtųjų keturių miestų, dauguma VVG teritorijoje esančių teritorijų yra kaimiško tipo – maždaug trys ketvirtadaliai iš 58 vietovių turi iki 1 tūkst. gyventojų¹⁷³.

Nad Orlicí VVG administruojamai BIVP strategijai įgyvendinti bendrai yra skirta kiek daugiau kaip 3,8 mln. Eur. Strategijos įgyvendinimas finansuojamas iš skirtingų fondų:

- ERPF – lėšos sudaro 2,6 mln. Eur;
- ESF – lėšos sudaro 0,4 mln. EUR;
- EŽŪFKP – lėšos sudaro 0,8 mln. Eur.

BIVP veiksmai yra finansuojami pagal šias programas:

- Čekijos integruota regioninė veiksmų programa 2014–2020 m.¹⁷⁴;
- Čekijos veiksmų programa užimtumui 2014–2020 m.¹⁷⁵;
- Čekijos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa¹⁷⁶.

Čekijoje viena BIVP strategija gali būti finansuojama iš visų fondų (ERPF, ESF, EŽŪFKP), tačiau kiekvienas atskiras strategijos veiksmas gali būti finansuojamas tik iš vieno fondo. Toks skirtingų fondų derinimas įgyvendinant vieną strategiją sudaro galimybes taikyti labiau holistinį požiūrį kaimiško tipo vietovėse, kuriose, dėl buvusių griežtų apribojimų įgyvendinant vieno fondo finansuojamas programas (LEADER iniciatyva), nebuvo galimybės intervencijų įgyvendinti čia esančiose urbanizuotose teritorijose (mažuose miestuose)¹⁷⁷.

Nad Orlicí atveju yra įgyvendinami įvairūs veiksmai, skirti miesto arba kaimo teritorijoms, kurioms galioja ta pati „vienas veiksmas – vienas fondas“ taisyklė. Suprantant tam tikrus tokio požiūrio sukeltus ribojimus, BIVP įgyvendinimu suinteresuotos šalys diskutavo dėl galimybės vieno veiksmo lygmeniu taikyti kelių fondų finansavimą, tačiau galiausiai suprasta, kad kol kas to daryti nepavyks, pirmiausiai dėl esamų teisinio reguliavimo ypatumų¹⁷⁸.

VVG yra ne pelno siekianti organizacija, kuri neturi savo resursų, kuriais galėtų finansuoti savo veiklas. Pagrindinis VVG finansavimo šaltinis – lėšos iš Integruotos regioninės veiksmų programos, iš kurios padengiama 95 proc. BIVP strategijos administravimo išlaidų. Konkretų VVG skiriamą lėšų dydį nustato projektą kuruojanti institucija – Čekijos Regioninės plėtros ministerija, o jis priklauso nuo apimamos teritorijos dydžio, gyventojų skaičiaus, mokyklų skaičiaus bei programų iš kurių finansuojama skaičiaus.

¹⁷³ Lorenvová M. „Lag Nad Orlicí (Czech Republic)“, Loris Antonio Servillo (sud.), *CLLD under ERDF/ESF in the EU: A stock-taking of its implementation*, 2017. Commissioned by European Commission, DG REGIO and DG Employment.

¹⁷⁴ Ministerstvo pro Místní Rozvoj ČR, *Integrovaný Regionální Operační Program pro Období 2014-2020*, 2018.

¹⁷⁵ Ministerstvo Práce a Sociálních Věcí České Republiky, *Operační Program Zaměstnanost 2014-2020*, 2019.

¹⁷⁶ Ministerstvo Zemědělství, *Program Rozvoje Venkova na Období 2014-2020*, 2014.

¹⁷⁷ Servillo L., De Bruijn M. (2018) From LEADER to CLLD: The Adoption of the New Fund Opportunities and of Their Local Development Options, ESTIF 3, 2018.

¹⁷⁸ Lorenvová, 8.

Šių administravimui skirtų lėšų Nad Orlicí VVG atveju pakanka 2–3 nuolatiniais darbuotojams bei pridėtinėms VVG išlaidoms padengti¹⁷⁹. 5 proc. kofinansavimas užtikrinamas narių įnašais ir pan. Nad Orlicí strategijoje numatoma, kad ateityje taip pat bus siekiama įtikinti visas regiono savivaldybes labiau prisidėti prie VVG finansavimo. VVG neatmeta galimybės taip pat, esant reikalui, lėšas laikinai skolintis iš banko, kadangi VVG turi ir kitų išlaidų, kurios nėra tiesiogiai susijusios su VPS įgyvendinimu ir finansuojamos iš Integruotos regioninės veiksmų programos lėšų, pvz., nėra finansuojamas VPS rengimas, kadangi finansavimas VVG gali būti skiriamas tik patvirtinus VPS¹⁸⁰.

Svarbiausi Nad Orlicí VVG tikslai, nustatyti organizacijos strategijoje¹⁸¹:

- Remti pilietinių iniciatyvų plėtrą vietos ir regiono lygmeniu;
- Didinti ekonominę gerovę ir gyvenimo kokybę regione;
- Užtikrinti partnerystės principo, grindžiamo intensyviu valstybės administracijos ir savivaldos, verslo subjektų, nevyriausybinų organizacijų, kitų subjektų ir piliečių bendradarbiavimu, laikymąsi;
- Užtikrinti aiškias VVG teises ir pareigas, o to pasiekti sukuriant ir įgyvendinant bendrą VVG strategiją;
- Skatinti ir remti novatorišką planuojamų vietos investicijų strategijos įgyvendinimą, kurti originalias kaimo plėtros strategijas ir skatinti bei remti vietos lygmens veikėjus, siekiant ilgalaikės regiono plėtros;
- Užtikrinti regiono dalyvavimą vystymosi programose ir bendradarbiavimo su VVG sąlygas;
- Vykdyti kitą veiklą, atitinkančią visuomenės interesą – teikti reikiamus žmogiškuosius, materialinius, informacijos ir kitus išteklius;
- Vykdyti veiklą, susijusią su VVG formavimu ir galimų pajamų gavimu. Šios pajamos turi būti naudojamos aukščiau minėtų tikslų siekimui.

Nad Orlicí VVG vietos plėtros strategijos rengimo metu buvo siekiama kiek galima plačiau įtraukti visuomenę. Pirminiame strategijos ruošimo etape buvo nustatytos pagrindinės suinteresuotosios šalys, kurios aktyviai dalyvavo su VPS rengimu susijusiuose susitikimuose bei išreiškė savo nuomonę apie esmines Nad Orlicí regiono problemas bei poreikius. Šias suinteresuotas šalis galima išskirti į dvi grupes:

- Potencialūs paramos gavėjai, kurie pasidalino savo požiūriu apie pagrindines teritorijos problemas ir poreikius, siūlė prioritetus ir priemones, kuriomis šias problemas būtų galima išspręsti.
- Strategijos rengimo partneriai (nevyriausybines organizacijos, verslo atstovai, vietos valdžios institucijos) kurie teikia informaciją strategijos paruošimui, dalyvauja diskusijose dėl teritorijoje esančių problemų ir poreikių. Šie partneriai taip pat pateikia savo nuomonę dėl priemonių, kurios bus įtrauktos į strategiją, tinkamumo. Vienas iš strategijos rengimo partnerių – vietinės savivaldos institucijos – taip pat teikė aktualią statistinę informaciją, kuri buvo būtina teritorijos analizei atlikti. Savivaldos atstovai taip pat dalyvavo strategijos rengimo susitikimuose bei teikė savo nuomones dėl strategijos tinkamumo bei įgyvendinamumo.

¹⁷⁹ Lorencová M. "Lag Nad Orlicí (Czech Republic)", Loris Antonio Servillo (sud.), *CLLD under ERDF/ESF in the EU: A stock-taking of its implementation*, 2017. Commissioned by European Commission, DG REGIO and DG Employment.

¹⁸⁰ Ministerstvo pro Místní Rozvoj ČR, *Integrated Regional Operational Programme*, 2014, 168.

¹⁸¹ Místní akční skupina NAD ORLICÍ, *Integrovaná Strategie Komunitně Vedeného Místního Rozvoje Pro Období 2014 - 2020*, 2017.

Siekiant užtikrinti bendradarbiavimo su vietos atstovais kokybę, buvo keliami šie tikslai:

- Visuomenės nuomonės apklausų metu apimti kiek galima platesnę populiaciją (skirtingos amžiaus ir profesijos grupės, socialinis statusas ir pan.) – apklausos anketos išsiųstos visiems regiono namų ūkiams;
- Skatinti įvairias dalyvavimo VPS rengime formas (elektroninės, rašytinės, gyvi susitikimai);
- Gauti patikimą ir išsamią informaciją apie teritoriją, įgalinančią sudaryti teritorijos plėtros perspektyvų planą;
- Iš anksto susipažinti su potencialiomis galimų vietos projektų idėjomis.

BIVP principo įgyvendinimą visos šalies mastu kuriojanti institucija – Čekijos regioninės plėtros ministerija, parengė tik reikalavimus BIVP strategijos struktūrai, kuriais VVG turėjo vadovautis, tačiau metodologinio pobūdžio patarimų neteikė¹⁸².

Nad Orlicí VVG VPS buvo parengta 2016 m. kovo mėn., tačiau patvirtinta tik 2017 m. balandžio mėn. Šis 13 mėnesių ilgumo VPS patvirtinimo terminas buvo įvardintas kaip viena didžiausių strategijos rengimo ir įgyvendinimo problemų. Anot Nad Orlicí VVG atstovų¹⁸³, tokį ilgą terminą lėmė su skirtingu reikalavimų interpretavimu tarp BIVP procesuose dalyvaujančių institucijų (Čekijos Regioninės plėtros ministerija, Čekijos finansų ministerija, VVG) susiję iššūkiai.

Galutinė BIVP strategijos versija buvo patvirtinta savivaldybių tarybų bei vietinių bendruomenių atstovų.

Siekiant užtikrinti sėkmingą viso VPS ciklo įgyvendinimą Nad Orlicí teritorijoje, nuolatos vyksta visuotiniai susirinkimai, kuriuose dalyvauja VPS rengėjai bei partneriai. Šių susitikimų metu yra tvirtinamos tolimesnės VVG vystymosi koncepcijos, tvirtinami projektų atrankos kriterijai, suformuojami ar atnaujinami VVG komitetai. Šių komitetų, atsakingų už tam tikras sritis yra trys – Programos komitetas, Atrankos komitetas ir Priežiūros komitetas. Pagrindinės šių komitetų funkcijos:

- Programos komitetas:
 - Paruošia VPS;
 - Įgyvendina pirmines užduotis ir priemones tam, kad būtų galima pradėti įgyvendinti VPS;
 - Tvirtina atrankos komiteto suformuotą išankstinį projektų sąrašą ir lėšų paskirstymą.
- Atrankos komitetas:
 - Nustato VPS įgyvendinimo sąlygas;
 - Atlieka projektų vertinimą ir sudaro išankstinį finansuotųjų projektų sąrašą.
- Priežiūros komitetas:
 - Aptaria metines ataskaitas ir prižiūri VVG veiklos atitiktį įstatymams ir BIVP įgyvendinimą reguliuojantiems reglamentams;
 - Kontroliuoja pagal VPS įgyvendinamų projektų atrankos tvarką;
 - Užtikrina VPS įgyvendinimo priežiūrą ir vertinimą.

Viena esminių kliūčių sėkmingam vietos projektų įgyvendinimui kol kas išlieka didelis biurokratizmo lygis. Už VPS įgyvendinimą atsakingi VVG atstovai kaip pavyzdį pateikia situaciją, kurios metu įgyvendinant vieną projektą yra būtina pateikti 40 psl. dydžio projekto analizę, nors paties projekto biudžetas siekia tik 11 tūkst. eurų.

¹⁸² Lorencová M. "Lag Nad Orlicí (Czech Republic)", Loris Antonio Servillo (sud.), *CLLD under ERDF/ESF in the EU: A stock-taking of its implementation*, 2017. Commissioned by European Commission, DG REGIO and DG Employment.

¹⁸³ Lorencová M. "Lag Nad Orlicí (Czech Republic)", Loris Antonio Servillo (sud.), *CLLD under ERDF/ESF in the EU: A stock-taking of its implementation*, 2017. Commissioned by European Commission, DG REGIO and DG Employment.

VOKIETIJA: KELIŲ FONDŲ KOORDINAVIMAS (SAKSONIJA-ANHALTAS)

Vietos plėtros iniciatyvų įgyvendinimas Vokietijoje turi ilgalaikę patirtį, kurios ištakos paprastai yra siejamos su „Soziale Stadt“ programos įgyvendinimu. Dalis šios programos pagrindu susiformavusių struktūrų ir procedūrų ilgainiui savo turiniu tapo vis labiau artimos BIVP veikimo pobūdžiui. Ekspertai pabrėžia, kad nors bendruomenės dalyvavimo komponentas paprastai yra būdingas daugeliui įgyvendinamų miestų ar kaimiškų teritorijų plėtros iniciatyvų, visgi bendruomenę į plėtras įtraukiantys instrumentai nebūtinai tampa BIVP¹⁸⁴. Ar konkrečios iniciatyvos bus įgyvendintos taikant BIVP principus, labai dažnai priklauso nuo vietos savivaldos noro į plėtros procesą pajungti bendruomenės joms suteikiant daugiau sprendimo galios ruošiant vietos plėtros strategijas, o ne tik pasitelkti jas konsultacijoms.

Vokietijoje BIVP metodo įgyvendinimas vyksta federaciniu lygmeniu. 2014–2020 m. finansiniu laikotarpiu BIVP yra taikomas visose Vokietijos federacinėse žemėse. Egzistuoja trys pagrindiniai BIVP įgyvendinimo atskirose žemėse skirtumai: subsidijuojamų BIVP sričių tipas, naudojami ES fondai ir turimų lėšų dydis. Vokietijoje BIVP gali būti įgyvendinamos kaimiškų vietovių, žuvininkystės regionų bei miesto tipo vietovėse. Būtina akcentuoti, kad BIVP Vokietijos miestuose įgyvendinamas sąlyginai retai ir įprastai tik tais atvejais, kai miestai yra regionuose, kuriuose yra įgyvendinama kaimiškų vietovių ar žuvininkystės regionų BIVP strategija, t.y. strategijos pagrindine tikslinė teritorija išlieka kaimiškos vietovės (finansuojama EŽŪFKP), tačiau pasinaudojant 2014–2020 m. laikotarpiu atsiradusia galimybe BIVP taip pat finansuoti kitų fondų lėšomis, papildomai įtraukiamos ir tikslinėje teritorijoje esančios urbanizuotos vietovės. Šiais atvejais yra pasitelkiamas bendradarbiavimo tarp skirtingų sričių principas, o tai leidžia vienoje programoje sujungti kaimiškosioms /žuvininkystės ir miesto teritorijoms skirtas priemones¹⁸⁵. Vokietijoje BIVP programos skirtingose žemėse gali būti finansuojamos taikant vieno arba kelių fondų finansavimo būdą¹⁸⁶. Atvejais, kai yra pasitelkiamas tik vienas fondas, dažniausiai tai yra EŽŪFKP, o programa apima kaimiškas vietoves. Taikant kelių fondų finansavimo metodą kartu su EŽŪFKP yra pasitelkiami tokie fondai kaip ERPF, ESF ar EJRF. Finansavimo tipo pasirinkimas yra žemės ar netgi VVG dispozicijoje, o šį pasirinkimą lemia skirtingi federacinių vienetų poreikiai. Rengiant BIVP strategijas, VVG nurodo kurie ES fondai turėtų būti naudojami, siekiant įgyvendinti jų paruoštuose VPS išskeltus tikslus¹⁸⁷. Šie, žinoma, privalo atitikti atitinkamų ES fondų finansuojamus tikslus ir veiklas. Lėšų dydis, skirtas konkrečios federacinės žemės BIVP strategijų įgyvendinimui, priklauso nuo žemei priklausančio ES fondų biudžeto dydžio ir šių fondų dalies, kurią žemė nusprendžia skirti BIVP (skirtingose federacinėse žemėse BIVP dalis varijuoja nuo 2 iki 10 proc. viso žemei skirto ES fondų biudžeto)¹⁸⁸.

Pasirenkant BIVP finansavimo tipą, atsižvelgiama į įvairias aplinkybes. Kelių fondų finansavimo tipas užtikrina didesnę lankstumą ruošiant VPS bei atvejais, kai yra taikomas kelių fondų finansavimas, yra pasiekiamas efektyvesnis poveikis¹⁸⁹. Kita vertus, vieno fondo finansavimo tipas pasižymi paprastumu, o

¹⁸⁴ D. Czischke ir S. Pascariu “The Participatory Approach to Sustainable Urban Development in the Cohesion Policy Period 2014-2020: Making CLLD in Urban Areas Work” URBACT Final Thematic Report. European Union. European Regional Development Fund. 2015.

¹⁸⁵ U. Budzich-Tabor, *Community-Led Local Development: how are EU Member States planning to use it?*, ENRD Contact Point, 2015. 3 p.

¹⁸⁶ Laikoma, kad finansavimas yra iš kelių fondų, kai *ex-ante* lėšų paskirstymas yra numatytas bent iš dviejų ES fondų, kartu išvengiant specifinių fondus apjungiančių (angl. *binding*) projektų.

¹⁸⁷ Federal Institute for Research on Building, Urban Affairs and Spatial Development (BBSR) within the Federal Office for Building and Regional Planning (BBR) (sud.): *New Instruments for Financing Sustainable Regional and Urban Development. CLLD and ITI in Practice as a Contribution towards the Implementation of the Territorial Agenda 2020*. BBSR-Online-Publikation 15/2015, Bonn, 2015.

¹⁸⁸ Federal Institute for Research on Building, Urban Affairs and Spatial Development (BBSR) within the Federal Office for Building and Regional Planning (BBR) (sud.): *New Instruments for Financing Sustainable Regional and Urban Development. CLLD and ITI in Practice as a Contribution towards the Implementation of the Territorial Agenda 2020*. BBSR-Online-Publikation 15/2015, Bonn, 2015, 12 p.

¹⁸⁹ Federal Institute for Research on Building, Urban Affairs and Spatial Development (BBSR) within the Federal Office for Building and Regional Planning (BBR) (sud.): *New Instruments for Financing Sustainable Regional and Urban Development. CLLD and ITI in Practice as a Contribution towards the Implementation of the Territorial Agenda 2020*. BBSR-Online-Publikation 15/2015, Bonn, 2015, 23 p.

tai leidžia sumažinti administracinę naštą. Daugumoje (devyniose) žemėse įgyvendinant BIVP taikomas vieno fondo finansavimo metodas (EŽŪFKP).

Saksonijos-Anhalto žemė yra viena iš kelių Vokietijos žemių, kuriose įgyvendinama iš kelių fondų finansuojama BIVP strategija, kurioje taip pat yra numatyta parama miesto tipo gyvenamosioms vietovėms (įprastai orientuojantis į kaimiškų vietovių ir miestų bendradarbiavimo veiklas). Saksonijos-Anhalto žemė nuo 2005 m. įgyvendino LEADER programą, kurios pagrindu vėliau BIVP metodo taikymas, išplėstas už kaimiškųjų ir žuvininkystės teritorijų ribų. Tai, kad naujas teritorijas (miestus) apimančios iniciatyvos pradėtos įgyvendinti ant tvirtų LEADER pamatų, užtikrino BIVP įgyvendinimo sėkmę.

Šiuo metu Saksonijos-Anhalto žemėje veikia 23 VVG, kurioms subsidijavimas buvo paskirtas konkurso, apėmusio visą federacinį vieneta, metu. Šio konkurso metu specialistų grupė, sudaryta iš verslo, vietinės savivaldos bei projektą kuriojančios institucijos atstovų, taip pat iš išorinių ekspertų, įvertino VVG pateiktas BIVP strategijas ir priėmė sprendimus dėl jų finansavimo.

Saksonijos-Anhalto federacinei žemei 2014–2020 m. laikotarpiui iš viso skiriamas maždaug 100 mln. EUR finansavimas, kurį sudaro EŽŪFKP (80 mln. EUR), ERPF (14 mln. EUR) ir ESF (6 mln. EUR)¹⁹⁰. Skirtingos VVG gauna skirtingą finansavimo dydį. Pavyzdžiui, *Anhalto VVG*, kurios teritorijoje gyvena 91 tūkst. gyv., gauna apie 5.2 mln. EUR finansavimą visam 2014–2020 laikotarpiui¹⁹¹, o *Zwischen Elbe und Fiener Bruch VVG*, kurios teritorijoje gyvena 59 tūkst. gyv., finansavimas sudaro 6.2 mln. EUR¹⁹². Lėšos tarp ES fondų pasiskirsto įvairiai, tačiau visose vietos plėtros strategijose išlaikoma panaši tendencija ir pagrindinis finansavimo šaltinis yra EŽŪFKP lėšos, pavyzdžiui, *Harz VVG* vietos plėtros strategijos finansavimas iš ES fondų pasiskirsto tokiomis proporcijomis: EŽŪFKP lėšos sudaro 87.8 proc., ERPF – 11.3 proc., o ESF 0.8 proc.¹⁹³.

Kalbant apie skirtingų fondų derinimą įgyvendinant vietos plėtros strategijas, svarbu akcentuoti, jog ne tik vietos plėtros strategija bendrai yra finansuojama derinant kelis ES fondus, bet kelių fondų lėšos bendrai gali būti naudojamos ir finansuojant konkretų vietos projektą. Galimybės viename vietos projekte naudoti kelių ES fondų lėšas priklauso nuo to, pagal kurį vietos plėtros strategijos veiksmą yra įgyvendinamas projektas ir kokie finansavimo šaltiniai šiam veiksmui yra numatyti. Saksonijos-Anhalto žemės VVG pačios pasirenka aktualius strategijų tikslus bei ar strategijos turėtų būti finansuojamos iš vieno, dviejų ar visų trijų prieinamų ES fondų¹⁹⁴.

Kaip ir visos vietos plėtros strategijos, taip ir projektų lygmeniu, kai naudojamas kelių ES fondų finansavimas, dažniausiai pagrindinis fondas yra EŽŪFKP. Tačiau tuo pačiu, priešingai nei daugumoje kitų Vokietijos žemių, Saksonijos-Anhalto atveju taikomas finansavimo iš kelių fondų principas užtikrina, kad BIVP įgyvendinimas leis siekti įvairesnių tikslų, o taip pat sudarys galimybę sustiprinti visos žemės vystymąsi aktualiose srityse, bendradarbiavimą tarp kaimo ir miesto. Atitinkamai, BIVP metodu įgyvendinami tikslai įprastai yra universalus pobūdžio, aktualūs tiek miestams, tiek kaimiškoms vietovėms (Lentelė 17). Kokie konkrečiai tikslai bus įgyvendinami konkrečiose teritorijose, priklauso nuo kiekvienos VVG parengtos strategijos ir joje keliamų tikslų.

¹⁹⁰ Federal Institute for Research on Building, Urban Affairs and Spatial Development (BBSR) within the Federal Office for Building and Regional Planning (BBR) (sud.): *New Instruments for Financing Sustainable Regional and Urban Development. CLLD and ITI in Practice as a Contribution towards the Implementation of the Territorial Agenda 2020*. BBSR-Online-Publikation 15/2015, Bonn, 2015, 21.

¹⁹¹ LEADER – Entwicklungsstrategie 2014 bis 2020 regiona Anhalt https://leader.sachsen-anhalt.de/fileadmin/Bibliothek/Politik_und_Verwaltung/MF/Leadernetzwerk/Dokumente/LES_aktuell/LES_AN.pdf

¹⁹² Die Lokale Entwicklungsstrategie (LES) der CLLD/LEADER –Interessengruppe „Zwischen Elbe und Fiener Bruch“, https://leader.sachsen-anhalt.de/fileadmin/Bibliothek/Politik_und_Verwaltung/MF/Leadernetzwerk/Dokumente/LES_aktuell/20151217_LES_ELF1.pdf

¹⁹³ Die Lokale Entwicklungsstrategie (LES) der LAG können Sie, <https://leader.sachsen-anhalt.de/fileadmin/Bibliothek/Politik_und_Verwaltung/MF/Leadernetzwerk/Dokumente/LES_aktuell/LES_HA.pdf>

¹⁹⁴ Federal Institute for Research on Building et al, 23.

LENTELĖ 17. TIKSLAI, KURIŲ ĮGYVENDINIMUI SAKSONIJOS-ANHALTO ŽEMĖJE GALI BŪTI PASITELKIAMAS BIVP

Fondas	Tikslas
ERPF	Parama moterų akademiniai karjerai ir moterų orientacijai į STEM sritis
ERPF	Parama tarptautiniams aukštojo mokslo institucijų tinklams
ERPF	Žinių perdavimo tarp mokslo ir pramonės skatinimas
ESF	Gerinti informuotumą apie pradedančiąsias įmones (startuolius) ir didinti paramą joms
ESF	Padėti MVĮ ir kaimiškų vietovių veikėjams gauti pakankamą kvalifikuoto darbo pasiūlą
ESF	Gerinti jaunų žmonių profesinius apmokymus ir užtikrinti jų karjeros galimybes
ESF	Profesinio (įskaitant akademinį) mokymo ir plėtros struktūros gerinimas
EŽŪFKP	Žemės ūkio ir miškininkystės sektoriaus darbuotojų kvalifikacijos gerinimas
EŽŪFKP	Pirminis profesinis mokymas žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuje
EŽŪFKP	Pradedančiųjų įmonių (startuolių) plėtra kaimo vietovėse
EŽŪFKP	Aplinkosauginis / darnaus vystymosi švietimas

Šaltinis: Europos Komisija, *Operationelles Programm für den ESF des Landes Sachsen-Anhalt 2014 – 2020, 2014.*

Galima išskirti tokius pagrindinius etapus, apimančius BIVP strategijų įgyvendinimą Saksonijos-Anhalto žemėje ir vykdomus federaliniu lygiu¹⁹⁵:

1. Parengiamasis etapas. Pagrindinis dėmesys skiriamas susidomėjimo skatinimui ir suinteresuotų šalių pritraukimui. Ypatingas dėmesys sutelkiamas į tuos veikėjus, kurie jau vykdė panašią veiklą LEADER įgyvendinimo metu, kadangi siekiama išnaudoti jų turimą patirtį. Šio etapo metu būsiamiems BIVP strategijų rengėjams suteikiama su strategijų rengimu ir jų atrankos konkursu susijusi informacija bei patarimai.
2. Konkursas. BIVP strategijas ruošti ir jų atrankos konkurse dalyvauti kviečiami visi Saksonijos-Anhalto žemės gyventojai, organizacijos, asociacijos ir pan. BIVP strategijos rengimui yra nustatyti minimalūs reikalavimai bei kriterijai, pavyzdžiui, strategija turi remtis „iš apačios į viršų“ principu, turi būti pateiktas išsamus vietos projektų atrinkimo procesas (procedūros, kriterijai kuriais projektai vertinami, projektų indėlis įgyvendinant strategiją), veiksmų planas, aptarta pridėtinė vertė Europos lygmeniu.
3. Atrankos procesas. Pateiktų BIVP strategijų peržiūrai, vertinimui ir patvirtinimui yra suformuojama laikinoji ekspertinė vertinimo komisija, sudaryta iš savivaldos, verslo, BIVP įgyvendinimą kuruojančios žemės institucijos atstovų bei išorinių ekspertų.
4. VVG patvirtinimas. Atrinktų BIVP įgyvendinimui patvirtinamos jose nurodytos VVG.
5. Finansavimas. Kiekviena VVG gauna orientacinį biudžetą finansavimo periodui, kurį sudaro ES fondų ir nacionalinės lėšos. ES fondų lėšos sudaro apie 80 proc. finansavimo, tuo tarpu nacionalinės – apie 20 proc.
6. Koordinacija. Kadangi Saksonijos-Anhalto atveju yra taikomas finansavimo iš kelių fondų metodas, čia koordinacija gali užsiimti tiek už atskirus fondus atsakingos vienai ministerijai

¹⁹⁵ Europos Komisija, *Operationelles Programm für den ESF des Landes Sachsen-Anhalt 2014 – 2020, 2014.*

pavaldžios darbo grupės, tiek tarpministerinės darbo grupės, priklausomai nuo konkrečios BIVP strategijos finansavimo pobūdžio.